

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

Ogün COŞKUN

**İKİZDERE İLÇESİNİN
BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYASI**

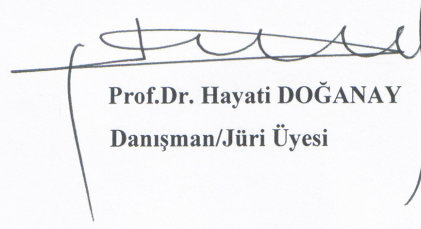
DOKTORA TEZİ

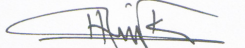
**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof.Dr. Hayati DOĞANAY**

Erzurum–2009

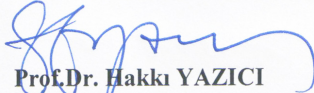
TEZ KABUL TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

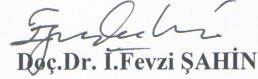
Bu çalışma, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı'nın Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.


Prof.Dr. Hayati DOĞANAY
Danışman/Jüri Üyesi


Prof.Dr. Halil KOCA
Jüri Üyesi


Doç.Dr. Ramazan SEVER
Jüri Üyesi


Prof.Dr. Hakkı YAZICI
Jüri Üyesi


Doç.Dr. İ. Fevzi ŞAHİN
Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. / / 2009

Prof.Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
ÖN SÖZ.....	VI
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
HARİTALAR LİSTESİ.....	XIII
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	XIV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIX

GİRİŞ

1.Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları.....	1
2.Araştırmanın Amacı ve Yöntemi.....	4
3.Araştırma Sahasıyla İlgili Daha Önce Yapılmış Çalışmalar.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

1.BEŞERİ VE EKONOMİK FAALİYETLERİ ETKİLEYEN DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ.....	11
1.1. Jeomorfolojik Özellikler.....	11
1.2. İklim Özellikleri.....	26
1.2.1. Sıcaklık.....	27
1.2.2. Basınç ve rüzgârlar.....	32
1.2.3. Nem, buharlaşma ve bulutluluk.....	36
1.2.4. Yağışlar.....	39
1.2.5. İklim tipi.....	42
1.3. Hidrografik Özellikler.....	46
1.4. Toprak Özellikleri.....	53
1.5. Bitki Örtüsü Özellikleri.....	58

İKİNCİ BÖLÜM

2.BEŞERİ FAALİYETLER.....	64
2.1. Nüfus	64

2.1.1. Nüfusun tarihsel gelişimi.....	65
2.1.2. Nüfus hareketleri.....	71
2.1.2.a. Doğumlar ve ölümler	71
2.1.2.b. Göçler.....	72
2.1.3. Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı.....	87
2.1.4. Aile büyüklükleri.....	95
2.1.5. Nüfusun eğitim ve kültür özellikleri.....	97
2.1.6. Nüfusun sağlık durumu.....	103
2.1.7. Nüfusun dağılışı ve yoğunluğu.....	106
2.2. Yerleşme.....	115
2.2.1. Yerleşmenin tarihsel gelişimi.....	115
2.2.2. Yerleşme adları.....	117
2.2.3. Yerleşme şekilleri.....	120
2.2.3.1. Kır yerleşmeleri.....	123
2.2.3.1.a. Köy yerleşmeleri.....	123
2.2.3.1.b. Mahalle yerleşmeleri.....	137
2.2.3.1.c. Geçici yerleşme şekilleri.....	140
2.2.3.1.d. Köy konutları.....	150
2.2.3.2. Kasaba yerleşmeleri.....	162
2.2.3.2.a. Güneyce kasabası.....	163
2.2.3.2.b. İkizdere kasabası.....	168

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.EKONOMİK FAALİYETLER.....	178
3.1.Genel Bakış.....	178
3.1.1.Arazi kullanımı.....	179
3.2. Tarımsal Üretim	183
3.2.1. Ekip dikme faaliyetleri.....	183
3.2.2. Hayvancılık faaliyetleri	191
3.3. Ormancılık	202
3.4. Sanayi	207
3.5. Enerji	215

3.6. Ulaşım.....	222
3.7. Ticaret.....	233
3.8. Turizm.....	237
3.8.1. Turistik çekicilikler	237
3.8.2. Konaklama tesisleri.....	256
3.8.3. Sahaya uygun başlıca turizm şekilleri.....	261
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	267
KAYNAKÇA.....	283
İnternet Adresleri.....	299
Plân, Rapor, Harita ve İstatistikler.....	300
EKLER.....	301
Ek 1. İlçe Kaymakamlığına yapılan izin başvurusu ve alınan resmi izin belgesi.....	301
Ek 2. Araştırma esnasında kullanılan gözlem ve mülâkat formu örnekleri...	303
Ek 3. İlki 2008 yılında Meşeköy’de düzenlenen Petran Üzme Şenliği’ni konu edinen gazete haberine ilişkin kupür (24 Şubat 2008 tarihli Akşam Gazetesi).....	306
Ek 4. Şimşirli köyüne yönelik AB projesi konusunda köylülerin gösterdiği tepkiyi konu edinen bir gazete haberine ilişkin kupür (6 Ekim 2007 tarihli Milliyet gazetesi).....	307
ÖZGEÇMİŞ.....	308

ÖZET
DOKTORA TEZİ
İKİZDERE İLÇESİNİN BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYASI
Ogün COŞKUN
Danışman: Prof.Dr.Hayati DOĞANAY
2008-Sayfa: 308+XIX
Jüri: Prof.Dr.Hayati DOĞANAY
Prof.Dr.Halil KOCA
Doç.Dr. Ramazan SEVER
Prof.Dr.Hakkı YAZICI
Doç.Dr. İ.Fevzi ŞAHİN

Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın konusunu, İkizdere ilçesinin beşeri ve ekonomik coğrafyası oluşturmaktadır. Rize iline bağlı bir ilçe olan İkizdere, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer almaktadır. Yaklaşık 954 km²'yi bulan alanı ile araştırma sahası, Rize'nin en geniş araziye sahip ilçesidir.

İkizdere ve kolları tarafından derince yarılmış vadiler ile karakterize olan sahada, eğim değerlerinin çok yüksek olduğu ve dağlık tepelik arazilerin de oldukça geniş yer tuttuğu görülmektedir. Yönetim alanı içerisinde iki kasaba ve 28 köy yerleşmesi bulunan ilçenin, 2007 yılındaki nüfusu sadece 6034 kadardır. Aynı yıl km²'ye 6 kişinin düştüğü saha, bu görüntüsü ile içinde yer aldığı bölgenin hatta ülkemizin en tenha ilçelerinden biri durumundadır. Alanı ile oldukça orantısız olan bu nüfus, saha genelinde de eşitsiz bir dağılım sergilemektedir. Uzun yıllar boyunca devam eden ve günümüzde de süregelen göçler ilçede nüfusun sürekli azalmasına neden olmuştur.

Mevcut topoğrafik yapı ve iklimik faktörler nedeniyle ekonomik faaliyet çeşitliliğinin oldukça sınırlı olduğu ilçede kalkınma yolunda en önemli potansiyelin turizm alanında olduğu düşünülmektedir. Saha özellikle ekoturizm ve kırsal turizm gibi doğal çevre kökenli turistik çekiciliklere bağlı faaliyetler açısından önemli bir çekim gücü potansiyeline sahiptir. Bu potansiyeli oluşturan turistik çekicilikler ve harekete geçirilmesi için alınması gereken önlemler hakkında çalışmanın ilgili bölümlerinde ayrıntılı analizlere yer verilmeye çalışılmıştır.

Bazı özellikleri yukarıda kısaca belirtilen bu çalışmada, araştırma sahası için öngördüğümüz sosyo-ekonomik gelişmenin gerçekleşmesi amacıyla, mevcut potansiyel doğrultusunda bir plânlama ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT
Ph.D. THESIS
HUMAN AND ECONOMIC GEOGRAPHY OF İKİZDERE DISTRICT
Ogün COŞKUN
Supervisor: Prof.Dr.Hayati DOĞANAY
2008-Page: 308+ XIX
Jury: Prof.Dr.Hayati DOĞANAY
Prof.Dr.Halil KOCA
Assoc.Prof.Dr.Ramazan SEVER
Prof.Dr.Hakkı YAZICI
Assoc.Prof.Dr. İ. Fevzi ŞAHİN

The topic of this study which was designed as a PhD thesis is human and economic geography of İkizdere district. İkizdere, a district of Rize, is located in the Eastern Black Sea Section of Black Sea Region. Among the districts of Rize, the research area is the largest one with its nearly 954 km² area.

It is seen that the altitude in the research area characterized by the valleys sliced by İkizdere and its branches is very high; and mountainous and hilly areas cover a vast area. The population of this district, within which there are two towns and 28 village settlements, is only 6034 in 2007. The district which has 6 people per a kilometer square in the same year is one of the least populous districts of the region and even of Turkey. This population which is unproportional with the area of the district shows an unproportional distribution in the area as well. Migration which has been going on for long years has caused the population to decrease.

In the district which has a limited variety of economic activities due to its topographic and climatologic characteristics, the most important potential in the development is thought to be in the tourism sector. This area has a potential of attraction in terms of the activities related to natural environment oriented tourist attractions such as, especially, ecotourism and rural tourism. The in-depth analyses of the tourist attractions composing this potential and the measurements to initiate it were tried to be given in the related chapters.

In the study whose some important features were given above, by the purpose to realize the socio-economic development which was assumed for the research area, a planning was tried to be made in line with its present potential.

ÖN SÖZ

İkizdere İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası başlıklı bu araştırma, farklı noktalara temas edilmesine gayret edilen üç bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümde, araştırma sahasının doğal çevre özellikleri ele alınmış, sahanın jeomorfolojik özelliklerinden, iklimatik faktörlerine, bitki örtüsü ve toprak özelliklerinden hidrografik yapısına kadar çeşitli fiziki coğrafya üniteleri, beşeri faaliyetleri etkiledikleri ölçüde analiz edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde, sahadaki nüfus hareketlilikleri ile aile büyüklükleri, yerleşme ve konut şekilleri gibi beşeri coğrafya birimlerine ilişkin tespitlere yer verilmiştir. Göç süreçleri çevresinde şekillenen nüfus özellikleri ile hâkim morfolojik yapının kontrolünde gelişen yerleşme şekillerinin coğrafi özellikleri, tarihi süreç içindeki gelişim ve değişimleri gibi konulara odaklanılmaya çalışılan bu bölümde, sahadaki beşeri faaliyetlerin analizi amaçlanmıştır.

Üçüncü bölümde ise, buraya kadar ortaya konan doğal ve beşeri coğrafya şartları dâhilinde araştırma sahasında hâkim olan ekonomik faaliyetler incelenmeye çalışılmıştır. Ekip-dikme ve hayvancılıkla temsil edilen tarımsal faaliyetler ile sanayi, ticaret ve ulaşım alanlarındaki aktivitelerin işlendiği bu bölümün sonunda önemli bir potansiyele sahip olduğu düşünülen turizm olanakları analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuç kısmında ise ilk üç bölümde doğal, beşeri ve ekonomik çevre merkezli olarak yapılan analizlerin sentezlenmesiyle sahada ekonomik ve sosyo-kültürel gelişme için atılması gereken adımlar hakkında çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır. Tüm bölümlerin bir araya getirilmesiyle İkizdere ilçesi için örnek bir kırsal gelişim modeli oluşturulmasına gayret edilmiş, böylece herhangi bir kırsal alanın gelişimi için coğrafi çevre özellikleri ve coğrafi potansiyelin öneminin vurgulanması amaçlanmıştır.

Eldeki çalışmanın ortaya çıkarılmasında pek çok kişinin yardımı söz konusu olmuştur. Bu açıdan çalışmanın, her aşamada farklı kişilerin katkıları ile bu hale geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Teşekkür edilmesi gerekenlerin başında elbette, bana ve daha pek çok coğrafyacıya bu ilmi sevdiren, henüz lisans eğitimi yıllarımızda coğrafyanın anlam ve önemini belleklerimize yerleştiren, aynı zamanda doktora tez danışmanlığımı da yürüten sayın hocam **Prof.Dr.Hayati DOĞANAY** gelmektedir. Bu vesile ile kendisine teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca sorun hissettiğim her an fikirlerine başvurduğum hocam Prof.Dr.Halil KOCA'nın tezimin şekillenmesindeki rolünü göz ardı etmem imkânsız. Nüfus ve yerleşme konularında açımsayıcı nitelikteki

yardımlarının ve yüreklendirici desteğinin çalışmaya önemli katkıları oldu. Lisans eğitimimdeki emeklerinin yanında savunma jürimde de yer alarak değerli görüşleri ile çalışmaya katkı sağlayan hocam Prof.Dr.Hakkı YAZICI'ya ve yine jürimde yer alan Doç.Dr.İ.Fevzi ŞAHİN'e de destekleri için içtenlikle teşekkür ederim. Özellikle doğal çevre faktörlerini ayrıntılı olarak incelememe yardımcı olan, araştırma sahasındaki mevcut coğrafi üniteleri anlamlandırma sürecime büyük katkı yapan Doç.Dr. Ramazan SEVER ile konu seçiminden saha uygulamalarına kadar pek çok aşamada değerli görüşlerinden yararlandığım, KKEF Coğrafya Eğitimi ABD öğretim üyeleri, Yrd.Doç.Dr.Serhat ZAMAN, Yrd.Doç.Dr.Yaşar GÖK ve Yrd.Doç.Dr.Ünal ÖZDEMİR'e de teşekkür etmek istiyorum.

Çalışma, Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında da destek görmüştür. 2007/48 numaralı Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında çalışmayı destekleyerek maddi yükünü hafifleten Üniversitemiz yöneticilerine de teşekkür ederim.

Araştırma boyunca her sorunumu paylaşıp çözüm için azami çaba sarf eden kıymetli dostum Dr. Savaş YEŞİLYURT ile Alpaslan AYDIN'a ve kaynak temini konusunda önemli yardımlarını gördüğüm Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesinin güler yüzlü personeli ile kıymetli eserler kısım şefi Sebahattin ARAS'ın nezdinde tüm kütüphane yetkililerine, gösterdikleri ilgi münasebetiyle teşekkür ederim.

Yapmış olduğum arazi gözlemleri esnasında önemli kolaylıklar sağlayan İkizdere Kaymakamlık yetkilileri ile Yazı İşleri Müdürü Salih ÇEPNİOĞLU, Özel İdare Müdürü Ali Osman AKSU, İkizdere Belediyesi Fen-İşleri Müdürü Cemal BAŞ, Güneyce Belediyesi çalışanları ile Güneyce Belediye Başkanı Kemal KÖSE'ye teşekkür ederim. Ayrıca sahada yapmış olduğum mülâkatlar esnasında bana vakit ayıran, yeri geldiğinde evinin kapılarını açan, köylerde ve yaylalarda sofralarına ortak eden güler yüzlü ve anlayışlı İkizdere halkına sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak, ortaya çıkan çalışmanın, İkizdere ilçesinin sosyal ve ekonomik gelişimi için alınacak kararlarda yol gösterici olmasının, amacına ulaştığını kanıtlar nitelikte olacağını belirterek elbette tüm eksikliklerin şahsıma ait olduğunu ifade etmek istiyorum.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Rize’de aylık ortalama güneşlenme süreleri (saat: dakika).....	26
Tablo 1.2. Seçilmiş istasyonlarda aylık ortalama sıcaklık değerleri (°C).....	27
Tablo 1.3. İkizdere ve Rize’de en yüksek sıcaklıklar ve tarihleri.....	29
Tablo 1.4. İkizdere ve Rize’de en düşük sıcaklıklar ve tarihleri.....	30
Tablo 1.5. Seçilmiş istasyonlarda ortalama sıcaklıkların mevsimlere göre dağılışı (°C).....	30
Tablo 1.6. Seçilmiş istasyonlarda aylara göre don olayının görüldüğü gün sayıları.....	31
Tablo 1.7. Rize ve İspir’de ortalama, en yüksek ve en düşük yerel basınç değerleri (mb).....	32
Tablo 1.8. İkizdere’de rüzgâr esme sayıları ve frekansları (%).....	33
Tablo 1.9. İkizdere’de rüzgâr esme sayısı ve frekanslarının mevsimlere göre dağılışı.....	35
Tablo 1.10. Seçilmiş istasyonlarda en hızlı rüzgâr yönleri.....	35
Tablo 1.11. İkizdere’de en hızlı rüzgâr yönleri ve hızları (Bofor).....	36
Tablo 1.12. İkizdere’de aylık ortalama rüzgâr hızları.....	36
Tablo 1.13. Seçilmiş istasyonlarda ortalama bağıl nemin aylara göre dağılışı (%).....	37
Tablo 1.14. İspir’de aylık ortalama buharlaşmanın yıl içindeki dağılışı (mm).....	37
Tablo 1.15. Seçilmiş istasyonlarda aylık ortalama bulutluluk değerleri (0–10).....	38
Tablo 1.16. İkizdere’de aylık ortalama açık, bulutlu ve kapalı günler sayısı.....	38
Tablo 1.17. Seçilmiş istasyonlarda sisli gün sayısı.....	39
Tablo 1.18. Seçilmiş istasyonlarda aylık ortalama yağış değerleri (mm).....	39
Tablo 1.19. Seçilmiş istasyonlarda yağışın mevsimlere göre dağılışı.....	40
Tablo 1.20. Seçilmiş istasyonlarda yağışlı gün sayıları.....	41
Tablo 1.21. İkizdere’de kar yağışlı ve dolulu gün sayısının yıl içindeki dağılımı.....	42
Tablo 1.22. İkizdere’de Erinç’e göre aylık indis değerleri.....	42
Tablo 1.23. Thorntwaite’e göre İkizdere’nin su bilânçosu.....	43

Tablo 1.24. İkizdere’de De Martonne’a göre aylık indis değerleri.....	44
Tablo 1.25. Kullanılabilir nitelikteki madensuyu kaynaklarına ait bazı özellikler.....	46
Tablo 1.26. Ilıcaköy’de yer alan kaynakların sıcaklık ve debileri.....	48
Tablo 1.27. Cimil ve Tozköy akım istasyonlarına ait yıllık akım verileri (m ³ /sn).....	51
Tablo 1.28. Dereköy ve İkizdere Orman İşletme Şeflikleri’nin yönetim bölgesinde yer alan yerleşmeler ve orman alanları (2006).....	62
Tablo 2.1. Kura-i Seba nahiyesinin nüfus ve hane sayıları.....	65
Tablo 2.2. İkizdere ilçesinde sayım dönemlerine göre nüfusun gelişimi (1935–2007).....	66
Tablo 2.3. İkizdere ilçesindeki kasaba ve köylerin nüfusları (1935–2007).....	69
Tablo 2.4. Araştırma sahasında doğum ve ölüm oranları ile doğal nüfus artış hızı (2006).....	71
Tablo 2.5. Doğum yeri İkizdere olan nüfusun illere göre dağılımı (2000).....	74
Tablo 2.6. İkizdere ilçesinin aldığı ve verdiği göç miktarları (2000).....	76
Tablo 2.7. İkizdere ilçesine göç eden nüfusun geldikleri illere göre dağılımı (2000).....	76
Tablo 2.8. İkizdere ilçesinden göç eden nüfusun göç ettikleri illere göre dağılımı (2000).....	78
Tablo 2.9. İkizdere ilçesine göç eden ve göç yoluyla ayrılan nüfusun göç nedenleri (2000).....	79
Tablo 2.10. Araştırma sahasında yaş grubu ve cinsiyete göre alınan ve verilen göç (2000).....	80
Tablo 2.11. Araştırma sahasından yurtdışına yönelik göçlerin ülkelere göre dağılımı.....	83
Tablo 2.12. Araştırma sahası nüfusunun sayım dönemlerine göre cinsiyet yapısı (1935–2007).....	87
Tablo 2.13. Araştırma sahasında kasaba ve köylerde nüfusun cinsiyet yapısı (2007).....	89

Tablo 2.14. İkizdere ilçesi nüfusunun dar aralıklı gruplandırmaya göre dağılımı (2007).....	91
Tablo 2.15. İkizdere ilçesi nüfusunun geniş aralıklı gruplandırmaya göre dağılımı (2007).....	93
Tablo 2.16. Araştırma sahasında aile büyüklüğünün yerleşmelere göre dağılımı (2006).....	96
Tablo 2.17. İkizdere ilçesinde ilköğretim faaliyetlerinin genel durumu.....	97
Tablo 2.18. İkizdere ilçesinde ortaöğretim faaliyetlerinin genel durumu.....	99
Tablo 2.19. Araştırma sahasında okuma çağındaki nüfusun okuryazarlık ve eğitim durumu (2006).....	100
Tablo 2.20. Araştırma sahasında sayım yıllarına göre aritmetik nüfus yoğunluğu (1935–2007).....	109
Tablo 2.21. Araştırma sahasında köy yerleşmelerinin nüfus büyüklüklerine göre dağılımı (2007).....	110
Tablo 2.22. Araştırma sahasında nüfusun yükselti basamaklarına göre dağılışı (2007).....	112
Tablo 2.23. Araştırma sahasında köy yerleşmelerinin aritmetik ve tarımsal nüfus yoğunlukları (2007).....	113
Tablo 2.24. Araştırma sahasında köy yerleşmelerinin yükselti basamaklarına göre dağılışı.....	125
Tablo 2.25. Araştırma sahasında yer alan köylerin ormana göre konumları açısından dağılımı.....	131
Tablo 2.26. İkizdere ilçesinde köy yerleşmelerinin yüzölçümü büyüklükleri (2007).....	133
Tablo 2.27. Araştırma sahasında köy yerleşmelerinin yüzölçümü büyüklüklerine göre dağılımı (2007).....	133
Tablo 2.28. İkizdere ve Güneyce'ye bağlı mahalleler ile 2007 yılı nüfusları.....	137
Tablo 2.29. İkizdere ilçesinde taşıyıcı yapı malzemesine göre köy konutları.....	150
Tablo 2.30. İlçede köy konutlarının kat sayılarına göre dağılışı.....	153
Tablo 2.31. İkizdere ilçesinde köy konutlarının çatı malzemesine göre dağılışı.....	155
Tablo 2.32. Güneyce kasabası nüfusunun sayım dönemlerine göre dağılımı	

(1940–2007).....	164
Tablo 2.33. Güneyce kasabasında resmi kurumlarda çalışan nüfusun dağılımı (2006).....	165
Tablo 2.34. Güneyce kasabasındaki binaların kat sayılarına göre dağılımı (2006).....	166
Tablo 2.35. İkizdere kasabasının sayım dönemlerine göre nüfusu (1935–2007). 169	
Tablo 2.36. İkizdere kasabasında çalışan nüfusun ekonomik faaliyet türlerine göre dağılımı.....	170
Tablo 2.37. İkizdere’de kamu kurumlarında çalışanların kurumlara göre dağılımları (2007).....	172
Tablo 3.1. İkizdere ilçe arazisinin verimlilik sınıflarına göre dağılışı.....	180
Tablo 3.2. İkizdere ilçesi arazilerinin yararlanma bakımından bölünüşü.....	182
Tablo 3.3. Araştırma sahasında ekip-dikme faaliyetlerine söz konusu alanlar ve üretim miktarları (2006).....	185
Tablo 3.4. Araştırma sahasında meyve ağacı sayısı ve üretim miktarları (2006). 188	
Tablo 3.5. Araştırma sahasında köylere göre büyükbaş-küçükbaş hayvan ve arı kovanı sayıları.....	193
Tablo 3.6. Araştırma sahasında orman ürünleri üretimi (2005).....	203
Tablo 3.7. Rize ilinde köy yollarının niteliklerine göre dağılımı (km).....	224
Tablo 3.8. D–925 karayolunda yıllara göre araç yoğunlukları (2000–2006).....	229
Tablo 3.9. İkizdere ilçesinde iş kollarının dağılımı (2006).....	236

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Araştırma sahasına ait kuzey-güney ve batı-doğu doğrultulu profiller...	15
Şekil 1.2. İkizdere'ye güneş ışınlarının düşüş açıları.....	27
Şekil 1.3. İkizdere ve çevre istasyonların aylık sıcaklık ortalamaları.....	28
Şekil 1.4. Seçilmiş istasyonlarda sıcaklıkların mevsimlere dağılışı.....	31
Şekil 1.5. Araştırma sahasında rüzgârgülü diyagramları.....	38
Şekil 1.6. Rize ve İkizdere'de yağışların mevsimlere göre dağılışı.....	40
Şekil 1.7. Thorntwaite'e göre İkizdere'nin su bilânçosu diyagramı.....	44
Şekil 1.8. Tozköy ve Cimil derelerinin akım değerleri ile ilçede yağış ortalamalarının dağılımı.....	51
Şekil 2.1. İkizdere ilçesinde sayım dönemlerine göre nüfusun gelişimi.....	66
Şekil 2.2. Araştırma sahasından göç eden (A) ve göç yolu ile sahaya gelen (B) nüfusa ait dar aralıklı nüfus piramitleri (2000).....	81
Şekil 2.3. Araştırma sahası nüfusunun sayım dönemlerine göre cinsiyet yapısı....	88
Şekil 2.4. İkizdere ilçesinin dar aralıklı nüfus piramidi (2007).....	92
Şekil 2.5. İkizdere ilçesinin geniş aralıklı nüfus piramidi (2007).....	94
Şekil 2.6. Araştırma sahasında sayım yıllarına göre aritmetik nüfus yoğunluğu...	110
Şekil 2.7. Araştırma sahasında yer alan köy yerleşmelerinin nüfus büyüklüklerine göre dağılımı (2007).....	111
Şekil 2.8. Aşağı yaylada altı hayvan barınağı olarak kullanılan tek katlı bir konutun plânı.....	148
Şekil 2.9. Taşıyıcı sistem türü ve yapı gerecine göre köy konutlarının dağılışı.....	151
Şekil 2.10. İkizdere ilçesinde kat sayılarına göre köy konutlarının dağılışı.....	154
Şekil 2.11. İkizdere ilçesinde köy konutlarının çatı malzemesine göre dağılışı.....	156
Şekil 2.12. Sivrikaya köyünde alt katı hayvan barınağı olarak kullanılan iki katlı ahşap bir köy konutunun plânı.....	157
Şekil 2.13. İkizdere ilçe merkezinde çalışan nüfusun ekonomik faaliyet türlerine göre dağılımı.....	171
Şekil 3.1. İkizdere ilçe topraklarının verimlilik sınıflarına göre dağılışı.....	181
Şekil 3.2. İkizdere ilçesi arazilerinin yararlanma bakımından bölünüşü.....	182
Şekil 3.3. Araştırma sahasında orman ürünleri üretiminin ürünlere göre dağılımı.	204
Şekil 3.4. Araştırma sahasında köy yollarının niteliklerine göre dağılışı (2007)...	225

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Araştırma sahasının lokasyon haritası.....	2
Harita 2. Araştırma sahası ve yakın çevresinin topoğrafya haritası.....	3
Harita 1.1. Araştırma sahası ve yakın çevresinin jeoloji haritası.....	13
Harita 1.2. Araştırma sahası ve yakın çevresinin jeomorfoloji haritası.....	20
Harita 1.3. Araştırma sahası ve yakın çevresinin eğim haritası.....	23
Harita 1.4. Araştırma sahası ve yakın çevresinin hidroğrafya haritası.....	47
Harita 1.5. Araştırma sahası ve yakın çevresinin toprak örtüsü haritası.....	54
Harita 1.6. Araştırma sahası ve yakın çevresinin bitki örtüsü haritası.....	60
Harita 2.1. Doğum yeri İkizdere olan nüfusun illere göre dağılımı (2000).....	75
Harita 2.2. Araştırma sahasına göç yolu ile gelen nüfusun illere göre dağılımı (2000).....	77
Harita 2.3. Araştırma sahasından göç eden nüfusun illere göre dağılımı (2000).....	78
Harita 2.4. Araştırma sahasından yurtdışına yönelik göçlerin ülkelere göre dağılımı.....	84
Harita 2.5. Araştırma sahasında nüfusun dağılışı (2007).....	107
Harita 2.6. Araştırma sahasında yerleşmelerin dağılışı.....	122
Harita 2.7. Topoğrafya ile köy yerleşme plânları arasındaki ilgi.....	129
Harita 2.8. İkizdere kasaba merkezinde fonksiyonel arazi kullanılışı.....	174
Harita 3.1. Araştırma sahası ve yakın çevresinin ulaşım haritası.....	223

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1.1. Sahada yaygın olarak görülen granitik yapılar aşınma sonucunda yer yer açığa çıkmıştır.....	12
Fotoğraf 1.2. Ovit Geçidi yakınlarında bir tekne vadi örneği.....	17
Fotoğraf 1.3. Peynirkaya Tepesi'nden bir görünüm (2235 m).....	19
Fotoğraf 1.4. Ballıköy ve Çiçekli köylerine ait konutların yer aldığı Anzer vadisi.	21
Fotoğraf 1.5. Köy yollarında eğim ve aşınma sebebiyle neredeyse devrilme noktasına gelmiş (A) ya da kökleriyle kayalara tutunmuş ağaçları (B) görmek mümkündür (Fotoğraflar Tozköy yolundan alınmıştır).....	23
Fotoğraf 1.6. Haziran ve Temmuz aylarında (2006-2007) meydana gelen seller İkizdere kasaba merkezinde (A) ve Erzurum-Rize (B) karayolunda maddi hasara neden olmuştur.....	24
Fotoğraf 1.7. Sık yağan yağmurlar zaten standardı çok iyi olmayan yol sistemlerini olumsuz etkileyebilmektedir (Fotoğraf Ilıcaköy yolunda çekilmiştir).	41
Fotoğraf 1.8. İkizdere'nin, Güneyce kasaba merkezinden görünümü.....	49
Fotoğraf 1.9. Çamlık Deresi ile Cimil Deresi'nin birleştiği kesimden bir görünüş.....	50
Fotoğraf 1.10. İkizdere'nin normal (A) ve çekik (B) dönemlerinde taşıdığı su miktarındaki değişim dikkat çekicidir (Fotoğraflar İkizdere ilçe merkezinin Rize çıkışında Haziran-2006 ve Ağustos-2007 tarihlerinde çekilmiştir).....	52
Fotoğraf 1.11. Kırmızı-sarı podzolik topraklar sahada geniş yer tutmaktadır.....	55
Fotoğraf 1.12. Sivrikaya köyü güneyinde yüksek dağ-çayır topraklarına güzel bir örnek.....	56
Fotoğraf 1.13. Çamlık köyü yakınlarında yamaçlardaki iğne yapraklı ormanlar dikkat çekicidir.....	59
Fotoğraf 1.14. Anzer vadisine açılan yol güzergâhında yer alan saf ladin ormanlarından bir görünüm.....	61
Fotoğraf 1.15. Sivrikaya köyü yakınlarında sisli yamaçlar boyunca sarıçam ve ladin ormanları yaygınlık gösterir.....	61
Fotoğraf 2.1. İlçedeki en büyük ilköğretim okulu olan Atatürk İlköğretim Okulu.	98
Fotoğraf 2.2. Fazliye-Hüseyin Turanlı Lisesi.....	99
Fotoğraf 2.3. Hakkı-Emine Ekşi Sağlık Merkezi.....	103

Fotoğraf 2.4. Güneyce Salih Köse Sağlık Ocağı.....	104
Fotoğraf 2.5. Meskenlerin vadi yamaçlarında yer aldığı bir köy olan Dereköy'den görünüm.....	124
Fotoğraf 2.6. Kış aylarında yükselti nedeniyle sahadaki bazı köylerde hayat şartları oldukça ağırlaşmaktadır (Meşeköy - yaklaşık 1850 m).....	126
Fotoğraf 2.7. Adını sıcak su kaynağından alan Ilıcaköy'de meskenler yamaç ve sırtlar üzerine dağılmış durumdadır.....	127
Fotoğraf 2.8. Beş mahalleden oluşan Sivrikaya köyünün karayolu kesiminden görünümü.....	128
Fotoğraf 2.9. Sahada arıcılık faaliyetlerinin yoğun olduğu ve çoğunlukla yaz aylarında yayla fonksiyonu ön plâna çıkan Çiçekli (A-B) ve Ballıköy'den (C-D) görünüm.....	130
Fotoğraf 2.10. Çay tarımının yaygın olduğu Şimşirli köyünde çay bahçeleri arasında fasulye ve mısıra da rastlanmaktadır.....	135
Fotoğraf 2.11. Mahallelerde genelde gevşek doku hâkimdir. Merkeze bağlı Güney Mahallesi (A) ve Güneyce'ye bağlı Kurtuluş Mahalleleri'nden (B) görünüm.....	138
Fotoğraf 2.12. Bayırköy'e bağlı Çamçavuş Mahallesi'nden bir görünüm.....	139
Fotoğraf 2.13. Kafkame yaylasından (Aşağı yayla) bir görünüm (2240 m).....	143
Fotoğraf 2.14. Ovit çevresindeki yayla evlerinden görünüm.....	144
Fotoğraf 2.15. Ovit çevresindeki yaylalardan Köprübaşı yaylası.....	145
Fotoğraf 2.16. Yayla şenlikleri ile tanınan Çağırankaya yaylasından bir görünüm.....	147
Fotoğraf 2.17. Sahada bulunan yayla yerleşmelerinde geleneksel meskenlerin yanı sıra yer yer çağdaş ahşap meskenlere de rastlanmaktadır.....	149
Fotoğraf 2.18. Ballıköy'de yapımında ağırlıklı olarak taş malzemenin kullanıldığı bir köy konutu.....	152
Fotoğraf 2.19. Çamlık (A) ve Sivrikaya (B) köylerinde ahşap mesken örnekleri...	152
Fotoğraf 2.20. Ayvalık köyü (A) ve Dereköy'de (B) çakatura dolma tarzda inşa edilmiş köy meskenleri.....	153
Fotoğraf 2.21. Köy meskenlerinde çatı örtü malzemesi olarak kiremit ve sac-eternit en fazla tercih edilen örtü malzemeleridir.....	155

Fotoğraf 2.22. Yörede <i>ot mereği</i> olarak adlandırılan, hayvanlar için ot saklanan ahşap ev eklentilerinden biri (Sivrikaya köyü).....	158
Fotoğraf 2.23. Aile büyüklüğüne bağlı olarak ev eklentilerinde artış olabilmektedir (Fotoğraflar Meşeköy (A) ve Tozköy çevresinden (B) alınmıştır).	159
Fotoğraf 2.24. Dereköy yakınlarında çağdaş bir mesken.....	160
Fotoğraf 2.25. Çamlık köyü yakınlarında da çağdaş mesken örnekleri görmek mümkündür.....	161
Fotoğraf 2.26. Güneyce kasaba merkezinin kuzeyden görünümü.....	163
Fotoğraf 2.27. Güneyce Belediyesi, Halk Kütüphanesi ve PTT ile aynı binada faaliyetlerini sürdürmektedir.....	165
Fotoğraf 2.28. Güneyce kasabası merkez Cumhuriyet Caddesi.....	167
Fotoğraf 2.29. İkizdere kasaba merkezinden bir görünüm.....	168
Fotoğraf 2.30. İkizdere kasabasında alt katı ticari işyeri olarak kullanılan çok katlı binalardan bir görünüm.....	175
Fotoğraf 2.31. Yönetim hizmetlerinin yürütüldüğü İkizdere Kaymakamlık Binası.....	176
Fotoğraf 2.32. İkizdere kasabasının Erzurum çıkışında yer alan Belediye binası...	176
Fotoğraf 2.33. İkizdere (A) ve Güneyce (B) kasabalarında yer alan belediyelerin düzenlediği parklar.....	177
Fotoğraf 3.1. Şimşirli köyü çevresinde bir çay bahçesi.....	184
Fotoğraf 3.2. Fasulye ve mısır sahanın kuzeyinde hemen her bahçede rastlanabilmektedir.....	186
Fotoğraf 3.3. İlçede bir miktar kabak (A) ve karalâhana (B) üretimi de yapılmaktadır.....	187
Fotoğraf 3.4. Şimşirli köyünde Polonya'dan ithal edilen yaban mersini fidanlarının dikili olduğu bir bahçe.....	190
Fotoğraf 3.5. İlçede daha çok büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır.....	192
Fotoğraf 3.6. İlçe genelinde büyükbaş hayvanların yanı sıra az da olsa keçi ve koyun gibi küçükbaş hayvana da rastlanmaktadır.....	194
Fotoğraf 3.7. İlçede kovan sayısının en fazla olduğu köy olan Ballıköy (A-B) ve aynı vadiyi paylaştığı Çiçekli köyünde (C-D) meskenlerin yakınlarına dahi çok sayıda kovan konulmuştur.....	197

Fotoğraf 3.8. Sahada vadiler boyunca pek çok yerde arı kovanlarına rastlamak mümkündür (Fotoğraflar İkizdere vadisinden alınmıştır).....	201
Fotoğraf 3.9. Tozköy yol ayrımında (A) ve İkizdere-Güneyce arasında (B) alabalık ve et-mangal hizmeti vermek amacıyla düzenlenmiş yerler.....	202
Fotoğraf 3.10. Orman İşletme Müdürlüğü tarafından zararlılarla mücadele için konulmuş tuzaklardan biri (Feromon tuzağı).....	206
Fotoğraf 3.11. İlçenin en önemli sanayi tesisi olan Güneyce Çay Fabrikası.....	208
Fotoğraf 3.12. Toplanan çay yaprakları kamyonlarla getirilip tartılarak teslim alınıyor ve fabrikalara gönderiliyor.....	209
Fotoğraf 3.13. Güneyce Çay Fabrikası'nda çay yaprağı yüklü kamyonlar yük boşaltırken.....	209
Fotoğraf 3.14. İlçe merkezi yakınındaki Güven Kereste Atölyesi'nden bir görünüm.....	213
Fotoğraf 3.15. Tozköy yol ayrımında yer alan Puşuroğlu Kereste Atölyesi.....	213
Fotoğraf 3.16. EÜAŞ İkizdere Hidroelektrik Santrali.....	216
Fotoğraf 3.17. Erzurum-Rize Karayolu üzerindeki Çamlık regülâtörü.....	217
Fotoğraf 3.18. Rüzgârlı ve Çamlık regülâtörlerinin bağlandığı Cimil regülâtörü..	217
Fotoğraf 3.19. EÜAŞ İkizdere Hidroelektrik Santrali'nde ana havuzla bağlantıyı sağlayan cebri boru karayolunun üzerinden geçirilmiştir.....	218
Fotoğraf 3.20. Yapımı devam eden bir çığ tüneli (A) ile köprü (B) üzerinde, ilçede plânlanan HES'lere yönelik protesto ifadeleri (2007 –Temmuz ayında çekilmiştir).....	221
Fotoğraf 3.21. Vadiler boyunca ilerledikçe köy yolları standartlarının giderek kötüleştiğini görmek mümkündür (Fotoğraflar, Anzer (A) ve Cimil (B) vadilerine açılan köy yollarını göstermektedir).....	225
Fotoğraf 3.22. Ovit Geçidi (2640 m) (A) ve yakın çevresinde (B) yaz aylarında dahi sis görülebilmekte ve bazı dulda alanlarda kar birikintilerine rastlanabilmektedir (Fotoğraflar 22 Haziran 2006'da çekilmiştir).....	226
Fotoğraf 3.23. D-925 Karayolu boyunca sık sık kütle hareketleri görülebilmektedir (Fotoğraf Ovit geçidi-Sivrikaya köyü arasından alınmıştır).....	227
Fotoğraf 3.24. Bazıları tamamlanan çığ (kar) tünellerinin yapımına devam edilmektedir (Fotoğraflar, D-925 Karayolunun Sivrikaya köyü (A) ve Çamlık	

mevkiindeki (B) tünelleri göstermektedir).....	228
Fotoğraf 3.25. Rize kentinde, sahipleri İkizdereli olan Hapeloğlu marketin önünde Ovit Dağı Tüneli'ne destek için açılmış olan imza kampanyasından bir görüntü (Mart–2008).....	230
Fotoğraf 3.26. Sahada akarsu ya da vadileri aşmak için kullanılan teleferiklere sık sık rastlamak mümkündür.....	231
Fotoğraf 3.27. Cuma günleri kurulan İkizdere pazarından bir görünüm.....	235
Fotoğraf 3.28. Campanula lactiflora (çan çiçeği).....	238
Fotoğraf 3.29. İkizdere kasabasının Rize çıkışında bir dağ horozu tabelası yer almaktadır.....	239
Fotoğraf 3.30. Büyükyayla'dan toplu bir görünüm.....	243
Fotoğraf 3.31. İkizdere kasabası yakınlarındaki Kirazlı (Manle) şelalesinden bir görünüm.....	245
Fotoğraf 3.32. Sahanın güneyindeki buzul göllerinden biri olan Şeytan Gölü.....	245
Fotoğraf 3.33. Ahşap işçiliğinin mükemmel örneklerinin yer aldığı Şimşirli Camisi (A) ve cami girişinden (B) görünüm.	248
Fotoğraf 3.34. Güneyce Hacı Şeyh Camisi (A) ve girişinden (B) görünüm.....	249
Fotoğraf 3.35. Tarihi Güneyce köprüsünden bir görünüm.....	250
Fotoğraf 3.36. Çamlık köyünde doğa ile uyum içindeki ahşap evlerden bir görünüm.....	251
Fotoğraf 3.37. Katılımın yüksekliğiyle dikkat çeken 12. Ovit Dağı Yayla Şenliklerinin yapıldığı alandan bir görünüm	252
Fotoğraf 3.38. Şenliklere katılmak için gelen araçlar Ovit Geçidi çevresinde uzun kuyruklar oluşturabilmektedir.....	253
Fotoğraf 3.39. Erzurum-Rize karayolu üzerinde Çamlık köyü yakınlarında bulunan Çamlık Otel.....	257
Fotoğraf 3.40. Yayla Yolu Motel'in ön cepheden görünümü.....	258
Fotoğraf 3.41. Ilıcaköy'de 2007 yılında yapımı devam eden Ridos tesislerinden bir görünüm (Ağustos–2007).....	259
Fotoğraf 3.42. D–925 Karayolu üzerinde yer alan Ekrem Orhon Dinlenme Parkı.	260

KISALTMALAR LİSTESİ

ADNKS:	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
age:	Adı geçen eser
agm:	Adı geçen makale
agr:	Adı geçen rapor
agt:	Adı geçen tez
AİGM:	Afet İşleri Genel Müdürlüğü
BKK:	Bakanlar Kurulu Kararı
Bkz:	Bakınız
Çev:	Çeviren
da:	Dekar
Der:	Derleyen
DMİGM:	Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
DPT:	Devlet Plânlama Teşkilatı
DSİ:	Devlet Su İşleri
Düz:	Düzenleyen
ETF:	Ev halkı (hane halkı) tespit fişleri
EÜAŞ:	Elektrik Üretim A.Ş.
ha:	Hektar
Haz:	Hazırlayan
HES:	Hidroelektrik Santral
HGK:	Harita Genel Komutanlığı
KHGM:	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
km:	Kilometre
km²:	Kilometrekare
m:	Metre
m²:	Metrekare
mb:	Milibar
mm:	Milimetre
MTA:	Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü
s:	Sayfa
STK:	Sivil Toplum Kuruluşu
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

1.Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları

Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer alan araştırma sahası, yönetim açısından Rize iline bağlı bir ilçe statüsündedir. İl topraklarının güney kesiminde yer alan sahanın yönetim sınırları, çoğu yerde İkizdere'nin oluşturduğu hidrografik havzanın sınırları ile örtüşmektedir.

İkizdere ilçesi, kuzeyde Kalkandere ve Rize Merkez ilçe, doğuda Çayeli ve Çamlıhemşin (Rize) ilçeleri ile batıda Of, Hayrat, Çaykara (Trabzon), güney ve güneydoğuda ise Bayburt Merkez ilçe, İspir ve Pazaryolu (Erzurum) ile komşudur (Harita 1). Yaklaşık 954 km² alana * sahip olan ilçe, bağlı bulunduğu ildeki on iki ilçenin en geniş araziye sahip olanıdır (Harita 2).

Sahanın güneyinde, yükseltileri yer yer 3000 m'yi aşan dağlık alanlardan kaynaklanan çok sayıda küçük akarsu bulunmaktadır. Bunların bir araya gelerek oluşturduğu Çamlık ve Cimil dereleri ilçe merkezinin güneyinde birleşerek İkizdere adını almaktadır. Bu şekilde oluşan İkizdere ve kolları, ilçenin genel olarak bir hidrografik havza görüntüsünde olmasını sağlamıştır. Araştırma sahası sınırları dışında İyidere adı ile denize dökülen İkizdere, ilçeye adını vermiş olmanın yanı sıra topoğrafik görünümünün oluşmasında da önemli bir rol oynamıştır. Akarsular tarafından derince yarılmış vadiler ile karakterize olan sahada, söz konusu aşınma nedeniyle eğim değerlerinin oldukça yüksek olduğu ve dağlık tepelik arazilerin de geniş yer tuttuğu görülmektedir.

Rize'ye yaklaşık olarak 55, Erzurum'a ise 200 km kadar uzaklıkta yer alan İkizdere kasabası, 1952 yılından beri ilçenin yönetim merkezi durumundadır. Bugün ilçenin kuzeyinde belediye örgütlü bir kasaba yerleşmesi olan Güneyce, yedi yıl boyunca (1945–1952 yılları arasında) ilçe merkezi olarak görev yapmış, ancak daha sonra çıkarılan kanunla 1952 yılından itibaren İkizdere, tekrar yönetim merkezi durumuna getirilmiştir.

Araştırma sahasında iki kasaba (biri ilçe merkezi) ve 28 köyden oluşan 30

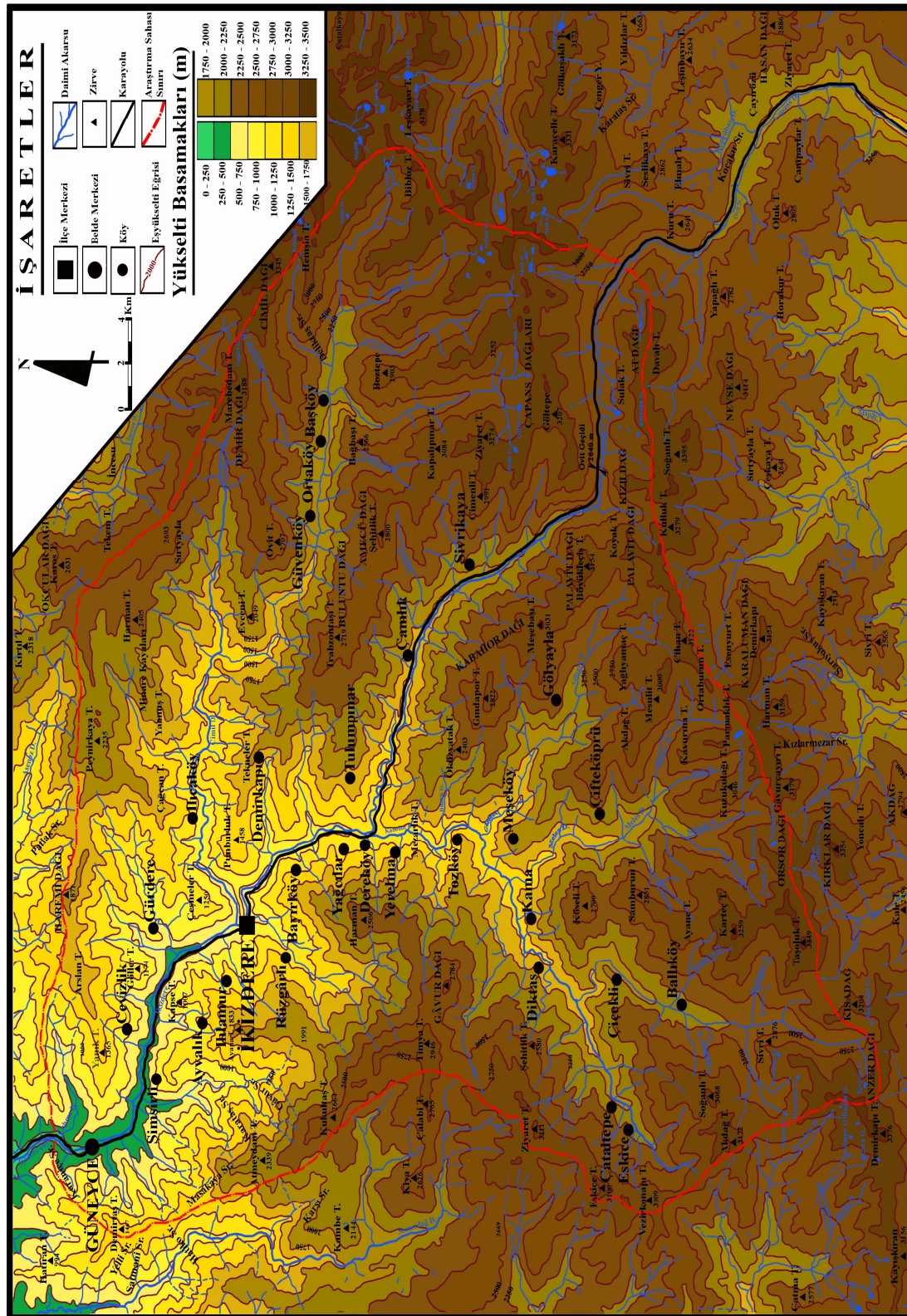
*İlçenin toplam alanı konusunda farklı kaynaklarda değişik rakamlarla karşılaşmak mümkündür. Kadastro çalışmalarının henüz tamamlanmamış olması sebebiyle ortaya çıkan bu durum sonucunda, İl Özel İdaresi kayıtlarında 898 km², il yıllıklarında ve bazı toplu bilgi kaynaklarında 914 km² ve TÜİK yayınlarında 954 km² gibi rakamlar ifade edilmektedir. Bu sebeple, tarafımızdan 1/100 000 ölçekli topoğrafya haritası üzerinde yapılan hesaplamalara (962 km²) en yakın resmi kayıt olması sebebiyle, bu çalışma boyunca TÜİK tarafından tercih edilen 954 km² değeri kullanılmıştır.

devamlı ve çok sayıda geçici yerleşme bulunmaktadır. Topoğrafik faktörlerin etkisiyle sahada dağınık yerleşme hâkim duruma gelmiş ve doğal çevre faktörleri yerleşmeleri şekillendiren en önemli etmenleri oluşturmuştur.



Harita 1. Araştırma sahasının lokasyon haritası.

Geçim kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle büyük nüfus topluluklarının barınmadığı sahada, 2007 yılı ADNKS sonuçlarına göre toplam nüfus, 6034 olup, bunun 3426'sı kasabalarda, 2608'i ise köylerde yer almaktadır. Nüfusun arazi büyüklüğü ile orantısız olması sebebiyle, aritmetik yoğunluğun 2007 yılında sadece 6 kişi olduğu görülmektedir. Temelde ekonomik sınırlılıklarla ilişkilendirmenin mümkün olduğu bu durum üzerinde pek çok farklı etmenin varlığı söz konusu edilebilir. Bu genel görünüm içinde İkizdere, Rize'nin en geniş araziye sahip ancak nüfus yoğunluğu açısından da en seyrek nüfuslanmış ilçesidir.



2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın genel amacını; **araştırma sahasının, beşeri ve ekonomik coğrafya özelliklerini analiz ederek, mevcut sorunların çözümü için rasyonel plânlamaya yönelik kararlar geliştirilmesi** olarak belirtmek mümkündür. Söz konusu bu genel amaç doğrultusunda cevap aranacak bazı sorular ise şöyle sıralanabilir:

- Araştırma sahasında doğal çevre ve insan etkileşimi ne düzeydedir? Bu etkileşim süreçleri sonucunda ortaya çıkan sorunlar ve çözüm yolları nelerdir?
- Sahada nüfusun tarihi gelişimi, göçler yoluyla ön plâna çıkan nüfus hareketleri ve genel demografik niteliklerin durumu nedir? Söz konusu göç süreçlerinin olumlu yönde değerlendirilmesi için alınması gereken önlemler nelerdir?
- Sahada yerleşmelerin dağılışı açısından önemli karakteristikler nelerdir? Bu yerleşmelerin mekân üzerindeki etkileri ne yönde olmuştur?
- Tarım, ticaret, sanayi, turizm gibi ekonomik faaliyetlerin araştırma sahasındaki dağılışı ve gelişimi ne yöndedir? Bu üretim alanlarından, potansiyelleri doğrultusunda geliştirilmesi gerekenler hangileridir?
- Araştırma sahasındaki ekonomik ve sosyal yapının geliştirilmesi için coğrafi bakış açısı ile alınması gereken önlemler nelerdir?

Coğrafi özellikleri açısından daha önce ayrıntılı bir şekilde incelenmediği dikkati çeken İkizdere ilçesinde yapılan bu çalışma ile ortaya konulması plânlanan sonuçların sayısını arttırmak mümkündür. Ancak bu noktada, çalışmada kullanılan yöntemler hakkında açıklamalarda bulunmak yerinde olacaktır.

Araştırmanın genel amaçlarına ulaşılabilmesi için coğrafyanın temel araştırma yöntemleri olarak kabul gören, yerinde gezi-gözlem, anket ve mülâkat yöntemleri uygulanmış, elde edilen verilerin analiz-sentez sürecinde yorumlanmasıyla çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. İlk etapta literatür tarama süreci başlatılmış olup, saha ile ilgili olarak daha önce yapılmış coğrafi çalışmalar ve araştırma sahası ile ilişkili olarak, farklı bilim dallarında hazırlanmış araştırmalar incelenmeye çalışılmıştır. Pek çok bilim dalının aksine coğrafyanın geniş bir bakış açısı ile mekânı kaplayan tüm olayları konu edinmesi, sık sık farklı bilimlerle temasını gerektirmektedir.¹ Bu gereklilik

¹Özgüç,N.,1994, Beşeri Coğrafya’da Araştırma Yöntemleri, İ.Ü. Yayın No: 3849, Fakülte Yayın No: 2511, İstanbul Üniversitesi Basımevi, 3. Baskı, İstanbul, s: 2.

doğrultusunda, incelenen alan ile ilgili olarak çeşitli bilim dallarına (Tarih, Ziraat, Jeoloji vb.) ait çalışmalara ulaşılmıştır. Başvuru kaynakları ile periyodik kaynakların taranması yoluna gidilmiş ve Yükseköğretim Kurulu Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve Üniversite Kütüphaneleri gibi toplu bilgi kaynakları taranmaya çalışılmıştır. İncelenen çalışmaların doğrudan sahaya yönelik olanları, daha önce yapılan çalışmalar başlığı altında ele alınarak içerikleri kısaca belirtilmiştir.

İnceleme alanı ile ilgili olarak, HGK tarafından hazırlanan 1/25 000 (Tortum G-45-c1, c2, a3, a4, d1, d2, d4 ve Trabzon G-44-b3, c2, c3 vd.) ve 1/100 000 (Tortum G-45 ve Trabzon G-44) ölçekli topoğrafya haritaları ile MTA tarafından hazırlanan 1/100 000 ölçekli jeoloji haritalarının ilgili paftalarından ve yine MTA tarafından hazırlanan çeşitli raporlardan yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan iklimik veriler, DMİGM’nden, nüfus ile ilgili veriler ise TÜİK kayıtlarından elde edilmiştir.

Bunlara ek olarak DSI, Köy Hizmetleri, İkizdere Kaymakamlığı, İkizdere Belediyesi, Rize İl Sağlık Müdürlüğü, Rize İl Kadastro Müdürlüğü, İkizdere Orman İşletme Şeflikleri gibi bazı resmi kurumlarla irtibata geçilerek kurum yetkilileriyle farklı zamanlarda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler yoluyla elde edilen rapor, istatistik ve çeşitli dokümanter verilerden çalışma boyunca istifade edilmiştir.

Araştırma iki aşamalı olarak sürdürülmüş olup, 2005 yılı Kasım ayında başlatılan büro çalışmaları, 2006–2007 yılları yaz ayları ile 2008 bahar ve yaz aylarında yürütülen arazi gözlemleri ile tamamlanmaya çalışılmıştır. Araştırma sahasında yapılacak arazi gözlemleri esnasında, gerek resmi kurumlarla ve gerekse yöre halkı ile birebir temas içinde olma zorunluluğu sebebiyle, İlçe Kaymakamlığından izin isteme yoluna gidilerek, araştırma için resmi izin yazısı alınmıştır (Ek-1).

Çeşitli kurumlarda, turistik tesislerde, yetkililer ve yöre halkı ile yapılan mülâkatlar ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve elde edilen verilerden araştırmanın yazım aşamasında faydalanılmıştır. Araştırma sürecinde bazı verilere ulaşabilmek için anket uygulamaları yapılmıştır. Gerek anket ve gerekse mülâkatlar esnasında kullanılan sorular önceden hazırlanmış soru formları yardımıyla yöneltilmiştir (Ek-2). Saha etütleri esnasında çok sayıda fotoğraf çekimi yapılmış ve titiz bir eleme ile bunların bir kısmı çalışmanın ilgili bölümlerine yerleştirilmiştir. Araştırmada görsel öğelerin zenginleştirilmesi amacıyla, şekil, tablo, grafik ve çeşitli haritalama tekniklerinden yararlanılmıştır. Tablo ve grafikler Word ve Excel programlarında oluşturulurken,

haritaların çizim ve renklendirmeleri için Adobe Photoshop programının 9.0 sürümü kullanılmıştır. Net Cad 4.0 kullanılarak köylerin yüzölçümleri hesaplanmış ve yapılan arazi etütleri esnasında GPS ile yükselti ve detay ölçümler yapılmıştır.

Benzer örneklerin benzer sonuçlar vereceği ilkesi² doğrultusunda çalışma boyunca örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Sahanın genişliği ve parçalı yerleşme yapısı dikkate alınarak tercih edilen bu yöntem doğrultusunda saha etütleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler bütüne genellenmiş ve araştırmanın genel sonuçlarının da benzer sahalara uygulanabileceği düşünülmüştür.

Başvuru sistemi olarak, okuyucuya sağladığı kolaylıklar göz önüne alınarak dipnotlu başvuru sistemi tercih edilmiştir. Referanslar için numaralı dipnotlar ve açıklamalar için ise özel işaretli (* ve **) dipnotlar kullanılmıştır.

Araştırma, mevcut rapor, tez ve diğer çalışmaların taranması ile pek çok kurum istatistiğinden yararlanılması nedeniyle nicel bir boyut taşımaktadır. Ancak çalışmada, saha etütleri esnasında gerçekleştirilen anket ve mülâkatlar ile gözlem yoluyla birinci elden bilgi toplanmış olması nedeniyle önemli ölçüde nitel yöntemlerden de yararlanılmıştır.³ Bu açıdan çalışmayı, **nicel ve nitel yöntemlerin** bir arada kullanıldığı bir araştırma olarak kabul etmek mümkündür.

Yukarıda açıklanan yöntem ile elde edilen dokümanter veriler, coğrafi düşünce sistematigi içerisinde yorumlanmaya çalışılmış ve yazım aşamasına geçilmiştir. Araştırma, açıklanan bu yöntem çerçevesinde, Beşeri ve Ekonomik Faaliyetleri Etkileyen Doğal Çevre Özellikleri, Beşeri Faaliyetler ve Ekonomik Faaliyetler adlı üç bölümden oluşturulmuştur.

²Doğanay,H.,2002, Coğrafya Öğretim Yöntemleri, Aktif Yayınevi, İstanbul, s: 7.

³Sosyal Bilimlerde nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin karşılaştırılması için bkz:

Yıldırım,A.,Şimşek,H.,2005, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Genişletilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, s: 48-65.

3. Araştırma Sahasıyla İlgili Daha Önce Yapılmış Çalışmalar

Araştırmanın literatür tarama sürecinde, gerek tezin kuramsal yapısının oluşturulması ve gerekse saha araştırmaları sırasında yararlanılmak üzere, araştırma sahası ve yakın çevresi ile ilgili olarak daha önce yapılmış olan çalışmalara ulaşılmaya gayret edilmiştir.

Gözden geçirilerek, belirli ölçülerde yararlanılan bu çalışmaların bir kısmı ve genel içerikleri, kronolojik sıra ile aşağıda belirtilmiştir:

Tevfik TARKAN (1973):⁴ Atatürk Üniversitesi Araştırma Yayınları arasından çıkan eser, Tarkan'ın 1963 yılında tamamlanan Doktora tezinin, çeşitli düzenlemelerden geçirilerek kitap haline getirilmiş biçimidir. Nüfus için 1960 sayım sonuçlarının ve 1961 yılına ait tarım ve ekonomi verilerinin kullanıldığı çalışma, Doğu Karadeniz Bölümü ile ilgili olarak yapılmış ilk coğrafi çalışmalardan birisi olması sebebiyle önem taşımaktadır.

Salih TERZİOĞLU (1994):⁵ Eser bir Yüksek Lisans tezi olup, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde Prof.Dr. Rahim Anşın danışmanlığında hazırlanmıştır. İkizdere'nin de içinde yer aldığı geniş bir sahadaki floranın başlıca özelliklerinin incelenmeye çalışıldığı eserden, araştırma sahasının bitki örtüsü özelliklerinin belirlenmesi esnasında yararlanılmıştır.

Şerafettin TUĞ (1994):⁶ Çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Prof. Dr. Ercan Bocutoğlu danışmanlığında hazırlanmış bir yüksek lisans çalışmasıdır. Araştırmada, ilçenin nüfus özellikleri ve ekonomik şartları ile göç olgusu arasında ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır.

Sule TÜDEŞ (1994):⁷ Eser bir yüksek lisans tez çalışması olup, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde, Yrd.Doç.Dr. Fikri Bulut danışmanlığında hazırlanmıştır. Araştırmacının, İkizdere çevresinin jeolojik özelliklerini genel yapısıyla özetleyerek, mevcut granitik kayaların mermer olarak kullanılabilirliklerini, mühendislik jeolojisinin yöntemleriyle incelediği çalışma,

⁴Tarkan,T.,1973a, Rize-Hopa Yöresi Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 145, Araştırma Serisi No: 27, Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 35, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.

⁵Terzioğlu,S.,1994, Of-İkizdere-Anzer Vadisi Florası, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

⁶Tuğ,Ş.,1994, İkizdere İlçesi'nde Emek Piyasasının Yapısı ve Göçle İlişkileri, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

⁷Tüdeş,Ş.,1994, İkizdere (Rize) Yöresindeki Granitik Kayaların Mermer Olarak Kullanılabilirliği, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

özellikle araştırma sahasının doğal çevre özellikleri kısmının oluşturulması esnasında yararlı olmuştur.

Kadriye SORKUN, Cahit DOĞAN (1995):⁸ Bir makale çalışması olan araştırma, Anzer vadisinde üretilen Anzer balına yönelik detaylı incelemelere yer vermiştir. İkizdere ilçesi için büyük önem taşıyan bal üretimi konusunun işlendiği üçüncü bölümde bu ve benzer çalışmalardan yararlanılmıştır.

Hüseyin TUROĞLU (1997):⁹ Makale çalışması olup, Türk Coğrafya Dergisi'nin 32. sayısında yayımlanmıştır. İkizdere ilçesinin de içinde yer aldığı hidrografik havzanın tamamına ilişkin çalışmaların yapıldığı makalede, İyidere'nin drenaj tipi, çatallanma miktarı, hipsometrik eğrisi gibi konularda sayısal analizler ortaya konmuştur.

İsmail Hakkı GÜVEN (1998):¹⁰ MTA Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi tarafından yayımlanan çalışma, araştırma sahasını da içine alan geniş bir alanın jeolojik yapısı hakkındaki açıklamalar ile adı geçen alanın ayrıntılı jeoloji haritasından oluşmaktadır. Çalışmamızın jeomorfolojik özellikler bölümünde yararlanılmıştır.

İbrahim BALCI (1999):¹¹ Bir yüksek lisans tezi olan çalışma, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü bünyesinde, Doç.Dr. Fikri Balta danışmanlığında hazırlanmış olup araştırmanın ekonomik faaliyetler bölümü içinde yer alan ekip-dikme faaliyetleri bahsinde yararlanılmıştır.

İsak DAĞCI (1999):¹² Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Yrd.Doç.Dr.Sebahat Uzun danışmanlığında hazırlanmış bir yüksek lisans tezi olan eser, İkizdere ilçesi sınırları içinde kalan Ovit yöresindeki yayla yerleşmelerinin incelendiği bir beşeri coğrafya çalışmasıdır. Araştırma sahasının yerleşme özellikleri ele alınırken yararlanılmıştır.

Murat GÜNDÜZ (1999):¹³ Araştırma sahası içerisinde kalan Ilıcaköy çevresindeki sıcak suların hidrojeolojik açıdan incelenmesinin amaçlandığı çalışma bir

⁸Sorkun,K.,Doğan,C.,1995, *Pollen Analysis of Rize-Anzer (Turkish) Honey*, Apiacta, XXX, pp: 75-82.

⁹Turoğlu,H.,1997, *İyidere Havzasının Hidrografik Özelliklerine Sayısal Yaklaşım*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 32, s: 355-364, İstanbul.

¹⁰Güven,H.İ.,1998, 1/100 000 Ölçekli Açınsama Nitelikli Türkiye Jeoloji Haritaları, No: 60, Trabzon D-31 Paftası, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.

¹¹Balcı,İ.,1999, İkizdere (Rize) Yöresi Cevizlerinin Seleksiyonu, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.

¹²Dağcı,İ.,1999, Ovit Yöresinde (Rize-İkizdere) Geçici Yerleşmeler, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.

¹³Gündüz,M.,1999, Rize-İkizdere-Ilıcaköy Sıcak Su Sahası Hidrojeoloji İncelemesi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

yüksek lisans tezi olup, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde Yüksek Mühendislik Tezi olarak hazırlanmıştır. Eserden, sahanın termal kaynaklarının incelenmesi esnasında yararlanılmıştır.

Arzu Fırat ERSOY (2001):¹⁴ Araştırma, bir yüksek lisans tez çalışması olup, Prof.Dr. Remzi Dilek danışmanlığında, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü bünyesinde hazırlanmıştır. Araştırma sahası içinde yer alan Ilıcaköy çevresindeki sıcak su kaynaklarının incelendiği çalışma, termal turizm olanakları ve hidrografik özellikler kısımlarında yararlı olmuştur.

Hamdi AYDIN, İlhan YANDI (2002):¹⁵ Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi'nde yayımlanmış bir makale çalışması olup araştırmacıların, endemik bir balık türü olan Karadeniz alasının, İkizdere ve Fırtına deresi kollarındaki yumurtlama alanlarını, bu derelerde söz konusu balık türlerinin varlığını etkileyen kirlenme, kaçak avlanma vb. etmenleri inceledikleri bir makaledir. Araştırma sahasının hidrografik özelliklerinin açıklanması sırasında yararlanılmıştır.

Hüseyin ÇELİK (2003):¹⁶ Sempozyum bildirisi olarak hazırlanmış olan çalışma, Ulusal Kivi ve Üzümsü Meyveler Sempozyumu'nda sunulmuştur. Türkiye ve Doğu Karadeniz Bölümü için yeni bir meyve türü olan yaban mersini meyvesinin İkizdere ilçesindeki deneme üretimleri hakkında yapılmış olan bu çalışmadan ve aynı araştırmacının bu konudaki farklı çalışmalarından, araştırmacının ekonomik faaliyetler bölümünde yararlanılmıştır.

Gürcan GÜRGEN (2003):¹⁷ Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi'nin 23. cildinin 3. sayısında yayımlanmış olan bir makale çalışmasıdır. Araştırma sahası sınırları içinde yer alan Çapans Dağları'nın kuzey kesiminde buzullaşma ve mevcut glasyal şekillerin farklı özelliklerinin irdelendiği bir fiziki coğrafya çalışması olup, araştırma sahasının doğal çevre özelliklerinin incelendiği bölümde yararlanılmıştır.

¹⁴Ersoy,F.A.,2001, Ilıcaköy (İkizdere-Rize) Sıcak Su Kaynaklarının Hidrojeolojisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

¹⁵Aydın,H.,Yandı,İ.,2002, *Karadeniz Alası (Salmo trutta labrax Palas, 1881)'nın Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Yumurtlama Alanlarının Durumu*, EÜ Su Ürünleri Dergisi, cilt: 19, sayı: 3-4, s: 501-506, İzmir.

¹⁶Çelik,H.,2003, *Bazı Yüksek Çalı Yabanmersini Çeşitlerinin Rize'deki Performanslarının Saptanması Üzerine Araştırmalar-I*, Ulusal Kivi ve Üzümsü Meyveler Sempozyumu, KTÜ Ordu Ziraat Fakültesi (23-25 Ekim 2003), s: 454-460, Ordu.

¹⁷Gürgen,G.,2003, *Çapans Dağları (Rize) Kuzeyinin Glasyal Morfolojisi*, GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt: 23, sayı: 3, s: 159-175, Ankara.

Fatih TONGUÇ (2003):¹⁸ Araştırma sahasını NW-SE doğrultusunda boydan boya kateden İkizdere vadisinde yer alan ormanları konu edinen bir doktora tezi çalışmasıdır. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde Prof.Dr. Ali Ömer Üçler danışmanlığında hazırlanan çalışmadan araştırmamanın doğal bitki örtüsü özellikleri bölümünde yararlanılmıştır.

Serdar ÜLKER (2004):¹⁹ Yrd.Doç.Dr. Şengül Alpay Karaoğlu danışmanlığında hazırlanan bir yüksek lisans tez çalışması olup, araştırma sahasının kuzeyindeki bir bölümü de içine alan bir sahadaki toprak örtüsü üzerine biyoloji ilmi yöntemleri çerçevesinde hazırlanmış bir araştırmadır.

Burak Acet TUNALI (2005):²⁰ İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde, Doç.Dr. Abdullah Karaman danışmanlığında hazırlanan bir yüksek lisans tezi olan çalışma, araştırma sahası içinde yer alan Ballıköy çevresindeki hidrotermal potansiyelin incelenmesini konu edinmiştir. Çalışmadan, sahanın termal kaynaklarının analizi esnasında yararlanılmıştır.

¹⁸Tonguç,F.,2003, Rize-İkizdere Vadisi Ormanlarının Yükselti Basamaklarına Göre Meşcere Kuruluşları ve Silvikültürel Değerlendirmeler, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon.

¹⁹Ülker,S.,2004, İyidere-İkizdere Bölgesi'nde Toprak Mikrofungus Florası ve Mevsimsel Değişkenliği Üzerine Bir Araştırma, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

²⁰Tunalı,A.B.,2005, İkizdere-Ballıköy Sahasının Hidrotermal Potansiyelinin İncelenmesi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

1. BÖLÜM

1. BEŞERİ VE EKONOMİK FAALİYETLERİ ETKİLEYEN DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.1. Jeomorfolojik Özellikler

İkizdere ilçesinin yeryüzü şekillerini belirleyen faktörlerin başında litolojik ve tektonik yapı özellikleri gelmektedir. Bu nedenle, jeomorfolojik üniteleri açıklamaya geçmeden önce sahanın jeolojik yapısı ile ilgili bazı açıklamalar yapılması uygun olacaktır.

Sahada bugünkü yeryüzü şekillerinin ortaya çıkmasında litoloji, tektonizma ve morfodinamik süreçlerin ortak etkisi bulunmaktadır. Buradaki yapısal ve morfodinamik değişim, Paleozoik ve Trias formasyonlarının haritada işlenmesine fırsat vermeden genellikle Jura ile başlar ve Eosen'e kadar devam eder (Harita 1.1).

Jeoloji haritasının incelenmesi ile anlaşılacağı üzere, sahadaki temel formasyonların, Mesozoyik temelli Kaçkar granitoyidi ile başlayıp onun üzerinde Kretase'ye ait andezit, killi kireçtaşı, kumtaşları ve Eosen yaşlı bazalt, kumtaşı ve tuf aralanması ile devam ettiği kabul edilmektedir. Bu üç formasyonun yanı sıra saha içerisinde az da olsa Lias dönemine ait kırmızı kireçtaşı, kumtaşı ve dasitlerin yoğun olduğu alanlara da rastlanır. Temel kayalar olarak bilinen Paleozoik birimlerin pek görülmediği sahanın jeolojik yapısını yukarıda belirtilen bu dört önemli formasyon oluşturmaktadır (Harita 1.1).

Bilindiği üzere, ülkemizde asit intrüzif kayaların ve özellikle de granitlerin yaygın olarak görüldüğü sahalardan birisi de Kuzey Anadolu Orojenez Kuşağı içindeki Doğu Karadeniz Dağları'dır.²¹ Doğu Karadeniz Bölümü'nün doğusunda Kaçkar Dağları'ndan, batıda Canik Dağları'na kadar uzanan sahada yüzeylenen irili-ufaklı granitoyid kütlelerin en yoğun olduğu alan kuşkusuz Kaçkar Dağları'dır. Bu yörede geniş ölçüde Üst Kretase yaşlı birimlerin ve daha sonraki yenilenmeler ile Eosen yaşlı birimlerin içine sokulan ve granitten gabroya kadar geniş bir yelpaze gösteren intrüzif komplekse *Kaçkar granitoyidleri* adı verilmektedir. İkizdere ilçesi ve çevresinde de geniş bir alanda yüzeylenen bu formasyonun bünyesi genellikle gri, yeşilimsi gri, yer yer pembemsi renkte, çok kırıklı, çatlaklı olan granitoyidler taneli veya porfirik dokuludur. Bu formasyonlar dâhilinde, mineral kompozisyonları ve dokularına göre,

²¹Atalay,İ.,1987, Türkiye Jeomorfolojisine Giriş, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 9, İzmir, s: 31.

granit, granodiyorit, mikrogranit, kuvars porfir, kuvarslı diyorit ve diyoritleri ayırt etmek mümkündür.²² Tüm bu bulgular doğrultusunda, sahada, Liyastan başlayan ve Eosen sonlarına kadar periyodik bir biçimde devam eden aktif mağmatizma etkisi ile volkanik, volkano-tortul ve intrüzif kayaçların yaygın olduğu, volkanik faaliyetlerin durakladığı dönemlerde ise yer yer tortul istiflerin olduğu söylenebilir.²³

Söz konusu bu jeolojik yapı, morfolojik ünitelerin oluşum ve şekillenmesindeki belirleyici rolünün yanında sahada önemli bir granit varlığına da neden olmuştur (Fotoğraf 1.1). Bu potansiyele yönelik olarak yapılmış çalışmalardan birinde, İkizdere çevresindeki granitik kayaçların mermer olarak kullanılabilirliği de incelenmiştir.²⁴ Buna göre, İkizdere kasabası yakınında yer alan Keçikaya granodiyoritinin darbe dayanımı, sertliği gibi fiziksel özellikleri hakkında laboratuvar ortamında deneyler yapılmış ve bu çalışmaların sonucunda, granodiyoritin fiziksel, mekanik, elastik ve teknolojik özellikleri açısından mermer olarak kullanılabileceği tespit edilmiştir.²⁵



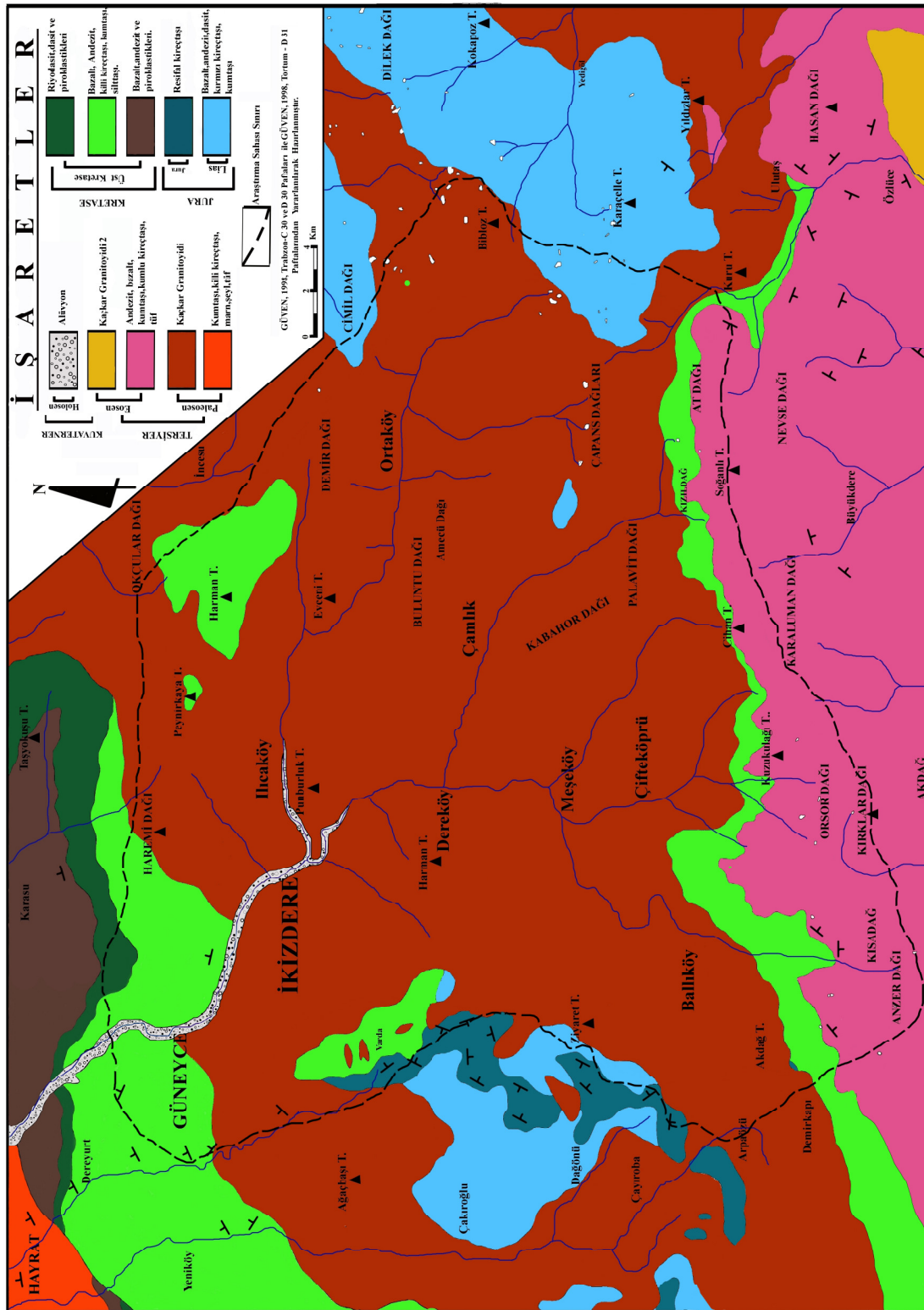
Fotoğraf 1.1. Sahada yaygın olarak görülen granitik yapılar aşınma sonucunda yer yer açığa çıkmıştır.

²²Güven,H.İ.,1998, 1/100 000 Ölçekli Açınama Nitelikli Türkiye Jeoloji Haritaları, No: 60, Trabzon D-31 Paftası, MTA Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara, s: 6.

²³Güven,H.İ.,1998, a.g.e., s: 2.

²⁴Tüdeş,Ş.,1994, İkizdere (Rize) Yöresindeki Granitik Kayaçların Mermer Olarak Kullanılabilirliği, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

²⁵Tüdeş,Ş.,1994, a.g.t., s: 63-65.



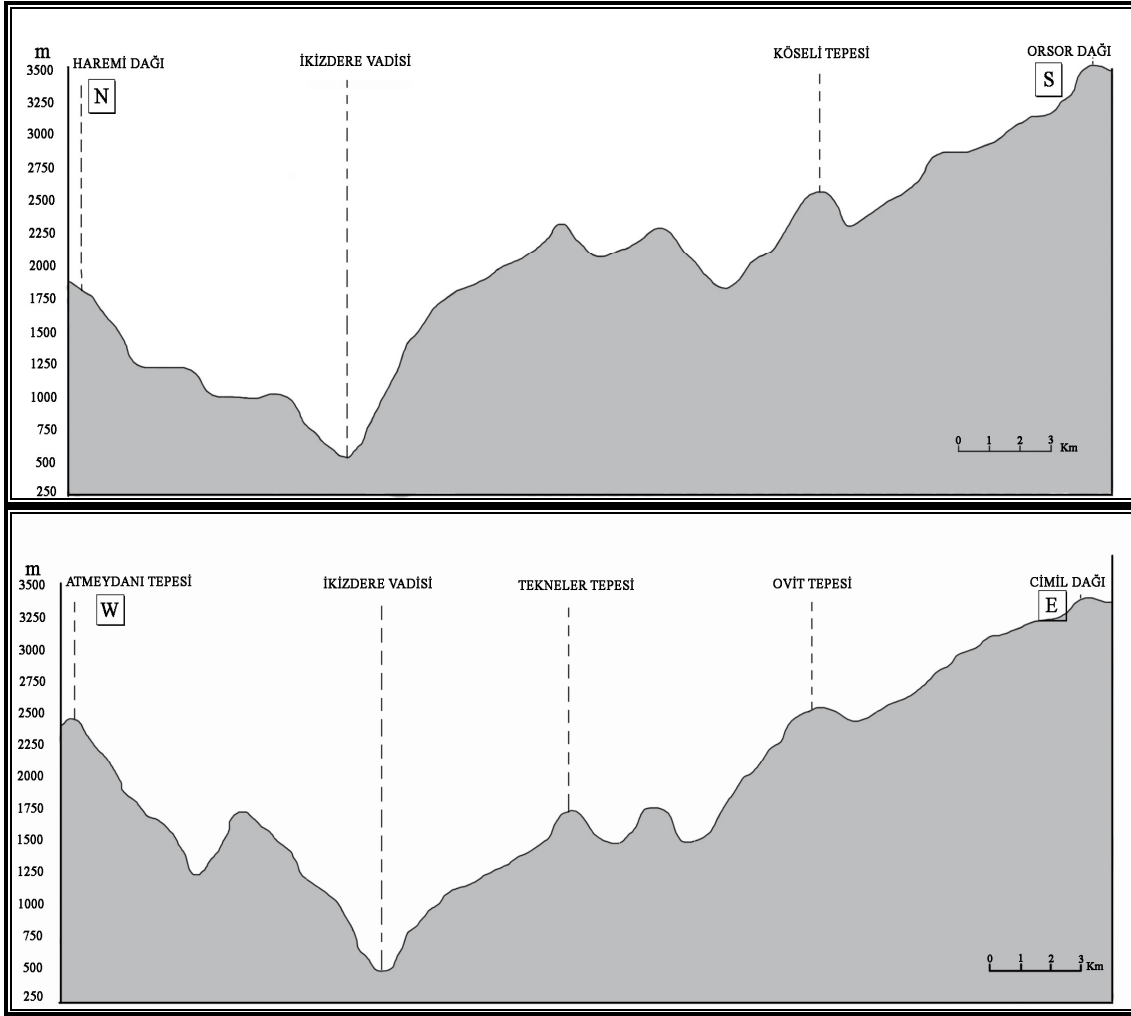
Harita 1.1. Araştırma sahası ve yakın çevresinin jeoloji haritası.

Yukarıda bahsedilen bu formasyonlar dışında sahada sınırlı bir alanda da olsa Kuvaterner'e ait araziler yer almaktadır. Özellikle İkizdere Çayı Vadisi boyunca bir çizgi halindeki genç alüvyal dolgular ve yamaç molozları bu arazileri meydana getiren başlıca oluşumlardır. Litolojik çeşitliliği az da olsa arttıran bu birimler, morfodinamik süreçlerin etkisi ile hızla aşındırılmaktadır.

Genel hatlarıyla özetlenmeye çalışılan bu jeolojik yapı üzerinde şekillenen topoğrafik üniteleri, birkaç başlık altında incelemek mümkündür. Sahadaki başlıca morfolojik birimler; dağlık-tepelik alanlar, yüksek platolar, V profiline benzeyen vadiler ve glasyal topoğrafya şekilleridir. Belirtilen morfolojik birimlere bağlı olarak sahada, dağlık alanların yüksek kesimlerinde **glasyal topoğrafya**, tepelik sahalar çevresinde **periglasyal topoğrafya** ve akarsu faaliyetleri doğrultusunda ortaya çıkan **flüvyal topoğrafya** şekilleri hâkimiyet kazanmıştır.

Yukarıda belirtilen çeşitli morfodinamik süreçlerin ortaya çıkardığı sarp topoğrafyanın daha net görülmesini sağlamak için farklı doğrultularda profil serileri hazırlanmıştır. Sahayı N-S ve W-E doğrultulu olarak kesen her iki profilin en önemli ortak özelliği dağlık-tepelik alanların fazlalığıdır. İkinci belirgin özellik ise kısa mesafedeki yükselti artışları ile söz konusu yüksek alanlar arasında kalan, akarsu aşındırmasıyla oluşmuş vadi sistemleridir. Sahada, Atmeydanı Tepesi ile Cimil Dağı arasındaki arazi için çizilen W-E doğrultulu profilde, yaklaşık 1000 m'lik yükselti farkı söz konusu iken, Haremi Dağı ile Orsor Dağı arasında N-S doğrultulu olarak hazırlanan profilde ise yükselti farkının yaklaşık 1700 m'ye ulaştığı görülmektedir (Şekil 1.1).

Farklı doğrultulardan İkizdere vadisi üzerinde birleştirilmesi amaçlanan bu profillerde, sahanın **engebeli** yapısı çok daha açık bir biçimde görülebilmektedir. Buna göre, hem kısa mesafelerde belirgin bir yükselti artışının olduğu hem de söz konusu arazinin yoğun bir akarsu aşındırmasına uğradığı ifade edilebilir. Aşınım süreçlerinin etkisiyle ortaya çıkan bu vadi sistemleri, engebeli arazide eğim değerlerinin yükselmesine olanak sağlamıştır. Bu durumun sonucunda, anahatları eğimli yamaçlara sahip V profilli vadiler, sırtlar ve bu vadileri çevreleyen dağlık-tepelik alanlardan oluşan bir topoğrafik görünüm ortaya çıkmıştır. Her iki profilde de, güney ve doğu uç noktalarda, yükselti değerlerinin 3500 m'lere ulaşmasından da anlaşılabileceği gibi, sahanın bu kesimlerinde, artan yükseltiye paralel olarak gelişmiş glasyal topoğrafya izlerinden de bahsetmek mümkündür.



Şekil 1.1. Araştırma sahasına ait kuzey-güney (N-S) ve batı-doğu (W-E) doğrultulu profiller.

Bilindiği üzere, Anadolu'nun tektonik yapısı üzerine pek çok araştırma ve görüş bulunmakla birlikte bu araştırmaların en dikkat çekicilerinden birisi Ketin'e aittir. Ketin tarafından yapılan sınıflandırmaya göre, Anadolu'da dört önemli tektonik birlik olduğu ve en kuzeyde olanının ise Kuzey ve Kuzeybatı Anadolu sıradağları olduğu belirtilmiştir.²⁶ Bu eski ve geniş tektonik birliğin doğusunda Doğu Karadeniz Dağları yer almaktadır. Kıydan güneye doğru yükselti kazanan ve sırtların en yüksek olduğu kesimlerde 3000 m'yi geçen Doğu Karadeniz Dağları'nın jeolojik yapıları, tabandaki metamorfik serilerin ve granitlerin üzerinde, kalınlığı 2000 m'yi geçen, volkanik ve sedimentlerin birbirlerini zincirleme takip ettikleri bir seri göstermektedir. Bu serinin stratigrafik yaşı ise Juranın alt kesimlerinden en genç Tersiyere kadar değişmektedir.²⁷

²⁶Ketin,İ.,1966, *Anadolu'nun Tektonik Birlikleri*, Maden Tetkik ve Arama Dergisi, sayı: 66, s: 20-35, Ankara, s: 22.

²⁷Kronberg,P.,1970, *Doğu Karadeniz Dağları'nın (Kuzeydoğu Türkiye) Tektoniği Üzerinde Fotojeolojik Veriler*, Maden Tetkik ve Arama Dergisi, sayı: 74, s: 57-65, Ankara, s: 57.

Genel litolojik yapısı özetlenmeye çalışılan bu dağlık kütlenin, yani Doğu Karadeniz Dağları'nın uzantıları, araştırma sahasının güneyinde kendini göstermektedir.

Dikkatle incelendiğinde araştırma sahası içerisindeki dağlık-tepelik alanların, Doğu Karadeniz Dağları'nın başlıca özelliklerini bünyelerinde barındırdığı görülmektedir. Sahada geniş yer kaplayan bu alanlar içerisinde en dikkat çekici olanları şu şekilde sıralamak mümkündür: Amecü Dağı, Anzer Dağı, At Dağı, Buluntu Dağı, Cimil Dağı, Çapans Dağları, Demir Dağı, Gâvur Dağı, Haremi Dağı, Kabahor Dağı, Kızıldağ, Orsor Dağı, Palovit Dağı. Bunlar, sahanın kuzeyinden güneyine doğru yaygınlık kazanmakta ve aynı zamanda yükselteri artmaktadır. Gerçekten de, bu dağlar arasında en kuzeyde olan Haremi Dağı 1871 m yükseltiyi ancak bulurken, güneydeki Anzer Dağı, Orsor Dağı, Kızıldağ gibi kütlelerin çevresinde yükselti değeri 3000 m'yi aşmakta ve hatta yer yer 3500 m'lere ulaşabilmektedir. Sahada kuzeyden güneye doğru dağlık alanların yükselterilerinde görülen bu artış, glasiyal topoğrafik şekillerin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır.

Bilindiği gibi, ülkemizde buzullaşma izlerine en iyi rastlanan alanlardan birisi Doğu Karadeniz Dağları'dır. Kuzey Anadolu dağlık kütlelerinde batıda Karagöl Dağı'ndan doğuda Kaçkar Dağı'na kadar olan, aşağı yukarı vadilerle yarılmış nispeten alçak alanlar dâhil, 300 km uzunluğundaki dağlık alan, Pleistosen'de buzullarla kaplanmış olup bu alan içinde Karagöl, Soğanlı, Tatos ve Kaçkar Dağları'nda buzullar gelişme göstermiştir.²⁸ Gerek Atalay'ın ve gerekse Erinç'in²⁹ değindiği bu batı-doğu uzanımlı buzullaşma alanının batı kesiminde, araştırma sahasının güneyindeki yüksek dağlık alanları da saymak mümkündür. İnceleme alanında glasyal topoğrafyanın görüldüğü yerlerden en önemlisi ise Çapans Dağları çevresidir.

Doğu Karadeniz Dağları'nın batı kesiminde yer alan Çapans Dağları, yükselteri yer yer 3500 m'ye yaklaşan dorukları ile Pleistosen buzullaşmasının izlerini taşıyan alanlardan biridir. İkizdere-İspir karayolunun doğusunda yer alan Çapans Dağları çevresindeki en önemli buzullaşma izleri Çermeniman vadisinde görülmektedir. Sahada Çermeniman buzul vadisine ulaşan, Sarpinovit, Çalçarak ve Kuruyatak vadileri de yer almaktadır. Bu dört buzul vadisine yerleşen buzullar, Pleistosen'deki soğuk iklim koşullarına bağlı olarak gelişmiş ve eski flüvyal vadileri boyunca akarak tekne vadiler

²⁸ Atalay, 1987, a.g.e., s: 291.

²⁹ Erinç, S., 1944, Doğu Karadeniz Dağlarında Glasyalmorfoloji Araştırmaları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Coğrafya Enstitüsü Doktora Tezleri Serisi, No:1, İstanbul, s: 38-39.

oluşturmuşlardır. Asit intrüzifler ve volkanik ara katkılı tortul kayalardan oluşan Çapans Dağları ve yakın çevresinde yer alan zirveler, piramidal görünümlü tepelere dönüşürken sirkler ve buzul vadileri içinde de glasyal topoğrafyanın diğer karakteristik şekilleri yer almaktadır.³⁰

Çapans Dağları'nın dışında, araştırma sahasının güneyinde Anzer dağı, Orsor Dağı, Kabahor ve Palovit Dağları'nın çevrelerinde, yükseltinin 3000 m'yi aştığı sahalarda da glasyal topoğrafyanın izlerine rastlamak mümkündür. Özellikle adı geçen alanlarda yaygın olarak görülen buzul vadileri (Fotoğraf 1.2) ve çalışmanın hidrografik özellikler bölümünde de değinilecek olan buzul gölleri (Cin gölü, Salar gölü vb.) bu yüksek alanlarda da glasyal topoğrafya izlerinin görüldüğünü kanıtlar niteliktedir.



Fotoğraf 1.2. Ovit Geçidi yakınlarında bir tekne vadi örneği.

Doğu Karadeniz Dağları, çeşitli kesimlerinde şiddetli glasyasyona maruz kalmış olup, genellikle orman örtüsünün üst kesiminde gelişmiş glasyal şekiller barındıran ve batıdan doğuya doğru gidildikçe fosil glasyal şekillerden aktüel glasyal şekillere doğru dikkate değer bir geçişin görüldüğü bir alan olarak bilinmektedir.³¹ Nitekim Kuzey Anadolu Dağları'nda buzullaşma ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda varılan ortak sonuçlardan biri de, üzerinde pek çok sirk ve buzul vadisi barındıran bu dağların,

³⁰Gürgen,G.,2003, *Çapans Dağları Kuzeyinin (Rize) Glasyal Morfolojisi*, GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt: 23, sayı: 3, s: 159-175, Ankara, s: 160-161.

³¹Erinç,S., a.g.e., s: 40.

yükseltisi 2500 m'yi geçen kısımlarının genel bir buzullaşma alanı olarak kabul edilebileceğidir.³² Bu genellemeyi kullanacak olursak araştırma sahasında da; özellikle güneyde yer alan 2500 m'den yüksek kesimlerde glasyal topoğrafyanın, bu yükselti basamağının hemen altında ise periglasyal şekillerin hâkim olduğu söylenebilir. Buzulaltı şekiller olarak da adlandırılan, mekanik çözülme ve kütle hareketlerinin yoğunluk kazandığı sahalar olarak bilinen periglasyal şekilleri,³³ araştırma sahasında akarsu aşındırmasının sona ermeye başladığı 2200–2300 m yüksekliklerinden, glasyal şekillerin gözlemlendiği yükseltilere kadar görmek mümkündür.

Tepelik alanlar, araştırma sahasında oldukça fazla yer tutan bir diğer jeomorfolojik birimi oluşturmaktadırlar (Fotoğraf 1.3). Yükseltileri yaklaşık olarak 1000 m ile 3400 m arasında değişen bu tepelik alanlar yükseklikleri açısından iki gruba ayrılabilir. Birinci grup tepelik alanlar, kuzeyde İkizdere ve Güneyce kasabalarının etrafında sıralanmış olup yükseltileri 2000 m'nin altındadır. Bunlar; Kapse Tepe (1007 m), Göller Tepe (1174 m), Çeşmeler Tepe (1250 m), Yanık Tepe (1365 m), Punburluk Tepe (1458 m), Demirtaş Tepe (1467 m) ve Ayana Tepedir (1833 m).

İkinci grup tepelik alanlar ise sahanın güneyindeki dağlık alanlarda yer alan yüksek zirvelerden oluşmaktadır.³⁴ Yükseltileri kuzeydeki birinci gruba göre oldukça fazla olan tepeler arasında sahanın en yüksek yeri olan Taşoluk Tepe de (3349 m) bulunmaktadır. Araştırma sahasında yer alan ve yükseltileri 2000 m'nin üzerinde olan bu tepelerin başlıcaları ise; Evceni Tepe (2049 m), Peynirkaya Tepe (2235 m), Öküzyatak Tepe (2403 m), Harman Tepe (2405m), Bağbaşı Tepe (2566 m), Şehitlik Tepe (2580 m), Kukultaş Tepe (2664 m), Köseli Tepe (2700 m), Ovit Tepe (2707 m), Trabzontası Tepe (2719 m), Şehitlik Tepe (2800 m), Samburun Tepe (2851 m), Sivri Tepe (2876 m), Boztepe (2903 m), Timya Tepe (2946 m), Mesulit Tepe (3000 m), Vezirkonağı Tepe (3009 m), Meşebaşı Tepe (3031 m), Kuzukulağı Tepe (3046 m), Soğanlı Tepe (3068 m), Kapalıpınar Tepe (3084 m), Eskice Tepe (3100 m), Cihan Tepe (3122 m), Büyükleçiş Tepe (3154 m), Akdağ Tepe (3172 m), Marebedam Tepe (3188 m), Göltepe (3207 m), Katreç Tepe (3259 m), Ziyaret Tepe (3274 m) ve Taşoluk

³²Gürgen,G.,2003, a.g.m., s: 160.

³³Eriñç,S,2001, Jeomorfoloji-II (Güncelleştirme: Ertek,A.-Güneysu,C.), Güncelleştirilmiş 3.Basım, Der Yayınları, yayın no: 294, İstanbul, s: 291.

³⁴Tepeler ve oluşturdıkları yüksek alanlardaki sınıflandırmalar için bkz:

Doğanay,H.,2005, Coğrafya'ya Giriş-I Genel ve Fiziki Coğrafya, 9. Baskı, Aktif Yayınevi, İstanbul, s: 267-269.

Tepe'dir (3349 m).

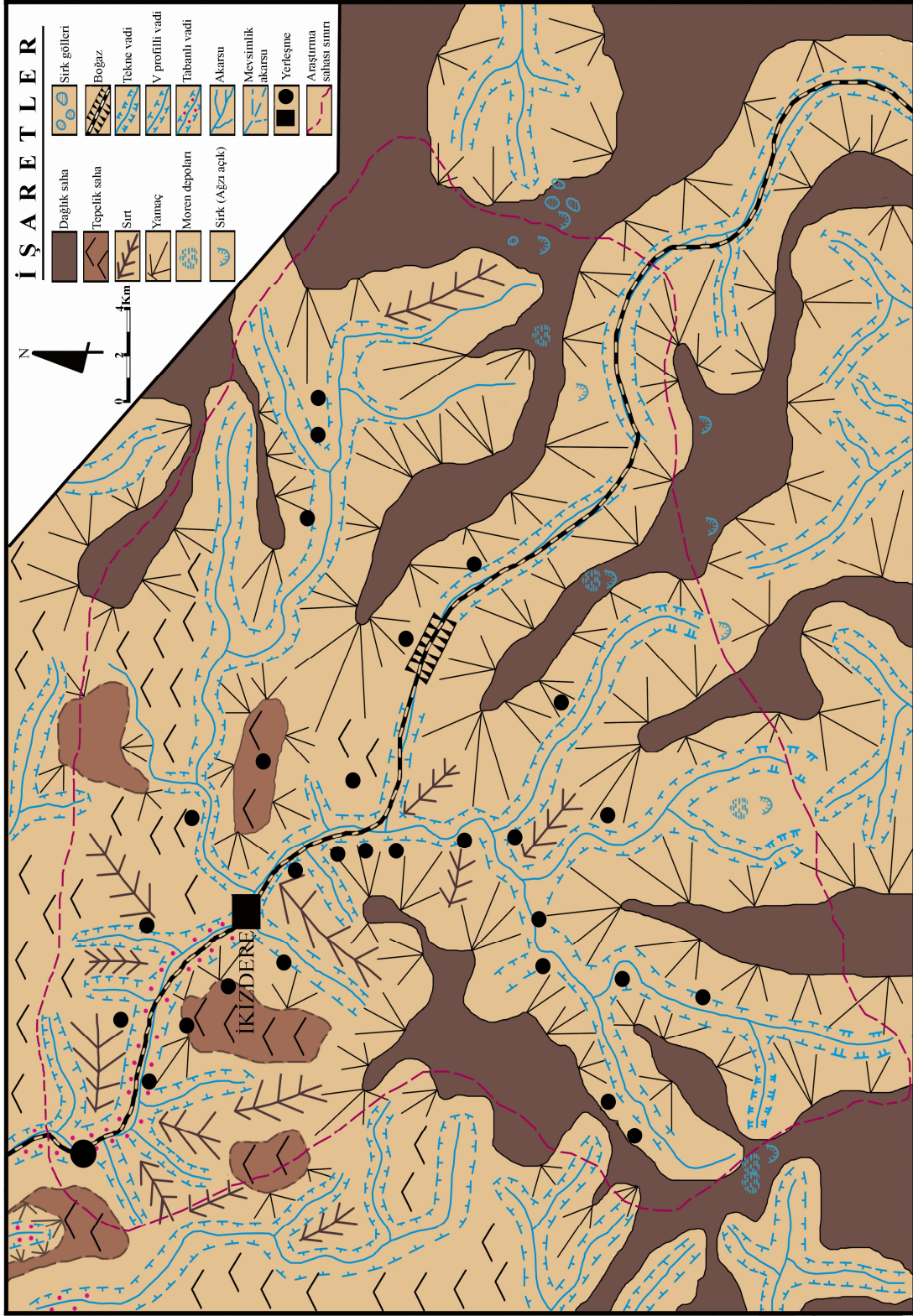


Fotoğraf 1.3. Peynirkaya Tepesi'nden bir görünüm (2235 m).

Söz konusu bu engebeli topoğrafyada öne çıkan bir diğer yer şekli de sırtlardır (Harita 1.2). Genel olarak araştırma sahasının kuzeybatısında yoğunluk gösteren sırtlar, İkizdere ve Güneyce kasaba merkezlerinin çevresinde sıralanmıştır. Bu alandaki başlıca sırtlar, Karataş sırtı, Gâvur sırtı, Deliktaş sırtı, Masakaya sırtı, Abuyur sırtı ve Karaniçe sırtıdır. Sahada yer alan bu sırtların yükseltileri genellikle 750 m ile 1800 m arasında değişmektedir.

Sahadaki etkin topoğrafik oluşumların sonuncusu ise flüvyal topoğrafyadır. Bilindiği gibi, flüvyal süreçlerle yeryüzünün şekillenmesi vadileri izleyerek oluşmaktadır.³⁵ Dağlar ve tepelik alanlar ile sahanın farklı yükseltilerinde hâkim olan glasyal ve periglasyal şekillerin yanı sıra yükseltinin azaldığı alanlarda, flüvyal topoğrafyanın etkisiyle ortaya çıkmış olan vadiler de geniş yer tutmaktadır (Fotoğraf 1.4). Gerçekten de, arazinin büyük bölümü İkizdere ve kolları tarafından çoğu yerde derin vadiler oluşturacak biçimde yarılmıştır. Bu sebeple, hazırlanan jeomorfoloji haritasının incelenmesiyle görüleceği gibi, sahada birden çok vadi türü ortaya çıkmıştır (Harita 1.2).

³⁵Eriş, S, 2000, Jeomorfoloji-I, (Güncelleştirme: Ertek, A.-Güneysu, C.), Güncelleştirilmiş 5. Basım, Der Yayınları, yayın no: 284, İstanbul, s: 449.



Harita 1.2. Araştırma sahası ve yakın çevresinin jeomorfoloji haritası.

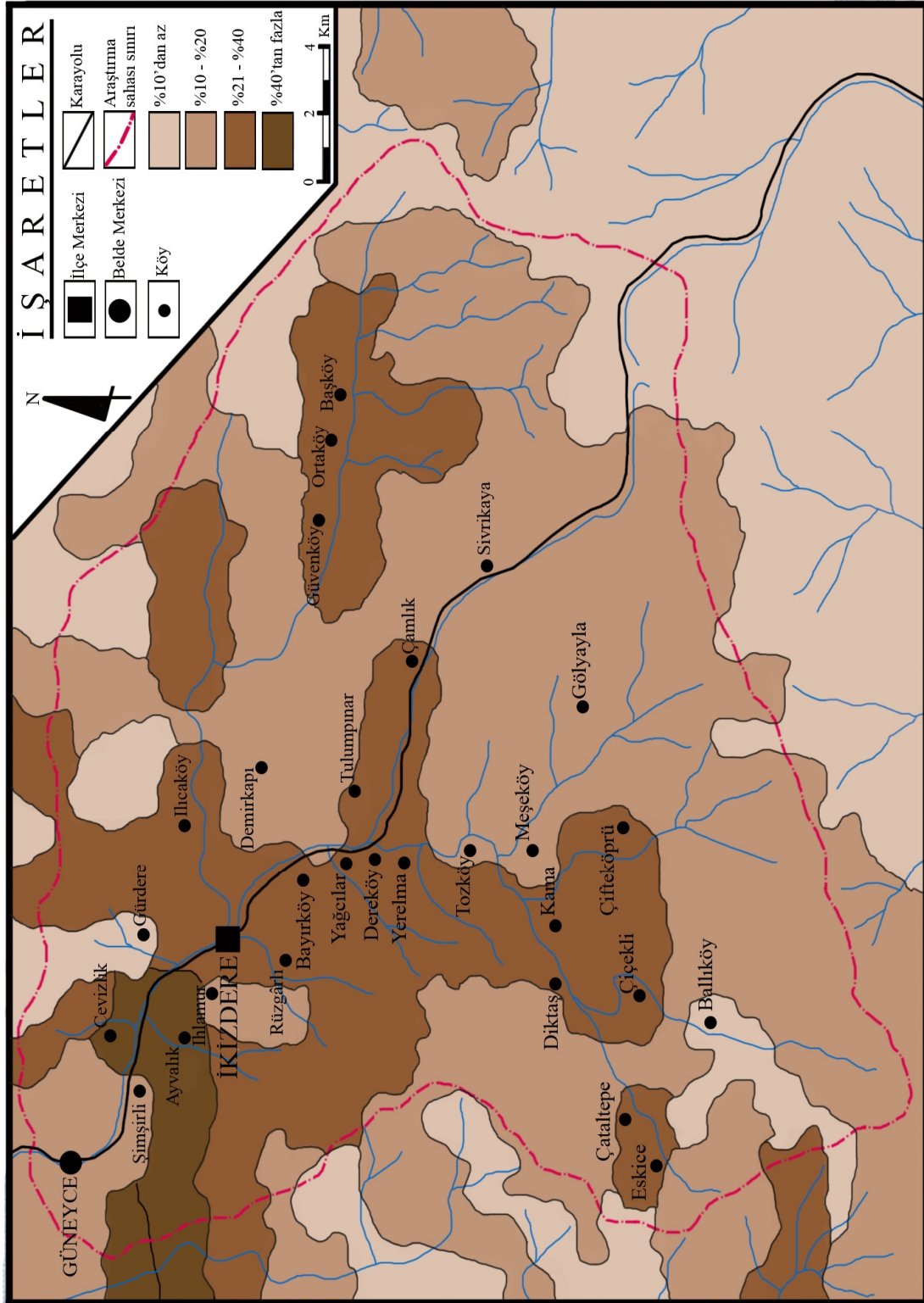
Saha genelinde hâkim olan akarsu aşındırması sonucunda **V profiline benzeyen** dar tabanlı vadiler genel bir yaygınlık kazanmış durumdadır. Akarsuları izleyen bir nitelik taşıyan bu vadilerin yanı sıra inceleme alanının kuzey sınırından başlayarak, Güneyce kasaba merkezi ve Şimşirli köyü çevresinden güneye doğru uzanış gösteren alanda daha çok **tabanlı vadiler** gözlenmektedir. Tabanlı vadi ve V profilli vadilerin yanı sıra, Ballıköy, Çifteköprü ve Gölyayla köylerinin güneyinde ve Çapans Dağları'nın kuzeyinde yer alan dar alanlarda ise, artan yükseltiye bağlı olarak **tekne vadilerin** geliştiğini ifade etmek mümkündür.



Fotoğraf 1.4. Ballıköy ve Çiçekli köylerine ait konutların yer aldığı Anzer vadisi.

Araştırma sahasında reliefi etkileyen önemli bir faktör de eğim değerleri ve bu değerlerin dağılışıdır. Hazırlanan eğim haritasında da görüleceği üzere, sahada eğim değerleri yer yer % 40'ın üzerine kadar çıkabilmektedir. Kuzeye doğru artan bu değerler, Cevizlik ve Ayvalık köyleri çevresinde % 40'ın üzerine çıkmakta iken güney sınırlara doğru ise % 10'un altına düşebilmektedir (Harita 1.3).

İlk bakışta sahada eğim değerleri ile yerleşmeler arasında bir paralellik olduğunu görmek mümkündür. Eğim değerleri arttıkça yerleşme sayısında da bir artış gözlenmektedir. Sahada Ballıköy, Gölyayla, Sivrikaya ve Demirkapı köyleri dışındaki tüm yerleşmeler eğim değerleri % 20'den fazla olan arazilerde kurulmuşlardır. Bu durum üzerinde akarsuların derine doğru kuvvetli aşındırma etkisiyle eğim değerlerini artırmasının etkili olduğu düşünülmektedir.



Harita 1.3. Araştırma sahası ve yakın çevresinin eğim haritası.³⁶

³⁶Raisz ve Henry yöntemine göre hazırlanmıştır. Söz konusu yöntem için bkz: Bilgin,T.,1996, Genel Kartoğrafya II, Filiz Kitabevi, İstanbul, s: 278-281.

Buraya kadar sözü edilen jeolojik ve topoğrafik yapı ile mevcut eğim değerleri, sahada çeşitli kütle hareketlerine de yol açmaktadır. Dördüncü derece deprem kuşağında³⁷ yer alan İkizdere ve çevresinde gözlenen en temel **kütle hareketlerinin** heyelanlar olduğunu söylemek mümkündür. Tüm Doğu Karadeniz Bölümü'nde olduğu gibi, araştırma sahasında da (sık orman alanlarının olumlu etkisine karşın) özellikle eğimli yamaçlar çevresinde bu tip kütle hareketlerine rastlanabilmektedir. Bilindiği gibi, yağışların bol, eğim değerlerinin yüksek oluşu ile kuvvetli bir biçimde yarılmış olan topoğrafyası ve litolojik özellikleri, Karadeniz Bölgesi'ne heyelanlar konusunda hassas bir görünüm kazandırmıştır.³⁸

Sahada eğim değerlerinin çok yüksek oluşu yoğun bir aşınma ortaya çıkarmaktadır (Fotoğraf 1.5). Eğimli yamaçlar boyunca, şiddetli sağanak yağışların da etkisiyle oluşan heyelanlar ve yamaç molozları sonucunda ortaya çıkan kopmalar, yaz aylarının en önemli sorunlarını oluşturmaktadırlar. Ayrıca eğim değerlerinin yüksek olması ve saha geneline yayılması, beşeri faaliyetleri kısıtlamakta, tarım ve yerleşme için uygun alan bulmayı da önemli bir sorun haline getirmektedir.



Fotoğraf 1.5. Köy yollarında eğim ve aşınma sebebiyle neredeyse devrilme noktasına gelmiş (A) ya da kökleriyle kayalara tutunmuş ağaçları (B) görmek mümkündür (Fotoğraflar Tozköy yolundan alınmıştır).

Aşırı yağışlarla birlikte ortaya çıkan seller, yamaçlardaki kütle hareketlerini tetiklemekte ve özellikle çökmeler, yol kopmaları gibi ulaşım sorunlarının yaşanmasına yol açmaktadır. Nitekim 2006 ve 2007 yıllarında sahada bu duruma ilişkin

³⁷Bkz: Türkiye Deprem Haritası: <http://www.deprem.gov.tr/linkhart.htm>

³⁸Şahin,C.,Sipahioğlu,Ş.,2002, Doğal Afetler ve Türkiye, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, s: 105.

olumsuzluklar yaşanmış, şiddetli sağanak yağışlar sonrasında yamaçlar boyunca akan sular vadi tabanlarında birikerek hem İkizdere hem de Güneyce kasaba merkezlerinde önemli ölçüde maddi hasara neden olmuştur. Sel sularının ortaya çıkardığı bir diğer zarar da Erzurum-Rize karayolu üzerinde olmuş; söz konusu karayolunda farklı yerlerde çökmeler ve yer yer kopmalar meydana gelmiştir (Fotoğraf 1.6).



Fotoğraf 1.6. Haziran ve Temmuz aylarında (2006-2007) meydana gelen seller İkizdere kasaba merkezinde (A) ve Erzurum-Rize (B) karayolunda maddi hasara neden olmuştur.

Kış aylarında ise heyelan sahalarındaki tehlike, yerini çığ hareketlerine bırakmaktadır. Bilindiği gibi, yamaçlardaki kar birikimiyle başlayan çığ tehlikesi açısından, 25°–50° arasındaki yamaç eğimleri, rüzgâr altı olup bitki örtüsünden yoksun olan yamaçlar potansiyel tehlike alanları olmaktadır.³⁹ Sahanın eğim değerleri de düşünüldüğünde, kış aylarındaki çığ tehdidinin özellikle, orman üst sınırının aşıldığı alanlar olan güney kesimlerde (Çamlık köyü-Ovit geçidi arası) yoğun olarak görüldüğü ifade edilebilir. Nitekim AİGM kayıtlarına göre sahada, 1975–2005 yılları arasında 30’dan fazla heyelan, 9 kadar su baskını ve 8 çığ olayı rapor edilmiştir. Bu çerçevede su baskını olayları genellikle Dereköy, Çifteköprü, Ayvalık, Güneyce (Köprübaşı Mahallesi), Ilıcaköy, Rüzgârlı, Tulumpınar gibi yerleşmelerde yoğunlaşırken, heyelan ve çığlar ise Yağcılar, Bayırköy, Çamlık, Demirkapı, Dereköy, Ilıcaköy (Özellikle Sırt, Orta ve İmamlar Mahalleleri), Tulumpınar (Aşağı ve Yukarı Mahalleler), İkizdere (Zafer Mahallesi) ve Güneyce (Köprübaşı Mahallesi) gibi yerleşmelerde

³⁹Gürer,İ.,Tunçel,H.,1995, *Türkiye’de Çığ Sorunu ve Bugünkü Durumu*, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, sayı: 4, s: 1-19, Ankara, s: 1.

yoğunlaşmaktadır.⁴⁰ Sahada eğim değerlerinin dağılışı ile paralellik gösteren bu durum, topoğrafik etmenlerin ilçeyi doğal afetler açısından duyarlı hale getirdiğini açıkça göz önüne sermektedir.

Tüm bu morfolojik görünümün beşeri faaliyetler üzerindeki etkileri oldukça belirgindir. Mermer olarak kullanılabileceği de öngörülen önemli bir granit varlığına neden olan jeolojik yapı, aynı zamanda sahadaki akarsuların yüzeysel akışını da arttırmıştır. Geçirimlilik açısından sert kayaçların varlığının, yeraltına sızmaları büyük ölçüde engelleyerek sahada yüzeysel akışı arttırdığı görülmektedir. Ayrıca yerleşmelerin dağınık formda oluşu, köy yerleşmelerinde ve özellikle kasaba merkezlerinde görülen uzunlamasına formdaki gelişim gibi başlıca özellikler de topoğrafik yapının etkisiyle şekillenmiştir. Yol yapım ve onarım masraflarını arttıran bu topoğrafik yapı, eğim değerlerinin fazlalığı ve devam eden akarsu aşındırması yoluyla araştırma sahasını kütle hareketleri açısından duyarlı bir bölge haline getirmiştir.

Ekonomik faaliyetlere de önemli ölçüde bir sınırlılık getiren topoğrafik görünüm sahanın büyük nüfus toplulukları barındırmasını engellemiş ve yerleşme formları üzerinde de hâkim etmeni oluşturmuştur. Ancak bu durum yani sahada nüfusun az, yerleşmenin dağınık olması beraberinde antropojen etkiyi azaltmış ve doğal peyzajın korunmasını sağlamıştır. Böylece çeşitli ekonomik faaliyetleri sınırlandıran topoğrafik yapı (yükselti ve eğim değerleri) turistik çekicilikler açısından önemli bir potansiyel ortaya çıkarmıştır. Farklı turizm şekilleri açısından olanaklara sahip olan sahada mevcut topoğrafik yapı dağ turizmi, manzara turizmi ve çeşitli spor turizmi türleri (yamaç paraşütü vb.) gibi aktiviteleri destekler niteliktedir. Görüldüğü gibi sahada kuzey-güney doğrultusundaki yükselti artışı ve beraberinde dağlık-tepelik alanların fazlalığı ile eğim değerlerinin yüksekliği gibi topoğrafik özellikler, nüfus ve yerleşme koşulları ile bir takım ekonomik faaliyetler (ekip-dikme faaliyetleri gibi) üzerinde sınırlandırıcı etkiye sahip olmalarına karşın turistik aktiviteler açısından önemli olanaklar sunmuşlardır.

⁴⁰ ABEP (Afet Bilgi Envanter Projesi) kayıtlarına göre.

AİGM tarafından yürütülen ve yaklaşık % 80 oranında bitirildiği ifade edilen (2007 yılı için) ABEP'in (Afet Bilgi Envanter Projesi) tamamlandığında önemli bir envanter açığını da gidereceği şüphesizdir.

1.2. İklim Özellikleri

Araştırma sahasının iklim özelliklerinin ortaya konulabilmesi için İkizdere Meteoroloji İstasyonu'na ait verilerin yanı sıra, sahaya en yakın istasyonlar olan Rize ve İspir Meteoroloji istasyonlarından elde edilen veriler kullanılmıştır.* Söz edilen bu karşılaştırma istasyonları seçilirken birinin deniz kıyısında, diğerinin ise daha iç kesimlerde olmasına dikkat edilmiş, bu yolla iklimatik farklılaşmaların analitiğinin yapılması amaçlanmıştır.

İkizdere'de güneşlenme süreleri ile ilgili ölçüm yapılmamaktadır. Bu yüzden İkizdere meteoroloji istasyonu ile arasında sadece 14 ' lık fark bulunan ve aynı zamanda en yakın güneşlenme süresi ölçümü yapılan istasyon olan Rize meteoroloji istasyonunun verilerinden yararlanma yoluna gidilmiştir. Bu istasyonun kayıtlarına göre, yıllık ortalama güneşlenme süresi 4 saat 58' kadar olup, bu süre yaklaşık olarak bir günün % 20'sine denk gelmektedir. Güneşlenme süresi, yaz aylarında 5 saatin üzerinde seyretmekte ve Haziran ayında 6 saat 48' ile en yüksek değerine ulaşmaktadır (Tablo 1.1). Rize'de güneşlenme süreleri kış aylarında yaklaşık 2 saat ortalama ile seyretmekte, Aralık ayında ise 1 saat 55' lık değerle en düşük ortalamasını göstermektedir. Rize'de görülen bu güneşlenme değerleri İkizdere ile birebir örtüşmese de büyük bir benzerlik göstereceği açıktır. İkizdere'nin Temmuz ve Ağustos aylarındaki bulutluluk değerlerinin Rize'den yüksek olması sebebiyle bu aylarda güneşlenme sürelerinin Rize'den daha kısa gerçekleşeceği söylenebilir.

Tablo 1.1. Rize'de aylık ortalama güneşlenme süreleri (saat: dakika).

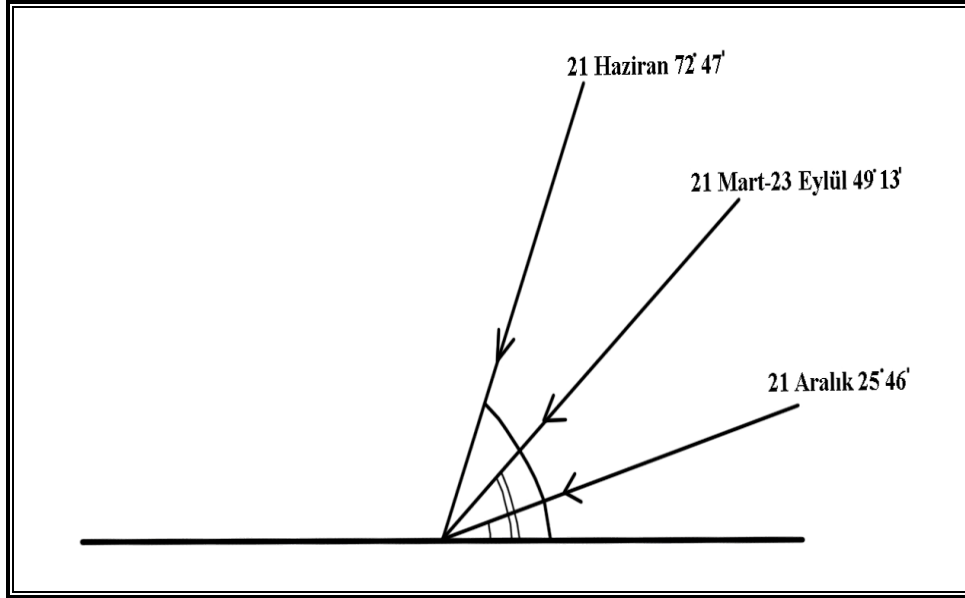
O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Y.O.
2:04	2:48	3:37	4:37	5:38	6:48	5:12	5:01	5:07	4:03	2:44	1:55	4:08

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

İkizdere'ye güneş ışınlarının yıl içinde geliş açıları değişiklik göstermekte ve bu sebeple ısınma ve güneşten alınan radyasyon derecesinde de farklılaşmalar ortaya çıkmaktadır. Güneş ışınları, Yengeç Dönencesi üzerinde yoğunlaştıkları 21 Haziran tarihinde İkizdere'ye 72° 47' açıyla gelirken, Oğlak Dönencesi üzerine 90°'lik açıyla geldikleri 21 Aralık tarihinde ise 25° 46' lık düşük açılarla gelirler. Güneş ışınlarının

*Rize Meteoroloji İstasyonu'na (4 m) ait veriler 1975–2005 devresini, İkizdere Meteoroloji İstasyonu'na (800 m) ait veriler 1975–1996 devresini, İspir Meteoroloji İstasyonu'na (1222 m) ait veriler ise 1975–2005 devresini kapsamaktadır.

ekvator üzerinde yoğunlaştıkları ekinoks dönemlerinde İkizdere'ye düşüş açıları ise $49^{\circ} 13'$ kadardır. Görüldüğü üzere, güneş ışınlarının en dik açılarla geldiği 21 Haziran tarihindeki düşüş açıları ile en eğik açılarla geldiği 21 Aralık tarihindeki düşüş açıları arasında yaklaşık olarak 47° lik bir fark bulunmaktadır (Şekil 1.2). İşte bu fark, yörede yaz ile kış arasındaki 15°C 'yi aşan sıcaklık farkının temel nedenidir.



Şekil 1.2. İkizdere'ye güneş ışınlarının düşüş açıları.

1.2.1. Sıcaklık

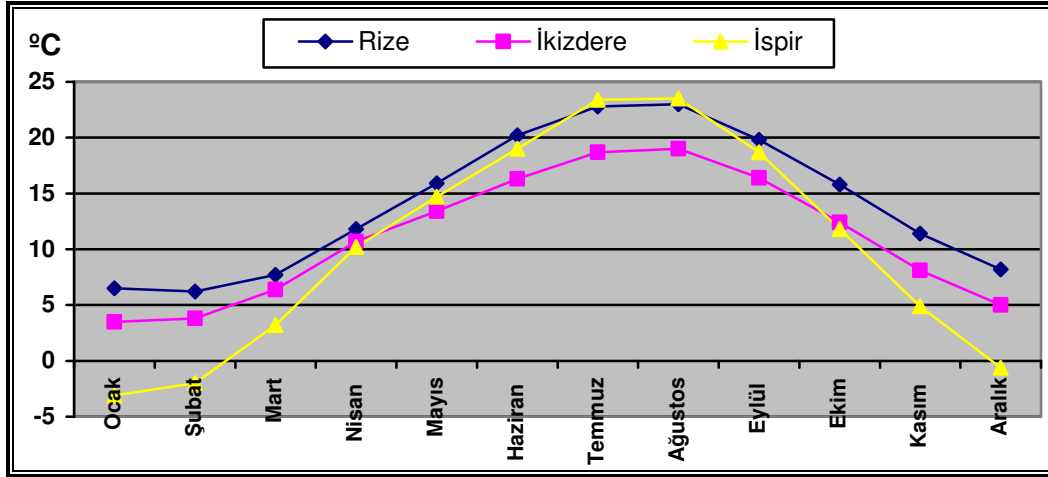
DMİGM'nden elde edilen rasat sonuçlarına göre, araştırma sahasında yıllık ortalama sıcaklık 11.1°C kadardır (Tablo 1.2 ve Şekil 1.3). Bu ortalamanın, seçilmiş istasyonlardan Rize'de 14.1°C , İspir'de ise 10.3°C olduğu görülmektedir. Bu dağılıma göre, yıllık sıcaklık ortalamalarının kuzeyden güneye doğru ya da bir diğer ifadeyle kıyıdan iç kesime doğru düşüş eğilimi gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu durum üzerinde denizellik, yükselti ve orografik uzanış gibi pek çok temel coğrafi faktörün etkin olduğu muhakkaktır.

Tablo 1.2. Seçilmiş istasyonlarda aylık ortalama sıcaklık değerleri ($^{\circ}\text{C}$).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
Rize	6.5	6.2	7.7	11.8	15.9	20.2	22.8	23.0	19.8	15.8	11.4	8.2	14.1
İkizdere	3.5	3.8	6.4	10.7	13.4	16.3	18.7	19.0	16.4	12.4	8.1	5.0	11.1
İspir	-3.1	-2.0	3.2	10.2	14.7	19.0	23.4	23.5	18.7	11.8	4.9	-0.6	10.3

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Sahanın yıllık ortalama sıcaklığı (11.1°C) ile 40°C enleminin ortalama sıcaklığı (14°C)⁴¹ arasında, yaklaşık olarak 2.9°C 'lık negatif anomali olduğu görülmektedir. Sahada negatif anomali görülmesinde, 40. enlemin geneline göre oldukça dağlık ve yüksek bir arazi yapısının hakim olmasının ve bu durumun sonucunda özellikle güneye doğru karasallığın artmasının etkili olduğunu düşünmek mümkündür.



Şekil 1.3. İkizdere ve çevre istasyonların aylık sıcaklık ortalamaları.

İkizdere ve seçilmiş istasyonlarda aylık ortalama sıcaklık dağılışları incelendiğinde, benzerlikler kadar önemli farklılıklar da göze çarpmaktadır (Şekil 1.3). Bilindiği gibi, kara tipi sıcaklık rejimlerinde, hızlı ısınma ve hızlı soğuma, aylar ve mevsimler arasındaki sıcaklık farklarının büyümesine sebep olmakta ve en sıcak ay çoğunlukla Temmuz, en soğuk ay ise Ocak olmaktadır.⁴² Denizel etki ile en düşük sıcaklıkların Şubat ayında görüldüğü Rize'nin aksine İkizdere ve İspir'de en düşük sıcaklık ortalamalarına Ocak ayında rastlanmakta ve en yüksek sıcaklık ortalamaları ise kara tipi sıcaklık rejimlerinde olduğu gibi Temmuz ayında görülmektedir.

Sıcaklıkların yıl içindeki dağılışları incelendiğinde, İkizdere'de aylık ortalamaların 3.5°C ile 19.0°C arasında değiştiği görülmektedir. Kıyıdan itibaren güneye doğru yükseltinin artmasından dolayı, ilçede kış aylarına ait sıcaklık ortalamaları Rize'ye göre daha düşük seyretmektedir. Buna karşılık yaz aylarında ise karasallığın İspir kadar etkili olmaması sebebiyle sahada, İspir'e nazaran daha düşük yaz sıcaklıkları tespit edilmiştir.

⁴¹Akyol,İ.H.,1951, *Türkiye'de Yeni Meteoroloji Rasatları Serisinin Coğrafi Neticeleri*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, sayı: 1-2, s: 1-58, İstanbul, s: 13.

⁴²Dönmez,Y.,1979, *Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 2506, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:102, İstanbul, s: 18.

İkizdere’de yıllık sıcaklık amplitüd değeri 15.5°C’dir. Bu değer, Rize’de 16.8°C, İspir’de ise 21.5°C kadardır. Burada, kıyından iç kesimlere (İspir’e) doğru gidildikçe yıllık amplitüd değerinin 21.5°C olması karasallığın etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

Sıcaklıkların yıl içindeki dağılışı kadar saha içindeki dağılışı da önemli farklılıklar vardır. Jeomorfolojik özellikler başlığı altında da belirtildiği gibi, kısa mesafede önemli yükselti farklarının görüldüğü sahada, bu relief enerjisine bağlı olarak sıcaklıklarda da belirgin farklılıklar görülmektedir. Sahanın iç kesimlerine doğru artan yükselti nedeniyle, sıcaklıklar düşmekte ve bu durum sahanın kuzeyindeki vadi içleri ile güneydeki yüksek dağlık alanlar arasında sıcaklık değişmelerine sebep olmaktadır. Sahanın güneyi ve kuzeyi arasında görülen bu sıcaklık farkları, özellikle yüksek kesimlerde kış aylarında insan yaşamını olumsuz etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yaz aylarında, yükseltiye bağlı olarak görülen bu sıcaklık düşüşünün olumlu etkilerinden bahsetmek mümkündür. Özellikle yaz sezonunda kasaba ve kent merkezlerindeki bunaltıcı sıcaklardan kaçan insanlar için, sahanın yüksek kesimleri ve buralarda kurulmuş yaylalar büyük bir çekim merkezi haline gelmektedir.

Ekstrem sıcaklık değerleri incelendiğinde, rasat devreleri içinde İkizdere’de en yüksek sıcaklığın 1980 yılı Temmuz ayında (37.5°C) yaşandığı görülür. Tablo 1.3 incelendiğinde göze çarpan bir diğer özellik ise, maksimum sıcaklıkların Nisan ve Kasım ayları arasında 30°C’nin üzerinde seyretmesidir. Rize’de en yüksek sıcaklık yine 1980 tarihinde ancak bu kez Mayıs ayında (38.2°C) ölçülmüştür. Bununla beraber, Rize’de de maksimum sıcaklıkların Nisan ve Kasım ayları arasında 30°C’nin üzerinde yaşandığı ifade edilebilir.

Tablo 1.3. İkizdere ve Rize’de en yüksek sıcaklıklar ve tarihleri.

İst.	M.Eleman	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
İkizdere	Yılı	1987	1979	1995	1979	1988	1980	1980	1977	1978	1978	1977	1996	1980
	Günü	30	13	21	27	17	28	13	23	14	18	27	4	13
	Sıc.(°C)	21.8	24.0	25.7	32.0	34.5	36.2	37.5	37.0	37.5	32.5	25.5	23.0	37.5
Rize	Yılı	2005	2004	2001	1979	1980	1990	1981	1999	1992	2003	1990	1981	1980
	Günü	30	29	27	3	21	9	28	14	6	9	6	16	21
	Sıc.(°C)	22.0	27.0	27.6	33.2	38.2	35.2	35.4	33.4	33.4	31.2	29.2	25.6	38.2

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

En düşük sıcaklık değerlerini incelediğimizde, İkizdere’de 1985 yılının Mart ayında (-12.7°C) minimum sıcaklık değerleri yaşandığı görülür (Tablo 1.4). İlçede bu

değerlerin yıl içindeki dağılışı incelendiğinde ise, Ekim ayından başlayarak Mayıs ayına kadar 0°C'nin altında olduğu görülmektedir. Rize'de ise en düşük sıcaklıkların görüldüğü aylar, 1985 yılının Şubat ve Mart ayları (-6.4°C /-6.1°C) iken 0°C'nin altındaki değerler ise Aralık ayından itibaren başlayarak Mayıs ayına kadar devam etmektedir.

Tablo 1.4. İkizdere ve Rize'de en düşük sıcaklıklar ve tarihleri.

İst.	M.Eleman	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
İkizdere	Yılı	1980	1993	1985	1993	1988	1994	1992	1995	1992	1977	1993	1995	1985
	Günü	30	13	2	23	2	4	11	14	26	23	30	18	2
	Sic. (°C)	-9.3	-12.6	-12.7	-3.2	0.6	4.5	6.0	9.0	3.0	-0.7	-5.5	-10.7	-12.7
Rize	Yılı	1980	1985	1985	2004	1984	1978	1992	1987	1992	1984	2004	1994	1985
	Günü	31	22	2	5	1	3	11	20	28	19	24	6	22
	Sic. (°C)	-5.4	-6.4	-6.1	-2.8	4.2	9.7	12.0	13.8	9.2	3.2	0.4	-3.2	-6.4

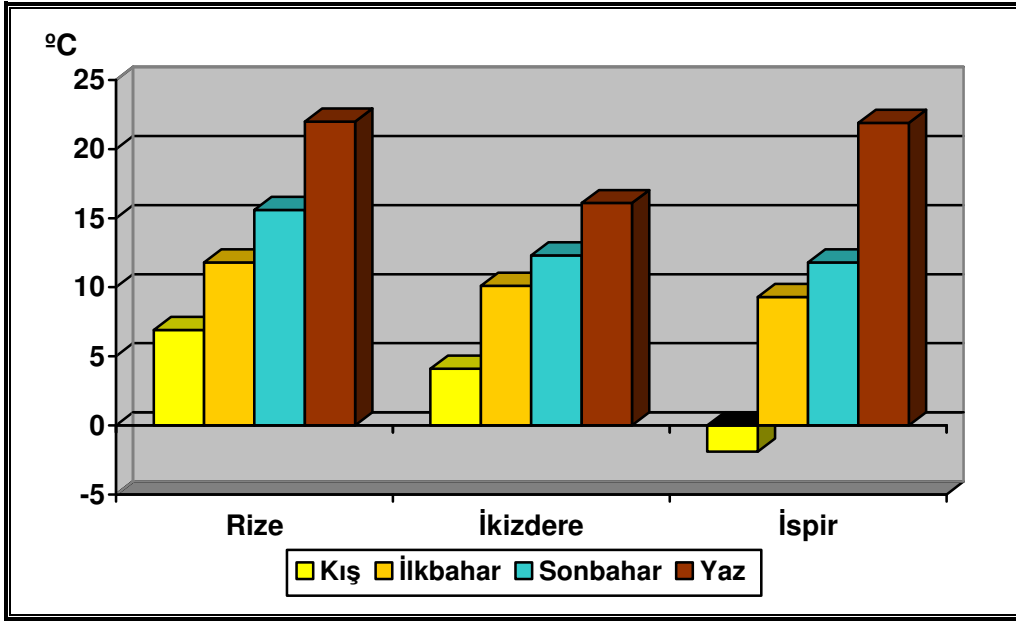
Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Sahada ortalama sıcaklıkların mevsimlere göre dağılışında belirgin farklılıklar görülmektedir (Tablo 1.5). Nitekim sıcaklıkların en yüksek olduğu mevsim üç istasyon için de yaz mevsimi olmasına karşın, İkizdere'de yaz sıcaklık ortalamaları sadece 16.1 °C kadardır. Aynı devre, Rize ve İspir'de bu değer yaklaşık 22 °C'dir. İlkbahar aylarındaki sıcaklık ortalamalarında da aynı durum söz konusu iken sonbahar ve kış ayları ortalamalarında bir farklılaşma ortaya çıkmaktadır. İkizdere'de kış ve sonbahar sıcaklık ortalamaları, sırasıyla 4.1 °C ve 12.3 °C kadar gerçekleşmekte ve bu değerlerin Rize'den düşük, İspir'den ise yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 1.4). Mevsimlere göre ortaya çıkan bu sıcaklık farklılaşması üzerinde, kıyıda iç kesimlere doğru artan karasallığın yanı sıra yükselti değerlerinin de etkili olduğu ifade edilebilir. Elbette karşılaştırma istasyonları arasındaki bu sıcaklık farklılaşmalarının bir benzerini araştırma sahasının kuzeyi ile güneyi arasında da gözlemlemek mümkündür. Bu durumun da temel sebebi, sahadaki kuzey-güney yönlü yükselti farklılıkları ile bu farklılaşmanın ortaya çıkardığı ortam değişikliği oluşturmaktadır.

Tablo 1.5. Seçilmiş istasyonlarda ortalama sıcaklıkların mevsimlere göre dağılışı (°C).

İstasyon	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	Kış
Rize	11.8	22	15.6	6.9
İkizdere	10.1	16.1	12.3	4.1
İspir	9.3	21.9	11.8	-1.9

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.



Şekil 1.4. Seçilmiş istasyonlarda sıcaklıkların mevsimlere dağılışı.

İkizdere ve seçilmiş istasyonlarda sıcaklığın 0 °C'nin altına düştüğü günler ile ilgili veriler karşılaştırıldığında belirgin farklılıklar göze çarpar (Tablo 1.6). Örneğin Rize'de 5 ay, İkizdere'de 6 ayda görülen don olaylı gün, İspir'de yılın 8 ayında yaşanmaktadır. Yine don olaylı günlerin başlama ve bitiş tarihlerinde de farklılaşmalar söz konusudur. Rize'de Aralık ayında başlayan don olayları, İkizdere'de Kasım, İspir'de ise Ekim ayından itibaren görülmeye başlar. Birbirine yakın bu üç istasyonda yıl içinde don olaylarının görüldüğü günler toplamı Rize'de 8 gün, İkizdere'de 46 gün iken İspir'de ise 110 günün üstüne çıkmaktadır. Kıydan iç bölgelere doğru gidildikçe don olaylı gün sayısının ve sıklığının artması üzerinde, Rize çevresinde yoğun olarak hissedilen denizel etkinin, İkizdere ve nihayet İspir'de giderek yerini karasallığa bırakmasının etkin olduğu ifade edilebilir. Kuşkusuz don olaylı günlerin, başlama tarihleri, süresi ve şiddeti buradaki bütün ekosistemleri ve insan etkinliklerini şekillendiren en önemli sıcaklık elemanlarından biridir.

Tablo 1.6. Seçilmiş istasyonlarda aylara göre don olayının görüldüğü gün sayıları.

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
Rize	2.3	3.4	1.6	0.1	--	--	--	--	--	--	--	0.9	8.3
İkizdere	14.3	12.4	6.7	0.6	--	--	--	--	--	--	3.1	9.7	46.8
İspir	27.7	24.3	17.3	2.9	0.2	--	--	--	--	1.6	13.6	23.7	111.3

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

1.2.2. Basınç ve rüzgârlar

İkizdere’de basınç değerleri ile ilgili rasatlar yapılmadığı için, bu ölçümlerin yapıldığı en yakın istasyonlar olan Rize ve İspir meteoroloji istasyonlarının verilerinden yararlanılarak sahanın basınç özellikleri açıklanmaya çalışılacaktır.

Rize meteoroloji istasyonunun rasat sonuçlarına göre, yıllık ortalama aktüel basınç değeri 1014.9 mb’dır. Basınç değerlerinin yıl içinde dağılışı incelendiğinde, Eylül-Mayıs ayları arasında normal hava basıncı değeri olan 1013 mb’ın üzerinde, Haziran-Ağustos ayları arasındaki devrede ise 1013 mb’ın altında değerler gösterdiği görülür (Tablo 1.7).

Tablo 1.7. Rize ve İspir’de ortalama, en yüksek ve en düşük yerel basınç değerleri (mb).

İst.	Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
RİZE	Ortalama	1018.2	1017.8	1016.4	1013.2	1013.3	1011.6	1010.0	1010.8	1014.2	1017.2	1018.2	1017.9	1014.9
	En yüks.	1034.7	1034.6	1014.2	1033.8	1029.9	1024.2	1019.6	1021.2	1029.5	1035.4	1036.7	1035.0	1040.0
	En düşük	990.9	994.9	994.3	997.9	998.5	998.0	996.3	999.1	1000.0	1002.7	998.6	998.2	990.9
İSPİR	Ortalama	879.2	878.0	877.2	876.4	876.9	875.9	874.5	875.3	878.0	880.5	880.8	879.9	877.7
	En yüks.	892.6	893.2	894.1	887.9	885.7	886.2	882.6	883.7	886.7	890.0	892.0	894.0	894.0
	En düşük	859.1	859.3	862.7	864.5	866.4	863.3	864.3	866.4	868.3	868.3	866.7	864.5	859.1

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

İspir meteoroloji istasyonunda ise, yıllık ortalama aktüel basınç yükseltinin etkisiyle 877.7 mb kadardır. Aktüel basıncın yıl içinde dağılışı incelendiğinde göze çarpan ilk özellik, Eylül-Şubat döneminde basınç değerlerinin yıllık ortalamadan yüksek, havaların ısındığı Mart-Ağustos döneminde ise düşük olmasıdır.

Şüphesiz ki, basınç değerleri üzerinde, yükseklik ve karasallık gibi pek çok yerel faktörün etkisi söz konusudur. Bu yüzden yerel faktörlerin etkisi doğrultusunda, İkizdere’nin basınç değerleri hakkında fikir yürütmek daha uygun olacaktır. İkizdere meteoroloji istasyonu, yıllık ortalama basıncın yüksek değerler gösterdiği Rize meteoroloji istasyonuna göre daha yüksekte yer almakta iken, alçak basınç değerlerinin hâkim olduğu İspir’e göre ise yaklaşık 400 m daha alçak bir konumdadır. Sıcaklık, yağış ve diğer yerel faktörler de göz önüne alındığında araştırma sahasında, basınç değerlerinin Rize’de görülen basınç değerlerinin altında, İspir’de görülen alçak basınç değerlerinin ise üzerinde bir basınç özelliğine sahip olduğunu düşünmek mümkündür.

Sahada söz konusu bu basınç dağılışı ve yerel faktörlerin de etkisiyle rüzgârların mevsimlere ve aylara göre dağılışı önemli farklılaşmalar ortaya çıkmaktadır. İkizdere meteoroloji istasyonu verilerine göre, sahada hâkim rüzgâr yönü kuzeydoğu

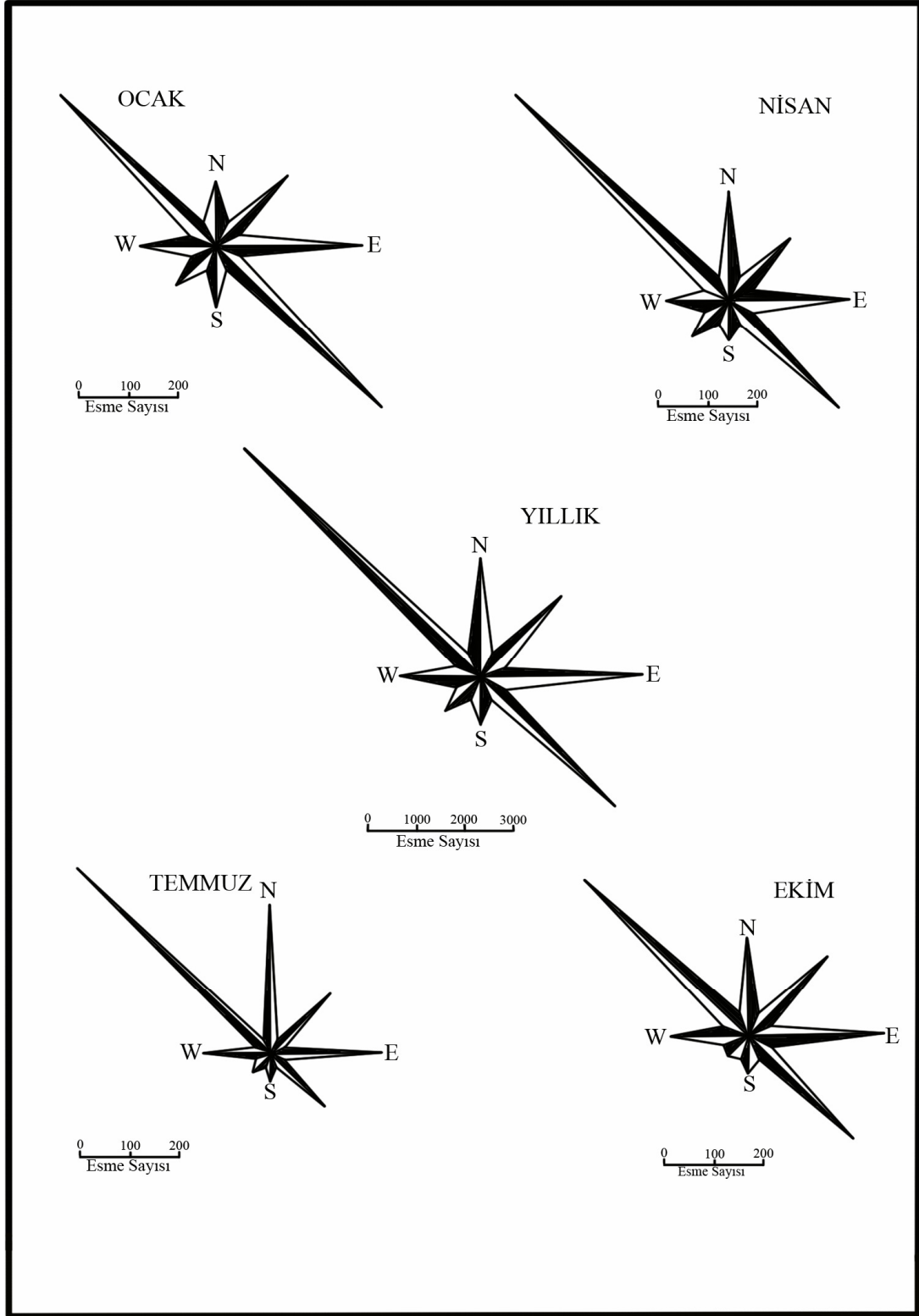
olup yıllık frekansı % 26 kadardır. Buna karşılık ikinci hâkim rüzgâr yönü ise güneybatı olup bu yönden esen rüzgârların yıllık frekansı %15 kadardır (Tablo 1.8 ve Şekil 1.5). Sahada hâkim rüzgârların NE-SW yönlü olmasında en önemli etkenin topoğrafik faktörler olduğu düşünülmektedir. Hatırlanacağı üzere, araştırma sahasında mevcut vadi sistemleri ve akarsu ağı daha çok NE-SW yönlü bir rüzgâr kanalizesine olanak vermektedir.

Tablo 1.8. İkizdere’de rüzgâr esme sayıları ve frekansları (%).

Esiş		İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış		Yıllık
Yönü	Sayı	Frekans %	Esme sayısı	Frekans %	Esme sayısı	Frekans %	Esme sayısı	Frekans %	Esme sayısı	Frekans %
N	2497	14	684	18	780	14	619	9	414	14
NE	1668	7	379	9	380	10	445	10	464	9
E	3335	16	781	19	819	20	871	19	864	18
SE	2729	13	632	10	434	16	693	21	970	15
S	959	5	246	4	162	5	209	7	342	5
SW	712	4	220	2	104	3	134	5	254	4
W	1611	8	408	10	410	9	404	8	389	9
NW	4831	33	1631	28	1227	23	991	21	982	26
Toplam	18.342	100	4981	100	4316	100	4366	100	4679	100

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Rüzgârların mevsimlere göre dağılışı incelendiğinde, genellikle birbirine yakın frekanslar görülmekle birlikte, İlkbahar mevsiminde rüzgârların % 27.2 frekansla diğer mevsimlerin önüne geçtiği söylenebilir (Tablo 1.9). Sahada rüzgârların esme sayılarından ziyade, esiş yönlerindeki fark daha belirgindir. Tablo 1.9 incelendiğinde görüleceği gibi, dört mevsimde de hâkim rüzgâr yönü, NE-SW olmasına karşın, kış ve sonbahar mevsimlerinde mevsimlik frekansı yüksek olan üçüncü rüzgâr yönü olarak E sektörlü rüzgârlar görülmektedir. İlkbahar ve yaz mevsimlerinde ise, NE-SW sektörlü rüzgârlardan sonra mevsimlik frekansı yüksek rüzgâr yönü olarak N sektörlü rüzgârlar ortaya çıkmaktadır. Etkin basınç merkezleri ve yönleri ile ilişkili olan bu durum araştırma sahasının rüzgârgülü diyagramları üzerinde de görülmektedir (Şekil 1.5).



Şekil 1.5. Araştırma sahasında rüzgârgülü diyagramları.

Tablo 1.9. İkizdere’de rüzgâr esme sayısı ve frekanslarının mevsimlere göre dağılışı.

İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış		Toplam	
Esme sayısı	Frekans %	Esme sayısı	Frekans %	Esme sayısı	Frekans %	Esme sayısı	Frekans %	Esme sayısı	Frekans %
4981	27.2	4316	23.5	4366	23.8	4679	25.5	18342	100

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Bilindiği üzere, herhangi bir alanda hâkim rüzgâr yönünün ortaya konulabilmesi için rüzgâr esme sayılarına bakılabileceği gibi, bu amaçla hazırlanmış bazı formüllerden de yararlanmak mümkündür. Hâkim rüzgâr yönünün bulunmasında kullanılan formüllerden biri olan Rubinstein formülünün⁴³ sahaya uygulanmasıyla çeşitli sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Buna göre, sahada sadece Temmuz ayında tek yönlü (N), Ocak, Nisan ve Ekim aylarında ise çift yönlü bir rüzgâr hâkimiyeti (NE-SW) söz konusu olmaktadır.

Rüzgârların esme sıklığı, esiş yönü ve hâkim rüzgâr yönü kadar hızlarının da bir sahanın rüzgâr karakterinin belirlenmesinde etkin olacağı muhakkaktır. Bu gerçekten hareketle Rize, İkizdere ve İspir’de rüzgâr hızları ve en hızlı esen rüzgârların yönleri karşılaştırılmıştır (Tablo 1.10). Tabloda da görüldüğü üzere, en hızlı esen rüzgârlar Rize ve İspir’de genelde batı ve güneybatı (W-SW) sektörlü iken İkizdere’de N-NE ve SE sektörlü rüzgârlar en hızlı esen rüzgârlar grubunda yer almaktadır.

Tablo 1.10. Seçilmiş istasyonlarda en hızlı rüzgâr yönleri.

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
Rize	W	W	WSW	WNW	WSW	WSW	WSW	NW	W	WNW	W	WSW	WSW
İkizdere	NW	NE	SE	NW	NE	NW	NW	NE	NW	NW	NW	SE	SE
İspir	N	NNW	S	WNW	SW	SSW	SW	SW	W	SW	SW	W	W

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Tablo 1.11 ve 1.12’nin incelenmesiyle anlaşılabileceği üzere, sahada rüzgâr hızlarının yüksek olmadığı görülmektedir. Buna göre, rüzgârın en hızlı olduğu aylar Mart ve Nisan ayları iken yaz aylarında rüzgâr hızlarının genel bir azalış gösterdiği söylenebilir. Araştırma sahasında *Bofor ölçeğine*⁴⁴ göre yapılan tasnife göre, rüzgâr hızının yıllık ortalaması 1.2 kadardır. Bu değer yıl boyunca en fazla Mart ayında 1.5

⁴³Dönmez, Y., 1979, a.g.e., s: 126-138.

⁴⁴Erol, O., 1999, Genel Klimatoloji, Çantay Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul, s: 127.

kadar olduğu düşünülecek olursa, İkizdere’de genellikle *hafif esinti* biçiminde rüzgârların hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 1.11. İkizdere’de en hızlı rüzgâr yönleri ve hızları (Bofor).

O	Ş	M	N	M	H	T	A	Ey	Ek	K	Ar	Yıllık
NW	NE	SE	NW	NE	NW	NW	NE	NW	NW	NW	SE	SE
1.3	1.3	1.5	1.4	1.3	1.1	1.0	1.1	1.1	1.1	1.2	1.2	1.2

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Bilindiği gibi rüzgârların yön, hız ve frekansları farklı pek çok etmenin kontrolü ile şekillenmektedir. Bu etmenlerin birbirine karışan etkileri altında beliren ve *strofik denge* adı verilen bir denge ile rüzgârlar adı geçen özelliklerini kazanırlar.⁴⁵ Genel olarak tüm rüzgârlar için geçerli olan bu durumu, yani çok çeşitli etmenlerin kontrolünde olma durumunu, İkizdere için de söz konusu etmek mümkündür. Ayrıca araştırma sahasında, topoğrafik özellikler vb. faktörler etkisiyle oluşan, yukarıda bahsedilen genel rüzgârların yanı sıra, halk arasında farklı isimlerle adlandırılan çok sayıda yerel (günlük) rüzgâr da yer almaktadır.

Tablo 1.12. İkizdere’de aylık ortalama rüzgâr hızları.

Yönler	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K.	Ar	Yıllık
N	1.4	1.5	1.5	1.7	1.7	1.6	1.5	1.4	1.5	1.4	1.3	1.2	1.5
NE	1.5	1.6	1.8	1.7	1.5	1.6	1.4	1.6	1.5	1.4	1.6	1.7	1.6
E	1.2	1.2	1.2	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.2	1.1
SE	1.8	2.0	2.0	1.7	1.4	1.3	1.3	1.3	1.3	1.4	1.8	1.9	1.7
S	1.6	1.4	1.5	1.4	1.2	1.2	1.2	1.2	1.1	1.2	1.4	1.6	1.4
SW	2.2	1.9	1.9	1.8	1.6	1.5	1.6	1.4	1.6	1.4	1.8	1.8	1.8
W	1.2	1.2	1.3	1.2	1.3	1.3	1.1	1.2	1.3	1.2	1.2	1.2	1.2
NW	1.9	2.0	2.1	2.2	2.2	2.1	1.9	2.0	1.9	2.0	1.8	1.9	2.0

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

1.2.3. Nem, buharlaşma ve bulutluluk

Araştırma sahasında yıllık ortalama bağıl nem oranı % 74 kadardır (Tablo 1.13). Bu bağıl nem yüzdesi İspir’den (% 59) bir hayli yüksek, Rize’den (% 75) düşük ama oldukça yakın bir orandır. Bağıl nem oranı açısından İspir’den ziyade Rize’ye yakın ortalamaların görüldüğü İkizdere’de, Temmuz ve Ağustos aylarında en yüksek değerlere ulaşan bu oranlar, geçiş mevsimi olarak da adlandırabileceğimiz ilkbaharda düşük değerler (Mart % 67, Nisan % 69) göstermektedir.

⁴⁵Erol,O.,1999, a.g.e., s: 129.

Tablo 1.13. Seçilmiş istasyonlarda ortalama bağıl nemin aylara göre dağılışı (%).

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
Rize	72	72	74	74	76	75	77	78	78	79	76	73	75
İkizdere	71	69	67	69	77	79	83	82	79	78	74	71	74
İspir	68	66	61	57	57	54	51	51	52	61	67	71	59

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Yaz aylarında görülen sıcaklık artışı ve buharlaşma miktarındaki değişimlerle meydana gelen bu bağıl nem artışının, bahar aylarında düşüş göstermesini, hem farklı basınç merkezlerinin etkisiyle hem de havanın bu aylardaki kararsız yapısıyla ilişkilendirmek mümkündür. Bu genel durumun yanı sıra, araştırma sahasının güneyinde nem değerlerinin farklılık göstereceği düşünülmektedir. Buna bağlı olarak, sahanın kuzeyinde, ilçe merkezi çevresinde % 70'in üzerinde görülen bağıl nem değerlerinin, sahanın güneyine doğru gidildikçe, artan yükselti ve düşen sıcaklıkların etkisiyle artış göstereceği tahmin edilmektedir.

Rize ve İkizdere meteoroloji istasyonlarında buharlaşma ile ilgili rasatlar yapılmamaktadır. Bu yüzden araştırma sahasının buharlaşma değerleri genel olarak İspir meteoroloji istasyonunun verilerinden yararlanılarak açıklanmaya çalışılacaktır.

İspir'de yıllık buharlaşma miktarı 1295.6 mm kadardır (Tablo 1.14). Buna göre, sahada kış aylarında buharlaşmanın etkili olmadığı, ancak sıcaklık artışına bağlı olarak buharlaşma miktarında bir artış ortaya çıktığı görülmektedir. İlkbaharla birlikte Mart ayından itibaren artmaya başlayan buharlaşma değerleri, Temmuz ve Ağustos aylarında yaklaşık 250 mm ile yılın en yüksek değerlerine ulaşır.

Tablo 1.14. İspir'de aylık ortalama buharlaşmanın yıl içindeki dağılışı (mm).

O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
--	--	71.3	107.6	143.3	190.8	250.2	248.8	176.0	87.4	20.2	--	1295.6

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Şüphesiz ki, İkizdere'de buharlaşma değerlerinin İspir ile birebir örtüştüğünü düşünmek mümkün değildir. Özellikle İkizdere'de kış ayı sıcaklık ortalamalarının İspir'deki gibi 0 °C'nin altına çok fazla düşmemesi, yaz ayı sıcaklık ortalamalarının ise İspir'den daha düşük olması, İspir'de karasallığın yüksek, nispi nem oranının daha düşük olması gibi sebeplerle buharlaşmanın farklılıklar göstereceği düşünülmektedir. Bu farklılaşma üzerinde istasyon yükseltilerinin de (yaklaşık 422 m farklılık vardır) etkisi vardır. Ancak yine de İkizdere'de de buharlaşma miktarının en yüksek değerlere

Temmuz ayında ulaşacağı fakat İspir kadar yüksek değerler göstermeyeceği düşünülebilir.

Belirli bir anda gökyüzünün bulutlarla kaplı bölümünün gökyüzünün tamamına oranı şeklinde tanımlanan⁴⁶ bulutluluk oranının, sahada Rize ile benzer özellikler gösterdiği söylenebilir. Araştırma sahasında yıllık ortalama bulutluluk değeri (10 üzerinden) 5.9 kadardır. İspir’de kış aylarında yüksek bulutluluk oranlarına rastlanırken İkizdere ve Rize’de daha çok yaz aylarında yüksek bulutluluk değerleri görülmektedir (Tablo 1.15).

Tablo 1.15. Seçilmiş istasyonlarda aylık ortalama bulutluluk değerleri (0–10).

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
Rize	6.4	6.4	6.4	6.1	5.8	5.1	6.1	6.1	5.4	5.5	5.7	6.2	5.9
İkizdere	5.6	5.9	5.8	6.0	6.0	5.7	7.2	6.7	5.5	5.2	5.5	5.5	5.9
İspir	5.3	5.5	5.4	5.7	5.2	3.9	3.2	2.5	2.6	4.1	4.9	5.7	4.5

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

İkizdere meteoroloji istasyonunda, yılın 177.1 günü (% 48.6) bulutlu geçmekte ve bulutluluk oranı sıcaklıkların düşüşüyle paralel bir biçimde kış mevsiminde artmaktadır (Tablo 1.16). Yıl boyunca 123 günlük bir sürenin (% 33.6) kapalı geçtiği İkizdere’de, bulutluluğun en yüksek değerlerine ulaştığı Temmuz ayı 16 gün ortalamasıyla yılın en kapalı devresini oluşturmaktadır. Yaz aylarının genellikle kapalı ve bulutlu geçtiği İkizdere’de yılın sadece 65.1 günlük bölümü (%17.8) açık geçmektedir.

Tablo 1.16. İkizdere’de aylık ortalama açık, bulutlu ve kapalı günler sayısı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K.	Ar	Yıllık
Açık Gün	5.8	5.0	5.9	5.1	4.1	5.4	2.8	3.6	6.9	8.3	6.4	5.8	65.1
Bulutlu Gün	16.5	13.4	14.7	15.0	17.3	15.7	12.2	13.9	14.3	13.8	14.2	16.1	177.1
Kapalı Gün	8.7	9.9	10.4	9.8	9.6	8.9	16.0	13.5	8.8	9.0	9.4	9.0	123.0

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Görüş sahasının azlığı ile diğer günlerden ayırt edilen sisli günler sayısının İkizdere’de oldukça yüksek olduğu görülür (Tablo 1.17). Gerçekten de, yıllık sisli gün toplamı Rize’de 5 gün, İspir’de ise sadece 2.4 gün kadarken bu değer İkizdere’de 58.4 gün kadardır. Sisli günlerin yıl içindeki dağılışını incelediğimizde, Rize ve İspir’de sadece yaz ayları dışında sisli günlerin görüldüğü gözlemlenirken, İkizdere’de sisli günlerin tüm yıla yayıldığı görülür. Sisli gün sayısının sahadaki fazlalığının birden fazla

⁴⁶Dönmez, Y., 1979, a.g.e, s: 149.

faktörün etkisiyle ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira kıydan iç kesimlere doğru gelen nemli hava kütlelerinin yüksek tepe ve dağ yamaçlarına teması yoğunlaşmayı arttırmakta ve bu durumun etkisiyle neme oldukça doygun olan bulutlar yamaçlarda asılı kalmaktadır. Çoğunlukla vadilere ve aşınım yüzeylerine çöken sis katmanları özellikle yağışlı günlerde ulaşımı da aksatmaktadır.

Sisli gün sayısında, Temmuz ve Ağustos aylarında görülen artış, bu aylarda bulutluluk ve kapalı gün oranlarındaki yükselme ile ilişkilendirilebilir. Buna göre, araştırma sahasında gerek bulutlu ve kapalı gün gerekse de sisli gün sayısının karşılaştırma istasyonlarındakinden çok daha fazla ve tüm yıla yaygın olduğu görülmektedir.

Tablo 1.17. Seçilmiş istasyonlarda sisli gün sayısı.

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
Rize	0.2	0.4	1.3	2.1	1.0	--	--	--	--	--	--	0.1	5
İkizdere	1.9	3.0	6.6	7.9	8.0	5.0	9.2	6.0	4.2	3.9	2.4	1.5	58.4
İspir	0.4	0.5	0.1	0.0	0.1	0.1	--	--	--	0.2	0.6	0.6	2.4

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

1.2.4. Yağışlar

Doğu Karadeniz Bölümü yağış rejiminde yer alan İkizdere’de yıllık toplam yağış miktarı 1094.7 mm kadardır. Karşılaştırma istasyonlarından Rize’de, bu değer 2233.5 mm’ye ulaşmakta iken İspir’de ancak 471.9 mm kadar olmaktadır (Tablo 1.18). Bu değerler doğrultusunda, sahanın Rize kadar yağış almamakla beraber İspir’de görülen toplam yağışın iki katından fazla yıllık yağış aldığı dikkati çeker. Her iki karşılaştırma istasyonu arasında kalan araştırma sahası için aslında bu durum beklenen bir sonuçtur.

Tablo 1.18. Seçilmiş istasyonlarda aylık ortalama yağış değerleri (mm).

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
Rize	208.3	181.7	144.0	92.0	98.6	139.1	135.4	179.8	239.1	314.4	251.1	250.0	2233.5
İkizdere	105.6	81.1	65.4	74.9	92.6	89.4	70.5	56.4	72.9	136.0	133.2	116.7	1094.7
İspir	33.9	40.6	40.5	58.2	63.0	43.2	23.3	14.2	19.8	46.0	45.8	43.4	471.9

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

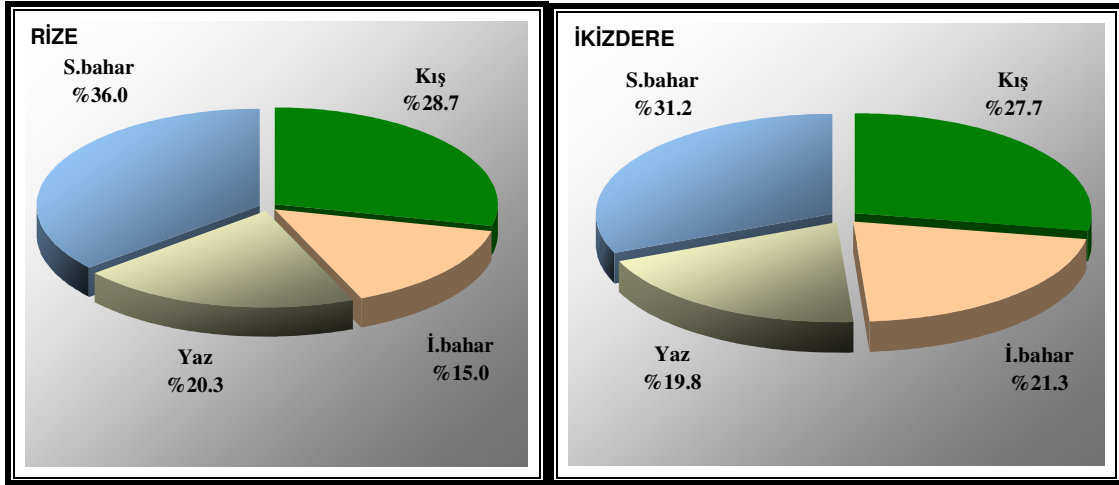
Bilindiği gibi, bir sahanın yağış karakterinin belirlenmesinde yağışın miktarı kadar yıl içindeki dağılışı da önemli rol oynamaktadır. Nitekim, araştırma sahasında yağışların aylara dağılımı açısından Rize ve İspir meteoroloji istasyonları arasında bir geçiş özelliği görüldüğü ifade edilebilir.

Yağışların mevsimlere göre dağılımı incelendiğinde ise, karşılaştırma istasyonları arasında belirgin bazı farklılaşmalar ve benzerlikler olduğu görülür. İspir meteoroloji istasyonunda en yüksek yağış miktarının 117.9 mm ve % 25’lik bir oranla kış mevsiminde görülmesine karşın, Rize ve İkizdere’de yağış miktarının en fazla olduğu mevsim olarak sonbahar ön plâna çıkmaktadır. Araştırma sahasına düşen toplam yağışın % 31.2’lik bölümü yani 342.1 mm’lik yağış sonbaharda düşmektedir (Tablo 1.19-Şekil 1.6).

Tablo 1.19. Seçilmiş istasyonlarda yağışın mevsimlere göre dağılışı.

Mevsimler		Kış	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	Toplam
Rize	Yağış mik.(mm)	640	334.6	454.3	804.6	2233.5
	% si	28.7	15	20.3	36.0	100
İkizdere	Yağış mik.(mm)	303.4	232.9	216.3	342.1	1094.7
	% si	27.7	21.3	19.8	31.2	100
İspir	Yağış mik.(mm)	117.9	161.7	80.7	111.6	471.9
	% si	25.0	34.3	17.1	23.6	100

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.



Şekil 1.6. Rize ve İkizdere’de yağışların mevsimlere göre dağılışı.

Seçilmiş istasyonlarda yağışlı gün⁴⁷ sayıları toplamı incelendiğinde yağış dağılışıyla benzer bir durumun olduğu görülür (Tablo 1.20). Rize’de toplam yağışlı gün sayısı 181.4 gün kadar olup yılın % 49.6’sı yağışlı geçmekte iken, İspir’de 115.4 gün kadar olan yağışlı gün sayısı yılın % 31.6’lık bölümüne tekabül etmektedir. İkizdere’de ise yağışlı gün toplamı 141.4 gün kadardır. Başka bir deyişle yaklaşık olarak yılın % 38.6’lık bölümünde yağışlı günler görülmektedir. Yağışlı gün sayısındaki

⁴⁷Meteoroloji istasyonlarında yapılan ölçümlerde 0.1 mm ve daha yukarı yağış alan günler yağışlı gün olarak kabul görmektedir.

bu fazlalık sahada doğal bitki örtüsü gelişimini olumlu etkilemişken bazı beşeri ve ekonomik faaliyetleri de sınırlandırmıştır (Fotoğraf 1.7).

Tablo 1.20. Seçilmiş istasyonlarda yağışlı gün sayıları.

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
Rize	14.9	14.5	15.9	15.2	15.4	14.5	14.5	15.1	15.1	16.1	14.9	15.3	181.4
İkizdere	11.5	11.7	10.7	11.9	14.2	13.2	11.9	11.2	10.2	11.9	11.4	11.3	141.1
İspir	10.2	10.4	11.3	13.3	14.8	10.8	6.9	4.5	4.6	9.4	8.7	10.5	115.4

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.



Fotoğraf 1.7. Sık yağan yağmurlar zaten standardı çok iyi olmayan yol sistemlerini olumsuz etkileyebilmektedir (Fotoğraf Ilıcaköy yolunda çekilmiştir).

Araştırma sahasında topoğrafik ünitelerin karmaşık yapısı, yağış miktarında olduğu kadar yağış çeşidinde de farklılaşmalar ortaya çıkarmıştır. Yükselti basamaklarının çokluğu, kısa mesafelerde eğim değerlerinin artışı, sırt ve yamaç çokluğu gibi topoğrafik özellikler nedeniyle, sahanın kimi kesimlerinde yağış miktarında artış gözlenmekte ve kimi kesimlerindeyse yağış kar ve dolu olarak kendini göstermektedir. Kar yağışı sahada, Ekim ayından Mart sonlarına kadar görülebilmektedir. Yıl içinde kar yağışlı gün sayısı 31.7 gün kadar olup, bu değer yılın yaklaşık % 8.6'sına, yıl içinde yağışlı geçen günlerin ise % 22.4'üne tekabül etmektedir. Dolulu gün sayısı ise yıllık olarak sadece 0.8 gün kadar olup, yıl içinde düzensiz bir dağılım göstermektedir (Tablo 1.21).

Tablo 1.21. İkizdere’de kar yağışlı ve dolulu gün sayısının yıl içindeki dağılımı.

Yağış şekli	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
Kar yağ. gün sa.	8.8	8.0	5.3	1.0	0.1	--	--	--	--	0.2	3.5	5.5	31.7
Dolulu gün sayısı	--	--	0.1	--	0.1	0.2	--	--	0.1	--	0.1	0.1	0.8

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

1.2.5. İklim tipi

İkizdere’de yağış etkinliğini ortaya koyabilmek ve buna bağlı olarak nemli-kurak devreleri ayırt ederek hâkim iklim tipini belirlemek için birbirinden farklı unsurları dikkate alan formüller kullanılmıştır. Kullanılan bu formüllerden birisi Erinç⁴⁸ formülüdür.

Adı geçen formülün araştırma sahasına uygulanması ile elde edilen kuraklık indislerine göre, İkizdere’de Nisan, Mayıs ve Haziran aylarının nemli, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarının yarı nemli, yılın diğer bölümünün ise çok nemli olduğu ortaya çıkmaktadır (Tablo 1.22). Yıllık ortalama değerler incelendiğinde ise Erinç formülüne göre, araştırma sahasının 65.9 kuraklık indis değeri ile **çok nemli** bir iklim tipine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca yine aynı formüle göre, sahada hâkim bitki örtüsü olarak bu indis değerleri ile çok nemli orman örtüsünün yayılış göstereceği söylenebilir.

Tablo 1.22. İkizdere’de Erinç’e göre aylık indis değerleri.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Y.
Ort.Yük.Sıc.	8.1	8.7	12.1	17.3	19.7	22.4	23.3	23.9	22.2	18.2	13.4	9.6	16.6
Yağış (mm)	105.6	81.1	65.4	74.9	92.6	89.4	70.5	56.4	72.9	136.0	133.2	116.7	91.2
Kuraklık İnd.	156.4	111.8	64.8	51.9	56.4	47.8	36.3	28.3	39.4	89.6	119.2	145.8	65.9
Yağış etkinliği	Çok Nemli			Nemli			Yarı Nemli			Çok Nemli			

Herhangi bir sahanın iklim özelliklerini belirlemek ve iklim tipini ifade etmek için kullanılabilecek formüllerden bir diğeri de Thornthwaite⁴⁹ formülüdür. Bu formülün, saha için uygulanması ile elde edilen su bilânçosu ve diyagramının (Tablo 1.23 ve Şekil 1.7) yorumlanması yoluyla iklim tipinin belirlenmesine çalışılmıştır. Buna göre, İkizdere’de potansiyel buharlaşmanın en yüksek değerlerine, Temmuz ve Ağustos aylarında ulaşıldığı, buna karşılık sıcaklıkların düşük olduğu Aralık, Ocak ve Şubat aylarında ise en düşük buharlaşma değerlerinin görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Ayrıca,

⁴⁸Erinç,S.,1996, Klimatoloji ve Metotları, Alfa Basım Yayım ve Dağıtım, Yayın No: 276, 4. baskı, İstanbul, s: 485-486.

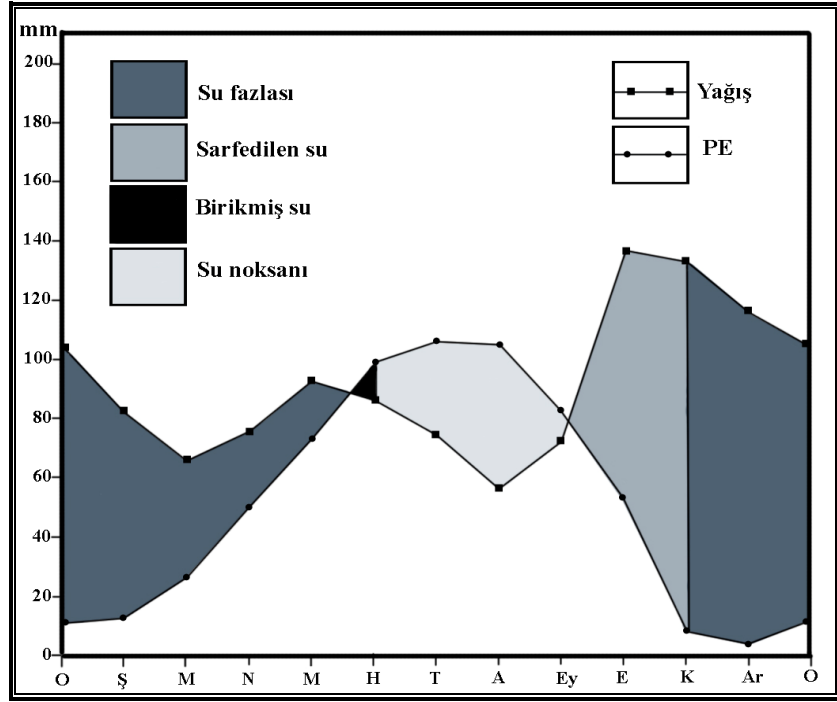
⁴⁹Dönmez,Y.,1979, a.g.e., s: 257.

Potansiyel Evapotransprasyon değerlerinin yıl içindeki seyri değerlendirildiğinde, söz konusu değerlerin Kasım ayından itibaren düşüş göstermeye başladığı görülmektedir. Düşüşün başladığı bu aydan itibaren Mayıs ayına kadar geçen yedi aylık dönemde toprakta su birikmeye başlamakta, 100 mm ve üzerindeki su birikimi ile su fazlası oluşmaktadır. Haziran ayı ile birlikte ise artan sıcaklıklar ve buharlaşmanın tesiriyle, topraktaki su fazlası artık yerini su noksanına bırakmakta ve bu durum Kasım ayına kadar bu şekilde devam etmektedir.

Tablo 1.23. Thornthwaite’e göre İkizdere’nin su bilânçosu.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
Sıcaklık	3.5	3.8	6.4	10.7	13.4	16.3	18.7	19.0	16.4	12.4	8.1	5.0	11.1
Sıcaklık indisi	0.58	0.66	1.45	3.16	4.45	5.98	7.37	7.55	6.04	3.96	2.08	1.0	44.2
Düzeltilmemiş PE	12.6	13.5	25.0	45.0	60.0	76.6	85.0	90.0	78.3	55.0	9.4	2.8	553.2
Düzeltilmiş PE	10.5	11.2	25.7	49.9	74.4	95.7	107.9	106.2	81.4	52.8	7.8	2.2	625.7
Yağış	105.6	81.1	65.4	74.9	92.6	89.4	70.5	56.4	72.9	136.0	133.2	116.7	1094.7
Bir. suyun aylık değ.	0	0	0	0	0	-6.3	-37.4	-49.8	-6.5	83.2	16.8	0	--
Birikmiş su	100	100	100	100	100	93.7	56.3	6.5	0	83.2	100	100	--
H.Evapotransprasyon	10.5	11.2	25.7	49.9	74.4	95.7	107.9	106.2	79.4	52.8	7.8	2.2	623.7
Su noksanı	0	0	0	0	0	6.3	37.4	49.8	8.5	0	0	0	102.0
Su fazlası	95.1	69.9	39.7	25.0	18.2	0	0	0	0	0	125.4	114.5	487.8
Akış	91.8	80.8	60.2	42.6	30.4	15.2	7.6	3.8	1.9	0.9	62.7	88.6	--
Nemlilik oranı	9.0	6.2	1.5	0.5	0.2	-0.0	-0.3	-0.4	-0.1	1.5	16.0	52.0	--

İkizdere’de Thornthwaite’in su bilançosuna göre, yağış etkinlik indisi 68.1 ve sembolü B_3 , sıcaklık etkinlik indisi 625.7 ve işareti B_1 , kuraklık indisi 16.3 ve harf sembolü r , PE’un üç yaz ayına oranının indisiyse % 49.5 olup bu değere denk gelen sembolü ise B_4 ’tür. Tüm bu veriler ışığında, denilebilir ki; araştırma sahası, Thornthwaite formülünde yer alan iklim tiplerinden B_3 B_1 r b_4 sembolleriyle ifade edilen; **nemli, birinci dereceden mezotermal, su noksanı olmayan ya da çok az olan, deniz etkisine yakın iklim tipine girmektedir.**



Şekil 1.7. Thornthwaite'e göre İkizdere'nin su bilançosu diyagramı.

De Martonne formülüne⁵⁰ göre, sahada yıl boyunca kuraklık görülen ay bulunmamaktadır (Tablo 1.24). Yağış ve ortalama sıcaklıkların kullanımı ile elde edilen kuraklık indislerine göre, sadece Temmuz ve Ağustos aylarının düşük indis değerleri sebebiyle yarı nemli geçtiğini, yılın diğer bölümünün tamamının ise yüksek indis değerleri sonucunda nemli geçtiğini söylemek mümkündür.

Tablo 1.24. İkizdere'de De Martonne'a göre aylık indis değerleri.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	Ar	Yıllık
Ort. Sıcaklık	3.5	3.8	6.4	10.7	13.4	16.3	18.7	19.0	16.4	12.4	8.1	5.0	11.1
Yağış (mm)	105.6	81.1	65.4	74.9	92.6	89.4	70.5	56.4	72.9	136.0	133.2	116.7	1094.7
Kuraklık İnd.	93.8	70.5	47.8	43.4	47.4	40.7	29.4	23.3	33.1	72.8	88.3	93.3	51.8
Yağış etkinl.	NEMLİ					YARINEMLİ			NEMLİ				

Buraya kadar incelenen tüm iklim elemanlarının sahadaki beşeri faaliyetler açısından olumlu ve olumsuz etkilerinden hatta beşeri faaliyetlere yön verici niteliklerinden bahsetmek mümkündür. Bu açıdan bir değerlendirme yapmak gerekirse, kuzey-güney doğrultusundaki yükselti artışı ve beraberinde sıcaklık koşullarında ortaya çıkan farklılaşmaların sahanın güneyindeki ekip-dikme faaliyetlerini olumsuz etkilediği ifade edilebilir. Sahanın kuzeyinde çay bahçeleri yayginken güneyde yükseltinin

⁵⁰ Ardel, A., Kurtel, A., Dönmez, Y., 1969, Klimatoloji Tatbikatı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 1123, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 40, Taş Matbaası, İstanbul, s: 285-290.

artmasıyla birlikte bu kültür bitkisinin tarımının yapılabileceği sıcaklık koşulları ortadan kalkmaktadır. Sıcaklık değerlerinin düşmesi, güneyde yer alan köylerde kış aylarında tüm hayatı olumsuz etkilemekte, yağışların da kar şeklini alması yılın bu devresinde ekonomik faaliyetleri durma noktasına getirmektedir. Oysa yaz aylarında aynı sıcaklık koşulları yaylacılık ekonomisi ve rekreatif faaliyetler açısından sahanın güneyine önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu nedenle sıcaklık koşullarında kışın sahanın güneyinde görülen olumsuz tablonun bahar ve yaz aylarında aksi yönde değiştiği ve düşük sıcaklıkların *yayla turizmi* açısından olumlu değerler gösterdiği ifade edilebilir.

Yağış koşulları, sahadaki önemli iklimik etmenlerden bir diğeridir. Aşırı sağanak yağışların neden olduğu sel vb. doğal afetlerin dışında sahada yağışlı gün sayısının fazlalığı (yaklaşık 141.1 gün) karayolu ulaşımını da olumsuz etkilemekte, sis ve kapalı hava görüş alanını daraltmakta, şiddetli yağmur yağışları sonrasında köy ve yayla yolları (özellikle stabilize ve ham yol durumundakiler) neredeyse kullanılamayacak hale gelebilmektedir. Karayolu ulaşımı üzerindeki olumsuz etkilerine karşın sahanın kuzeyinde çay tarımına elverişli koşullar yağış değerlerinin etkisiyle şekillenmiştir. Söz konusu bu dağılım sahada *yağmur ve sis* turizmi açısından da önemli olanaklar sunmaktadır. Araştırma sahasındaki basınç ve rüzgâr değerleri de turistik açıdan kullanılabilir niteliktedir. Hâkim rüzgâr yönünün kuzeydoğu-güneybatı olduğu sahada, şiddetli olmayan bu yöndeki rüzgâr kanalizesi, akarsu vadileri boyunca önemli spor turizmi aktiviteleri sunmuştur. Böylelikle elverişli hava koşulları dâhilinde sahada *yamaç paraşütü* açısından önemli bir potansiyel söz konusudur.

Bulutlu ve kapalı gün sayısının fazla ya da az olması da vejetatif gelişimi ve tarımsal üretimi etkileyebilmektedir. Bulutlu (177 gün) ve kapalı gün (123 gün) sayısındaki artışlar sahadaki bitki gelişimini olumsuz etkilemektedir. Güneş ışığı ihtiyacının karşılanamaması sebebiyle gelişimini tamamlayamayan bitki türleri tüm tarımsal üretimi olumsuz etkilemenin yanı sıra bal verimliliğinde de önemli azalmalara sebep olabilmektedir.

Bu genel görünüm içinde, sahadaki mevcut iklimik koşulların nüfus ve yerleşme dağılışımdan ekip dikme faaliyetlerine, hayvancılık ve ulaşımdan turizme kadar pek çok beşeri faaliyet üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerinin var olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır.

1.3. Hidrografik Özellikler

Araştırma sahasındaki akarsular, yeraltı suları, kaynaklar ve göller gerek oluşumları ve gerekse devam eden aşınım ve birikim faaliyetleri ile reliefi derinden etkilemektedir. Sahanın güney bölümlerindeki dağlık alanlarda kaynak sayısı oldukça fazlayken, yükseltinin azalıp eğim değerlerinin arttığı kuzey bölümlerinde ise yüzeysel akışın fazla olduğu görülmektedir. Güneye doğru gidildikçe yağış değerlerinin artması ile bitki örtüsü ve litolojik yapının da uygunluğu kaynakların genel olarak buralarda yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bu özelliği dolayısıyla güneydeki dağlık alan aynı zamanda ana akarsu şebekesinin kaynak sahasıdır (Harita 1.4).

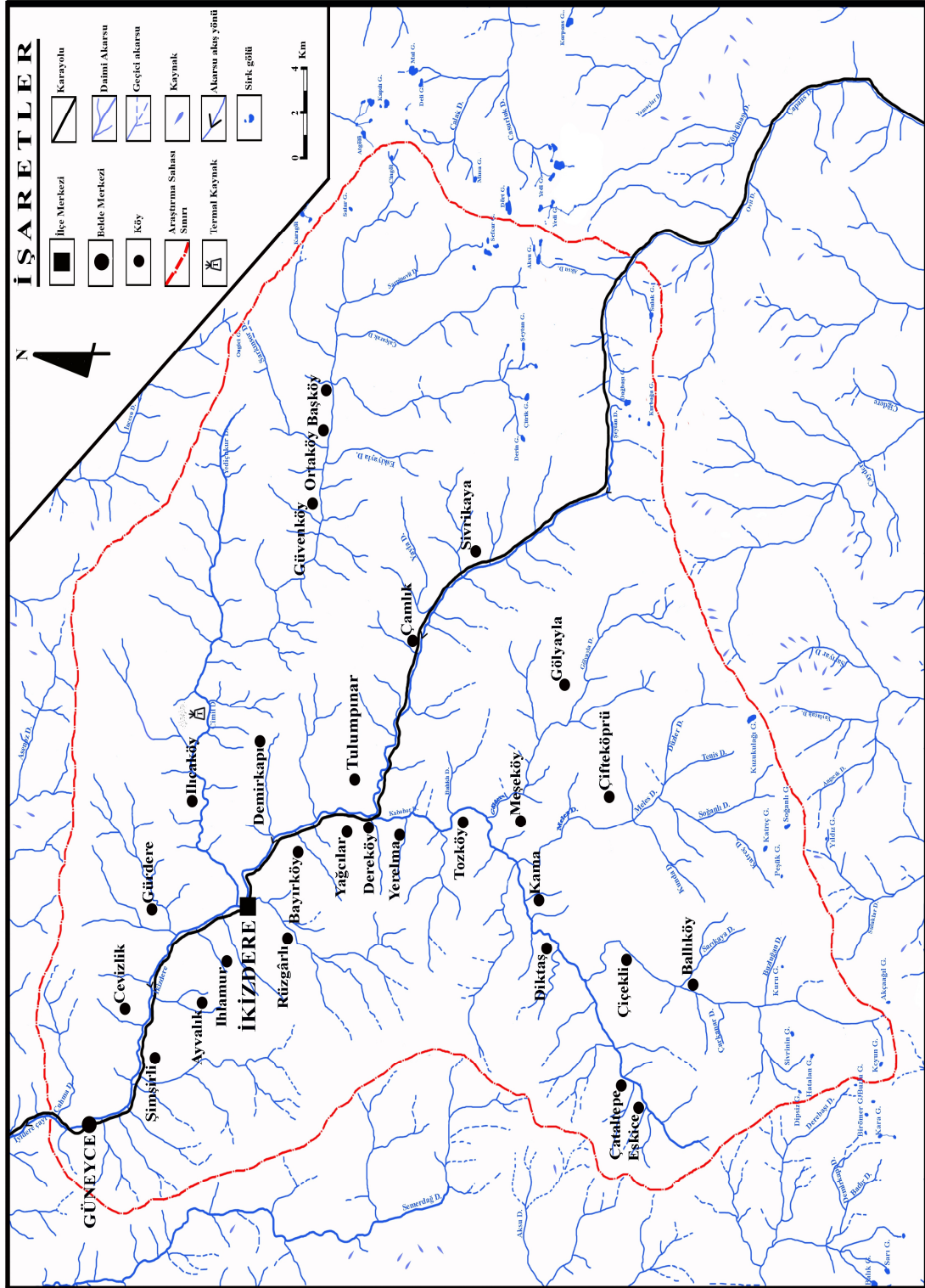
Sahada soğuk kaynakların yanı sıra termal kaynaklara ve mineralli sulara da rastlamak mümkündür. MTA tarafından yapılan farklı çalışmalarda sahada çok sayıda termal kaynak ve mineralli suyun varlığı tespit edilmiştir. Nitekim Türkiye'nin termal kaynakları ile mineralli sularını konu edinen büyük ölçekli bir çalışmanın Rize yöresi için hazırlanan bölümünde, ilçe sınırları içindeki dokuz ayrı alanın ayrıntılı etüdü yapılmıştır. Şimşirli, Parayer, Tozköy, Katalan, Pendazlı, Eskice ve Anzer madensuyu sahaları ile Ilıcaköy ve Sorahun sıcak su alanlarının etüt edildiği çalışmada, dikkat çekici sonuçlar ortaya çıkmıştır (Tablo 1.25). Analizler sonucunda, genellikle birden fazla kaynağa sahip olan yedi madensuyu sahasındaki bazı kaynaklar geliştirilebilir, bazıları ise önemsiz bulunmuştur. Tozköy, Katalan ve Eskice madensuyu alanlarındaki kaynakların düşük debili, fazla demirli ya da kirli olmaları gibi sebeplerle geliştirilmeye müsait olmayan kaynaklar oldukları neticesine varılmıştır. Oysa Parayer, Pendazlı, Şimşirli ve Anzer madensuları ise geliştirilebilir nitelikte bulunmuştur. Sıcaklıkları, debileri ve mineral bileşenleri yeterli görülen bu kaynaklardan, soğuk su karışımının önlenmesi ve geliştirici çalışmaların yapılması ile yararlanılabileceği düşünülmektedir.⁵¹

Tablo 1.25. Kullanılabilir nitelikteki madensuyu kaynaklarına ait bazı özellikler.

Kaynak	Debisi	Sıcaklığı	Suyun sınıflandırılması
Şimşirli	0.05 lt/sn	13°C	Kalsiyumlu,sodyumlu, bikarbonatlı, karbonik asitli su
Parayer (1)	0.06 lt/sn	14°C	Sodyumlu,kalsiyumlu,bikarbonatlı su
Parayer (2)	0.05 lt/sn	13°C	Sodyumlu,magnezyumlu, bikarbonatlı su
Pendazlı	0.3 lt/sn	13°C	Bor içeren, sodyumlu, klorürlü, bikarbonatlı su
Anzer (ana kaynak)	0.5 lt/sn	7°C	Kalsiyumlu-magnezyumlu, bikarbonatlı, sülfatlı su

Kaynak: Kara,1997, s: 14-36'dan derlenmiştir.

⁵¹Kara,İ.,1997, Türkiye Termal ve Mineralli Sular Envanteri Rize (53), Maden Tetkik Arama Enstitüsü, Enerji Hammadde Etüt ve Arama Dairesi Başkanlığı, Ankara, s: 14-36.



Harita 1.4. Araştırma sahası ve yakın çevresinin hidrografi haritası.

İlçenin en önemli termal kaynağı Ilıcaköy jeotermal alanıdır. Ilıcaköy sıcak su kaynaklarının bulunduğu bölgenin, fay sistemlerinin etkisi altında kalmış bir alan olduğu, sıcak suların bu asidik karakterli masif birimlerin kırık ve çatlaklarıyla, olası doğu-batı yönlü paralel doğrultu atımlı ve normal faya bağlı olarak çıkmakta oldukları ifade edilmektedir.⁵²

Ilıcaköy çevresinde sızıntı şeklindeki çıkışların dışında üç önemli sıcak su kaynağı bulunduğu tespit edilmiştir. Bu kaynaklar konumlarına uygun olarak, dere kenarı kaynağı, yol kenarı açık mekân kaynağı ve yol kenarı kapalı mekân kaynağı olarak sıralanmıştır (Tablo 1.26). Sıcaklıkları yüksek ve debileri yeterli olan bu kaynakların tamamı, bor içeren, sodyumlu, kalsiyumlu, bikarbonatlı sıcak sular grubuna girmektedir. Yol kenarı açık ve kapalı mekân sıcak su kaynaklarının suları renksiz, kokusuz, madensuyu tadında ve hafif bulanık olup, bu iki kaynağın etrafında yoğun travertenler ve demir oksit (FeO) çökelimleri mevcuttur. Dere kenarı kaynağında ise sular, renksiz, kokusuz, madensuyu tadında, hafif bulanık ve bol H₂S kokuludur. Ilıcaköy jeotermal alanında yüzeye çıkışın görüldüğü bu üç önemli alan içinde yol kenarı kapalı mekân olarak adlandırılan kaynağın çevresinde betonla kaplama yoluyla oluşturulmuş oldukça basit bir kaplıca da yöre halkı tarafından kullanılmaktadır.⁵³ Aynı etütlerde Başköy yakınlarındaki *Sorahun mevkiinde* de sıcak su kaynağı tespit edilmiş ve debisi 1 lt/sn ve sıcaklığı 24°C kadar olan bu termal kaynağın sıcaklığı artırıcı sondaj ve çalışmalarla ileride kullanılabilir olabileceği belirtilmiştir.⁵⁴

Tablo 1.26. Ilıcaköy’de yer alan kaynakların sıcaklık ve debileri.

Kaynak	Debi	Sıcaklık
Yol kenarı kapalı mekân kaynağı	0.4 lt/sn	30°C
Yol kenarı açık kaynak	0.09 lt/sn	30°C
Dere kenarı kaynağı	0.01 lt/sn	27°C

Kaynak: Akkuş, İ., vd., s: 662

Ilıcaköy jeotermal alanında 1998 yılında, yapılan jeolojik etütler sonucu belirlenen yerlerde iki ayrı sondaj yapılmıştır. 40 m ve 266 m derinliklerde yapılan bu sondajlar sonucunda su sıcaklıklarının 60–70°C’ye kadar ulaştığı, debinin ise birinci

⁵² Akkuş, İ., vd., 2005, Türkiye Jeotermal Kaynakları Envanteri, MTA Genel Müdürlüğü, Envanter Serisi-201, Ankara, s: 662.

⁵³ Kara, İ., a.g.e., s: 35-36.

⁵⁴ Kara, İ., a.g.e., s: 39.

kuyuda 2.5 lt/sn, ikinci kuyuda 6.1 lt/sn kadar olduğu gözlenmiştir.⁵⁵

Bütünüyle hidrografik bir havza olmayan araştırma sahası, yaklaşık 1030 km²'yi aşan İyidere (İkizdere) çayı ve kollarının kapladığı havzada yer alır. Söz konusu havzanın yaklaşık 950 km²'lik bölümünü bünyesinde barındırması sebebiyle saha, hidrografik havza görünümünden pek de uzak değildir. Kaynaklarını sahanın güneyindeki dağlık alanlardan alan suların birleşmesiyle oluşan İkizdere çayı ve kolları araştırma alanına bu görünümü kazandırmaktadır (Fotoğraf 1.8). İyidere havzası ile ilgili olarak yapılan bir çalışmada, havzanın toplam alanı 1 031.375 km² olarak hesaplanmıştır.⁵⁶ İlçenin toplam alanının yaklaşık 954 km² olduğu ve sadece Çapans deresinin bir kolunun Çoruh havzasına dâhil olduğu düşünüldüğünde, sahanın İyidere havzasının toplam alanının yaklaşık % 90'ını oluşturduğu görülür. Hazırlanan hidrografya haritasının incelenmesiyle de görüleceği gibi; sahanın güneyinde, yükseltileri yer yer 3000 m'yi çok aşan dağlık alanlar çevresinden kaynaklanan akarsular ana akarsu şebekesinin kaynağını oluşturur.



Fotoğraf 1.8. İkizdere'nin Güneyce kasaba merkezinden görünümü.

Araştırma sahasının güneyinde SE-NW doğrultusunda sıralanmış olan Anzer Deresi, Göldere, Melez Deresi ve Balıklıdere gibi akarsular Dereköy yakınlarında, Şelaledere, Şeytan Deresi, Yayladere gibi paralel kollarıyla birlikte karayolunun da

⁵⁵ Akkuş, İ., vd., 2005, a.g.e., s: 662.

⁵⁶ Turoğlu, H., 1997, *İyidere Havzasının Hidrografik Özelliklerine Sayısal Yaklaşım*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 32, s: 355-364, İstanbul, s: 361.

takip ettiği **Çamlık Deresi** ile birleşmektedir. Dereköy mevkiinde Kabahor Deresini de alan Çamlık Deresi, kuzeye doğru akışını devam ettirerek, Eskiayla Deresi, Çalçarak Deresi, Sarpinovit Deresi ve Sarkinsor Deresi'nin kollarından oluşan **Büyük Tiron Deresi** ve Yediçukur Deresi'nin bir araya gelmesiyle meydana gelen **Cimil Deresi** ile ilçe merkezi yakınlarında birleşmektedir (Fotoğraf 1.9). Adı geçen derelerin ilçe merkezi yakınında birleşmesiyle **İkizdere** adını alan akarsu, paralel akışlı küçük dereleri de sularına katarak Güneyce kasabasına doğru akışına devam etmektedir. Araştırma sahası sınırlarını aştıktan sonra İyidere* adıyla anılan akarsu, doğudan Karadere kolunu da alıp Of-İyidere sınırından (Aynı zamanda Rize-Trabzon il sınırını da oluşturur) denize dökülür.



Fotoğraf 1.9. Çamlık Deresi ile Cimil Deresi'nin birleştiği kesimden bir görünüş.

Böylece araştırma sahasının sularının hemen tamamı İyidere tarafından drene edilmiş olur. Bu akarsuların dışında sahanın güneyinde, Aygır Gölü çevresinden kaynaklanan **Ovit Deresi** ise ters istikamette bir akış göstererek Çapans Deresi adıyla İspir ilçesi sınırları içinden Çoruh Nehri'ne dâhil olur (Harita 1.4). Sonuç olarak, bu dağılım itibariyle sahadaki suların tamamı Karadeniz Akaçlama Alanı içinde kalır.

Ana hatları yukarıda belirtilen bu akarsu şebekesinin akım özelliklerinin ortaya konulması açısından akım ölçüm istasyonlarından elde edilen verilerin

*Zaten bu yüzden pek çok kaynak ve atlasta da bu akarsuyun tamamı İyidere çayı olarak adlandırılmaktadır.

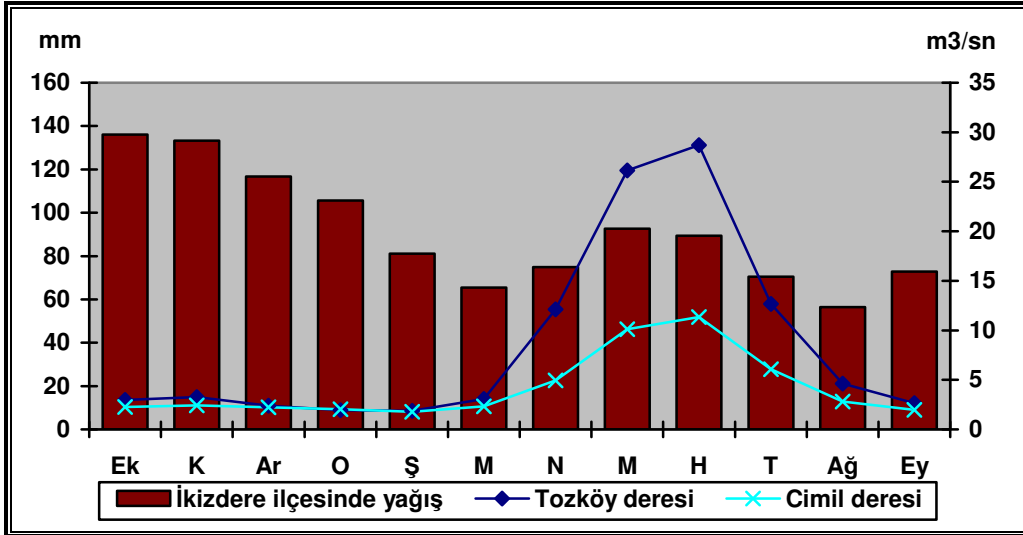
değerlendirilmesinde yarar görülmektedir. DSİ tarafından saha içerisinde birden fazla noktada akım ölçümü yapılmaktadır. Genel bir fikir vermesi açısından burada iki ana kol üzerinde bulunan Cimil ve Tozköy Deresi akım ölçüm istasyonlarının verileri yorumlanmaya çalışılmıştır (Tablo 1.27).

Tablo 1.27 ve Şekil 1.8’de görüldüğü gibi, Tozköy Deresi’nin ortalama yıllık akımı $8.54 \text{ m}^3/\text{sn}$ kadardır. Akım değerlerinin Haziran ayında $28.71 \text{ m}^3/\text{sn}$ ile en yüksek, Ocak ayında ise $1.94 \text{ m}^3/\text{sn}$ ile en düşük seviyelerde olduğu görülmektedir.

Tablo 1.27. Cimil ve Tozköy akım istasyonlarına ait yıllık akım verileri (m^3/sn).

İstasyonlar	Aylar	Ek	K	A	O	Ş	M	N	M	H	T	A	Ey	Yıllık
Tozköy Deresi (1981)	Akım	2.98	3.28	2.38	1.94	1.87	3.07	12.12	26.15	28.71	12.67	4.63	2.65	8.54
	Yüzdesi	2.9	3.2	2.3	1.9	1.9	3.0	11.8	25.5	28.1	12.3	4.5	2.6	100
Cimil Deresi (1999)	Akım	2.25	2.41	2.23	2.03	1.77	2.34	4.94	10.13	11.35	6.09	2.80	1.98	4.19
	Yüzdesi	4.4	4.7	4.4	4.0	3.5	4.6	9.8	20.3	22.7	12.2	5.5	3.9	100

Kaynak: DSİ akım verilerinden derlenmiştir.



Şekil 1.8. Tozköy ve Cimil derelerinin akım değerleri ile ilçede yağış ortalamalarının dağılımı.

Cimil Deresi’nin akım değerleri ise, yıllık ortalama $4.19 \text{ m}^3/\text{sn}$ kadar olup en yüksek değerler $11.35 \text{ m}^3/\text{sn}$ ile Haziran ayında, en düşük değerler ise $1.98 \text{ m}^3/\text{sn}$ ile Eylül ayında görülmektedir. Her iki akım ölçüm istasyonuna ait veriler birlikte değerlendirildiğinde, akarsu akım değerlerinin ilkbahar ve yaz aylarında en üst seviyelerine, sonbahar ve kış aylarında ise en düşük değerlerine ulaştığı görülmektedir (Fotoğraf 1.10). Yaz ayları başlarında görülen yüksek akım değerlerini, ilkbahardan itibaren akarsuların, sahanın güneyinde yer alan dağlarda eriyen karlarla beslenmesine bağlamak mümkünken, sonbahar mevsiminde görülen düşük akım değerleri ise araştırma sahasında görülen yağış miktarı ve biçimi ile ilişkilendirilebilir.



Fotoğraf 1.10. İkizdere'nin normal (A) ve çekik (B) dönemlerinde taşıdığı su miktarındaki değişim dikkat çekicidir (Fotoğraflar İkizdere ilçe merkezinin Rize çıkışında Haziran–2006 ve Ağustos–2007 tarihlerinde çekilmiştir).

Akarsuların, ilkbahar ve yaz aylarındaki bu yüksek akım değerleri geçmişten beri elektrik üretimi açısından önemli bir potansiyel olarak görülmüştür. Bu sebeple de sahada, çalışmanın üçüncü bölümünde incelenecek olan İkizdere HES kurulmuş ve kanal tipi bir HES olan bu tesiste 1961 yılından bu yana elektrik üretimi gerçekleştirilmeye devam edilmiştir.

Elektrik üretimi açısından önemli birer kaynak durumunda olan bu sular, *akarsu turizmine* olanak vermelerinin yanı sıra *manzara ve doğa turizmi* açısından da tamamlayıcı bir rol üstlenmektedirler. Akarsuları doğal peyzaj üzerindeki olumlu etkileri kadar mevcut ekosistem üzerindeki dengeleyici rolleri bakımından da özel ve önemli kabul etmek gerekir. Rafting, kano vb. doğa sporlarına olanak tanımaları sebebiyle turistik açıdan önemli bulunan akarsuların yanı sıra sahadaki önemli bir diğer hidrografik kaynak da göllerdir. İnceleme alanı sınırları içinde çok sayıda göl bulunmakta olup bunların büyük çoğunluğu Pleistosen'deki buzullaşmanın etkisiyle oluşmuş sirk gölleridir. Söz konusu göller genellikle 2250 m'nin üzerinde yer almakta olup, en küçükleri 25–30 m² (Küçük Göller, Kuru Göl, Çürük Gölü, Peşük Gölü) en büyükleri ise 500–550 m² (Sevkar Gölleri) kadar olan irili ufaklı 25–30 kadar sirk gölüdür.* Turizm bölümünde ele alınacağı üzere bu göller de, mevcut doğal çekicilikleri ile sahanın turistik ürün yelpazesini genişleten önemli kaynaklar durumundadırlar.

*Göllerin yükselti ve yüzölçümleri 1/25 000 ölçekli topoğrafya haritası üzerinden yapılan ölçümlerle belirlenmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta, söz konusu göllerin kış aylarında buzla kaplı oluşu ve yaz aylarında ise sıcaklık farklılıklarına göre alansal değişikliklere uğramalarının kaçınılmaz olmasıdır.

1.4.Toprak Özellikleri

İnsan hayatı için büyük önem taşıyan doğal çevre kaynaklarından birisi de şüphesiz topraktır. İster kent yerleşmesi ister kırsal bir yerleşme olsun, üzerinde kurulacak mesken türünden, sürdürülecek ekonomik faaliyet biçimlerine kadar pek çok beşeri etkinliğin toprak özelliklerinden önemli derecede etkilendiği söylenilebilir. Beşeri faaliyetlerin sürekliliği için büyük öneme sahip olan toprak örtüsünün oluşumu üzerinde pek çok faktörün etkinliği söz konusudur. Araştırma sahasında da, toprak oluşumunda etkili olan bazı faktörlerin gösterdiği çeşitlilik, birden fazla toprak çeşidinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

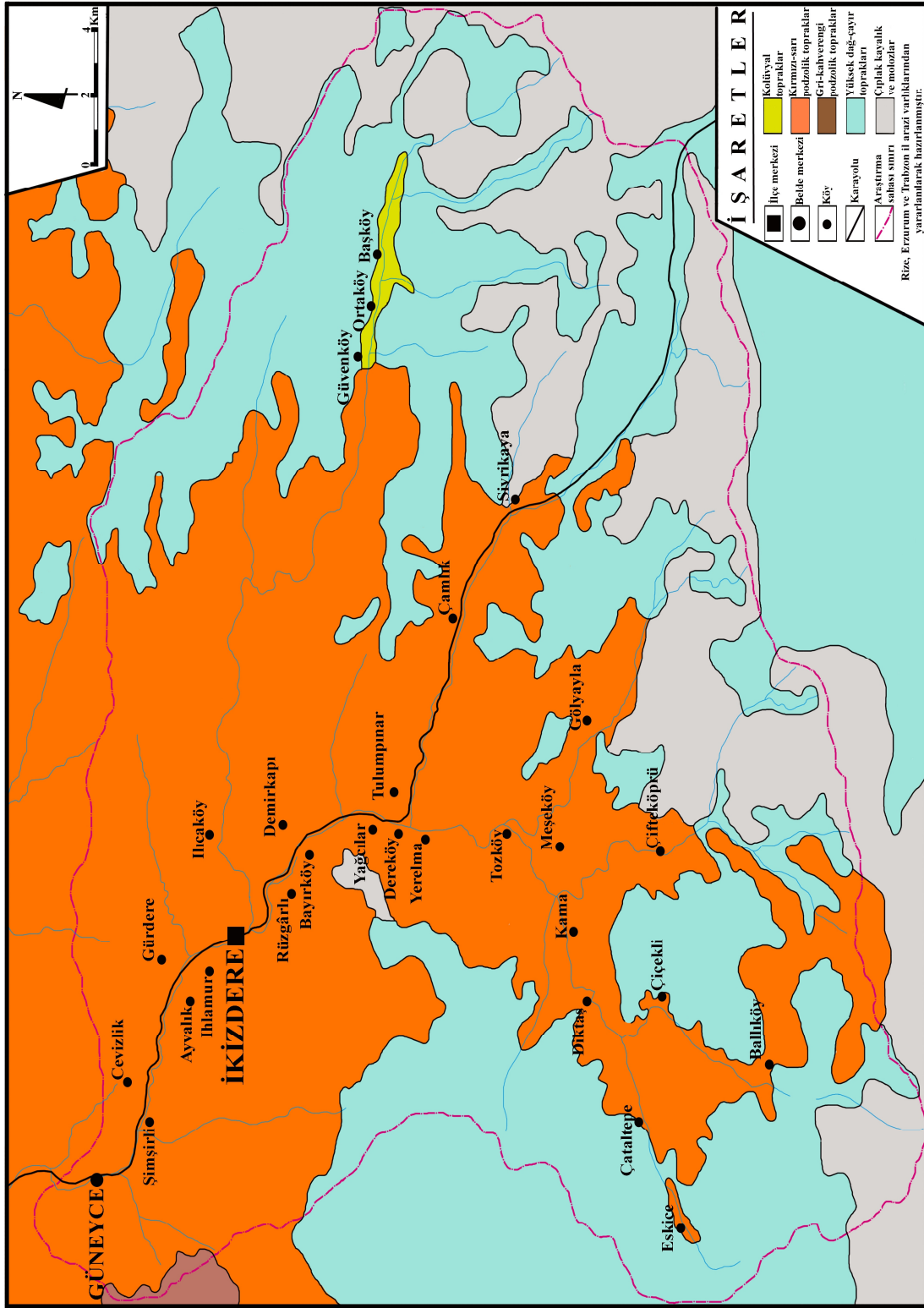
İkizdere ve çevresindeki toprak türleri ile ilgili olarak yapılmış kapsamlı bir çalışma bulunmamasına karşın, KHGM tarafından yapılan Rize İli Arazi Varlığı ve yine aynı kurum tarafından yürütülen bir araştırma ile oluşturulan Doğu Karadeniz Havzası Toprakları adlı çalışmalarda araştırma sahası ile ilgili bölümler yer almaktadır. Bu çalışmalar ve 1/100 000 ölçekli Rize İli Arazi Varlığı Haritası⁵⁷ ile yapılan arazi gözlemlerinden yararlanmak suretiyle sahanın toprak varlığı ve bu toprakların genel bazı özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma sahasında dört farklı toprak türü söz konusu edilebilir. Bunlar; kırmızı-sarı podzolik topraklar, kolüvyal topraklar, gri-kahverengi podzolik topraklar ve yüksek-dağ çayır topraklarıdır (Harita 1.5). Sahadaki bu toprak gruplarında, en geniş yayılım gösteren, zonal topraklar içinde yer alan **kırmızı-sarı podzolik** topraklardır. Bu topraklar, sahanın doğusunda Güvenköy'e*, güneyinde Sivrikaya köyü güneyine ve Kabahor dağlık alanına kadar, güneybatıda ise araştırma sahası sınırına kadar hemen her alanda yayılım göstermektedirler. Yıllık yağış miktarının yüksek olması ile ortaya çıkan bu topraklar profil morfolojilerinde kırmızı kahverengi ve sarı argilic B (silikat killerinin biriktiği horizon) horizonu bulundurmakta ve ekonomik tarım faaliyetleri için mutlaka ıslah edilmeleri gerekmektedir.⁵⁸

⁵⁷T.C.Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Etüt ve Proje Dairesi Başkanlığı, Rize İli Arazi Varlığı Haritası, Baskı No: 182.

*Köyün adı bazı resmi kayıtlarda *Yetimhoca* olarak ifade edilmektedir. Ancak burada ve tüm çalışma boyunca çevrede daha yaygın olarak kullanıldığı için *Güvenköy* adı tercih edilmiştir.

⁵⁸Mater,B.,2004, Toprak Coğrafyası, Çantay Yayınları, İstanbul, s: 171.



Harita 1.5. Araştırma sahası ve yakın çevresinin toprak örtüsü haritası.

Sahada geniş yer tutan kırmızı-sarı podzolik topraklar, Doğu Karadeniz Bölümü'nde de yaygın olarak yer almaktadır (Fotoğraf 1.11). Çevrede görülen yağış ve sıcaklık fazlası ile yaprağını döken türden orman vejetasyonunun yoğunluğu bu tür toprakların oluşumunda en önemli etkenlerdir. Bu grup toprakların bir diğer özelliği ise, A, B ve C horizonları bariz olarak görüldüğü için zonal topraklar içerisinde sınıflanmalarıdır.⁵⁹



Fotoğraf 1.11. Kırmızı-sarı podzolik topraklar sahada geniş yer tutmaktadır.

Kırmızı-sarı podzolik topraklardan sonra, sahada en fazla yer kaplayan toprak grubunu intrazonal topraklar kategorisinde yer alan **yüksek dağ-çayır toprakları** teşkil etmektedir. Jeomorfolojik yapı ve drenaj özelliklerine bağlı olarak oluşan gley toprakları içerisinde gruplandırılan⁶⁰ bu topraklar sahada kırmızı-sarı podzolik toprakların bittiği ve yükseltinin arttığı güney kesimlerde görülmektedir (Fotoğraf 1.12).

Orman sınırının yukarı kesimlerindeki sahalarda ve yükseltinin arttığı kesimlerde yoğun olarak görülen yüksek dağ çayır toprakları belirli bir profile sahip olmayan sığ ve taşlı topraklardır. Bu toprakların yer aldığı sahalarda sık ve kalın bir çayır vejetasyonuna rastlanmakta olup, yazın otlak olarak kullanılan bu alanlarda oldukça farklı ot çeşitlerine de rastlamak mümkündür.⁶¹

⁵⁹Rize İli Arazi Varlığı,1993, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Rapor no: 53, Ankara, s: 14.

⁶⁰Güney,E.,2003, Toprak-Bitki ve Ekocoğrafya sözlüğü, Çantay Yayınları (2.Baskı), İstanbul, s: 166.

⁶¹KHGM., a.g.e., s: 15.



Fotoğraf 1.12. Sivrikaya köyü güneyinde yüksek dağ-çayır topraklarına güzel bir örnek.

Azonal topraklar kategorisindeki **kolüvyal topraklar**, sahada görülen bir diğer toprak grubunu oluşturmaktadır. Diğer iki büyük gruba göre çok daha az yer tutuyor olmakla beraber, çalışma alanının doğusunda, Güvenköy, Ortaköy ve Başköy çevresinde kolüvyal topraklar görülmektedir.

Yerçekimi, toprak kayması, yüzey akışı ve yan derelerin etkisiyle taşınarak etek kısımlarda biriken materyallerin üzerinde oluşan kolüvyal topraklar, C profilli genç topraklar olarak bilinmektedir. Drenajları normal olup, tuzluluk sorunları olmayan bu topraklar Rize genelinde, belli başlı akarsu vadileri ve etek arazilerinde yaygınlık gösterirler. Mevcut yağışlar nedeniyle sulamaya ihtiyaç duyulmayan bu toprakların bir diğer özelliği ise oldukça verimli oluşlarıdır.⁶² Kolüvyal toprakların bu özelliği, yani tarımsal verimlerinin yüksek oluşu, araştırma sahasında görüldükleri alanlarda, su kaynaklarının bolluğunun da etkisiyle, köy yerleşmelerinin kuruluşunda etkili olmuştur. Böylece, oldukça dar olan Kolüvyal topraklardan müteşekkil saha üzerinde üç köy yerleşmesinin varlığı söz konusudur.

Araştırma sahasında görülen son toprak grubu ise, **gri-kahverengi podzolik topraklardır**. Sahanın kuzeybatı sınırında, Güneyce kasabası'nın batısında oldukça dar alanlı olsa da, gri-kahverengi podzolik toprak oluşumuna rastlanmaktadır. Genellikle bazalt üzerinde yer alan bu topraklar, zonal toprak grubundan olmaları nedeniyle A, B

⁶²KHGM.,a.g.e., s: 13-14.

ve C horizonlarına sahiptirler. Fazla asit reaksiyon göstermeyen bu toprakların yapılarının genellikle gözenekli olduğu görülür.⁶³ Söz konusu topraklar batıda, araştırma sahasının sınırlarından Of ilçesine doğru devamlılık gösterir.

Adı geçen bu toprak gruplarının dağılışı ve genel olarak sahadaki toprak özellikleri dikkate alındığında, araştırma sahasında iki önemli toprak oluşum sürecinin ön plâna çıktığı görülmektedir. Bunlar, saha genelinde en geniş yayılış gösteren toprak türünü oluşturan podzolik toprakları meydana getiren **podzolleşme** ve ikinci en geniş toprak grubu olan yüksek dağ –çayır topraklarını etkileyen **gleyleşme** olaylarıdır. Bu iki toprak oluşumu olayının üzerinde de farklı coğrafi etmenlerin yoğun etkisinden bahsetmek mümkündür. Bilindiği gibi podzolleşme, sıcaklık, yağış, vejetasyon gibi çeşitli faktörlerin organik madde birikimini sağlayacak uygunlukta olduğu sahalarda görülen bir olaydır. Zaten bu yüzden de, orman vejetasyonu podzolleşme için en uygun alanlar olarak belirtilmektedir.⁶⁴ Bu duruma bağlı olarak, sahanın kuzeyinde sıcaklıkların nispeten yüksek oluşu, yağış değerlerinin saha genelinde fazla oluşu ve bununla birlikte ortaya çıkan aşırı yıkanma, podzolleşme olayını da beraberinde getirmiştir. Yüksek-dağ çayır topraklarının oluşumuna etki eden gleyleşme olayını ise sahanın güneyine doğru artan yükseltiye bağlamak ve topoğrafik yapı ile ilişkilendirmek mümkündür.

Mevcut toprak özellikleri beşeri faaliyetlere etkileri açısından incelendiğinde, sahada tarımsal verimliliği yüksek toprakların yok denecek kadar az olması sebebiyle ekip-dikme faaliyetlerinin önemli ölçüde sınırlandığı görülür. Bu sınırlı ekip-dikme faaliyetleri arasında ekonomik değeri en yüksek bahçe bitkisi ise çay olarak görülmektedir. Bu kültür bitkisinin tarımı da ancak sahanın kuzeyinde kırmızı-sarı podzolik topraklar üzerinde ve yağış yeterliliği olan vadi içlerinde (oldukça dar bir alanda) yapılmaktadır. Söz konusu bu olumsuz etkiye karşın yüksek dağ çayır topraklarının geniş yer tutması ise çayır-mera alanları açısından çeşitli avantajlar sağlamıştır. Bu durumda da araştırma sahasındaki mevcut toprak örtüsü özelliklerinin ekip-dikme faaliyetleri üzerinde sınırlandırıcı bir etkiye sahip olmasına karşın geleneksel hayvancılık faaliyetleri açısından destekleyici nitelikte ve olumlu etkiye sahip olduğu ifade edilebilir.

⁶³KHGM., a.g.e., s: 14.

⁶⁴Ergene,A.,1997, Toprak Biliminin Esasları, Öz Eğitim Yayınları, Yayın No: 0027, Genişletilmiş 7.Baskı, Konya, s: 77.

1.5. Bitki Örtüsü Özellikleri

Türkiye, bitki çeşitliliği açısından oldukça önemli bir ülkedir. Üç farklı flora bölgesi içinde kalan Türkiye’de, coğrafi özelliklerin de katkısı ile şekillenen bitki topluluklarının çeşitliliği, ülkeyi ılıman kuşak içindeki diğer alanlardan ayıran en önemli özelliklerden birisini oluşturmaktadır.⁶⁵ Bu çeşitlilik içinde bitki örtüsünün yoğunluk kazandığı alanlardan birisi de Doğu Karadeniz Bölümü’dür. Belirtilen bölümün bir kesimi olan İkizdere ve çevresi ise gerek biyo-çeşitliliği ve gerekse bozulmamış ormanları ile önemli bir potansiyel oluşturur.

Araştırma sahası, Karadeniz Fitocoğrafya Bölgesi ya da bir diğer adlandırma ile Kolşik Flora Bölgesi içerisinde yer almaktadır.⁶⁶ Sahanın bitki örtüsü, jeolojik ve jeomorfolojik yapı, nemli iklim koşulları, su ve toprak özellikleri gibi doğal etmenlerin yanı sıra kısmen beşeri faaliyetlerin de etkisiyle gelişim göstermiştir. Tüm bu etmenler arasında ise yağış çeşitliliği ve değerleri ile yükselti faktörünün, mevcut vejetasyonun oluşum ve dağılışında etkin bir rol oynadığı rahatlıkla söylenebilir.

Sahanın bitki örtüsü özellikleri, yapılan gözlemlerin yanı sıra daha önce bölgede yapılmış geniş kapsamlı çalışmalar; sahayı kısmen içeren bir yüksek lisans tezi⁶⁷ ve bir doktora tez⁶⁸ çalışması ile Orman İşletme Şeflikleri’nden elde edilen dokümanter verilerin yorumlanması esasına dayalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla hazırlanan bitki örtüsü dağılış haritasında da görüleceği üzere, araştırma sahasında, bitki örtüsünün dağılışında en etkili faktör, yükselti olmuştur (Harita 1.6). Sahada yükselti artışına bağlı olarak farklı vejetasyon kuşaklarının hâkimiyeti söz konusudur.

Karadeniz fitocoğrafya bölgesinde 1000 m’ye kadar olan sahalarda, nemli ılıman ve kışın yaprağını döken ormanlar, 1000–2000 m arasındaki kuşakta ise soğuk, nemli iğne yapraklı ağaç türlerinden oluşan orman örtüsü yer almaktadır.⁶⁹ İlçede de, bu genel duruma az çok uygunluk gösteren bir vejetasyon dağılımı görülmektedir. Topoğrafik üniteler ile vejetasyon süresini kontrol eden sıcaklık ve yağış faktörleriyle önemli ölçüde paralellik gösteren bu dağılımda dört ayrı vejetasyon tipi ayırt edilebilir. Vadi yoğunluğunun sık olduğu sahada, akarsular boyunca uzanan değişik bitki toplulukları da

⁶⁵ Avcı, M., 2005, *Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye’nin Bitki Örtüsü*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, sayı: 13, s: 27-55, İstanbul, s: 30.

⁶⁶ Atalay, İ., 1994, Türkiye Vejetasyon Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, s: 33-135.

⁶⁷ Terzioğlu, S., 1994, a.g.t.

⁶⁸ Tonguç, F., 2003, a.g.t.

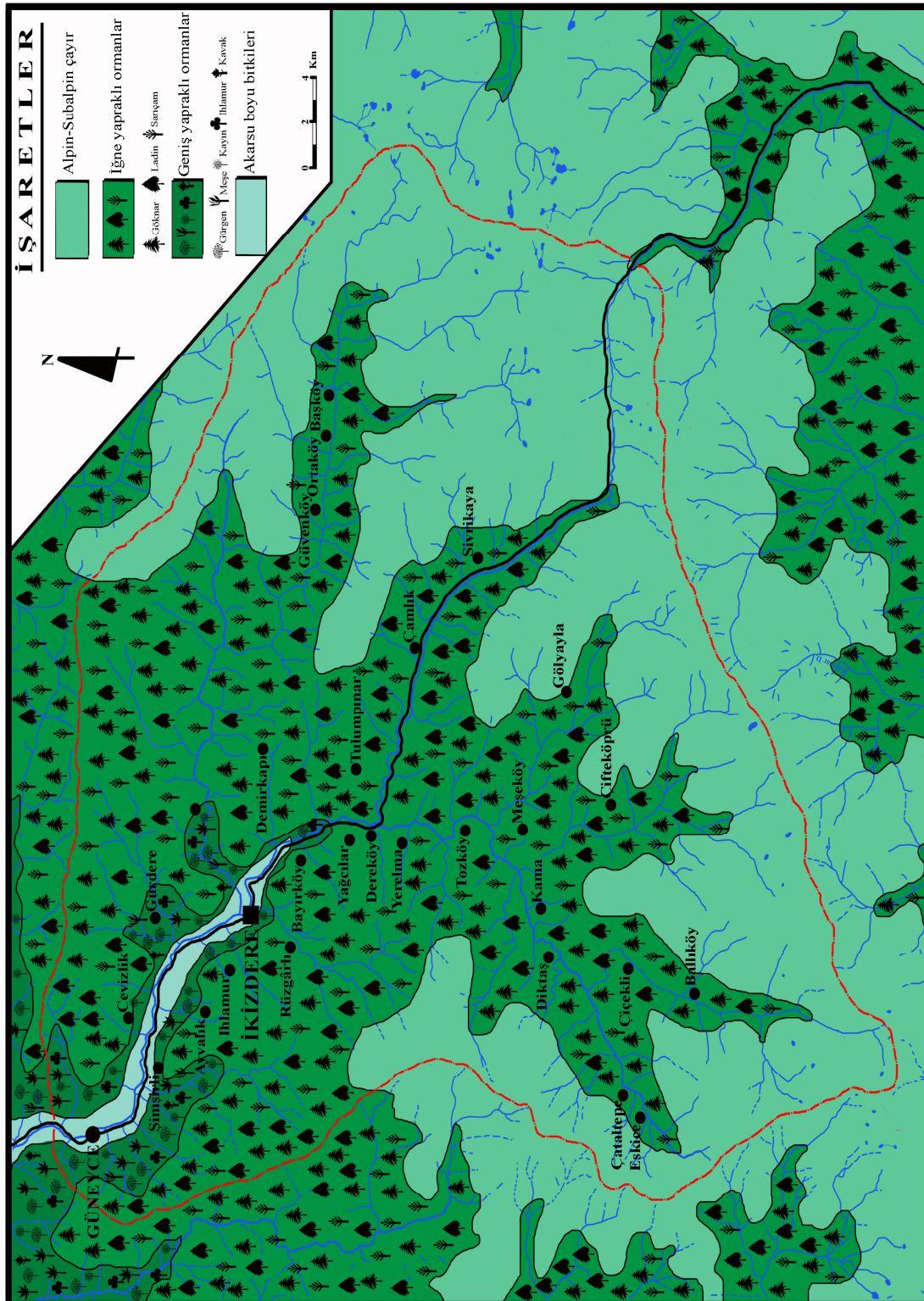
⁶⁹ Atalay, İ., a.g.e., s: 133.

vardır. Söz konusu bu akarsu boyu bitkileri sahadaki vejetasyon çeşitliliğini arttırmaktadır. Sahada yükseltinin en az olduğu taban seviyelerinde, **akarsu boyu bitkileri** görülmektedir. Bu formasyonun üzerinde, 1000 m yükseltiye kadar nemli ılıman özellikteki kayın, meşe ve kestanelerden oluşan **geniş yapraklı orman vejetasyonu**, bu kuşağın üzerinde 2000–2250 m’ye kadar, nispeten dayanıklı ladin ve göknarlardan oluşan **iğne yapraklı orman vejetasyonu** (Fotoğraf 1.13) ve sahanın güneyine doğru gidildikçe, artan yükseltiye bağlı olarak 2000–2250 m’nin üzerinde yoğun bir şekilde görülen **alpin vejetasyon** ve **subalpin çayır** katı yer almaktadır.



Fotoğraf 1.13. Çamlık köyü yakınlarında yamaçlardaki iğne yapraklı ormanlar dikkat çekicidir.

Sahanın kuzeyinde yer alan akarsu boyu bitkilerinin üst basamaklarında, V profilli vadilerin yamaçları boyunca geniş yapraklı ormanlar yer almaktadır. *Gürgen* (*Carpinus betulus*), *meşe* (*Quercus*) ve *kayın* (*Fagus orientalis*) ağaçlarının çoğunlukta olduğu bu alanlarda *kestane* (*Cestanea sativa*) ve *ihlamur* (*Tilia*) ağaçları ile yer yer çeşitli *kavak* (*Populus*) türlerine de rastlanabilmektedir. Vadiler boyunca yaklaşık 1000 m yükseltiye kadar dağılış gösteren bu kuşağın bitimiyle iğne yapraklı ormanların yaygınlık kazandığı görülür. Bu kuşakta, *göknar* (*Abies nordmanniana*), *ladin* (*Picea*) ve *sarıçamların* (*Pinus silvestris*) 2000–2250 m’lere kadar yoğunlaştığı görülmektedir (Fotoğraf 1.14 ve 1.15). Bu yükselti basamaklarından daha üst kesimlerde ise alpin çayırılıkların görüldüğü söylenebilir.



Harita 1.6. Araştırma sahası ve yakın çevresinin bitki örtüsü haritası.*

*Orman amenajman raporları, orman işletme şeflikleri yetkilileri ile yapılan değerlendirmeler ve yerinde yapılan arazi gözlemlerine dayalı olarak hazırlanmıştır.



Fotoğraf 1.14. Anzer vadisine açılan yol kenarlarında yer alan saf ladin ormanlarından bir görünüm.



Fotoğraf 1.15. Sivrikaya köyü yakınlarında yamaçlar boyunca sarıçam ve ladin ormanları yaygınlık gösterir.

Yağış, sıcaklık, güneşlenme süresi gibi pek çok iklim elemanı ile toprak özellikleri gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle şekillenen bitki örtüsünün, araştırma sahasında oldukça geniş bir yayılım gösterdiği ifade edilebilir. Tüm Doğu Karadeniz Bölümü'nde olduğu gibi, İkizdere ve çevresinde de doğal çevre elemanları, vejetatif gelişimi olumlu yönde etkilemiştir. Bu sayede, sahadaki önemli doğal zenginlik kaynaklarından birisi de doğal bitki örtüsü olmuştur.

Sahada doğal bitki örtüsünün oldukça geniş bir yayılım göstermesi sebebiyle, iki ayrı orman işletme şefliği kurulmuştur. Mevcut ormanlarda bakım, üretim ve işletme faaliyetleri sürdüren bu şeflikler, araştırma sahasını iki ayrı yönetim alanına ayırarak kontrol etmektedirler. Sahada yer alan devamlı yerleşmelerin 19'u Dereköy Orman İşletme Şefliği'nin, 11'i ise İkizdere Orman İşletme Şefliği'nin yönetim alanı içerisinde bulunmaktadır (Tablo 1.28).

Tablo 1.28. Dereköy ve İkizdere Orman İşletme Şeflikleri'nin yönetim bölgesinde yer alan yerleşmeler ve orman alanları (2006).

Yerleşme Adı (Dereköy)	Orman Alanı (ha)	Yerleşme Adı (Dereköy)	Orman Alanı (ha)	Yerleşme Adı (İkizdere)	Orman Alanı (ha)
Çifteköprü	360.0	Çamlık	709.0	Güneyce	1402
Meşeköy	635.5	Bayırköy	1652.5	Güvenköy	1420
Tozköy	723.0	Tulumpınar	760.0	Ilıca	4504
Diktaş	468.5	Demirkapı	801.5	Gürdere	1721
Gölyayla	926.5	Yağcılar	359.5	Ayvalık	407
Kama	877.0	Sivrikaya	412.0	Şimşirli	2530
Çataltepe	143.0	Rüzgârlı	462.0	İhlamur	276
Çiçekli	45.0	Yerelma	667.0	Cevizlik	411
Ballıköy	--	Top. Orman alanı	10665	Ortaköy	--
Eskice	--	İkizdere Orman İşletme Şefliği		Başköy	--
Dereköy	663.0	İkizdere	2923	Top. Orman alanı	15 594
				Genel toplam	26 259

Kaynak: İkizdere ve Dereköy Orman İşletme Şeflikleri.

Her iki orman işletme şefliğinin yönetiminde, toplam 26 259 ha orman alanı yer almaktadır. Bunların yerleşmeler açısından dağılımı incelendiğinde ise, en fazla orman varlığına sahip yerleşmenin 4530 ha ormana sahip olan Ilıcaköy olduğu; 2923 ha ile İkizdere merkez ve 2530 ha'lık orman varlığı ile de Şimşirli köyünün ise en zengin orman arazisine sahip olan diğer yerleşmeler olduğu görülmektedir.

İnceleme alanında, farklı türleri ve coğrafi dağılışı kısaca söz konusu edilen orman alanlarının üst sınırından, yani yaklaşık olarak 2000–2250 m'lerden itibaren Alpin-subalpin çayır katı hâkimiyet kazanmaktadır. Zaten, Doğu Karadeniz Dağları

üzerinde geniş bir kuşak halinde yer alan Alpin çayır katı, yani orman üst sınırındaki çayır alanları genellikle 2000 m'den sonra başlamaktadır.⁷⁰ Bu kuşak, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde söz konusu edileceği üzere, hayvancılık ekonomisinin dayanağı olması açısından da önem taşımaktadır.

Bu genel görünüm çerçevesinde, yer yer farklı vadiler boyunca bitki asimetrisine de rastlanan araştırma sahasının, iğne yapraklı ve geniş yapraklı ağaçların oluşturduğu orman örtüsü, orman altı florası ve yükseltiye paralel olarak güneye doğru yaygınlık kazanmış alpin çayırlar açısından oldukça zengin ve kullanılabilir bir doğal bitki örtüsüne sahip olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Sahada flora turizmine kaynaklık eden bu bitki örtüsü, manzara turizmini de desteklemekte ve bunun yanı sıra bir bütün olarak doğa temelli turistik faaliyetler için önemli olanaklar sunmaktadır.

İkizdere ilçesinde çok sayıda hayvan türü de bulunmaktadır. Sahadaki doğal ormanlar ve korunaklı dağlık alanlar çeşitli hayvan türlerine de ev sahipliği yapar. *Dağ horozu (Tetrao mlokosiewiczzi)*, *boz ayı (Ursus arctos)*, *çengelboynuzlu dağkeçisi (Rupicapra rupicapra)*, *dağkeçisi (Capra aegagrus)*, *kurt (Canis lupus)*, *karaca (Capreolus capreolus)* gibi yabani hayvanların yanı sıra *şahin (Buteo buteo)*, *kaya kartalı (Aquila chrysaetos)* gibi yırtıcı kuşlar ve *Karadeniz alası (Salmo Trutta Labrax Palas, 1811)* gibi balık türleri söz konusu bu hayvan türlerinden sadece bir kaçıdır. Araştırma sahasının bunlar ve benzeri onlarca hayvan türüne ev sahipliği yapması, doğal hayatın devamlılığını göstermesinin yanında önemli bir fauna zenginliğine de işaret etmektedir. İlgili bölümde de irdeleneceği üzere, bu durum ise sahada fauna turizmi açısından önemli bir potansiyel dolayısıyla da doğal çevre kökenli turistik kaynaklar açısından bir başka zenginlik kaynağını oluşturmaktadır.

⁷⁰Atalay,İ.,2002, Türkiye'nin Ekolojik Bölgeleri, Orman Bakanlığı Yayınları, No: 163, Birinci baskı, İzmir, s: 70.

2.BÖLÜM

2.BEŞERİ FAALİYETLER

2.1. Nüfus

Beşeri coğrafya çalışmalarında ve hatta doğası gereği tüm coğrafi çalışmalarda nüfus çok önemli bir yer tutmaktadır. Coğrafya ilminin temel odağının insan ve onun çevre ile olan etkileşim süreci olduğu⁷¹ düşünüldüğünde nüfusun bu özel önemini anlamak daha kolay olacaktır.

Bilindiği üzere, bir yerde insanın çevre üzerindeki etki derecesi her şeyden önce oradaki nüfus varlığına, az veya çok, sık veya seyrek olmasına, büyük ya da küçük gruplar oluşturmaya ve kültürel, ekonomik ve teknik gelişme seviyesine bağlıdır.⁷² Tanoğlu'nun çok yerinde yapılmış bu tespitten de anlaşılacağı üzere, söz konusu bu etkileşim süreci üzerinde nüfusun hem nicel hem de nitel yapısının önemli bir etkisi vardır.

Bu çerçevede, İkizdere ilçesinin nüfus özellikleri hem sahadaki insan-çevre etkileşim sürecinin analizi hem de genel coğrafi potansiyelin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Göç süreçleri etrafında şekillenen nüfus hareketleri, kadın nüfus fazlası ve eşitsiz mekânsal dağılım gibi özellikleri öne çıkan ilçe nüfusunun, Doğu Karadeniz kırsal alan nüfusunun hemen bütün özelliklerini taşıdığı düşünülmektedir. Uzun yıllar boyunca devam eden ve günümüzde de sürmekte olan göçler, zamanla sahada mevsimlere göre artıp azalan **hareketli bir nüfus** kitlesinin varlığına sebep olmuştur. Sahada nüfus-arazi orantısı, 2007 yılında tamamlanan ADNKS sonuçlarının da desteklediği üzere, sürekli olarak nüfus aleyhine değişmektedir. Aritmetik nüfus yoğunluğunun 2007 yılında sadece 6.3 kadar olduğu sahada, nüfusun toplandığı yerlerin kasabalar ile nispeten yükseltisi az olan köy yerleşmeleri olduğu görülmektedir.

Nicel ve nitel yapısının önemini ve coğrafi çalışmalar açısından vazgeçilmezliğini vurgulamaya çalıştığımız nüfus ve nüfus yapısı, araştırma sahasında tüm bu özelliklerinin yanında beşeri faaliyetlere yön verici nitelikte olması açısından da önem taşımaktadır. Buradan hareketle çalışmamızın bu bölümünde, tarihsel gelişim sürecinden başlamak suretiyle araştırma sahasındaki nüfus hareketleri, nüfusun yaş ve

⁷¹Doğanay,H.,2005, a.g.e., s: 17.

⁷²Tanoğlu,A.,1966, Nüfus ve Yerleşme, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1183, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 45, Baha Matbaası, İstanbul, s: 27.

cinsiyet yapısı gibi temel demografik nitelikleri ile mekânsal dağılımı gibi konuların incelenmesine çalışılmıştır.

2.1.1. Nüfusun tarihsel gelişimi

Araştırma sahası ve çevresinde nüfus ile ilgili ilk yazılı kaynaklara Osmanlı döneminde rastlanmaktadır. İkizdere ve çevresi, bu dönemde Trabzon sancağının* yönetim bölgesinde kalmaktadır. Bu döneme ilişkin kayıtlardan 1869 yılına ait Trabzon vilayeti salnamesinde, Rize kazasına bağlı Kura-i Seba nahiyesinde yer alan 24 köyde yaklaşık 5765 kişinin yaşadığı belirtilmektedir.⁷³ Aynı döneme ilişkin bir diğer kayıt olan 1872 yılına ait vilayet salnamelerinde de sahada nüfusun yaklaşık olarak 5047 kadar olduğu ifade edilmektedir (Tablo 2.1). Dönemin nüfus varlığının yanında köylere göre dağılımını incelediğimizde ise sahadaki köy nüfuslarının 52 ile 512 arasında olduğu görülmektedir. Hane sayısının 1608 kadar olduğu bu dönemin kayıtlarına göre, sahada hane büyüklüğü ise yaklaşık 3.1 kadardır. Adı geçen salname kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla, araştırma sahasında Osmanlı döneminde yaklaşık 5–6 bin civarında nüfusun bulunduğu söylenebilir.

Tablo 2.1. Kura-i Seba nahiyesinin nüfus ve hane sayıları⁷⁴

Köyün adı	Nüfus	Hane	Köyün adı	Nüfus	Hane
Mahura	512	181	Kolyav	97	22
İlsenit	413	171	Veliköy-i İspir	113	41
Haya-i Süflâ	196	66	Veliköy-i Rize	52	16
Haya-i Ulya	157	50	Homeze	165	55
Anzer-i Ulya	251	118	Vane	116	37
Anzer-i Süfla	320	126	Kafkame	260	57
Betran	427	136	Varda	534	90
Etnemoz	77	22	Komes	236	50
Cevatoz	92	38	Kapse-i Rize	60	14
Cimil-i Süfla	69	27	Kapse-i Of	33	13
Cimil-i Vasat	61	25	Manlo	155	47
Cimil-i Ulya	57	19	Mize	79	23
Köhser	93	38	Toplam	5047	1608
Kabahor	422	126			

Kaynak: 1872 Tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesi, s: 184–185.

*Bu konu ile ilgili daha geniş açıklamalara yerleşmenin tarihi gelişimi bahsinde yer verilecektir.

⁷³Trabzon Vilayet Salnamesi–1869 (Cilt 1), 1993, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Haz: Kudret Emiroğlu, Şafak Matbaacılık, Ankara, s: 141.

⁷⁴Tabloda geçen *ulya*, *süfla* ve *vasat* yön adları olup, Osmanlıca olan bu kelimelerden *ulya* yukarı, *süfla* aşağı, *vasat* ise orta anlamına gelmektedir. Bkz:

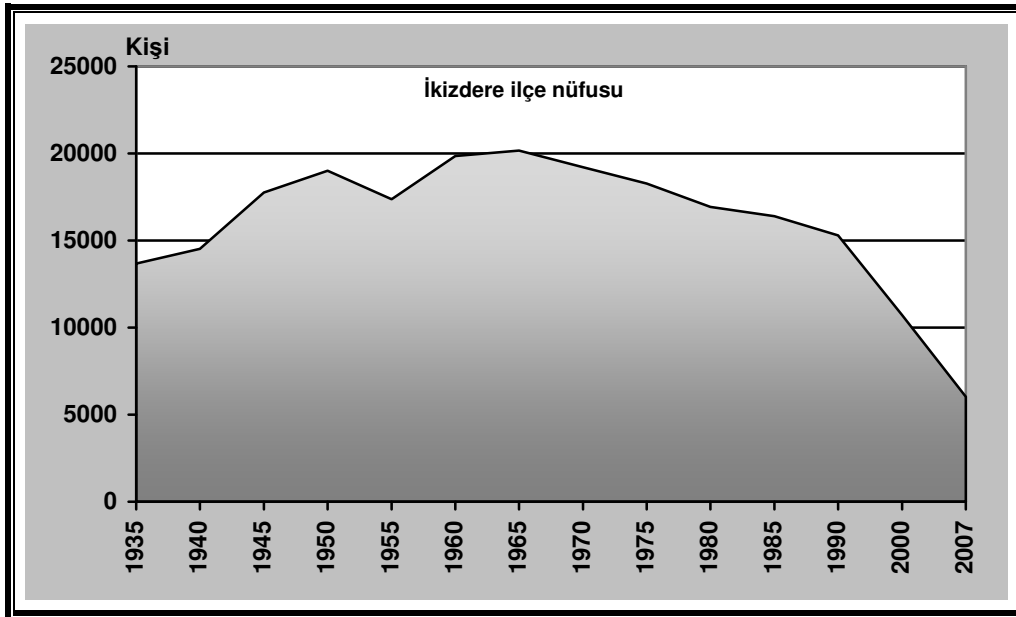
Devellioğlu,F.,2005, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 22. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara.

İlçedeki nüfus ile ilgili en sağlıklı veriler ancak Cumhuriyet dönemindeki nüfus sayımları yolu ile toplanabilmiştir. İkizdere nüfusu hakkındaki ilk ayrıntılı veriler 1935 yılına aittir. Bu dönemde nüfusun 13 668 olduğu ilçede, sayım devrelerine ait verilerin karşılaştırılarak incelenmesi, nüfusun gelişim süreci hakkında daha detaylı bilgi sahibi olunmasına yardımcı olacaktır (Tablo 2.2).

Tablo 2.2. İkizdere ilçesinde sayım dönemlerine göre nüfusun gelişimi (1935–2007).

Sayım Dönemi	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2007
Nüfus	13668	14527	17757	19012	17380	19844	20157	19210	18269	16932	16401	15295	10710	6034
Yıllık artış hızı (%)	--	1.2	4.4	3.5	-1.7	2.8	1.5	-0.9	-0.9	-1.4	-0.6	-1.3	-2.9	-6.2

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş Bültenleri'nden hesaplanmıştır.



Şekil 2.1. İkizdere ilçesinde sayım dönemlerine göre nüfusun gelişimi.

Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen sayım devreleri boyunca ilçe nüfusunda çeşitli salınımlar görülmüştür. İlçede 1935 yılında 13 668 olan nüfus, 2007 yılında 6034'e gerilemiştir (Tablo 2.2, Şekil 2.1). Ancak aradan geçen 72 yıl boyunca nüfus sürekli olarak artmış ya da azalmış değildir. Nüfus devreleri arasında, azalma ve artmaların yoğun olduğu dönemler tespit etmek mümkündür. İkizdere ilçesi nüfusunun gelişim seyrinde bu şekildeki iki dönem hemen göze çarpmaktadır:

- 1935–1965 devresi,
- 1965–2007 devresi.

Birinci dönem olarak adlandırdığımız 1935–1965 devresi, ilçede nüfusun artış gösterdiği bir dönem olarak dikkati çekmektedir. İlçe nüfusu 1935 yılında 13 668 iken söz konusu devrede yaklaşık 6489 artarak 20 157 olmuştur. Aradan geçen 30 yıllık

dönemde (1950–1955 devresindeki küçük düşüş göz ardı edilirse) sürekli bir artış olduğunu söylemek mümkündür. Yıllık nüfus artış hızının sürekli artı değerler gösterdiği bu yedi sayım devresi içinde en yüksek nüfus artışının yaşandığı dönem ise 1940–1945 devresidir. İlçe nüfusunun 14 527’den 17 757’ye çıkarak toplam %22’lik bir nüfus artışının yaşandığı bu devrede, yıllık nüfus artışı % 4.4 olarak gerçekleşmiştir.

İkinci dönem olarak belirlediğimiz 1965 yılından sonra gerçekleştirilen yedi sayım devresinde ise bir önceki dönemin tam tersi bir tablo ile karşılaşmaktadır. Gerçekten de, 1965–2007 devresi, araştırma sahasında *yoğun nüfus kaybı yaşanan* bir dönem olarak görülür. Söz konusu 42 yıllık dönemde ilçe nüfusu sürekli bir azalma göstermiş, 1965 yılında 20 157 olan nüfus 2007 yılında 6034’e kadar gerilemiştir. Yaklaşık % 70.06 oranındaki bu düşüş, söz konusu sayım devrelerinin her birinde, farklı oranlarda da olsa sürekli devam etmiştir. Bu dönem içinde, nüfusun 10 710’dan 6034’e gerilediği ve yıllık nüfus kaybının yaklaşık %-6.2 kadar olduğu 2000–2007 devresi ise en fazla düşüş yaşanan devre olarak görülmektedir.

Genel olarak 1935–1965 yılları arasında, sahada normal doğum oranına paralel bir **nüfus artış sürecinin** varlığı görülmektedir. Otuz yıl kadar devam eden söz konusu süreç 1965 yılından sonraki devrede ise yerini günümüze kadar devam eden bir nüfus azalma dönemine bırakmıştır. İkinci devre olarak adlandırdığımız bu dönemde görülen **nüfus kaybının** genel sebebi ise, ilçe genelinde doğumlarda azalma ya da ölümlerde artma değil araştırma sahasında meydana gelen göçlerdir. Zaten bu ölçekte bir nüfus kaybını açıklamanın tek yolu da inceleme alanında hala devam etmekte olan **göç** hareketleridir. İlgili bölümlerde de vurgulanacağı üzere pek çok farklı etmenin kontrolünde şekillenen göçler, ilçede 1965 yılından sonra sürekli bir nüfus kaybı ortaya çıkarmış ve bu göçler sonucunda araştırma sahası bugün, alanı ile oldukça orantısız nüfusa sahip bir ilçe görünümü kazanmıştır.

Araştırma sahası nüfusunda görülen bu belirgin artış ve azalış dönemlerinden, doğal olarak yerleşmeler de ayrı ayrı etkilenmişlerdir. Nüfusun gelişimini yerleşmeler açısından incelediğimizde, köy ve kasaba yerleşmelerinin birbirinden farklı gelişim dönemleri ortaya koyduğunu görmek mümkündür.

Tablo 2.3’ün incelenmesi ile de anlaşılabacağı üzere, araştırma sahasında yer alan köy yerleşmelerinin hemen tamamında ilçe genelindeki nüfus gelişimine paralel olarak 1965’li yıllara kadar nüfus artışı bu tarihten sonra ise çok hızlı bir nüfus azalması

gerçekleşmiştir. İki kasaba yerleşmesinde ise aksi bir durum olarak söz konusu devre içinde nüfusun genel bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Gerçekten de araştırma sahasında yer alan köy yerleşmelerinde nüfus 1960–1965 yıllarına gelinceye kadar düzenli bir biçimde artmaya devam etmiştir. Ancak bu tarihten 2007 yılına gelinceye kadar geçen süreç, köylerde de nüfus kaybı dönemi olarak görülmektedir. Tüm köylerde aynı süreç yaşanmakla birlikte, 1960–1965 devrelerinde nüfusu 1000 kişinin üzerinde olan Bayırköy, Ilıcaköy ve Demirkapı köylerinde nüfus 2007 yılına gelindiğinde Bayırköy ve Demirkapı’da 160’a, Ilıcaköy’de ise 285’e gerilemiştir. Nüfusu 1960–1965 devresinde 1000 kişinin üzerinde olan bu üç köy yerleşmesinin dışında kalan 25 köy için de 1935–2007 dönemindeki nüfus gelişim süreci aynı olmuştur. Köylerde nüfus, 1965 yılına kadar artmış ancak bu tarihten sonra hızlı bir düşüş süreci yaşanarak 2007 yılına gelindiğinde büyük ölçüde azalmıştır.

Köy yerleşmelerinin aksine bir nüfuslanma süreci ise İkizdere kasabası dışında yer alan tek belediye örgütlü yerleşme olan Güneyce kasabası için geçerli olmuştur. Güneyce kasabası, ilçede 1935–2000 yılları arasında nüfusun sürekli artış gösterdiği tek yerleşme olarak dikkat çekmektedir. Nitekim 1950–1955 yılları arasındaki küçük nüfus azalışı bir kenara bırakılacak olursa (1950’de 2215, 1955’te ise 2161 kişi olup 54 kişilik bir düşüş söz konusu olmuştur) Güneyce, 1940 yılında 1550 olan nüfusunu 2000 yılına gelindiğinde 3294’e çıkarmıştır. Araştırma sahasının tamamında nüfusunu arttırmayı başarmış olan tek yerleşme olması açısından bu sonuç dikkat çekicidir. Ancak bu durum çok fazla sürmemiş ve kasabanın nüfusu 2000–2007 yılları arasında yaklaşık %60’lık bir düşüş ile 1317 kişiye kadar gerilemiştir. Güneyce kasabasında yaşanan göç süreçlerinin bir sonucu olarak yorumlayabileceğimiz bu durum, kabaca son on yılda burada da ilçe genelinde yaşanan nüfus kaybının etkilerinin görülmeye başladığını göstermektedir.

Elbette 2000–2007 yılları arasındaki bu büyük fark üzerinde sayım yöntemlerindeki değişikliğin de önemli bir etkisi olduğu unutulmamalıdır. ADNKS ile nüfusun yerinde sayılmaya başlanması sonucunda tüm Türkiye’de olduğu gibi araştırma sahasında da önceki sayımlarda çeşitli nedenlerle görülen (Belediyelerin genel bütçeden daha fazla pay almak amacıyla nüfusun çok görünmesini istemesi vb) aksaklıkların giderilmesi amaçlanmıştır. Bu uygulama ile İkizdere ilçesi gibi pek çok yerleşmede de son nüfus sayımı ile ADNKS sonuçları arasında önemli farklar ortaya çıkmıştır.

Tablo 2.3. İkizdere ilçesindeki kasaba ve köylerin nüfusları (1935–2007).*

	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2007**
İkizdere	1019	1143	1300	1197	2556	2790	2654	2770	2389	2363	2419	3643	2384	2109
Ayvalık	303	664	634	777	713	807	860	719	399	344	300	219	117	41
Ballıköy	375	359	441	395	353	433	443	387	799	330	244	194	155	40
Başköy	397	398	427	420	398	396	379	333	266	304	231	207	122	43
Bayırköy	656	728	772	790	911	1072	1062	1053	957	753	644	377	218	160
Çamlıkköy	446	464	466	537	546	603	680	682	522	589	540	435	294	253
Çataltepe	162	129	163	134	125	159	135	74	105	113	170	114	95	2
Çiçekli	260	190	107	203	114	178	124	100	178	112	120	86	59	5
Çifteköprü	175	--	--	--	209	234	200	280	187	353	290	445	117	8
Çömlekçi	118	435	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Demirkapı	774	873	900	1003	1020	1317	1383	1331	1292	1191	1070	682	301	160
Dereköy	524	538	600	589	600	621	602	570	423	458	392	263	186	93
Diktaş	101	153	110	107	87	127	127	93	211	89	93	128	105	--
Eski	90	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Eskice	137	99	159	159	158	188	166	154	143	147	132	103	61	22
Gölyayla	786	792	913	860	857	832	741	573	516	415	258	218	132	33
Gürdere	506	553	685	698	742	960	989	979	860	1016	984	687	352	273
Hacışeyh	1512	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Ihlamur	--	--	--	--	--	--	--	--	287	274	233	142	66	31
Ilıcaköy	637	716	793	833	939	1114	1239	1317	1113	1194	1057	756	474	285
Kama	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	70	41
Kirazlı	751	774	778	879	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Köseli	39	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Meşeköy	537	737	792	793	607	692	710	474	507	507	437	390	217	97
Paşa	373	379	365	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Ortaköy	--	--	--	323	364	319	301	240	94	136	113	80	52	13
Rüzgârlı	348	396	395	378	462	516	464	433	372	319	252	214	170	102
Sivrikaya	370	297	305	290	361	410	429	360	382	309	333	228	153	101
Şimsirli	660	718	758	905	834	998	1026	900	1084	1054	939	663	374	150
Tozköy	265	435	495	471	541	586	677	701	579	566	485	410	308	77
Tulumpınar	226	254	249	270	259	296	325	327	316	186	132	110	85	68
Yağcılar	331	330	347	400	454	523	583	605	578	576	550	389	241	236
Yerelma	380	398	405	407	426	473	509	499	482	412	412	324	273	171
Güvenköy	132	129	130	125	176	185	180	123	189	124	84	39	42	9
Cevizlik	278	331	363	529	407	490	529	502	464	367	442	296	193	94
Güneyce	--	1550	1611	2215	2161	2525	2640	2631	2575	2331	3045	3453	3294	1317
Toplam	13668	14527	17757	19012	17380	19844	20157	19210	18269	16932	16401	15295	10710	6034

Kaynak: 1935–2007 nüfus sayım sonuçları istatistik bültenlerinden derlenmiştir.

*Cumhuriyet döneminde yapılan sayımlar boyunca İkizdere’de yer alan pek çok yerleşmenin adlarında değişiklikler görülmüştür. Tabloda da görülen bu değişikliklerden nüfus sayım sonucu raporlarına yansıyan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:

İlçe merkezi olarak, 1935 ve 1940 sayımlarında İkizdere yerine Çağırankaya belirtilmektedir. Başköy, 1935 ve 1940 sayımlarında Cimil, 1945 ve 1950 sayımlarında Cimilbaşköy olarak belirtilmiştir. Rüzgârlı, 1935 ve 1940 sayımlarında Rüzgârlar şeklinde, Çiçekli ise 1945 sayımında Çiçekli Köseli olarak ifade edilmiştir. Meşeköy 1945 ve 1950 sayımlarında Meşe ve Çifteköprü şeklinde, Paşa ise 1945 sayımında Paşaköy olarak belirtilirken aynı devre (İkizdere Güneyce’ye bağlı olduğundan) ilçe merkezi olarak Güneyce gösterilmiştir. Ayrıca, Çiçekli köyü 1955 yılında Çiçekliköseli, Gürdere köyü 1960 sayımına kadar İşkencedere olarak, Ortaköy ise aynı kayıtlarda 1950 ve 1955 yıllarında Cimilpaşaköy olarak belirtilmiştir.

**2007 yılı nüfus verileri, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yürütülen *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)* ne ait sonuçlardan derlenmiştir.

Araştırma sahasının kuzeyinde yer alan Güneyce kasabasının 2000 yılına kadar diğer yerleşmelerin aksine nüfus artışı göstermesinin birden fazla sebebi olduğu düşünülebilir. Bu durum üzerinde kasabanın merkeziliğinin yani etrafında yer alan köy ve mahallelere göre konumunun sağladığı avantajlarının yanı sıra **çay tarımının** öneminin yadsınamaz olduğu belirtilmelidir. İlçenin kuzeyinde, yükseltinin azaldığı bir vadiye kurulmuş olan Güneyce ve çevresinde yer alan yerleşmeler çay tarımı için en uygun yerler olup bu eğimli yamaçlar aynı zamanda bu ürünün üretiminin en fazla yapıldığı alanlardır. Bunlara bir de özel teşebbüsle kurulan *Güneyce Çay Fabrikası'nın* eklendiği düşünülürse kasabada görülen nüfus artış sürecini anlamlandırmak daha kolay olacaktır. Bu durumda, 2000 yılına gelinceye kadar devam eden göreceli nüfus artışının Güneyce kasabasının, çevresindeki yerleşmeler açısından merkeziliğine ve buna bağlı olarak gelişen beledi hizmetler ile konum avantajlarına ve çay tarımının gelişmesine bağlı olduğu düşünülebilir. Ancak söz konusu bu iki önemli avantaj dahi kasabanın saha genelindeki yaygın göç süreçlerinden olumsuz etkilenmesine engel olamamış ve özellikle son on yıllık periyotta gerçekleşen nüfus azalmaları ile 2007 yılında kasaba nüfusu 2000'in de altına düşerek 1317'ye kadar gerilemiştir. Elbette son iki sayım devresi arasındaki bu düşüş üzerinde göç süreçlerinin etkilerinin yanı sıra az önce vurgulanan sayım yöntemi değişikliğinin de etkisi olduğu ifade edilebilir.

İlçede yer alan yerleşmeler içinde nüfusun artış gösterdiği bir diğer yerleşme de doğal olarak İkizdere kasabasıdır. Hizmet fonksiyonlarının gelişmiş olması ve ilçe merkezi olmasından kaynaklanan yönetim fonksiyonu ile açıklanabilecek olan bu durumun sonucunda; İkizdere kasabasında 1935 yılında 1019 olan nüfus 2007 yılına gelindiğinde 2109'a çıkmıştır. Ancak söz konusu devrede sürekli bir nüfus artışı söz konusu olmamıştır. Özellikle 1970 yılından sonra ilçe merkezinin nüfusunda iniş ve çıkışlar görülmüştür (Tablo 2.3). Son olarak ise 1990'da 3683 olan kasaba nüfusu 2007 yılında 2109'a gerilemiştir. Söz konusu dönemde nüfusta görülen artış ve azalışları çeşitli etkenlere bağlamak mümkündür.

İlçe merkezi olması nedeniyle hizmet fonksiyonlarının İkizdere kasabasında toplanmış olması nüfusun artmasını teşvik eden sebeplerin başında gelmektedir. Ancak bazı kamu kurumlarının kapanması ya da eski önemlerini yitirmeleri de (Askerlik şubesinin kapanması örneğinde olduğu gibi) aynı süreci olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yerleşme özelliklerinin incelendiği bölümde irdeleneceği gibi bir

dönem ilçe merkezinin Güneyce'ye alınması ve daha sonra tekrar İkizdere'nin ilçe merkezi olması ile araştırma sahasında 1965'ten sonra şiddetini arttırarak sürekli devam eden göçler, İkizdere kasabasında nüfusun dönem dönem artmasına ya da azalmasına sebep olan faktörler olarak burada sıralanabilirler.

2.1.2. Nüfus hareketleri

Belirli bir alandaki nüfus hareketleri, esas olarak doğumlar-ölümler ve göçler ile şekillenir.⁷⁵ Bu üç önemli parametre, nüfus hareketlerine yön vermelerinin yanında sonuçları açısından da bir yerin demografik yapısını önemli ölçüde şekillendirebilir. Bir yerde doğum ve ölüm oranlarındaki aşırı artış ya da düşüşler ile hızlı biçimde yaşanan göç süreçleri orada yaşayan nüfusun tüm sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamını etkileyebilmektedir. Araştırma sahasında da söz konusu nüfus hareketleri özellikle göçler boyutu ile ön plâna çıkmakta olup bu önemleri sebebiyle doğum ve ölümler ile göçleri ayrı başlıklar halinde ele almanın yararlı olacağını düşünmekteyiz.

2.1.2.a. Doğumlar ve ölümler

Uzun yıllara ait ortalamaları gösteren istatistikler saptanamamış olmasına karşın İlçe Nüfus Müdürlüğü'nden edinilen verilere göre, 2006 yılı için sahada meydana gelen ölüm sayısı 69 ve aynı yıl içinde gerçekleşen doğum sayısı ise 126 kadardır (Tablo 2.4). Ancak bu verilerin araştırma sahasındaki doğum ve ölümlerin tamamını içerdiğini söylemek mümkün değildir. Bazı doğumların özel sebeplerle Rize il merkezinde gerçekleşiyor olması ve gerekse istatistiklerin çok sağlıklı tutulmamasından dolayı bu verilerde bazı sapmaların olmasını beklemek normaldir. Ancak bu olumsuzluklara karşın 2006 yılı için geçerli olan bu veriler doğrultusunda araştırma sahasında doğum ve ölüm oranları ile doğal nüfus artış hızını belirlemek yerinde olacaktır.

Tablo 2.4. Araştırma sahasında doğum ve ölüm oranları ile doğal nüfus artış hızı (2006).

Nüfus	Doğum sayısı	Doğum Oranı ‰	Ölüm sayısı	Ölüm oranı ‰	Doğal nüfus artış hızı ‰
5046*	126	23.7	69	13.0	10.7

Kaynak: İlçe Nüfus Müdürlüğü kayıtlarından hesaplanmıştır.

⁷⁵Doğanay,H.,1991b, Demografya (Nüfus Bilimi), Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Ofset Tesisleri, Erzurum, s: 80.

*2006 Sağlık Ocağı ETF kayıtlarına göre aynı yıl ilçe toplam nüfusu.

Sahada 2006 yılı içinde meydana gelen doğum ve ölüm olaylarının nüfusa oranlanmasıyla elde edilen doğum oranı ‰ 23.7 ölüm oranı ise ‰ 13.0 kadardır (Tablo 2.4). Söz konusu doğum ve ölüm oranlarına göre ilçede doğal nüfus artış hızının ise ‰ 10.7 kadar olduğu görülmektedir. Doğal nüfus artış hızının aynı yıl Türkiye geneli için ‰ 12.4 kadar olduğu düşünüldüğünde araştırma sahasında bu değerin ülke ortalamasının biraz altında seyrettiği görülür. Sahada hem ‰ 23.7 olan doğum oranlarının hem de ‰ 13.0'lık orana sahip olan ölümlerin aynı yılki Türkiye ortalamalarına göre yüksek (2006 yılı için Türkiye'de doğum oranı ‰ 18.6 ölüm oranları ise ‰ 6.2 kadar gerçekleşmiştir) olduğu görülmektedir. Anlaşılabacağı gibi, sahada nüfus doğal yoldan normal bir biçimde artmakta ancak göçler sebebiyle yoğun biçimde azalmaktadır. Ölüm oranlarının yüksekliğini ise göç yoluyla ilçeden ayrılan nüfusun bir kısmının çalışma hayatı sonrasında tekrar doğdukları yerde olma isteklerine bağlamak mümkündür. Bir başka deyişle, ileri yaş grubundaki nüfusun fazlalığı doğal olarak ölüm oranlarının yükselmesine neden olmaktadır.

2.1.2.b. Göçler

Nüfusun tarihsel gelişimi başlığı altında da irdelendiği üzere İkizdere, özellikle 1965 sonrasında yaşanan göç süreçleri sonucunda günümüze kadar sürekli nüfus kaybetmiş bir ilçedir. Temelde ekonomik faaliyet yelpazesinin darlığı ile ilişkilendirebileceğimiz bu durum geçmişten beri var olmakla birlikte, 1950 ve 60'lı yıllardan sonra ulaşım ve iletişimde görülen hızlı gelişme ve değişme ile birlikte önüne geçilemez bir hal almıştır. Bugün gelinen noktada, sahada yaşayan nüfusun en az birkaç katı kadar nüfusun ilçe dışına göç ettiği düşünüldüğünde sözü edilen göç süreçlerinin etkisi daha açık bir şekilde görülecektir.

Sebepler ve sonuçları açısından geniş içerikli bir konu olan göçler hakkında çeşitli sınıflandırmalar bulunmaktadır. Farklı kriterlerin kullanıldığı bu sınıflandırmalar arasında en fazla tercih edileni mekânsal bir sınırlandırma ile göçlerin iç göç ve dış göç⁷⁶ biçiminde ikiye ayrıldığı sınıflandırma biçimidir. Yerleşmelerin nüfus miktarı kadar demografik, sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarını da derinden etkiledikleri düşünüldüğünde⁷⁷ sahadan gerçekleşen göçleri ilçenin tüm sosyal yapısı üzerinde etkin

⁷⁶Doğanay,H.,1991b, a.g.e., s: 91.

⁷⁷Koca,H.,2000, Düziçi İlçesinin Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 899, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 111, Araştırma Serisi No: 46, Erzurum, s: 87.

oluşumlar olarak görmek gereklidir. Mevcut demografik yapısı ile daha ziyade **göç veren** bir yer konumundaki sahada, nüfusun bu dinamizmi çerçevesinde farklı göç şekillerinden bahsetmek mümkündür. İç göçler, dış göçler, yayla göçleri ve mevsimlik işçi göçleri sahada en fazla görülen nüfus hareketlilikleri olmaktadır.

Bu kapsamda, göçleri irdelemeye İkizdere ilçesinden gerçekleşen ülke içi göçlerle başlamak yerinde olacaktır. Bilindiği gibi ülkemizde 1950’li yıllardan sonra gelişen ulaşım ve iletişim atılımları beraberinde göçlerin artışı getirmiştir. Kırlardan kentlere doğru bir yön izlediği görülen bu göç hareketleri bütün kentlerden ziyade büyük kentlere doğru gerçekleşmiş⁷⁸ ve bu durum sonucunda Türkiye’de iç göçlerde büyük yerleşim merkezlerine doğru bir eğilim oldukça belirgin bir hale gelmiştir.⁷⁹ Bu genel durumun yanında iç göçlerde fonksiyonel etki bölgelerinin önemli rol oynadığı da bilinmektedir. Ayrıntıda çok yönlü olan göçler, etki bölgeleri ile ilişkili olarak yaygın bir dağılışı göstermektedirler.⁸⁰ Türkiye’de gerçekleşen iç göçler hakkındaki bu genel varsayımları İkizdere’den gerçekleşen iç göçler için de geçerli saymak mümkündür. Sahadan göç edenlerin hemen tamamı ulaşım ve iletişim şartlarının iyileşmeye başladığı 1950’li yıllardan itibaren daha iyi hayat koşulları ve iş imkânları bulunabileceği umudu ile büyük kentlere göç etmiş ve bu durum da ilçeden ülkenin batı yarısına doğru gelişen bir nüfus hareketliliği başlatmıştır. İstanbul, Ankara gibi metropollere doğru gerçekleşen göçlerin yanında Rize, Trabzon vb. bölgesel merkezlere doğru da bir hareketlilik gerçekleşmiş ve böylece ilçenin de içinde yer aldığı fonksiyonel etki bölgesine de belli miktarda bir nüfus kayması gerçekleşmiştir. Bu genel görünümün yanında sahadan gerçekleşen göçlerin nicelik açısından mekânsal bir dağılımının yapılması ayrıntılı değerlendirmeler için yararlı olacaktır.

Göç eden nüfusun tespitinde, daha doğrusu göç ile ilgili verilerin elde edilmesinde birden çok kaynaktan yararlanıldığı bilinmektedir. Tespit edilmesindeki güçlüklerden dolayı birden fazla kaynağın kullanıldığı göçü belirleyen kriterlerden ilki **doğum yeri** kriteridir. Nüfus sayımları ise doğum yerine göre nüfusu ortaya koymanın yegâne yolu olarak görülmektedir. Bu açıdan, 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre İkizdere doğumlu nüfusun ülke genelindeki dağılışını incelemek mümkündür (Tablo

⁷⁸ Avcı, S., 1993, *Türkiye’de Şehir ve Şehirli Nüfusun Dağılışı*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 28, s: 249-271, İstanbul, s: 252.

⁷⁹ Özgür, M.E., 1998, *Türkiye Nüfus Coğrafyası*, GMC Basın Yayın, Ankara, s: 42-43.

⁸⁰ Doğanay, H., 1991a, *Türkiye’de İç Göçler ve Başlıca Sonuçları*, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı: 2, s: 133-150, Erzurum, s: 142-143.

2.5). Buna göre İkizdere ilçesi dışında yaşayan İkizdere doğumlu nüfusun toplamı 28 201 kadardır. Aynı sayım sonuçlarına göre araştırma sahasındaki toplam nüfusun 10 710 olduğu hatırlanırsa bu değerin yansıttığı oran daha net biçimde ortaya çıkacaktır. Buna göre, ilçe dışında Türkiye'nin farklı yerlerinde yaşayan İkizdere doğumlu nüfus, sahadaki toplam nüfusun yaklaşık olarak 2.6 katı kadardır ya da başka bir ifadeyle araştırma sahası nüfusu ilçe dışındaki İkizdere doğumlu nüfusun sadece % 37.9'u kadardır. Bu karşılaştırmayı 2007 yılı verileri ile yaptığımızda; ilçede yaşayan 6034 kişi, Türkiye'nin farklı yerlerinde yaşayan İkizdere doğumlu nüfusun % 21.4'üne denk gelmektedir. İlçede yaşayan toplam nüfusun yaklaşık 4.6 katı kadar nüfusun İkizdere dışında yaşıyor olması, nüfusun tarihi gelişimi başlığı altında irdelenen 1965 yılı sonrasında ilçede görülen göç sürecinin doğal bir sonucu olarak yorumlanabilir.

Tablo 2.5. Doğum yeri İkizdere olan nüfusun illere göre dağılımı (2000).

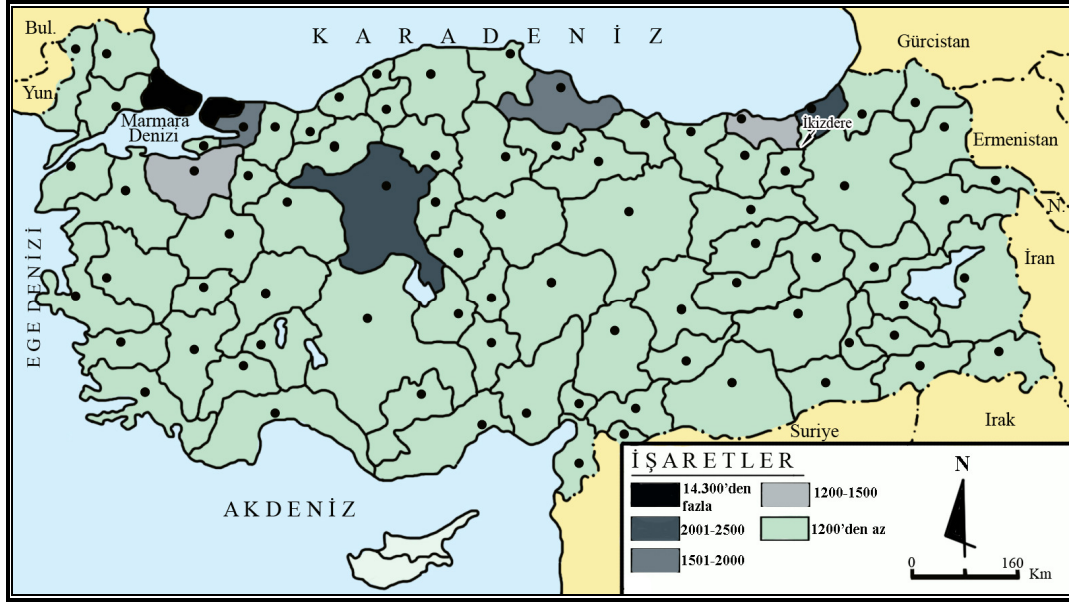
İlin Adı	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	7160	7168	14 328
Ankara	1286	1192	2478
Rize	936	1370	2306
Kocaeli	853	770	1623
Samsun	791	796	1587
Bursa	622	593	1215
Trabzon	558	648	1206
Toplam	12 206	12 537	24 743
Diğer iller	2022	1436	3728
Genel Toplam	14 228	13 973	28 201

Kaynak: TÜİK kayıtlarından derlenmiştir.

İlçe dışında yaşayan İkizdere doğumlu nüfusun ilçe nüfusuna oranla bu kadar fazla olmasının dışında bir diğer önemli özelliği de ülke geneline çok eşitsiz dağılmış olmasıdır. Türkiye'nin bütün illerinde İkizdere doğumlu nüfus yaşıyor olmasına karşın bazı illerde ortaya çıkan önemli yığılımlardan söz etmek mümkündür (Harita 2.1). Gerçekten de sadece İstanbul ilinde yaşayan İkizdere doğumluların sayısı 14 328 kadar olup bu da tüm İkizdere doğumlu nüfusun yaklaşık % 51'i kadardır.

Görüldüğü gibi İkizdere doğumlu olup ilçe dışında yaşayan nüfusun yarısından fazlası İstanbul'da bulunmaktadır. Tüm Türkiye'nin en çok göç alan kenti ve ülkenin en büyük metropolü olması gibi sebepler ve bilinen çekicilikler sebebiyle bu durumu yadsımamak gerekir. İstanbul'dan sonra listenin ikinci sırasında Ankara ve üçüncü sırada ise Rize yer almaktadır. Kocaeli, Samsun, Bursa ve Trabzon gibi illerin de eklenmesiyle elde edilecek yedi il İkizdere doğumlu nüfusun en fazla yer aldığı yerler olarak dikkat çeker. Söz konusu bu yedi ilde yaşayan İkizdere doğumlu nüfusun toplamı

24 743 kadar olup bu değer, ilçe dışında yaşayan toplam İkizdereli nüfusun yaklaşık olarak % 88'ini oluşturmaktadır. Kalan % 12'lik bölüm ise Türkiye'nin diğer illerine dağılmıştır. Bu aşırı yığılma durumunu yani İkizdere doğumlu nüfusun % 88'inin yedi ilde toplanmış olmasını araştırma sahasında meydana gelen göçlerin ekonomik sebepli olması ve hemşehrilik bağları ile göç edilen yerlerde oluşan toplanmalar ile ilişkilendirmek yerinde olacaktır.



Harita 2.1. Doğum yeri İkizdere olan nüfusun illere göre dağılımı (2000).

Elbette sadece doğum yeri kriteri kullanılarak, yaşanan göçler hakkında çıkarımlarda bulunmak bazı hatalı sonuçlar elde edilmesine sebep olabilir. Sadece doğum yerinin İkizdere olmasının bir kişiyi İkizdereli yapmayacağı kesindir. Ailesinin memuriyeti sebebiyle burada doğan ve daha sonra İstanbul'a yerleşen bir kişi de bu istatistikle İkizdere'den göç etmiş kabul edilecektir. Bu duruma karşıt olarak çeşitli sebeplerle İkizdere'den göç ederek İstanbul'a yerleşen bir ailenin İstanbul doğumlu çocuğu da bu istatistikte kendine yer bulamayacaktır.

Doğum yeri kriterinin bu tip bazı sakıncaları sebebiyle göç çalışmalarında sıkça kullanılan bir diğer ölçüt ise **devamlı ikametgâh** yeridir. TÜİK tarafından öteden beri yapılan göç çalışmalarında sürekli kullanılan bu kritere göre, beş yıl önce oturulan ikâmet adresi ve şu anki oturma adresi arasında yapılan karşılaştırmalar ile göç istatistikleri oluşturulmaktadır. Doğum yeri kriterine göre daha az sakınca içermesi açısından daha fazla tercih edilen bu yöntemle İkizdere için de göç istatistikleri belirlenmiştir. En son 2000 yılında yapılan göç istatistiklerine göre İkizdere ilçesinin

aldığı-verdiği göç miktarı ile göçe katılan bu nüfusun göç etme sebepleri, göç eden nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı gibi çeşitli niteliklerini de incelemek mümkündür.

Tablo 2.6'nın incelenmesiyle anlaşılacağı üzere, söz konusu dönemde araştırma sahasına göç eden nüfus yaklaşık 702 kişi olup göç yolu ile ilçeden ayrılan nüfus ise 1541 kadardır. İlk bakışta göze çarpan bu farklılık araştırma sahasında net göç miktarının da eksi değerler göstermesine neden olmuştur. Nitekim 2000 yılı göç istatistiklerine göre, ilçeden göç eden nüfus miktarı göç yoluyla ilçeye gelen nüfusun yaklaşık 2.2 katı kadardır. Bu durum sonucunda ortaya çıkan net göçün eksi değerler göstermesinden araştırma sahasının göç alan değil **göç veren** karakterde bir yer olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. İlçe, 1965 sonrası hız kazanan bu durum sonucunda her devre göç yoluyla nüfus kaybeden bir görünüm arz etmektedir.

Tablo 2.6. İkizdere ilçesinin aldığı ve verdiği göç miktarları (2000).

	Erkek	Kadın	Toplam
Aldığı göç miktarı	424	278	702
Verdiği göç miktarı	845	696	1541
Net göç miktarı	-421	-418	-839

Kaynak: TÜİK göç istatistiklerinden derlenmiştir.

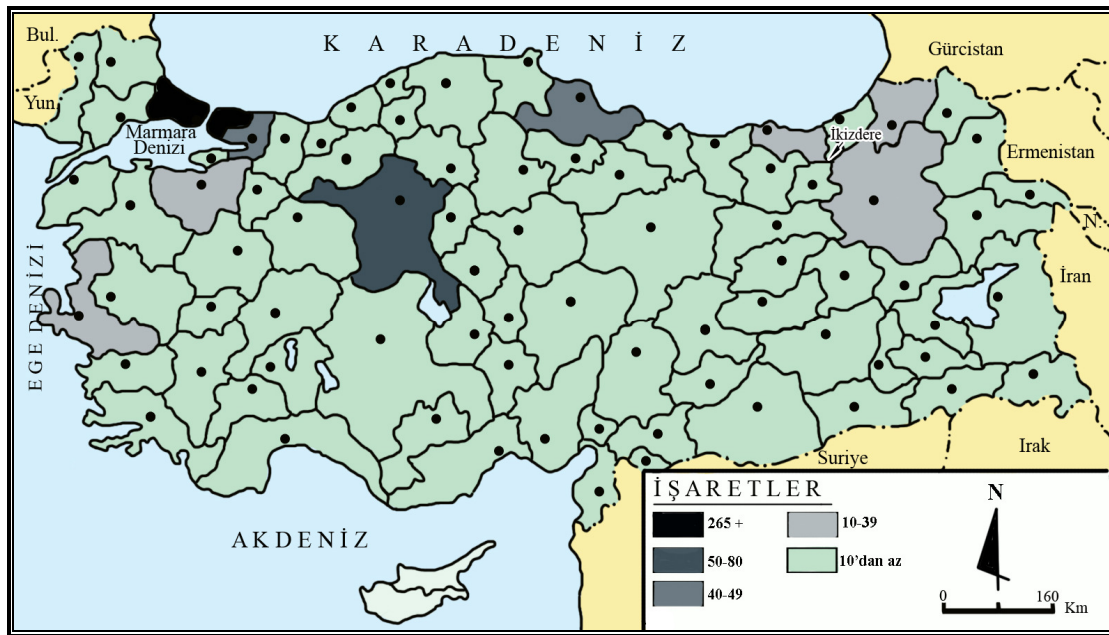
Bu çerçevede, sahaya göç eden ve göç yolu ile ayrılan nüfusun illere göre dağılımını da incelemek mümkündür. Göç istatistiklerine göre bu devrede sahaya göç eden nüfusun illere göre dağılımında ilk sırada İstanbul gelmektedir (Tablo 2.7). İstanbul'u Ankara izlemekte ve her iki ilden ilçeye gelen nüfus bu devrede sahaya gelen 702 kişinin neredeyse yarısını (% 49.9) oluşturmaktadır. Aynı tablonun incelenmesi ile görüleceği gibi, sahaya nüfus gönderen diğer iller arasında Samsun, Trabzon, Erzurum gibi bölgesel merkezler dışında Kocaeli, İzmir, Bursa gibi diğer iller de yer almaktadır.

Tablo 2.7. İkizdere ilçesine göç eden nüfusun geldikleri illere göre dağılımı (2000).

Göç Aldığı İl	Göç eden Nüfus	Yüzdesi (%)	Göç Aldığı İl	Göç eden Nüfus	Yüzdesi (%)
İstanbul	270	38.5	İzmir	16	2.3
Ankara	80	11.4	Artvin	14	1.9
Samsun	49	7.0	Bursa	10	1.4
Trabzon	42	6.0	Toplam	521	74.2
Erzurum	23	3.3	Diğer İller	181	25.8
Kocaeli	17	2.4	Genel Toplam	702	100.0

Kaynak: TÜİK kayıtlarından derlenmiştir.

Sahadan göç eden nüfusun yarısından daha az olan göç ile gelen nüfusun ülke geneline dağılımı da göçlerin boyutu hakkında önemli ipuçları içermektedir (Harita 2.2.). Büyük bir bölümünü memur ve asker nüfusun oluşturduğu bu grubun yaklaşık %74.2'si dokuz ilden olup % 25.8'lik bölümü ise diğer illerden gelmektedir. Atamalar yolu ile ilçeye gelenlerin dışında bu grupta yer alan nüfusun bir bölümü de İkizdere'li olan ancak uzun süre memleketi dışında çalışarak emeklilik devresinde geri dönenlerden oluşmaktadır. İlçeden göç alan büyük kentlerle (İstanbul, Ankara, Kocaeli vb) ortaya çıkan karşılıklılığın (hem göç alma hem de göç verme durumu) bir bölümünü de bu şekilde anlamlandırmak mümkündür.



Harita 2.2. Araştırma sahasına göç yolu ile gelen nüfusun illere göre dağılımı (2000).

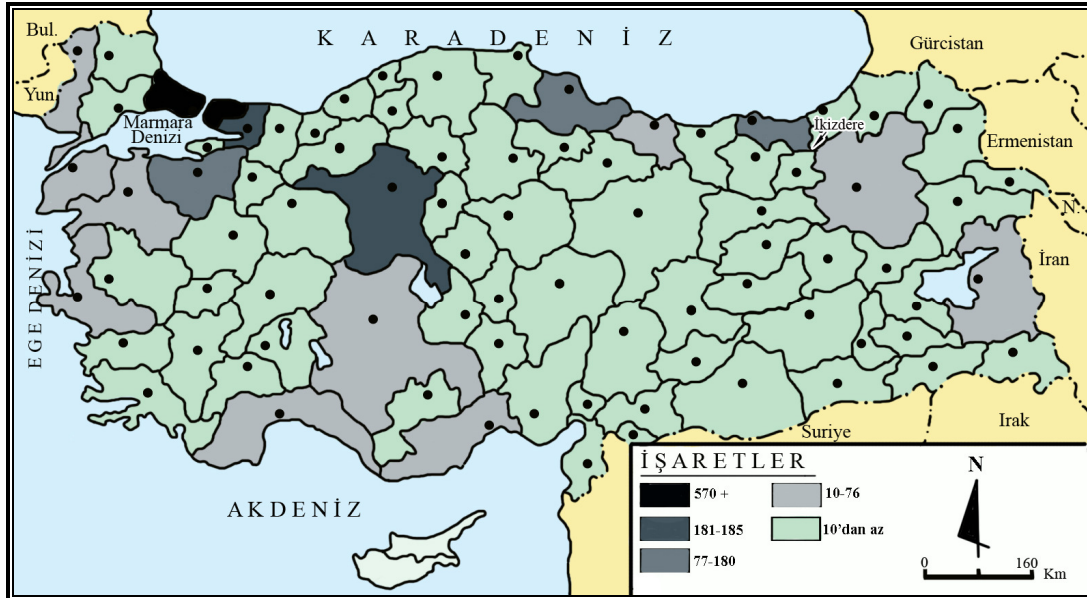
Genel olarak negatif göç değerleri gösterdiğini daha öncede belirttiğimiz sahada 2000 yılı için gerçekleşen göçler yolu ile ilçeden ayrılan nüfusun illere göre dağılımında da önemli yığılmalar gözlenmektedir. Buna göre, İstanbul, Kocaeli ve Ankara ilçeden göç alan en önemli merkezler durumundadır. Sadece bu üç il, sahadan göç eden nüfusun % 60'dan fazlasını (61.6) almıştır. Aynı dönem ilçeden göç eden nüfusun % 89.2'si de 19 ilde toplanmaktadır (Tablo 2.8). Bu üç ilin dışında Bursa, Samsun ve Trabzon sahadan göç eden nüfusun yaklaşık % 15.3'üne, Erzurum, Çanakkale, Yalova ve İzmir gibi iller ise yaklaşık % 5.7'sine sahiptir. Bu dağılımdan da anlaşılacağı üzere, İkizdere'den göç eden nüfusun, hem ülke içinde önemli ölçüde göç alan büyük kentlere hem de bölgesel merkezlere doğru bir yönelim içerisinde olduğu görülmektedir.

Tablo 2.8. İkizdere ilçesinden göç eden nüfusun göç ettikleri illere göre dağılımı (2000).

Göç Verdiği İl	Göç eden Nüfus	Yüzdesi (%)	Göç Verdiği İl	Göç eden Nüfus	Yüzdesi (%)
İstanbul	579	37.6	Sakarya	15	0.9
Kocaeli	182	11.9	Balıkesir	13	0.8
Ankara	181	11.8	Ordu	12	0.8
Bursa	79	5.1	Düzce	12	0.8
Samsun	78	5.1	Van	12	0.8
Trabzon	78	5.1	Konya	11	0.7
Erzurum	29	1.9	Antalya	10	0.6
Çanakkale	22	1.4	İçel	10	0.6
Yalova	20	1.3	Toplam	1375	89.2
İzmir	17	1.1	Diğer İller	166	10.8
Edirne	15	0.9	Genel toplam	1541	100.0

Kaynak: TÜİK göç istatistiklerinden derlenmiştir.

Harita 2.3'ün incelenmesi ile daha açık bir biçimde görüleceği üzere, sahadan göç eden nüfus tüm illere dağılmış olmakla birlikte özellikle iş imkânlarının fazlalığı sebebiyle Marmara Bölgesi'ndeki önemli merkezlere doğru bir eğilim ortaya çıkmıştır. Aynı sebeple Ankara, İzmir gibi büyük kentlere ve Trabzon, Samsun, Erzurum gibi bölgesel merkezlere doğru da bir yönelme söz konusu olmuştur. Turizm sektöründeki istihdam olanakları ile ön plâna çıkan Antalya, Mersin gibi merkezlere de nüfus gönderen ilçede, göçlere yön veren ana etken iş ve istihdam olanaklarının varlığı olarak ifade edilebilir.

**Harita 2.3.** Araştırma sahasından göç eden nüfusun illere göre dağılımı (2000).

Sahadan göç eden nüfus ve göç yolu ile araştırma sahasına gelen nüfusun illere göre dağılımı kadar önemli olan bir diğer özellik ise göçe katılan nüfusun göç etme

sebepleridir. Buna göre, gerek ilçeye göç eden ve gerekse göç yolu ile ayrılan nüfusun göçe katılma sebepleri açısından önemli farklılıklar taşıdığı görülmektedir (Tablo 2.9).

Tablo 2.9. İkizdere ilçesine göç eden ve göç yoluyla ayrılan nüfusun göç nedenleri (2000).

Göç etme sebebi	Göç eden nüfus			Göç yoluyla gelen nüfus		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
İş arama /bulma	300	68	368	79	7	86
Tayin/atama	95	30	125	72	13	85
Hanedeki fertlerden birine bağımlı göç	186	275	461	40	105	145
Eğitim	94	56	150	26	13	39
Evlilik	2	151	153	1	42	43
Diğer	168	116	284	206	98	304
Toplam	845	696	1541	424	278	702

Kaynak: TÜİK göç istatistiklerinden derlenmiştir.

Araştırma sahasından göç eden nüfusun 368'inin göç sebebi **iş arama/bulma** olarak belirtilmiştir. Hane halkından birine bağlı göçler göz ardı edilecek olursa göç eden nüfusun yaklaşık % 23.8'ini oluşturan bu grup ilçeden göç eden nüfusun göç sebepleri arasında ilk sırada yer almaktadırlar. İlçeden giden nüfusun göç sebepleri içinde ikinci sırada ise evlilik yer almaktadır. İlçe dışına evlilik yoluyla göç eden bu nüfusun yaklaşık % 98.6'sını kadınlar oluşturmaktadır. Aynı devre içinde eğitim sebebiyle ilçeden göç eden nüfus ise 150 kadar olup insanları sahadan iten nedenler arasında eğitim üçüncü sırada yer almaktadır. Yükseköğretim amaçlı olduğunu düşündüğümüz bu göçler ilçeden göç eden nüfusun yaklaşık % 9.7 kadarını oluşturmaktadır.

Göç yoluyla araştırma sahasına gelen 702 kişinin göç sebeplerini incelediğimizde de bazı yığılımlar görülebilir. Yine hane halkından birine bağlı göçleri göz ardı ettiğimizde göç sebepleri arasında ilk sırada 86 kişiyle iş arama/bulma gelmektedir. İkinci sırada ise 85 kişi ile tayin/atama gelmektedir. Göç yoluyla ilçeye gelen nüfusun yaklaşık % 12.1'ini oluşturan bu grup göçün ilçede yer alan resmi kurumlarda çalışanlar olduğu oldukça açıktır. Göç eden nüfusta olduğu gibi, yaklaşık % 99'unu kadınların oluşturduğu evlilik sebebiyle yer değiştiren nüfus ise 43 kadar olup toplam içindeki yaklaşık % 6.2'lik oranıyla ilçeye göç sebepleri arasında üçüncü sırada yer almaktadır.

Gerek ilçeden göç eden ve gerekse göç yoluyla ilçeye gelen nüfus içindeki cinsiyet oranları ise kadınlar aleyhinedir. Gerçektende ilçeden göç edenlerin yaklaşık % 55'i, göç yoluyla gelenlerin de yaklaşık % 60.4'lük bölümü erkek nüfustan oluşmaktadır. Göç olgusunun genel yapısıyla da paralellik gösteren bu durum aslında araştırma sahasındaki göçlerin temel olarak ekonomik kaynaklı olduğunun bir diğer kanıtı olarak yorumlanabilir. Tablo 2.10'da yer alan verilerin de bu durumu doğrular nitelikte olduğu görülmektedir. Yaş gruplarına göre dağılımda ise, bu grupta yer alan nüfusun büyük bölümünün çalışma çağındaki nüfustan oluştuğu görülür.

Tablo 2.10. Araştırma sahasında yaş grubu ve cinsiyete göre alınan ve verilen göç (2000).

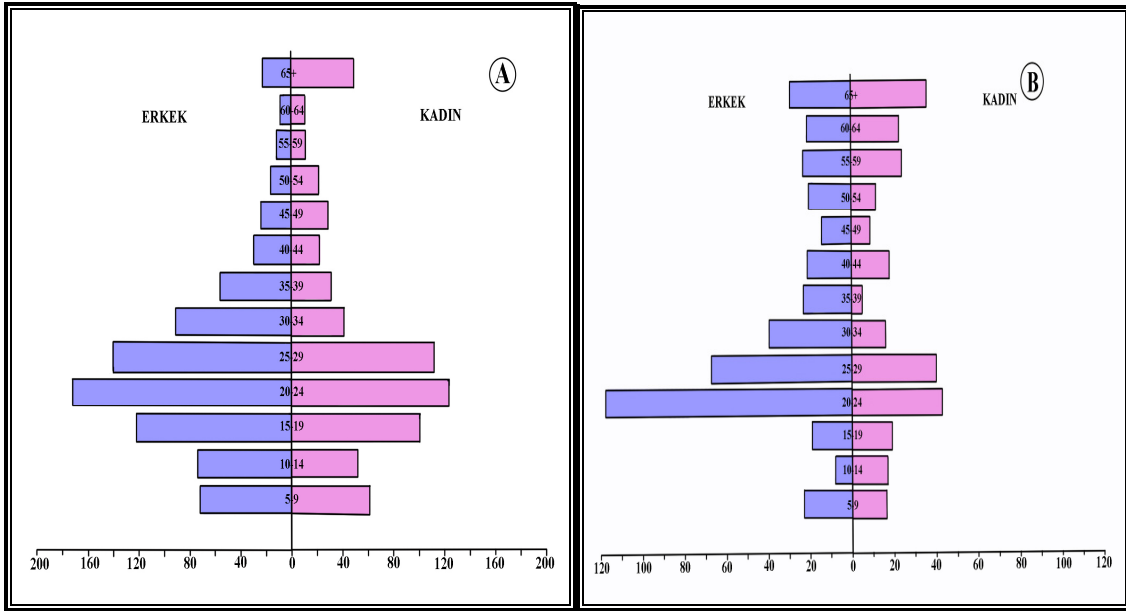
Yaş grubu ve cinsiyete göre verdiği göç				Yaş grubu ve cinsiyete göre aldığı göç			
Yaş grubu	Toplam			Yaş grubu	Toplam		
	Toplam	Erkek	Kadın		Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	1541	845	696	Toplam	702	424	278
5-9	134	72	62	5-9	39	23	16
10-14	131	76	55	10-14	25	8	17
15-19	231	125	106	15-19	38	19	19
20-24	302	173	129	20-24	160	117	43
25-29	254	140	114	25-29	107	67	40
30-34	135	91	44	30-34	55	39	16
35-39	93	58	35	35-39	28	23	5
40-44	56	29	27	40-44	39	21	18
45-49	54	25	29	45-49	23	14	9
50-54	41	18	23	50-54	32	20	12
55-59	23	11	12	55-59	47	23	24
60-64	16	5	11	60-64	44	21	23
65+	71	22	49	65+	65	29	36

Kaynak: TÜİK göç istatistiklerinden derlenmiştir.

Şekil 2.2.a'nın incelenmesiyle de anlaşılacağı üzere sahadan gerçekleşen göçlerin nüfus ve yaş yapısını gösteren nüfus piramidinde genel olarak çalışma çağındaki kadın ve erkek nüfusta bir yığılma görülmektedir. Ekonomik sebeplere dayalı olarak gerçekleşen göçlerin bir sonucu olan bu duruma karşılık sahaya göç yolu ile gelen nüfusa yönelik olarak hazırlanan dağılım farklı sonuçlar içermektedir.

Sahaya göç yolu ile gelen nüfusa yönelik dağılımda görülen en önemli yığılma ise 20–24 yaş aralığındaki erkek nüfusta gerçekleşmiştir (Şekil 2.2.b). Bunu ve 25–29 yaş aralığında erkek nüfustaki yığılmayı (askere gitme yaşının teciller nedeniyle uzayabilmesi ve muvazzaf asker varlığı nedeniyle) ilçedeki asker nüfusla açıklamak mümkündür. Söz konusu piramitte görülen ikinci yığılma ise 50+ yaş diliminde görülmekte olup bunları da çalışma çağında ilçe dışında yaşayan nüfusun küçük bir

bölümünün emeklilik devresinde memleketinde yaşama isteği ve bu güdü ile ortaya çıkan geri dönüşlerle açıklamak yerinde olacaktır.



Şekil 2.2. Araştırma sahasından göç eden (A) ve göç yolu ile sahaya gelen (B) nüfusa ait dar aralıklı nüfus piramitleri (2000).*

İç göçleri dönemlik ve devamlı iç göçler olarak ikiye ayırıp incelemek mümkündür.⁸¹ Biraz önce söz konusu edilen devamlı iç göçler bir kenara bırakıldığında dönemlik ya da mevsimlik göçler ise iç göçlerin bir diğer önemli boyutunu oluşturur. Sahada yaşanan mevsimlik göçleri de sezonluk işçi göçü ve yayla göçleri olarak sıralayabiliriz. Bunlardan işçi göçleri, halk arasında **gurbetçilik** olarak bilinen ve ekonomik yetersizliklerle ilişkilendirilebilecek olan bir nüfus hareketliliğidir. Bölge genelinde yaygın olan mevsimlik göçler, İkizdere’de de geçmişten beri yaygın bir genel durum olup aynı zamanda bazı ailelerin temel geçim kaynağıdır.

Tarım ya da tarım dışı sektörlerde çalışma amacıyla yılın belirli bir döneminde göç edilerek çalışma devresi bitiminde tekrar geri dönülmesi şeklinde ortaya çıkan göç hareketleri olarak kabul edilen mevsimlik işçi göçleri⁸² Doğu Karadeniz Bölümü’nde sürekli tekrar ederek birbirini bütünleyen tarihsel bir olgu haline gelmiş ve bölge için bir karakteristik olmuştur.⁸³ Önceleri tarım amaçlı olarak gelişen mevsimlik işçi göçleri,

*TÜİK tarafından hazırlanan göç istatistiklerinde, 65 yaş üzeri nüfus (70-75-80+) bir arada hesaplanmakta ve 5 yaş altı nüfus göz ardı edilmektedir.

⁸¹Özgür,M.E.,1998, a.g.e., s: 36-38.

⁸²Yılmaz,A.,2001, *Samsun Merkez İlçe Kırsal Alanında Seçilmiş Dört Köyde Mevsimlik İşgücü Göçü Üzerine Bir Araştırma*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 36, s: 129-144, İstanbul, s:130.

⁸³Kaptan,H.,1978, *Doğu Karadeniz Kırsal Alan Yerleşme Düzeni ve Tarımsal Üretim İlişkileri*, Doçentlik Tezi, İDMMA Mimarlık Bölümü, İstanbul, s: 46.

zaman içinde, artan kentleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan inşaat sektörü ve 1980'lerden sonra önemli ölçüde gelişen turizm sektöründe de kendini göstermiştir.⁸⁴ Bu genel eğilime bağlı olarak sahadan gerçekleşen mevsimlik işçi göçlerinin de özellikle inşaat sektörüne yönelik olduğunu ifade etmek mümkündür. Zaten Karadenizli göçmenlerin özellikle 1960'lı yıllardan sonra İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerdeki inşaat sektörüne hâkim duruma geldikleri ve inşaat sektöründeki bu yığılmaya neden olan sermaye ve özellikle de deneyim toplamının ise mevsimlik işçi göçlerinden edinildiği ifade edilmektedir.⁸⁵ Gerçekleştirdiğimiz mülâkatlar yolu ile edindiğimiz bilgilere göre, geçmişten beri ilçeden gerçekleşen mevsimlik iş gücü göçleri sıvacılık, boyacılık benzeri inşaat işlerine yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Zaman içinde yakın mesafeli bu tip mevsimlik göçlerin bir bölümü yerini büyük kentlere yönelen devamlı göçlere de bırakmıştır. Ancak buradaki önemli bir ortak özellik, faaliyet yelpazesi genişlese de genellikle inşaat sektörünün bu tip göçlerde de hâkim olmasıdır.

Araştırma sahasında görülen bir diğer geçici iç göç türü de yayla göçleridir. Türkiye'de yayla göçlerinin genellikle dikey ritmik hareketler şeklinde⁸⁶ ortaya çıktığı ve Doğu Karadeniz Bölümü için yaygın bir gelenek olduğu hatırlanırsa sahadaki yayla göçlerini değerlendirmek daha kolay olacaktır. Yerleşme kısmında tekrar ele alınacağı üzere, İkizdere için geçmişten beri büyük öneme sahip olan yaylacılık faaliyetleri, beraberinde bahar ve güz ayları arasında devam eden ve binlerce kişinin katıldığı yayla göçlerini ortaya çıkarmıştır. Sahada geleneksel yaylacılık faaliyetlerinden rekreasyonel yaylacılık faaliyetlerine doğru bir fonksiyonel kayma çok belirgindir. Geçmişteki fonksiyonlarını büyük ölçüde yitirmiş olmalarına karşın yaylalar hala büyük nüfus kitlelerini belirli aylarda kendilerine çekmekte ve bu yolla geçici iç göçler kapsamındaki **yayla göçleri** de sahadaki varlığını sürdürmektedir.

Buraya kadar söz konusu edilen iç göçlerin dışında sahadan gerçekleşen dış göçler yani sahadan ülke dışına yönelik olarak gerçekleşen göçler de önemli boyuttaki nüfus hareketlerindendir. Bilindiği gibi, 1961 anayasasıyla Türk vatandaşlarının, ülkeden serbestçe çıkıp girme özgürlüğünü temel bir hak olarak kazanmaları ve ülkeler arasında imzalanan ikili anlaşmaların da etkisiyle dış göç olgusunun Türkiye'de hız

⁸⁴Koca,H.,Girgin,M.,2000, *Alaşehir İlçesine Mevsimlik İşgücü Göçü*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 4, s: 301-323, Erzurum, s: 302.

⁸⁵Kaptan,H.,1978, a.g.e., s: 47-48.

⁸⁶Doğanay,H.,1997, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Yayın no: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi:877, Eğitim Dizisi:10, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s: 274.

kazandığı görülmüştür.⁸⁷ Ülkeler arasında 1961 yılında yapılan bazı karşılıklı anlaşmalar kapsamında önce Almanya ve daha sonra diğer Batı Avrupa ülkelerine yönelik olarak gerçekleşen göçlerle kısa sürede sayıları yüz binlerle ifade edilen Türk işçileri ileride devam edecek olan göçlerin ilk halkasını oluşturmuşlardır.⁸⁸

Bu durumun İkizdere ilçesinde de önemli etkileri olduğu görülmüştür. Gerçekleştirdiğimiz etütler esnasında, akrabaları yurtdışına göç etmiş kişilerle yaptığımız mülâkatlarda, ilçeden yurtdışına gerçekleşen göçlerin büyük bölümünün Almanya'ya yönelik olduğu gözlenmiştir. Gerçekten de mülâkatlar yoluyla saptamaya çalıştığımız göçmenlerin yaklaşık % 71.3'lük büyük bölümü Almanya'ya göç edenlerden oluşmaktadır. Geriye kalan % 21.3'lük bölüm ise Fransa, Hollanda, Belçika gibi ülkelere göç etmişlerdir (Tablo 2.11). Son yıllarda gelişen inşaat sektörü nedeniyle de Rusya Federasyonu'na ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine yönelik bir işçi göçü de Türk inşaat firmalarında işçi olarak ve geçici nitelikte yapılmaktadır. Az da olsa böylesi bir nüfus hareketliliğinin varlığını da yaptığımız gözlemlerde tespit etme fırsatı bulduk.

Tablo 2.11. Araştırma sahasından yurtdışına yönelik göçlerin ülkelere göre dağılımı.

Ülke	Göç Eden Nüfus	Yüzde	Ülke	Göç Eden Nüfus	Yüzde
Almanya	662	71.3	ABD	30	3.3
Fransa	63	6.7	Libya	19	2.0
Hollanda	47	5.1	Kanada	12	1.3
Belçika	40	4.3	Diğerleri	23	2.5
Rusya	32	3.5	Toplam	928	100

Kaynak: Arazi gözlemleri esnasında gerçekleştirilen mülâkat sonuçlarından derlenmiştir.

Uluslararası göç hareketleri açısından da en önemli etkenlerden biri ekonomik faktörler olmakla birlikte bunların yanında, savaşlar, dini ve ideolojik baskı benzeri sosyal, psikolojik ve siyasal nedenler olabileceği gibi deprem, sel vb. doğal olaylar da yer alabilmektedir.⁸⁹ Sahadan gerçekleşen uluslararası göçlerde ise en önemli etken iç göçlerde olduğu gibi *ekonomik nedenler* olarak belirtilmiştir. Harita 2.4'ün incelenmesi ile de görüleceği gibi göç edilen ülkelerin genellikle ya hayat standartlarının ve yıllık gelir düzeyinin oldukça yüksek olduğu ya da Türkiye'den işçi alma talebinde bulunan

⁸⁷Unat-Abadan,N.,2002, Bitmeyen Göç-Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa- İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 30, Göç çalışmaları, No: 1, İstanbul, s: 37-38.

⁸⁸Kaya,İ.,2008, *Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 19, s: 149-167, Erzurum, s: 163.

⁸⁹Mutluer,M.,2003, Uluslararası Göçler ve Türkiye, Çantay Kitabevi, İstanbul, s: 13-16.

lkeler olduğu görülmektedir. Bu genel dağılımdan da anlaşılacağı üzere, araştırma sahasından gerçekleşen dış göçlerin hemen tamamı, daha yüksek hayat standartlarına kavuşabilmek için karşılaşılan firsatların değerlendirilmesi şeklinde diğer bir deyişle ekonomik nedenlerle gerçekleştirilmiştir.



Harita 2.4. Araştırma sahasından yurtdışına yönelik göçlerin ülkelere göre dağılımı.

İlçede gerçekleşen i ve dış göç hareketleri incelendiğinde, sahanın genel olarak sürekli *g veren* bir alan olduğu dikkat çekmektedir. Göç eden nüfusla ilgili önemli özellikler, sadece nüfus miktarı ile sınırlı değildir. Söz konusu veriler yalnızca göç eden nüfusun **nicel** yapısına ilişkin değerlendirmeler yapma olanağı verir. Oysa göç eden nüfusla ilgili önemli özelliklerden bir diğeri ise g edilen yer ve memleketlerde yaşanan uyum problemleri ya da başka bir deyişle entegrasyon süreçleridir. Göç eden nüfusun **nitel** yapısı ile ilgili olan bu özellikler de g olayının sahaya etkisi açısından önem taşımaktadır.

Seyahat, g ve hareket insanları kendi mirasının ya da başka bir deyişle tüm kültürel alışkanlıklarının sınırlarıyla karşı karşıya getirmekte ve bu karşılaşmada o

zamana dek yaşamaya alışılan çevreden çok daha geniş bir çevrenin meydan okumalarına karşılık verilebilmektedir.⁹⁰ İşte tam bu noktada göç eden nüfusun daha önce yaşadığı yerden getirdikleri ile göç ettiği yerlerde hakim olan kültürler arasında bir karşılaşma ortaya çıkmakta ve entegrasyon kabiliyeti yüksek olan göçmenler yeni yaşam alanlarında kendilerine yer bularak statü yükseltirken aksi durumlarda ise asla uyum sağlayamayan bir nüfus kitlesi ortaya çıkabilmektedir.

Sahadan gerçekleşen iç ve dış göçlerin hemen tamamında göç edilen yerler kent yerleşmeleridir. İkizdere ise tamamen kırsal görünümlü yerleşmelerden oluştuğu için sahada kırsal kültür hâkimdir. Başka bir deyişle sahadan göç eden bir aile, ister İstanbul'a ister Berlin'e yerleşsin karşılaştığı kültür doğup büyüdüğü kültürün çok dışında özelliklere sahip olmaktadır. Karadeniz Bölgesi'ne özgü hemşehricilik ve yardımlaşma ile İkizdereliler, göç edilen kentlerde önce ekonomik seviyelerini ve ardından eğitim ve kültür seviyelerini yükseltmeye çalışmışlardır.

Elbette söz konusu bu entegrasyon süreçlerini çift taraflı ele almak daha gerçekçi sonuçlar ortaya koyacaktır. Büyük kentlere ve yurtdışına göç eden ilk kuşak İkizdereliler kent kültürü ve hayat şartlarına adaptasyon konusunda sıkıntılar çekerken ikinci üçüncü kuşaklarda ise aynı durum, İkizdere'ye yönelik olarak gerçekleşmiştir. İkizderelilerin göç ettikleri yerlere entegreleri kadar önemli olan bir diğer durum da onların İkizdere dışında doğan çocuklarının ve hatta onların da çocuklarının İkizdere'ye olan entegrasyonlarıdır. Saha etütlerimiz esnasında karşılaştığımız ailelerden birinin Almanya'dan gelirken çocuklarını İstanbul'da bırakmış olması ya da İstanbul göçmeni bir ailenin çocuklarını uzun tartışmalardan sonra köye getirebildiklerini ifade etmeleri bu duruma ilişkin oldukça önemli örneklerdir.

Bu konu üzerine yoğunlaşılacak ayrıntılı çalışmalarla daha net sonuçlara ulaşılabileceği kesin olmakla birlikte, göç ederek ilçe dışına yerleşmiş ancak yaz aylarını memleketinde geçiren ailelerle, saha etütlerimiz esnasında gerçekleştirdiğimiz mülakatlardan derlediğimiz bu bilgilere dayalı olarak, İkizdere'den göç eden nüfusu göçe katılan diğer nüfus kitlelerine nazaran *entegrasyon yeteneği yüksek* bir topluluk olarak tanımlamak mümkündür.

⁹⁰Chambers,I.,2005, Göç, Kültür, Kimlik (Çev: Türkmen,İ.,Beşikçi,M.), Ayrıntı Yayınları, No: 477, İnceleme Dizisi: 211, İstanbul, s: 144.

Göç ettikleri yerlerde genellikle inşaat sektöründe çalışan hatta zamanla bu sektörde ülke çapında öncü şirketler kuran İkizderelilerin **göç etme sebeplerinin** temelinde ekonomik etmenler olduğunu ifade etmiştik. Zaten, insanları göç etmeye iten pek çok neden olmakla beraber bunların başında gelen etmenlerin ekonomik olanlar olduğu⁹¹ birçok çalışmada da belirtilmektedir. Kırsal göç açısından temel itici etken yoksulluk, düşük gelir, sağlık ve eğitim hizmetlerindeki aksamalar şeklinde kabul edilirken buna karşılık gelen kentsel çekicilikler ise istihdam olanakları ile yüksek gelir fırsatı ve sağlık, eğitim vb. hizmet alanlarındaki yüksek kalitedir.⁹² Bu durum, Tümerterkin tarafından da kırsal iticilikler ve kentsel çekicilikler adı altında gruplandırılarak Türkiye’de görülen göç hareketlerinin temel nedeni olarak kabul edilmiştir.⁹³ Temelde geçim sıkıntısı ve daha iyi yaşama arzusu ile ilişkilendirilmesi mümkün olan göçlerin aile kavgaları, kan davaları, uzun ve yorucu kış koşulları gibi farklı nedenlerle de ortaya çıkabildikleri görülmektedir.⁹⁴

Araştırma sahasından gerçekleşen göçlerde de, tarım alanlarının azlığı, hayvancılık faaliyetlerinin getirisindeki önlenemez düşüş, kardeş sayısının fazla olması nedeniyle zaten az olan tarım alanlarının (küçük ve dağınık parseller halinde) iyice küçülüyor olması, özellikle sahanın güneyindeki köylerde artan yükseltiye bağlı olarak uzun ve yorucu geçen kış koşulları, en etkili faktörler olmuştur. Bunların yanında çok az da olsa aile kavgaları nedeniyle de geçmişte göçler yaşandığı yaptığımız mülâkatlarda ifade edilmiştir.

2.1.3. Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı

Bir yerde yaşayan nüfusun cinsiyet yapısını ortaya koymak için en fazla kullanılan yöntemlerden birisi genel cinsiyet oranını belirlemektir. Belirli bir nüfus içinde 100 ya da 1000 kadına düşen erkek sayısına genel cinsiyet oranı adı verilmektedir.⁹⁵

⁹¹Tümerterkin,E.,Özgüç,N.,2004, Beşeri Coğrafya, İnsan-Kültür-Mekân, Çantay Kitabevi, İstanbul, s: 239.

⁹²Karpat,H.K.,2003, Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm, (Çev: Abdülkerim Sönmez), İmge Kitabevi, Ankara, s: 45.

⁹³Tümerterkin,E.,1968, Türkiye’de İç Göçler, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1371, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 54, Taş Matbaası, İstanbul, s: 55-56.

⁹⁴Gök,Y.,2006, *Horasan İlçesinde Nüfus Hareketleri*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 16, s: 113-141, Erzurum, s: 136-137.

⁹⁵Tandoğan,A.,1994, Türkiye Nüfusu, Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon, s: 111.

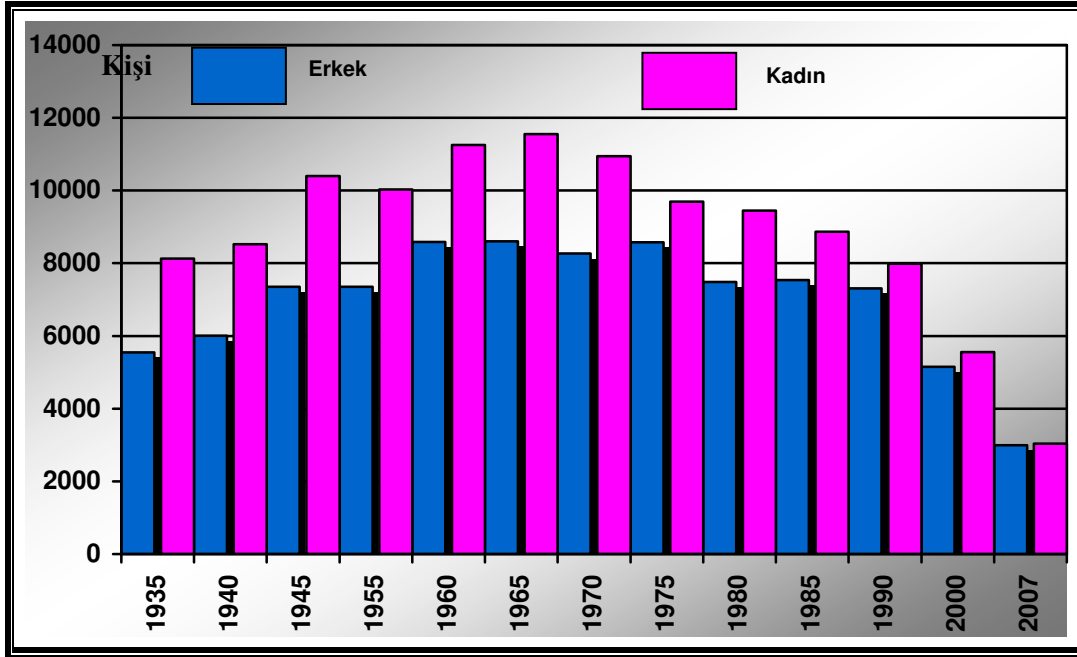
Araştırma sahasında nüfusun cinsiyet oranı ve bu oranın yıllara göre değişimi oldukça çarpıcı sonuçlar ortaya koymaktadır. Sahada 2007 yılı verilerine göre bu oran % 98.4 kadardır (Tablo 2.12). Bu oran, 1935–2007 yılları arasında % 68.2 ile % 98.4 arasında değişmiş ancak sürekli 100’ün altında değerler göstermiştir. Cinsiyet oranının devamlı 100’ün altında değer göstermesi durumu, kadın nüfusun devamlı erkek nüfustan fazla olduğuna işaret etmektedir. Bu haliyle saha genelindeki cinsiyet oranları 2007 yılı ülke ortalamasının (%100.4) altında ancak Rize il ortalamasına (% 96.8) yakın bir değer göstermektedir.

Tablo 2.12. Araştırma sahası nüfusunun sayım dönemlerine göre cinsiyet yapısı (1935–2007).

Yıllar	İlçe merkezi			Köy ve kasaba			Toplam		
	Erkek nüfus	Kadın nüfus	Cinsiyet oranı (%)	Erkek nüfus	Kadın nüfus	Cinsiyet oranı	Erkek nüfus	Kadın nüfus	Cinsiyet oranı (%)
1935	341	678	50.2	5202	7447	69.8	5543	8125	68.2
1940	439	704	62.3	5563	7821	71.1	6002	8525	70.4
1945	604	1007	59.9	6751	9395	71.8	7355	10402	70.7
1955	1142	1414	80.7	6208	8616	72.0	7350	10030	73.2
1960	1230	1560	78.8	7358	9696	75.8	8588	11256	76.2
1965	1149	1505	76.3	7455	10048	74.1	8604	11553	74.4
1970	1352	1418	95.3	6913	9527	72.5	8265	10945	75.5
1975	1167	1222	95.4	7411	8469	87.5	8578	9691	88.5
1980	1165	1198	97.2	6315	8254	76.5	7480	9452	79.1
1985	1241	1178	105.3	6292	7690	81.8	7533	8868	84.9
1990	2043	1600	127.6	5262	6390	82.3	7305	7990	91.4
2000	1274	1110	114.7	3881	4445	87.3	5155	5555	92.8
2007	1076	1033	104.1	1917	2008	95.4	2993	3041	98.4

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Genellikle göç veren yerlerde kadın nüfus fazlalığı olduğu ve cinsiyet oranlarının ancak göç alan yerleşmelerde yüksek değerler gösterdiği bilinmektedir. Dolayısıyla araştırma sahasında bu oranların düşük değerler göstermesini ya da Türkiye ortalamasının altında kalmasını da **göçlerle** açıklamak mümkündür. Gerçekten de uzun yıllar boyunca farklı yoğunluk ve biçimlerde süregelen göçler, ilçe genelinde bir kadın nüfus fazlalığına sebep olmuştur (Şekil 2.3). Ancak tabii ki sahanın her yerinde aynı dağılımın görülmesini beklemek mümkün değildir. Bu açıdan köy ve kasaba yerleşmelerini ayrı ayrı ele almak daha gerçekçi sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.



Şekil 2.3. Araştırma sahası nüfusunun sayım dönemlerine göre cinsiyet yapısı (1935–2007).

Köy yerleşmelerinde cinsiyet oranı çok daha düşükken ilçe merkezinde durum biraz daha farklıdır. Sayım devreleri esas alındığında, ilçe merkezinde bu oranın 1935 yılında sadece % 50.2 kadar olduğu ancak her devre biraz arttığı görülmektedir; 1985 yılına gelindiğinde ise ilçe merkezinde nüfusun cinsiyet yapısının belirli bir dengeye ulaşması söz konusu olmuştur (Tablo 2.6). Aynı yıl % 105.3 kadar olan cinsiyet oranı 2007 yılına gelindiğinde % 104.1 seviyelerine gelmiştir. İlçe merkezi dışında kalan köy ve kasabalarda ise cinsiyet oranlarının her sayım devresi için ilçe merkezine nazaran daha düşük olduğu görülür. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse, 1935 yılında sadece % 69.8 olan cinsiyet oranlarının sayım devreleri boyunca artış göstererek 2007 yılında % 95.4 kadar olduğu görülecektir.

Araştırma sahasındaki yerleşmelerin son nüfus sayım sonuçlarına göre cinsiyet yapısının ortaya konduğu Tablo 2.13'ün incelenmesi ile de görüleceği üzere, ilçe genelinde birkaç istisna dışında köylerin tamamında cinsiyet oranı nispeten düşüktür. Buna göre cinsiyet oranının % 72.0 kadar olduğu Başköy, ilçede kadın nüfusun erkek nüfusa göre en yoğun olduğu yerleşmedir. Buna karşın, 25 kadına karşılık 18 erkeğin yaşadığı Başköy'ün aksine 1076 erkek ve 1033 kadının yaşadığı İkizdere ilçe merkezi ise % 104.01'lik cinsiyet oranı ile bu dağılımın en yüksek olduğu yerdir. Güneyce kasabasının ise ilçe merkezine göre düşük sayılsa da köy yerleşmelerine göre yüksek sayılabilecek bir oran olan % 96.8 cinsiyet oranına sahip olduğu görülmektedir. Burada belirtilmesi gereken bir husus da, özellikle yerleşme bölümünde detaylı olarak

inceleneyeceği üzere, bazı köylerde nüfusun sadece yaz aylarında bulunması durumudur. Bu özel durum sonucunda Çifteköprü, Çiçekli gibi bazı köylerde nüfus miktarı 10 kişinin altında görülmektedir. Tablo 2.13’de bu gibi köylerdeki cinsiyet oranları da hesaplanmış olmasına karşın, bu köylerdeki cinsiyet yapısına ilişkin oranları (düşük nüfus nedeniyle ortaya çıkabilecek istatistik kaygılar sebebiyle) diğer köylerle ve tüm saha genelinde yapılacak karşılaştırmalarda kullanmanın doğru olmayacağı düşünülebilir.

Tablo 2.13. Araştırma sahasında kasaba ve köylerde nüfusun cinsiyet yapısı (2007).

Yerleşme	Erkek	Kadın	Fark	Cinsiyet oranı (%)	Yerleşme	Erkek	Kadın	Fark	Cinsiyet oranı (%)
İkizdere	1076	1033	43	104.1	İhlamur	13	18	5	72.2
Güneyce	648	669	21	96.8	İlcaköy	141	144	3	97.9
Ayvalık	20	21	1	95.2	Kama	21	20	1	105.0
Balıkköy	18	22	4	81.8	Meşeköy	54	43	11	125.5
Başköy	18	25	7	72.0	Ortaköy	8	5	3	160.0
Bayırköy	87	73	14	119.1	Rüzgârlı	49	53	4	92.4
Çamlıkköy	122	131	9	93.1	Sivrikaya	48	53	5	90.5
Çataltepe	1	1	--	100.0	Tozköy	44	33	11	133.3
Çiçekli	3	2	1	150.0	Tulumpınar	34	34	--	100.0
Çifteköprü	5	3	2	166.6	Yağcılar	122	114	8	107.0
Demirkapı	79	81	2	97.5	Yerelma	74	97	23	76.2
Dereköy	43	50	7	86.0	Güvenköy	4	5	1	80.0
Diktaş	--	--	--	--	Cevizlik	53	41	12	129.2
Eskice	7	15	8	46.6	Şimşirli	61	89	28	68.5
Gölyayla	16	17	1	94.1	Köyler top.	1269	1339	70	94.7
Gürdere	124	149	25	83.2	Toplam	2993	3041	48	98.4

Kaynak: ADNKS sonuçlarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Özetle açıklamak gerekirse, gerek araştırma sahasındaki cinsiyet yapısının geçmişteki dağılımı ve gerekse son sayım esnasındaki durumu bize ilçe merkezi dışında cinsiyet oranlarının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Cinsiyet oranlarının köy yerleşmelerinde düşük oluşu, geçim kaynaklarının kısıtlı olması sebebiyle yoğun olan göç süreçlerinin bir sonucudur. İlçe merkezindeki yüksek cinsiyet oranı, bir diğer deyişle erkek nüfus fazlalığı ise İkizdere kasabasının merkezi fonksiyonları ve var olan kamu hizmetleri ile ilintili çalışan nüfusla ilişkilendirilebilir.

Söz konusu genel görünüm içinde nüfusun cinsiyet yapısını incelediğimizde, ilçe nüfusunun geçmişten beri süregelen göçler sebebiyle kadın nüfus fazlası verdiği ancak ilçe merkezinde cinsiyet oranının sürekli olarak sahadaki diğer yerleşmelerden daha yüksek olduğu görülür. Sahip olduğu hizmet ve yönetim fonksiyonları sebebiyle memur

ailelere de ev sahipliği yapan ilçe merkezinde cinsiyet oranlarının genel olarak dengeli olması oldukça normal bir durumdur. Sahadaki diğer yerleşmelerdeki kadın nüfus fazlalığını da göçler ile ilişkilendirmek mümkündür. Ancak burada ilgi çekici olan bir özellik tüm sahada 1935–2007 devresinde cinsiyet oranlarında kademeli bir yükselme oluşması diğer bir deyişle kadın ve erkek nüfus arasında dengeye yönelik bir değişme olmasıdır. İlk bakışta şaşırtıcı görünen bu durumun sebebi sahada yaşanan göçlerin azalmasından ziyade göçlerdeki yapısal değişimdir. Önceleri çoğunlukla erkek nüfusun göçe katılması ve kadınların memlekette kalması ile ortaya çıkan kadın nüfus fazlası, kadınların da göçlere dâhil olması ve büyük kentlerdeki çalışma hayatında kendilerine yer bulmalarıyla beraber yavaş yavaş azalmıştır. Böylelikle sahadan gerçekleşen göçler ilk dönemlerde olduğu gibi erkek nüfus göçünden ziyade tüm aileyi kapsar ölçekte bir nitelik kazanmıştır. Bu durumun sonucunda da 1935–2007 devresinde her geçen yıl sahada kalan nüfus içindeki kadın-erkek nüfusu dengeye ulaşır bir yapıya bürünmüştür.

Nüfusun, cinsiyet oranı kadar önemli olan bir diğer özelliği de yaş gruplarına göre dağılımıdır. Herhangi bir yerde nüfusun yaş yapısının belirlenerek ortaya konması özellikle plânlama açısından önemli kolaylıklar sağlayabilmektedir. Örneğin, nüfus içindeki çocuk ya da yetişkin oranlarını bilmek, eğitim ya da istihdam koşullarının ne ölçüde geliştirileceği konusunda ipuçları verebilmektedir.⁹⁶ Bu özel önemine uygun olarak, sahadaki nüfusun yaş gruplarına göre dağılımının incelenmesinde yarar görülmektedir.

İkizdere ilçesinde, toplam nüfusun yaş gruplarına göre dağılımında en büyük yığılmanın % 8.4'lük pay ile 15–19 yaş aralığında olduğu görülmektedir (Tablo 2.14). Zaten bu grubun da içinde yer aldığı 0–19 yaş aralığındaki dört yaş grubu tüm nüfusun yaklaşık % 28.2'sini oluşturmaktadır. Dördüncü yaş grubu olan 15–19 yaş grubuna kadar yükselme eğilimi gösteren dağılımın 20 yaş eşiğinden itibaren düşme eğilimine girdiği anlaşılmaktadır. Yaklaşık 0.6 puanlık bir düşme görülen 20–24 yaş dilimi ile başlayan bu azalma eğilimi 50–54 yaş dilimine kadar azar azar devam eder. İkinci düşme ise 55–59 yaş dilimiyle başlar ve buradan itibaren görülen sekiz yaş grubunda da toplam içindeki pay % 5'in altına düşer.

⁹⁶Özgür,M.E.,1999, *Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı*, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, s: 159-175, Ankara, s: 159.

Tablo 2.14. İkizdere ilçesi nüfusunun dar aralıklı gruplandırmaya göre dağılımı (2007).

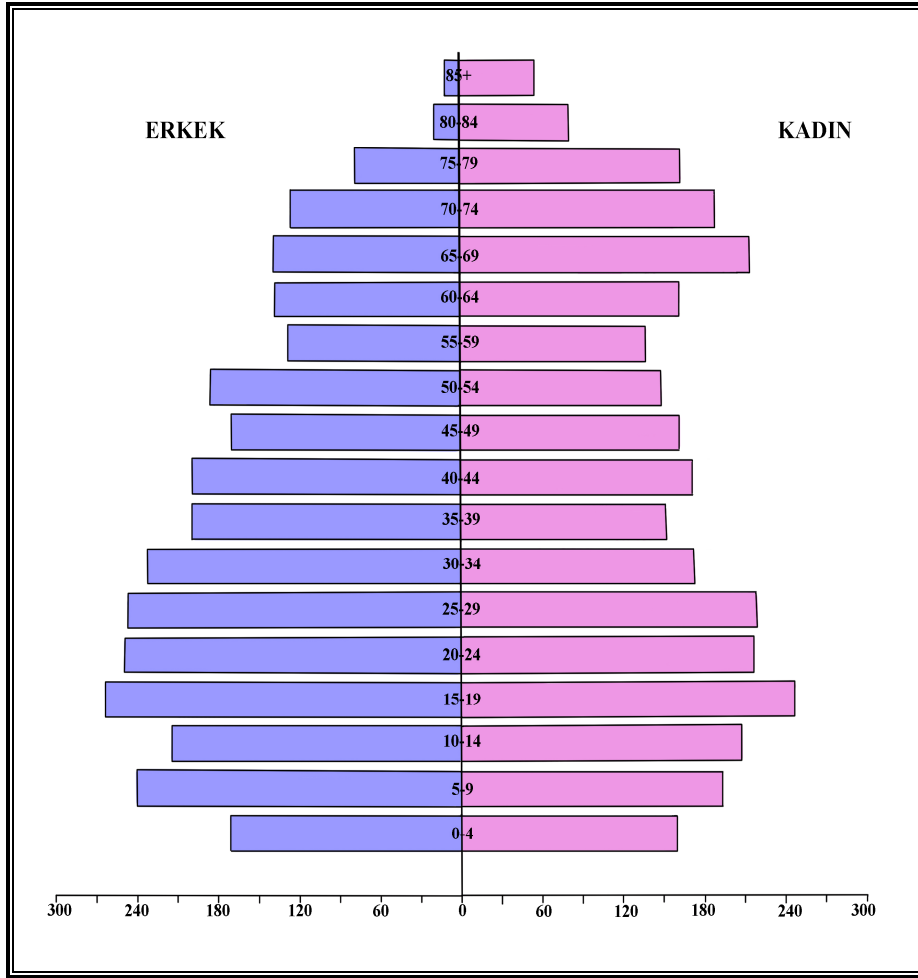
Yaş grubu	Erkek nüfus	Yüzde	Kadın nüfus	Yüzde	Toplam	Yüzde
0-4	171	2.8	168	2.8	339	5.6
5-9	240	3.9	193	3.2	433	7.1
10-14	214	3.6	205	3.5	419	7.1
15-19	265	4.3	248	4.1	513	8.4
20-24	251	4.2	216	3.6	467	7.8
25-29	247	4.1	218	3.6	465	7.7
30-34	232	3.8	174	2.9	406	6.7
35-39	200	3.3	153	2.5	353	5.8
40-44	199	3.3	172	2.8	371	6.1
45-49	169	2.9	160	2.6	329	5.5
50-54	185	3.1	149	2.5	334	5.6
55-59	127	2.1	138	2.3	265	4.4
60-64	132	2.2	163	2.7	295	4.9
65-69	133	2.2	196	3.2	329	5.4
70-74	125	2.1	189	3.1	314	5.2
75-79	78	1.3	162	2.7	240	4.0
80-84	18	0.3	82	1.4	100	1.7
85-89	5	0.07	33	0.55	38	0.62
90+	2	0.03	22	0.35	24	0.38
Toplam	2993	49.6	3041	50.4	6 034	100.0

Kaynak: ADNKS sonuçlarından derlenmiştir.

Buna göre ilçe toplam nüfusu içinde büyük bölümü öğrenim çağındaki genç nüfustan oluşan 0-19 yaş arası grupta bir toplanma olduğu ve en yüksek oranın % 8.4 ile 15-19 yaş grubunda görüldüğü söylenebilir. Çalışma, askerlik ve evlilik gibi adımlarla öne çıktığını ifade edebileceğimiz yaş grupları olan 20 yaş üzeri grupların toplam nüfus içindeki payı ise düşük değerler göstermekte ve her beş yaşlık dönem için de gitgide azalmaktadır. Çoğunlukla emeklilik dönemi olarak adlandırılan 55-59 yaş sonrasında ise ikinci belirgin düşme yaşanmaktadır. Ortalama ömür ile ilişkilendirebileceğimiz (nitekim kadınlarda daha uzun olduğu açıkça görülür) bu durum sonucunda, 55 yaş üzeri nüfusun toplam nüfus içindeki payı, ilerleyen yaş gruplarında % 1'lerin dâhi altına düşmüştür.

Sözü edilen bu yaş dağılımı ve cinsiyet değerleri göz önüne alınarak hazırlanan nüfus piramitleri de sahanın demografik özelliklerini belirtebilme açısından önem taşımaktadır. Zaten bir yerin nüfus piramidinin incelenmesi ile o alandaki nüfus hareketleri hakkında bilgi sahibi olmanın yanında demografik yapı ve bir dereceye kadar sosyo-ekonomik geçmiş hakkında çıkarımlarda bulunulabileceği kabul

edilmektedir.⁹⁷ Bu ve benzeri varsayımlardan hareketle, ilçe nüfusunun dar aralıklı nüfus piramidine dayalı olarak bazı değerlendirmeler yapmak mümkündür (Şekil 2.4).



Şekil 2.4. İkizdere ilçesinin dar aralıklı nüfus piramidi (2007).

Buna göre, genel görünümü ile araştırma sahasının nüfus piramidi *gerileyen yaş yapısına*⁹⁸ benzer bir özellik taşımaktadır. Doğum oranlarının görece bir azalma gösterdiği piramitte sürekli devam eden göç süreçleri sonucunda ortaya çıkan bir nicel azalma ile belirli yaş gruplarındaki artış ve azalışlar dikkat çekicidir. Piramidin tabanındaki daralma bize nüfustaki genel azalış eğilimini hissettirirken yaşlı nüfustaki kadın fazlalığı da ortalama ömrün kadınlarda daha fazla olduğunu göstermektedir. Uzun yıllar boyunca göç veren yerlerde belli bir süre sonra nüfus piramitlerinin dengeye oturacağı düşünüldüğünde bu yapısı itibarıyla ilçe nüfusunun önemli değişiklikler olmadıkça söz konusu azalma eğilimini devam ettireceğini düşünmek mümkündür.

⁹⁷Tümetekin,E.,1994, Beşeri Coğrafya -Giriş-, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın no: 3819, Fakülte Yayın no: 2464, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, İstanbul, s: 178.

⁹⁸Özgür,M.E.,1998, a.g.e., s: 79.

Araştırma sahasında nüfusun geniş aralıklı gruplandırmaya göre dağılımı incelendiğinde ise; % 19.7'lik bölümün 0–14 yaş grubunda, % 63'lük kısmın 15–64 yaş grubunda ve % 17.3'ün ise 65+ yaş diliminde yer aldığı görülür (Tablo 2.15). Bu dağılım içinde 65+ yaş grubunda kadın nüfus fazlası görülürken diğer iki yaş diliminde erkek nüfus fazlası dikkat çekmektedir.

Aynı yıl, Rize İli ve Türkiye ortalamaları ile karşılaştırıldığında,⁹⁹ hem 0–14 ve hem de 15–64 yaş dilimlerinde İkizdere ilçesi nüfusunun Rize İli ve Türkiye geneli ortalamalarının altında, 65+ yaş diliminde ise hem il hem de ülke ortalamalarının üzerinde değerler gösterdiği anlaşılr. İl ortalaması 0–14 yaş diliminde % 23.91, Türkiye ortalaması ise % 26.41 kadarken İkizdere'de bu yaş dilimindeki nüfusun toplam nüfus içindeki payı sadece % 19.7 kadardır. Rize İli için 15–64 yaş aralığındaki nüfusun payı % 66.76 Türkiye geneli için ise % 66.51 kadarken İkizdere ilçesinde ise bu değer % 63.0 seviyesindedir. Toplam nüfus içinde 65 ve daha yukarı yaş grubunun oranını karşılaştırdığımızda ise, İkizdere'de % 17.3 kadar olan bu değer, Rize'de % 9.03, ülke genelinde ise sadece % 7.08 kadar olduğu görülür.

Tablo 2.15. İkizdere ilçesi nüfusunun geniş aralıklı gruplandırmaya göre dağılımı (2007).

Yaş grubu	Erkek nüfus	Yüzde	Kadın nüfus	Yüzde	Toplam	Yüzde
0–14	625	10.4	566	9.4	1191	19.7
15–64	2007	33.3	1791	29.7	3798	63.0
65+	361	5.9	684	11.3	1045	17.3
Toplam	2993	49.6	3041	50.4	6034	100.0

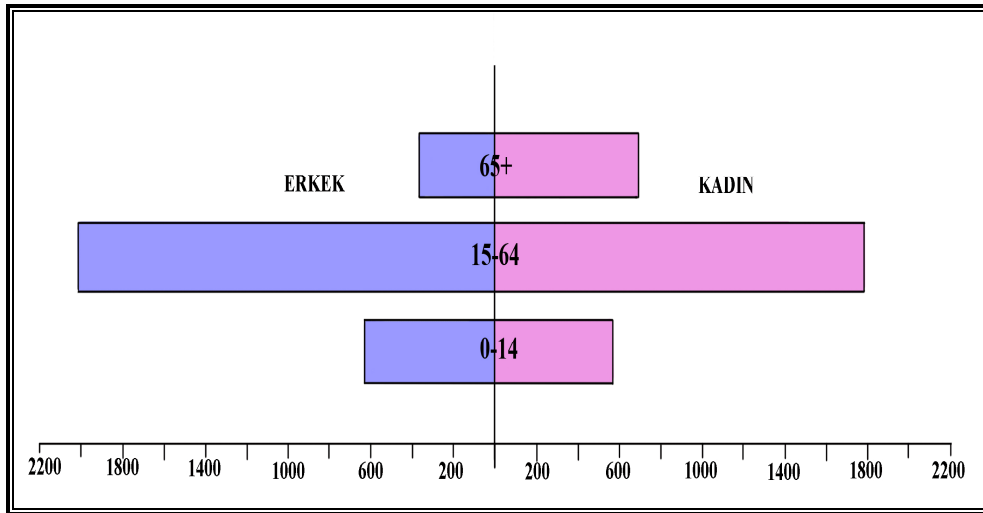
Kaynak: ADNKS sonuçlarından derlenmiştir.

Söz konusu dağılımlar açısından bir değerlendirme yaptığımızda, ilk iki yaş grubu açısından ilçede, il ve ülke bazında düşük değerler görülmesi iki farklı sebeple ilişkilendirilebilir. Buna göre, doğum oranlarının düşüklüğü ve nüfustaki belirgin azalma eğilimi 0–14 yaş grubunun yüzdelik oranının ülke ve il açısından düşük olmasına neden olmuştur. Ayrıca 15–64 yaş aralığındaki görece düşük oranları ise iş imkânlarının kısıtlılığı sebebiyle çalışma çağındaki nüfusta yaşanan göçlerin söz konusu dağılıma yansımaları şeklinde değerlendirmek mümkündür. Her iki yaş grubundaki negatif duruma karşın, 65 ve daha yukarı yaş grubundaki pozitif farklılaşmayı ise araştırma sahasının, çalışma çağında göç eden nüfusun bir bölümünün emeklilik

⁹⁹Rize ve Türkiye geneli nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı için belirtilen veriler 2007 yılına ait ADNKS sonuçlarından derlenmiştir. Bkz: www.tuik.gov.tr

döneminde memleketinde yaşama arzusu ile gerçekleştirdiği *geri dönüşlere* sahne olması ve ortalama ömrün kırsal kesimlerdeki göreceli uzunluğu ile açıklamak yerinde olacaktır.

Şekil 2.5'in incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, en önemli yığılmanın 15–64 yaş aralığında görüldüğü geniş aralıklı gruplandırmaya göre nüfusun **bağımlılık oranı** da hesap edilebilir. Bağımlılık oranı, 0–14 ve 65+ yaş grubunda yer alan nüfus toplamının 15–64 yaş arasında yer alan ve aktif nüfus olarak kabul edilen nüfus toplamına bölünüp 100 ile çarpılması ile elde edilmekte olup,¹⁰⁰ araştırma sahasında bu oran 58.87 kadardır. Rize ilinde bağımlılık oranı 2007 yılında 49.79 kadar olurken Türkiye geneli için ise bu oran aynı dönem 50.36 şeklinde gerçekleşmiştir. Görüldüğü üzere, özellikle yaşlı nüfus fazlası nedeniyle ortaya çıkan bu durum ile ilçede bağımlılık oranı hem Rize ili hem de Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir.



Şekil 2.5. İkizdere ilçesinin geniş aralıklı nüfus piramidi (2007).

Nüfus içindeki bağımlılık oranları, temelde 15–64 yaş arası nüfusun tamamının çalışarak aktif nüfus içinde olduğu **varsayımına** dayalı olarak yapılmaktadır. Oysa gerçek durum, Koca'nın da önemle vurguladığı gibi, pek de bu şekilde olmamaktadır. Söz konusu yaş grubunda (15–64), herhangi bir işte çalışmayan, iş bulamamış, orta ve yüksek öğretim öğrencisi olan vb. sebeplerle çalışmayan kişiler de yer alabilmektedir.¹⁰¹ Bu düşünceden hareketle, araştırma sahasında da 2007 yılı için 58.87 olduğunu ifade ettiğimiz bağımlılık oranının daha yüksek olduğu tahmin edilebilir. Özellikle köy yerleşmelerinde daha da yükseleceğini düşündüğümüz bağımlılık oranının yukarıda

¹⁰⁰Doğanay,H.,1997, a.g.e., s: 166.

¹⁰¹Koca,H.,2000, a.g.e., s: 121.

vurgulanan sebepler doğrultusunda birkaç puan daha yüksek seviyelerde olacağını öngörmek mümkündür.

2.1.4. Aile büyüklükleri

Nüfusla ilgili önemli göstergelerden biri olan aile nüfus büyüklükleri, hane sayısı ile nüfus arasındaki dengeyi ortaya koymanın yanı sıra nüfusun dinamizmi ve yerleşmelerin yapısı hakkında verdikleri ipuçları açısından da önem taşımaktadırlar. Bu sebeple, araştırma sahasındaki aile büyüklüğü değerlerinin demografik önemi oldukça açıktır. Sağlık ocaklarından edinilen bilgiler doğrultusunda, ilçedeki ortalama aile büyüklüğünün 2006 yılında 3.22 kadar olduğu görülmektedir (Tablo 2.16). Bu değer, 2000 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre, Rize ili için 5.16 Türkiye geneli içinse 4.50 olarak tespit edilmiştir.¹⁰²

Görüldüğü gibi, İkizdere genelinde ortalama aile büyüklüğü, Rize ili ve Türkiye ortalamalarının oldukça altında bir değer göstermektedir. Karşılaştırma yapılabilmesi için 2004 tarihli bir araştırmada, ortalama hane halkı büyüklüğü açısından 872 ilçe arasında en son sırada gelen ilçenin Çanakale'nin Bozcaada ilçesi olduğunu ve burada da mevcut hane halkı büyüklüğünün 3.01 olarak hesaplandığını belirtmek yararlı olacaktır.¹⁰³ Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, sahada ortalama aile büyüklüğü Rize ili ve Türkiye genel ortalamasının altında olmasının yanında ülkenin en düşük aile büyüklüğüne sahip ilçelerine yakın bir değer göstermektedir.

Sahadaki ortalama aile büyüklüklerinin yerleşmelere göre dağılışını incelediğimizde de; en yüksek ortalamaların Yağcılar ve Tulumpınar köylerinde olduğu görülür. Sırasıyla 5.1 ve 4.4'lük aile büyüklüklerine sahip olan bu köylerin dışında ilçe ortalamasından yüksek değerler gösteren diğer köyler ise Başköy, Çamlık, Demirkapı, Gurdere, İhlamur, Kama, Rüzgârlı ve Sivrikaya gibi köylerdir. Geçim tipi de olsa, tarımsal faaliyetlerin sürdürülmeye ve geleneksel yapının korunmaya çalışıldığı bu köylerde aile büyüklüklerinin nispeten yüksek olduğu görülmektedir. Ballıköy, Ortaköy, Çataltepe gibi köyler ise yaklaşık 2.0 aile büyüklüğü ile söz konusu ortalamanın en düşük değerlere ulaştığı köylerdir. Bunlar ve diğer düşük aile büyüklüğüne sahip köylerin ortak özelliği ise, yerleşme bahsinde irdeleneceği üzere, sadece yaz aylarında

¹⁰²TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı, 2006, s: 45-47.

¹⁰³Dinçer,B.,Özaslan,M.,2004, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004), DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, s: 236.

nüfus artışına sahne olan bir diğer deyişle yalnızca bu devre kullanılan köy yerleşmeleri oluşlarıdır. Yılın büyük bölümünde sadece bir iki ailenin ikâmet ettiği bu köylerde aile büyüklüğünün düşük olması ise oldukça normal bir sonuçtur. Sahada yer alan iki kasaba yerleşmesi olan İkizdere ve Güneyce’de aile büyüklükleri ise sırasıyla 3.01 ve 3.37 kadar olmaktadır. Bu görünümleleriyle sahadaki kasaba yerleşmelerinin ilçe ortalamasına yakın aile büyüklüklerine sahip olduklarını ifade etmek mümkündür.

Tablo 2.16. Araştırma sahasında aile büyüklüğünün yerleşmelere göre dağılımı (2006).

Yerleşme	Hane	Nüfusu	Aile büyüklüğü	Yerleşme	Hane	Nüfusu	Aile büyüklüğü
İkizdere	383	1155	3.01	İhlamur	38	143	3.76
Güneyce	297	1003	3.37	İlcaköy	98	305	3.11
Ayvalık	37	91	2.45	Kama	17	61	3.58
Ballıköy	2	4	2.00	Meşeköy	29	76	2.62
Başköy	11	36	3.27	Ortaköy	1	2	2.00
Bayırköy	51	204	4.00	Rüzgârlı	32	107	3.34
Çamlıkköy	52	196	3.76	Sivrikaya	20	65	3.25
Çataltepe	1	2	2.00	Tozköy	24	58	2.41
Çiçekli	--	--	--	Tulumpınar	15	66	4.4
Çiftköprü	4	11	2.75	Yağcılar	41	210	5.1
Demirkapı	68	226	3.32	Yerelma	62	200	3.22
Dereköy	28	78	2.78	Güvenköy	2	6	3.0
Diktaş	--	--	--	Cevizlik	40	122	3.05
Eskice	--	--	--	Şimsirli	99	235	2.37
Gölyayla	--	--	--	Toplam	1568	5046	3.22
Gürdere	116	384	3.31				

Kaynak: Sağlık Ocakları 2006 yıl ortası nüfus tespitlerinden derlenmiştir.

Aile büyüklüklerinin az ya da fazla oluşu çeşitli nedenlerden ileri gelmekle beraber genelde bu durum üzerinde en etkin olan faktörlerin gelenekler ve ekonomik nedenler olduğu bilinmektedir.¹⁰⁴ Kırsal yerleşmelerden oluşan bir ilçe olan araştırma sahasında aile büyüklüklerinin oldukça düşük değerler göstermesinde de bu faktörler etkindir. Uzun yıllar boyunca devam eden göçler sonucunda azalan nüfusun geniş aileden çekirdek aileye doğru gösterdiği geçiş süreci ve beraberinde ekonomik faaliyet alanlarının darlığı nedeniyle tarımsal faaliyetlerde insan gücüne olan ihtiyacın azlığı gibi etmenler sahada aile büyüklüğünün çok az oluşuna etki eden faktörler olarak sıralanabilirler.

¹⁰⁴Doğanay,H.,1997, a.g.e., s: 164.

2.1.5. Nüfusun eğitim ve kültür özellikleri

Toplumsal kalkınmanın, ancak eğitilmiş nüfus ile mümkün olabileceği düşünüldüğünde nüfusun eğitim durumunun kalkınma hızını belirleyici bir özellik olarak ele alınması gerekliliği kendiliğinden ortaya çıkacaktır.¹⁰⁵ Bu açıdan sahada yer alan nüfusun eğitim durumu ve buna bağlı olarak şekillenen kültürel özelliklerinin incelenmesinde yarar görülmektedir.

Araştırma sahasında herhangi bir yüksek öğretim kurumu bulunmaması sebebiyle eğitim kurumlarını ilköğretim ve ortaöğretim kurumları şeklinde ele alıp incelemek mümkündür. İlçe genelinde 2006–2007 eğitim-öğretim yılı itibarıyla, dört ilköğretim okulu bulunmaktadır (Tablo 2.17). Zorunlu eğitim çağındaki ilköğretim öğrencilerinin büyük kısmı taşınmalı eğitime tabi tutulmakta olup, Ilıca ve Yerelma köylerindeki iki ilköğretim okulu dışındaki diğer okullar ilçe merkezi ve Güneyce kasabasında yer almaktadır. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere, kasabalar dışındaki 28 köy yerleşmesinin hemen tamamındaki ilköğretim öğrencileri taşınmalı eğitim hizmetinden yararlanmaktadırlar.

Tablo 2.17. İkizdere ilçesinde ilköğretim faaliyetlerinin genel durumu.

Okulun adı	Öğretmen sayısı	Öğrenci sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam
Atatürk İlköğretim Okulu	24	247	268	515
Ali Alemdar İlköğretim Okulu	2	58	56	114
Ilıca İlköğretim Okulu	1	11	10	21
Yerelma İlköğretim Okulu	1	6	8	14
Toplam	35	322	342	664

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (2006–2007 Eğitim Öğretim Yılı I.Dönem Başlangıcı).

İlköğretim okulları arasında öğrenci ve öğretmen sayısı bakımından ilk sırada yer alan okul Atatürk İlköğretim Okulu'dur (Fotoğraf 2.1). Okulda, 2006–2007 eğitim-öğretim yılı başlangıcında 24 öğretmen görev yapmakta olup, 247'si kız 268'i erkek olmak üzere 515 öğrenci eğitim görmektedir. Yeni binasında eğitim veren Atatürk İlköğretim Okulu'ndan sonra ilçenin ikinci en büyük ilköğretim okulu ise Güneyce kasabasında yer alan Ali Alemdar İlköğretim Okulu'dur. İki öğretmeni ve 58'i kız 56'sı erkek 114 öğrencisi ile eğitim veren Ali Alemdar İlköğretim Okulu da Güneyce kasabası ve yakın çevre köylerine bu yolla eğitim hizmeti vermektedir. Birer öğretmen

¹⁰⁵ Özgür, M.E., 1998, a.g.e., s: 92.

ve toplam 35 öğrenciye sahip olan Ilıca ve Yerelma İlköğretim okulları ise diğer iki ilköğretim okuluna göre daha küçük ve **birleştirilmiş sınıflarda** eğitim veren köy ilköğretim okullarıdır. Bu genel tablo içerisinde görülmektedir ki, ilçede 322'si kız 342'si erkek olmak üzere 664 ilköğretim öğrencisine 35 öğretmen tarafından dört ilköğretim okulunda eğitim hizmeti verilmektedir.



Fotoğraf 2.1. İlçedeki en büyük ilköğretim okulu olan Atatürk İlköğretim Okulu.

Araştırma sahasında faaliyet gösteren ortaöğretim kurumları ise Fazliye-Hüseyin Turanlı Lisesi ile İmam-Hatip Lisesidir. Her ikisi de İkizdere ilçe merkezinde yer alan bu ortaöğretim kurumlarından İmam-Hatip Lisesi aynı zamanda yatılı olup, okula ait bir de pansiyon bulunmaktadır.

Meslek okulu kapsamındaki İmam-Hatip Lisesinin dışında genel lise türündeki Fazliye-Hüseyin Turanlı Lisesi ise İlçe Milli Eğitim ve Halk Eğitim Müdürlükleri ile aynı bahçede yer almaktadır (Fotoğraf 2.2). On bir öğretmenin görev yaptığı lisede 75'i kız 116'sı erkek toplam 191 öğrenci eğitim görmektedir. Eğitim hizmetlerini 15 öğretmeni ile sürdüren İmam-hatip Lisesinde ise 5'i kız 122'si erkek olmak üzere 127 öğrenciye eğitim verilmektedir. Buna göre, ilçede ortaöğretim hizmetleri çerçevesinde iki ortaöğretim kurumunda 26 öğretmen ile 80'i kız 238'i erkek 318 öğrenciye eğitim verilmektedir (Tablo 2.18).

Tablo 2.18. İkizdere ilçesinde ortaöğretim faaliyetlerinin genel durumu.

Okulun adı	Öğretmen sayısı	Öğrenci sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam
Fazliye Hüseyin Turanlı Lisesi	11	75	116	191
İmam-Hatip Lisesi	15	5	122	127
Toplam	26	80	238	318

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (2006–2007 Eğitim Öğretim Yılı I.Dönem Başlangıcı).

**Fotoğraf 2.2.** Fazliye-Hüseyin Turanlı Lisesi.

İlçede ilköğretim ve ortaöğretim seviyesindeki öğrenci sayılarını karşılaştırdığımızda ise önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. İlçe genelinde toplam ilköğretim öğrencisi sayısı 664 kadarken ortaöğretim seviyesinde bu sayının 318'e kadar düştüğü görülmektedir. Buna göre, ilçedeki ortaöğretim öğrencisi sayısı ilköğretim öğrencilerinin yaklaşık % 47.8'i kadardır. İlköğretim öğrencileri ile ortaöğretim öğrencileri arasındaki bu sayısal farkın birden fazla sebebi olduğu düşünülebilir. Bu sebeplerden ilki, OKS (Ortaöğretim Kurumlarına Giriş Sınavı) sonucunda bazı öğrencilerin farklı yerlerde okullar kazanarak söz konusu ortaöğretim kurumlarına kayıt yaptırmalarıdır. Bir başka neden velilerin bir kısmının diğer okullara nazaran daha kaliteli eğitim kadrosuna sahip olduklarını düşündükleri Rize ya da Trabzon'da yer alan bazı okulları tercih ederek öğrencilerini bu okullara kaydettirmeleridir. Bir diğer önemli neden ise zorunlu eğitim dönemi olan

ilköğretimden sonra bazı öğrencilerin ortaöğretim okullarına kaydettirilmemeleridir. Maalesef bu durumda olan öğrencilerin büyük kısmının kız öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. Zaten ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri arasındaki cinsiyet oranları da bu bulguyu destekler niteliktedir. İlçedeki 664 ilköğretim öğrencisinin 322'si yani yaklaşık % 48.5'i kız öğrencilerden oluşurken, 318 ortaöğretim öğrencisinin sadece 80 öğrencilik kısmı yani yaklaşık % 25.1'lik bölümü kız öğrencilerden oluşmaktadır. Bu durum da bize zorunlu eğitim sonrasında eğitime son vermek durumunda olan öğrencilerin büyük bölümünün maalesef kız öğrencilerden oluştuğunu göstermektedir.

Nüfusun eğitim durumu kapsamında okur-yazarlık düzeyinin yanı sıra bitirilen eğitim kurumları açısından da bir değerlendirme yapılması önemli bulunmaktadır.¹⁰⁶ Okuryazarlık ve en son bitirilen okul bir yerdeki nüfusun eğitim seviyesi hakkında önemli bilgiler veren istatistiklerdir. Bu açıdan, araştırma sahasında nüfusun eğitim ve kültürel seviyesi hakkında vereceği ipuçları sebebiyle sahada yaşayan nüfusun eğitim durumunu incelemek yerinde olacaktır (Tablo 2.19).

Tablo 2.19. Araştırma sahasında okuma çağındaki nüfusun okuryazarlık ve eğitim durumu (2006).*

Eğitim durumu/ Cinsiyet	Erkek	Yüzde	Kadın	Yüzde	Toplam	Yüzde
Okur-yazar değil	137	3.0	867	18.8	1004	21.8
Okur-yazar	259	5.6	296	6.4	555	12.0
İlkokul	1149	25.0	935	20.3	2084	45.3
Ortaokul	222	4.8	130	2.8	352	7.6
Lise	321	7.0	152	3.3	473	10.3
Üniversite	98	2.1	41	0.9	139	3.0
Toplam	2186	47.5	2421	52.5	4607	100.0

Kaynak: Sağlık Ocakları 2006 yıl ortası nüfus tespitlerinden derlenmiştir.

İlçede 2006 yılı için hazırlanan istatistiklere göre, okuma çağındaki 4607 kişilik nüfus içinde okuryazar olmayan nüfus 1004 kadar olup bu da tüm grubun % 21.8'ine denk gelmektedir. Buna göre okuryazarlık oranı saha genelinde yaklaşık olarak % 78.2 kadardır. Bu değer 2000 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre ülke ortalamasının (% 87.3) altında olup, kolayca azımsanacak bir oran değildir. Büyük bölümünü köylerde bulunan yaşlı nüfusun oluşturduğu okuryazar olmayan bu grubun çoğunluğunu maalesef *kadın*

¹⁰⁶Şahin,S.,2007, Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği, Gazi Kitabevi, Ankara, s: 147.

*Okuma çağındaki nüfus, 2006 yılı Sağlık Ocakları kayıtlarına göre, okul çağında olmayan 439 kişinin 2006 yılı toplam nüfusu olarak belirtilen 5046'dan düşülmesi ile elde edilmiştir.

nüfus oluşturmaktadır. Bu durumun sonucu olarak okuma çağındaki nüfus içinde okuryazar olmayan kadınların oranı % 18.8 kadarken erkeklerin oranı ise sadece % 3.0 seviyesindedir. Yaşlı erkek nüfus içinde, geçmişte askerlik ya da mevsimlik çalışma için sık aralıklarla ilçe dışına çıkılması gibi sebeplerle okuma yazma oranı yükselmiş olmasına karşın; aynı olanaklara sahip olmayan kadın nüfus arasında bu oran çok düşük kalmıştır. Erkek ve kadın nüfusun birbirine yakın değerler gösterdiği, sadece okuryazar olan nüfus ise 555 kişi kadar olup bu grup okuma çağındaki nüfusun % 12'sini oluşturmaktadır. Bu konudaki sevindirici bir gelişme ise, ilerleyen dönemlerde, şu anda yürürlükte olan zorunlu eğitim uygulamalarının sürdürülmesinin nüfustaki okur-yazar oranının % 90'ların üzerine çıkmasına yardımcı olacaktır.

Eğitim aldıkları okul derecesine göre nüfusun eğitim seviyeleri incelendiğinde ise maalesef ilköğretimden yüksek öğretime doğru sayının giderek düştüğü görülmektedir. İlçedeki eğitilmiş nüfusun 2084 kişilik büyük bölümü ilköğretim birinci kademe (ilkokul) mezunu iken 352'si ortaokul, 473'ü lise mezunu ve sadece 139'u herhangi bir yüksek öğretim kurumundan mezun durumdadır.

Nüfusun eğitim durumu konusundaki bir diğer önemli nokta ise nüfusun eğitim seviyelerine göre dağılışı içindeki cinsiyet oranlarında görülen dengesizliktir. İlçede nüfusun eğitim seviyesine göre dağılışı sürekli **kadın nüfus aleyhine** bir gelişim görülmektedir. Anadolu'nun pek çok yerinde görülen bu durum maalesef araştırma sahasında da devam etmektedir. Okuryazar olmayan nüfusun yaklaşık % 86.3'ünün kadın oluşuna benzer bir durum mezuniyete göre yapılan dağılımda da kendini gösterir. Erkek ve kadın nüfusun birbirine en fazla yaklaştığı dilim ilköğretim mezunları bölümü olup, zorunlu eğitim sebebiyle ortaya çıkan bu durumun sonucunda burada da toplam 2436 ilköğretim mezununun (ilkokul ve ortaokul birlikte hesaplanmıştır) sadece % 43.7'si kadın nüfustan oluşur. Zorunlu eğitimin sona erdiği ortaöğretimden itibaren ise kadın nüfus oranının payının düşük olduğu görülür. Ortaöğretim mezunlarının % 32.1'i, yükseköğretim mezunlarının ise ancak % 29.4'ü kadın nüfustan oluşmaktadır. Bu duruma göre, araştırma sahası için yapılacak bir genelleme ile okuryazar oranının ülke ortalamasından daha düşük seviyede bulunduğunu, eğitim kademelerinde görülen yükselme ile mezun sayılarında azalmalar ortaya çıktığını ve bu düşüşten kadın nüfusun çok daha fazla etkilendiğini söylemek mümkündür.

Araştırma sahasında yürütülen eğitim hizmetlerinden bir diğeri de halk eğitim kurslarıdır. İki grup altında toplanabilecek olan bu kursların ilki ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik olan kurslardır. İlçede herhangi bir dersane olmaması sebebiyle Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından OKS ve ÖSS'ye yönelik hazırlık kursları açılmaktadır. Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından yürütülen ikinci grup kurslar çerçevesinde ise çeşitli becerilerin öğretimi ve bu yolla talep eden her yaştan vatandaşa çeşitli eğitim hizmetlerinin verilmesi amaçlanmaktadır. Usta öğreticiler tarafından, ilçe merkezinde yer alan Halk Eğitim Müdürlüğü'ndeki salon ve dersliklerde yürütülen bu grup kurslar ile kazandırılan beceriler konusunda, dokuma tezgâhlarında Rize bezi dokuması öğretimi sadece bir örnektir. Bu kurslar ile hem eğitim alan yaş grubunun yelpazesini genişletmek, bir diğer deyişle eğitimi toplumun her kesimine yaymak, hem de yeni beceriler edinimi ile ekonomik kazanç sağlayabilecek kalifiye elemanlar yetiştirebilmek amaçlanmaktadır.

Eğitim özelliklerinin yanında nüfusun önemli özelliklerinden birisini de kültürel yapı ve kültürel özellikler oluşturmaktadır. Bilindiği üzere, kültür bir milletin, nesilden nesile aktardığı, gelenek halinde devam eden maddi ve manevi varlıklarının, değerlerinin bütünü; inanç, fikir, bilgi, sanat, âdet ve gelenekleri, bütünüyle yaşayış ve davranış şeklidir.¹⁰⁷ Farklı anlamlara gelebilen ve Latince de toprağı işleme anlamında kullanılan kültür kavramı hakkında çok sayıda tanımlama yapıldığı bilinmektedir. Bu tanımlarda dikkat çekici ortak noktalardan birisi, kültürün daha ziyade her topluluğun kendine özgü yaşayış ve davranış tarzı olmasıdır.¹⁰⁸ Kültürün bu özelliğinden yani kendine özgü davranış ve yaşayış tarzı oluşundan hareketle, ilçede de zengin bir yerleşik kültürün varlığı söz konusu edilebilir.

Araştırma sahası bu anlamda, uzun ve sert kış devresinin ortaya çıkardığı paylaşma ve dayanışma alışkanlıklarından, düğünlere ve yöresel oyunlara, giyim, kuşam ve beslenme alışkanlıklarından, kahvehane kültürüne, yaz aylarında yaygın olan yaylacılık faaliyetlerinden, şenlik organizasyonlarına kadar değişik başlıklar altında çeşitlendirilebilecek kültürel özellikleri ile **geleneksel Karadeniz kırsal kültürünün** yaşatıldığı bir yer olarak dikkat çeker.

¹⁰⁷ Anonim, 1995, Örnekleriyle Türkçe Sözlük (2), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2799, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 772, Eğitim Dizisi: 1, Ankara, s: 1826.

¹⁰⁸ Kafesoğlu, İ., 2005, Türk Millî Kültürü, Ötüken Neşriyat, Yayın No: 376, Kültür serisi: 128, Özener Matbaası, İstanbul, s: 15-16.

2.1.6. Nüfusun sağlık durumu

Araştırma sahasında sağlık hizmetleri üç ayrı sağlık ocağı tarafından yürütülmektedir. İkizdere, Güneyce ve Dereköy Sağlık Ocakları'nda 2007 yılı itibarıyla yedi hekim ve 26 personelin görev yaptığı tespit edilmiştir.* Söz konusu üç sağlık ocağı içinde en merkezi ve büyük olanı İkizdere Merkez Sağlık Ocağı'dır. Yapılan bağışlar ve vakıflar nedeniyle Hakkı-Emine Ekşi Sağlık Merkezi olarak adlandırılmış olan sağlık ocağı, İkizdere ilçe merkezinde yer almaktadır (Fotoğraf 2.3). Diğer iki sağlık ocağına göre en iyi ekipmana ve donanımına sahip olan bu sağlık ocağında altı hekim kadrosu bulunmakta ancak 2007 yılı itibarıyla aktif olarak dört hekim görev yapmaktadır.** İki ebe, üç hemşire, bir röntgen teknisyeni, bir laborant, bir tıbbi sekreter, üç ambulans şoförü, iki hizmetli personel, bir çevre-sağlık teknisyeni, iki toplum sağlığı memuru, bir acil tıp teknisyeni ve doktorlarla birlikte toplam 23 sağlık personelinin görev yaptığı sağlık ocağı yörenin en büyük sağlık teşkilatı konumundadır. Sağlık ocağının hemen yanında personelin kullanımı için tesis edilmiş bir de lojman yer almaktadır.



Fotoğraf 2.3. Hakkı-Emine Ekşi Sağlık Merkezi.

*Bu bölümde yer alan bilgiler, her üç sağlık ocağında (İkizdere-Dereköy ve Güneyce) farklı zamanlarda yapılan mülakatlar ve yerinde yapılan gözlemler ile Rize İl Sağlık Müdürlüğü kayıtlarından edinilen verilere dayalı olarak hazırlanmıştır.

**Kadrolu doktorlardan birinin askerlik görevini yapıyor oluşu ve aile hekimi kadrosundaki bir diğerinin başka bir sağlık merkezinde görevlendirilmiş olması sebebiyle aynı yıl (2007) sadece dört doktor aktif olarak görev yapmaktadır.

Sahada yer alan diğer sağlık ocakları ise Güneyce ve Dereköy Sağlık Ocakları'dır. Bunlardan Güneyce Sağlık Ocağı Güneyce kasabasında kurulmuş olup, kasaba merkezi ve bağlı köylere sağlık hizmeti vermektedir (Fotoğraf 2.4). Güneyce Sağlık Ocağı'nda 2007 yılında bir doktor ve beş personelden oluşan altı kişilik sağlık ekibi görev yapmakta olup lojman sorunu da bulunmamaktadır. İlçe merkezine yaklaşık 6–7 km. uzaklıkta kurulmuş olan Dereköy Sağlık Ocağı ise aynı yıl iki ebe hemşire, bir şoför ve bir hizmetli personelden oluşan dört kişilik sağlık ekibiyle **ilk kademe** sağlık hizmetleri veren diğer iki sağlık ocağına nispeten daha küçük bir kuruluş konumundadır.



Fotoğraf 2.4. Güneyce Salih Köse Sağlık Ocağı.

İlçede yer alan köy yerleşmeleri, hizmet verme açısından bu üç sağlık ocağı arasında yakınlık uzaklık ölçütleri çerçevesinde paylaşılmıştır. Bu paylaşım sonucunda her sağlık ocağının bir hizmet bölgesi oluşturulmuş ve böylece daha çabuk ve kolay sağlık hizmeti verilmesi plânlanmıştır. Tüm ülke için geçerli olan bu hizmet paylaşımı esasına göre, İkizdere Merkez Sağlık Ocağı ilçe merkezi ve merkeze bağlı mahalleler ile birlikte on köyün, Güneyce Sağlık Ocağı, Güneyce kasaba merkezi ve bağlı mahalleler ile iki köyün, Dereköy Sağlık Ocağı ise on altı köyün sağlık hizmetlerinden sorumlu bulunmaktadır.

Bu genel yapı içinde, yıl boyunca yürütölen sağlık hizmetleri sonucunda sahada sıkça rastlanan bazı hastalıklar da gözlemlenmiştir. Yüksek tansiyon, bazı psikolojik

vakalar ve kardiyovasküler rahatsızlıklar yörede sıklıkla karşılaşılan hastalıklar olarak belirtilmiştir. Sağlık ocaklarında yaptığımız mülâkatlarda, tekrar sıklığı yüksek olan bu hastalıkların çevrede yoğun olarak görülmesinin temel sebeplerinin dengesiz beslenme ve uzun yıllar devam eden **beslenme alışkanlıklarına** bağlı olduğu belirtilmiştir. Araştırma sahasında hayvancılığın temel bir ekonomik uğraş olması sonucunda hayvansal ürün tüketiminin yüksek olması ve aynı zamanda tereyağı, et gibi hayvansal ürünlerin tüketiminin neredeyse alışkanlık olmaktan çıkıp kültürel bir özellik haline geldiği görülmektedir. Ayrıca ekili-dikili alanlarda ürün çeşidinin azlığı (çay, mısır, fasulye vb. ile sınırlı) sebze-meyve tüketimine de doğal bir sınırlama getirmiştir. Her ne kadar ulaşım koşullarının gelişmesiyle ülkenin her yanından sebze-meyve getirilebiliyorsa da ulaşım masraflarıyla bu tip gıda ürünlerinin fiyatları oldukça yükselmekte ve yörede alım gücünün düşüklüğü sebebiyle bunlar çok yüksek oranda tüketilememektedir. Araştırma sahasındaki yoğun hayvansal gıda tüketimine ek olarak halk arasında yaygın bir biçimde koyu ve çok çay içilme alışkanlığı da görülmektedir. Tüm bu beslenme alışkanlıklarının bir araya gelmesi de tansiyon ve kalp rahatsızlıkları riskini arttırmaktadır. Sık rastlanan diğer hastalık türleri ise romatizmal rahatsızlıklar olmaktadır. Özellikle hemen her işte çok yoğun bir biçimde çalışan kadın nüfus arasında ilerleyen yaşla birlikte yöredeki nem miktarı ve uzun yıllar devam eden ağır çalışma koşulları sonucunda romatizmal şikâyetler sıkça görülmektedir.

Araştırma sahasında gözlemlenen sağlık hizmetleri ile ilişkili bir diğer problem ise **uzman hekim** yokluğudur. Maalesef ülkemiz kırsal ve hatta küçük kentleri için sağlık hizmetleri açısından aşılması en zor problemlerden birisi uzman hekim sıkıntısıdır. Fiziki donanım ne kadar üst düzeyde tutulursa tutulsun uzman hekim eksikliği sağlık hizmetlerinde kalitenin artırılmasını engelleyen önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Kadrosu İkizdere Merkez Sağlık Ocağı'nda yer alan bir aile hekiminin de farklı bir sağlık merkezine görevlendirilmesi sonucunda, ilçe merkezindeki sağlık ocağında dört pratisyen hekimin görev yaptığı düşünüldüğünde uzman hekim eksikliğinin bir an önce giderilmesi gerektiği anlaşılabacaktır. Bu yolla hem ilçe nüfusuna sağlanacak sağlık hizmetlerinin daha da iyileştirilmesi hem de hekimlerin çalışma şartlarının kolaylaştırılması mümkün olabilecektir. İlçe merkezindeki lojman sayısının artırılmasının ve sosyal imkânların da çeşitlendirilmesinin nitelikli sağlık personelinin yöreye gelmesi konusunda olumlu etki oluşturacağı muhakkaktır.

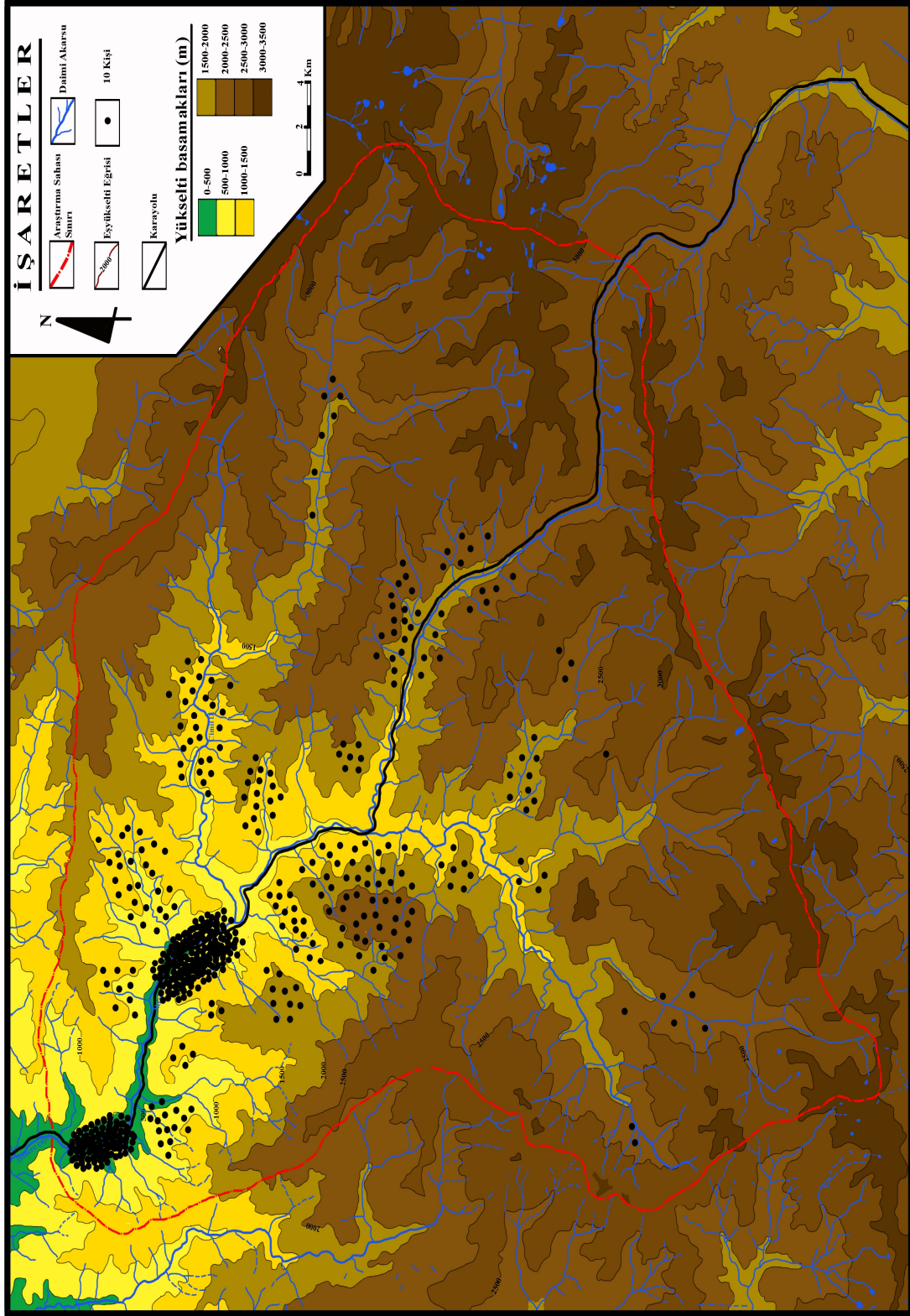
2.1.7. Nüfusun dağılışı ve yoğunluğu

İkizdere ilçesinde 2007 yılı ADNKS sonuçlarına göre, nüfus 6034 kadardır. Nüfusun nispeten az oluşu topoğrafik koşullarla ilgilidir. Yerleşme ve tarıma uygun olmayan arazinin geniş yer tutması ve ekonomik sınırlılıklar ilçede sürekli devam eden göçlere sebep olmuştur. Topoğrafik koşullar, nüfusun az olması yanında sahadaki nüfus dağılımında da en etkili faktör durumundadır. Bu nedenle nüfusun saha genelindeki dağılışı da oldukça eşitsiz bir görünüm arz etmektedir.

Nüfusun büyük bölümü İkizdere ve Güneyce kasabalarında toplanmıştır. Yükseltinin az olduğu vadi tabanlarında kurulmuş olan bu yerleşmeler, çevrelerinde bulunan mahallelerle birlikte sahada nüfusun en yoğun olduğu kesimleri oluştururlar. Sahip oldukları merkezîyet ve yönetim fonksiyonlarının yanında ulaşım, eğitim, sağlık gibi hizmetlerdeki avantajları nüfusun bu kasabalarda toplanmasını sağlamıştır. Nüfusun geri kalan bölümü ise köy yerleşmelerinde yaşamakta ve özellikle yükseltisi az olan köylerde yoğunlaşmaktadır.

Sahada nüfus, özellikle kuzeyden güneye doğru belirgin bir azalma göstermektedir (Harita 2.5). Yükselti artışına paralel olarak ortaya çıkan bu durum aslında, sahada nüfusun dağılışı açısından en önemli parametrenin de **yükselti** olduğunu göstermektedir. Yükselti artışı, önemli ölçüde sıcaklık azalmasına sebep olurken özellikle kış aylarında yaşamı olumsuz etkilemekte ve daha da önemlisi artan yükseltiyle birlikte ekip-dikme faaliyetleri sınırlandırılmaktadır.

Bu durumda saha genelinde zaten sınırlı olan ekonomik faaliyetler daha da azalmakta, ulaşım sorunları ile beraber sağlık ve eğitim hizmetlerinde de aksamalar ortaya çıkabilmektedir. Kuruluş yeri açısından ekonomik faaliyetlere engel teşkil eden bazı olumsuz koşullara sahip köylerde, zaten az olan nüfus zaman içinde süregelen göçlerle iyice azalmış ve sahanın güneyinde yer alan bu köylerde bugün sadece birkaç aile kalmıştır. Bunlar ve benzer sebeplerle sahanın güneyindeki yüksek köylerde yıl boyunca yaşayan nüfus oldukça azalmışken, özellikle İkizdere vadisi ile yükseltisi az olup kasabalara yakın yamaçlarda kurulmuş olan köyler, nüfusun nispeten fazla olduğu yerleşmeler olarak dikkat çekerler. Bu genel görünüm ile sahada nüfusun genellikle akarsuları takip eder bir nitelik taşıdığı ve flüvyal süreçlerin şekillendirdiği vadiler ile yamaçlarının nüfusun yoğunlaştığı diğer alanlar olduğu ifade edilebilir.



Harita 2.5. Araştırma sahasında nüfusun dağılışı (2007).

Nüfusun mekâna dağılışı konusu sadece yerleşmeler bazındaki coğrafi dağılışı ile sınırlı olmayıp, aritmetik nüfus yoğunluğu ve nüfus büyüklükleri ile de yakından ilgilidir. Bu sebeple burada, araştırma sahasında görülen aritmetik nüfus yoğunlukları ile yerleşmelerin mevcut nüfus büyüklüklerinin irdelenmesine çalışılacaktır.

Herhangi bir alanda yaşayan nüfus ile o alanın yüzölçümü arasındaki oran yoğunluk olarak tanımlanırken birim alan başına düşen nüfus miktarı olan aritmetik yoğunluk ise en çok kullanılan yoğunluk kriteri olarak ifade edilmektedir.¹⁰⁹ Araştırma sahasında, 2007 yılı için aritmetik nüfus yoğunluk değeri 6 kişi/km² kadardır. Bu görüntüsüyle ilçenin mevcut yüzölçümü ile hiç orantılı olmayan bir nüfusa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Önceki bölümlerde belirtildiği üzere, yüzölçümüyle orantısız olan bu nüfusun yoğun göç ile iyice azalması sonucunda araştırma sahası, bağlı bulunduğu Rize ilinin en büyük yüzölçümlü ilçesi olmasına karşın nüfus yoğunluğu en düşük ilçesi konumuna gelmiştir. Rize ilinde, 2007 yılı verilerine göre toplam nüfus 316 252 kadar olup aritmetik yoğunluk ise 81 kadardır. Aynı yıl Türkiye’de nüfus yoğunluğunun 92 kişi olduğu düşünüldüğünde, araştırma sahasındaki **6 kişi/km²**’lik nüfus yoğunluğunun düşüklüğü daha açık bir biçimde anlaşılabilecektir.

Görüldüğü üzere araştırma sahasında nüfus yoğunluğu değerleri hem bağlı olduğu Rize ilinin hem de ülke ortalamasının bir hayli altındadır. Zaten, Karadeniz Bölgesi genelinde nüfus dağılımı incelendiğinde, en tenha alanların doğal koşulların ekonomik faaliyetleri büyük ölçüde olumsuz etkilediği Doğu ve Batı Karadeniz Bölümleri’nin iç kesimleri olduğu görülmektedir.¹¹⁰ Böyle bir alanda yer alan İkizdere ilçesi de bu duruma örnek oluşturmakta ve nüfus yoğunluğunun azlığı ile ön plâna çıkmaktadır.

İkizdere ilçesi, 2004 yılında 872 ilçe arasında nüfus yoğunluğu açısından 11 kişi ile 846. sırada, nüfus artış hızı açısından da ‰ -35.63’lük artış hızı ile 852. sırada yer almıştır.¹¹¹ Bu değerlerden nüfus yoğunluğunun, 2007 yılına gelindiğinde 6 kişi/km²’ye, nüfus artış hızının ise ‰ -43.66 seviyelerine gerilediği düşünüldüğünde ilçenin bu sıralamada çok daha gerilere düşmüş olacağı kolayca tahmin edilebilir.

¹⁰⁹Tümertekin,E.,Özgüç,N.,2004, a.g.e., s: 262.

¹¹⁰Karabulut,Y.,1989, *Karadeniz Bölgesi Nüfusu (Kırsal)*, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, cilt: 1, sayı: 1, s: 149-161, Ankara, s: 152.

¹¹¹Dinçer,B.,Özaslan,M.,2004, a.g.e., s: 197.

Türkiye'nin en tenha ilçelerinden biri konumundaki sahada nüfus yoğunluğunun tarihi gelişimi de bu durumu destekler niteliktedir. Nüfus yoğunluğu 1935 yılında 14 olup 2007 yılına kadar geçen süreç içinde bir dönem yükselip daha sonra düşüşe geçmiştir. Nüfus artış süreci ile paralellik gösteren bu tabloya göre 1935 ile 1965 yılları arasında yükselen nüfus yoğunluk değerleri km^2 'ye 14'ten 21'e kadar çıkmıştır. Bu şekilde, artan göçlerle nüfusun azalması sahada 1965 yılından sonra nüfus yoğunluklarının önce 1970 yılında 20'ye düşmesine ve 2007 yılında 6'ya gelinceye kadar bu düşüşün devam etmesine sebep olmuştur (Tablo 2.20).

Tablo 2.20. Araştırma sahasında sayım yıllarına göre aritmetik nüfus yoğunluğu (1935–2007).

Yıl	Nüfus	Ar.Nüf.Yoğ*	Yıl	Nüfus	Ar.Nüf.Yoğ.
1935	13668	14	1970	19210	20
1940	14527	15	1975	18269	19
1945	17757	19	1980	16932	18
1950	19012	20	1985	16401	17
1955	17380	18	1990	15295	16
1960	19844	21	2000	10710	11
1965	20157	21	2007	6034	6

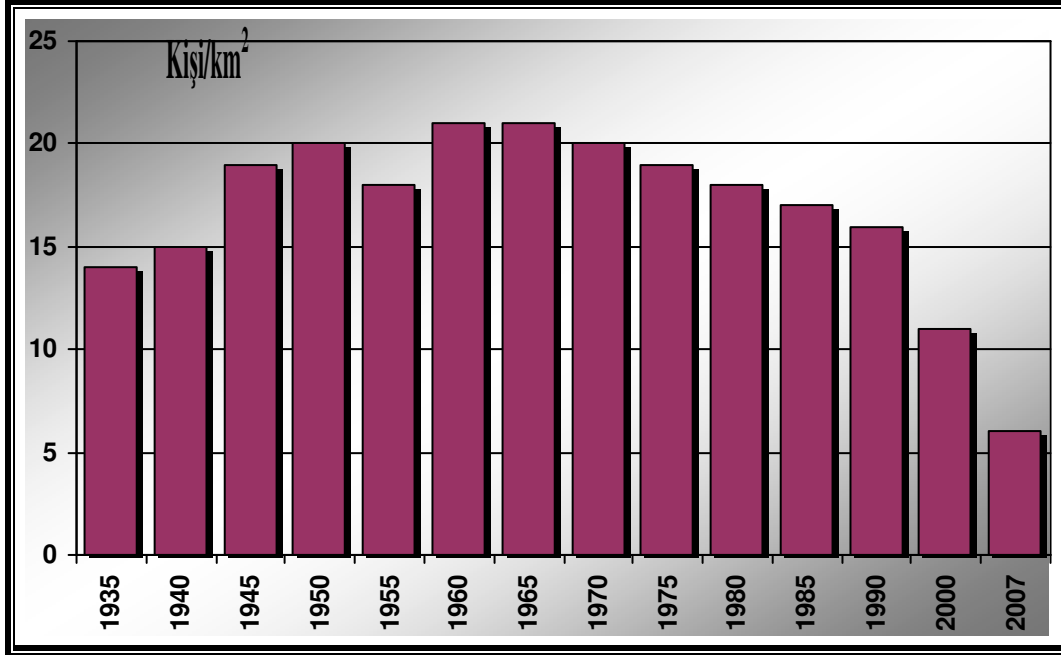
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Şekil 2.6'nın incelenmesi ile de anlaşılabacağı üzere, araştırma sahasındaki nüfus yoğunluk değerlerinin tarihi gelişiminde kabaca iki ayrı devre tespit edilebilir. Nüfusun tarihi gelişimi sürecinde olduğu gibi burada da 1935–1965 devresinin nüfus yoğunluk değerlerinin artış dönemi olduğunu 1965 yılından sonra ise 2007'ye kadar hızlı bir düşüş devresi yaşandığını ifade etmek mümkündür.

Gerek tarımsal ürün üretiminin azlığı, gerek ekili-dikili alanların son derece sınırlı oluşu** ve gerekse sahada herhangi bir kent yerleşmesinin bulunmayışı, nüfus yoğunlukları konusunda aritmetik yoğunluğunun sahadaki dağılımı temsil eder hale gelmesine sebep olmuştur. Kaldı ki uzun yıllar devam eden göçler nedeniyle bazı köylerde sürekli ikâmet eden nüfus 10 kişinin altına düşmüş ve en yoğun nüfuslu köyde dahi toplam nüfus 285'e kadar gerilemiştir. Bu sebeple, nüfus açısından neredeyse yok olma tehlikesi söz konusu olan köylerin bulunduğu bir yer özelliğindeki araştırma sahasında nüfusun yükselti basamaklarına göre dağılımı ve nüfus büyüklüklerinin incelenmesi yoluna gidilecektir.

*Sahanın alanı 954 km^2 olarak kabul edilmiştir.

**2006 yılında sadece 529 ha alandan oluşur ki bu da sahanın tüm yüzölçümünün sadece % 0.55'ine denk gelir.



Şekil 2.6. Araştırma sahasında sayım yıllarına göre aritmetik nüfus yoğunluğu (1935–2007).

Sahada nüfusun en yoğun olduğu yerler doğal olarak kasaba yerleşmeleridir. Daha önce de ifade edildiği üzere, İkizdere ve Güneyce kasabaları 2007 yılında tüm ilçe nüfusunun yaklaşık % 57'sini barındırmaktadır. Nüfusun geri kalan % 43'lük bölümü ise 28 köy yerleşmesine eşitsiz bir biçimde dağılmış durumdadır. Bu köylerin yaklaşık % 46.5'inde nüfus 10–99 arasındadır (Tablo 2.21). İkinci en yoğun nüfus büyüklüğü grubu ise % 21.5 ile nüfusun 100–199 arasında olduğu gruptur. İlçede beş köyde nüfus 10 kişinin altında, beş köyde 200–280 arasında değişirken sadece bir köyde 280'in üzerine çıkmaktadır. Bu durumda 2007 yılı için nüfusun 285 olduğu Ilıcaköy, sahada nüfus büyüklüğü en fazla olan köy yerleşmesidir.

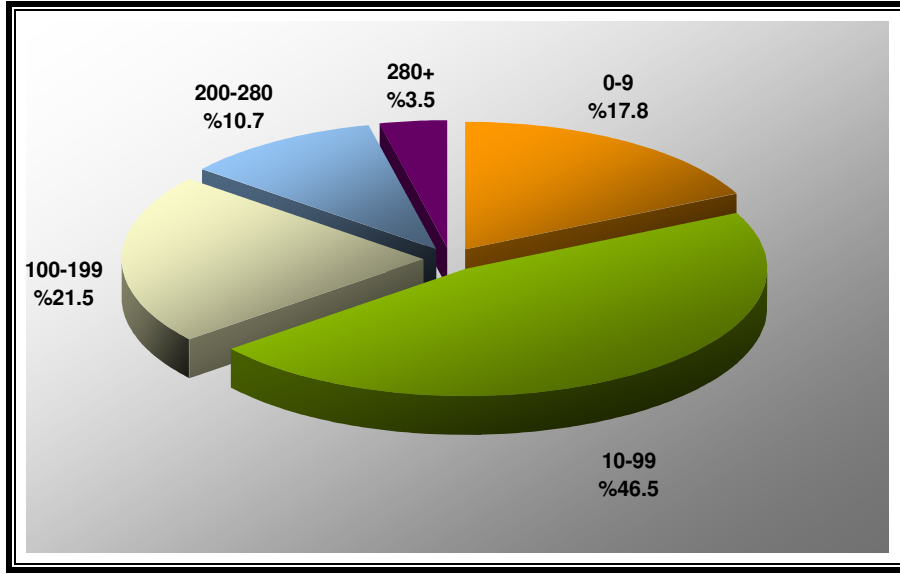
Tablo 2.21. Araştırma sahasında köy yerleşmelerinin nüfus büyüklüklerine göre dağılımı (2007).

Nüfus Büyüklüğü (Kişi)	Yerleşme Sayısı	Yüzdesi (%)	Toplam Nüfus	Yüzdesi (%)
0–9	5	17.8	24	0.9
10–99	13	46.5	693	26.5
100–199	6	21.5	844	32.4
200–280	3	10.7	762	29.3
280+	1	3.5	285	10.9
Toplam	28	100.0	2608	100.0

Kaynak: ADNKS sonuçlarından derlenmiştir.

Sahadaki köy yerleşmeleri arasında nüfusu 10–99 arasında olanların tüm köyler içindeki payı % 46.5 kadardır (Şekil 2.7). Bu dağılım açısından ikinci en yoğun grup ise nüfus büyüklüğünün 100–199 arasında olduğu köylerdir. Bu frekansta yer alan köylerin

tüm köyler içindeki oranı ise yaklaşık % 21.5 kadardır. Her iki gruptaki köylerde yaşayan nüfus 1537 kadar olup toplam köy nüfusunun yaklaşık % 58.9'unu oluşturmaktadır. Buna göre tüm köylerdeki nüfus büyüklüğünün yaklaşık % 60'ının 10–199 frekansında yer aldığı ifade edilebilir. En kalabalık nüfuslu köyün 285 kişiden oluştuğu da dikkate alındığında, araştırma sahasında köylerin, nüfus büyüklükleri açısından **az nüfuslu köyler** sınıfında olduğunu söylemek mümkündür.



Şekil 2.7. Araştırma sahasında yer alan köy yerleşmelerinin nüfus büyüklüklerine göre dağılımı (2007).

Nüfusun yükselti basamakları açısından dağılımı incelendiğinde ise oldukça ilginç ayrıntılara ulaşılabilir (Tablo 2.22). Yükselti artışıyla paralel olarak görülen nüfus düşüşü bize sahada nüfusun alt yükselti basamaklarında biriktiğini göstermektedir. İlçede 2007 yılı verilerine göre, tüm nüfusun 4330 kişilik bölümü yani yaklaşık % 72'lik kısmı, 250–1000 m yükselti kuşağında yaşamaktadır. Yerleşmelerin % 23'ünün ya da başka bir deyişle yedi yerleşmenin bulunduğu bu iki yükselti kuşağında (250–500 ve 501–1000 m) görülen yoğunlaşma, İkizdere ve Güneyce kasabalarının bu yükselti basamağında yer almasından kaynaklanmaktadır. Yükselti değerlerinin 1000 ve 1500 m'nin üzerine çıkmasıyla birlikte nüfusta belirgin bir azalma görülmektedir. Nitekim 1001–1500 m yükselti basamağında bulunan dokuz yerleşmede nüfus 968, 1501–2000 m yükselti basamağında aynı sayıdaki yerleşmede ise 497 kişiye düşmektedir. Bahsedilen bu düşüş, 2000 m'nin üzerinde oldukça net bir görünüm kazanmakta olup bu yükselti kuşağındaki beş yerleşmede yer alan toplam nüfus sadece 239 kişi kadardır.

Tablo 2.22. Araştırma sahasında nüfusun yükselti basamaklarına göre dağılışı (2007).

Yükselti basamağı (m)	Yerleşme sayısı	Yüzdesi (%)	Nüfusu	Yüzdesi (%)	Ort. nüfus büyüklüğü
250–500	1	3	1317	21.9	1317
501–1000	6	20	3013	49.9	502
1001–1500	9	30	968	16.0	107
1501–2000	9	30	497	8.3	55
2001–2500	5	17	239	3.9	48
Toplam	30	100	6034	100.0	201

Kaynak: ADNKS sonuçları ile 1/25 000 ve 1/100 000 ölçekli topoğrafya haritalarının ilgili paftalarından hesaplanmıştır.

Yükselti kuşaklarındaki ortalama nüfus büyüklüklerini incelediğimizde ise, nüfusun en fazla yoğunlaştığı 250–500 ve 501–1000 m basamaklarında ortalama nüfus büyüklüğünün sırasıyla 1317 ve 502 olduğu görülür. İlçe genelinde 201 olan bu nüfus büyüklüğü, nüfusun en az olduğu 2001–2500 m yükselti kuşağında ise 48 kadardır.

Elbette nüfus yoğunluğu hesaplamalarında çok daha ayrıntılı yöntemler de kullanılmaktadır. Yoğunlukların yerleşmeler bazında incelendiği, tarımsal ve fizyolojik nüfus yoğunluklarının hesaplandığı bu tür yöntemler de arazi-nüfus dengesinin yorumlanması amacıyla kullanılmaktadır. Bu hesaplama türlerinden fizyolojik yoğunluk toplam nüfus ile tarım arazisi miktarının birbirine oranlanması ile elde edilirken tarımsal nüfus yoğunluğunda ise tüm tarım arazisinin sadece kırsal nüfus toplamına oranlanması söz konusu olmaktadır.¹¹² Araştırma sahasında da tarımsal (1160 kişi/km²) ve fizyolojik nüfus yoğunlukları (501 kişi/km²) aritmetik yoğunluklardan kat ve kat yüksektir. Bu yüksek farklılık, sahada tarım alanlarının çok az oluşu ile topoğrafik şartlar nedeniyle ortaya çıkan küçük parsellerden oluşmuş dağınık tarım arazilerinin yoğun bir tarımsal üretime izin vermeyişinden kaynaklanmaktadır. Böylece saha, aritmetik nüfus yoğunluğunun aksine Türkiye'nin en yüksek fizyolojik nüfus yoğunluğuna sahip ilçelerinden biri haline gelmiştir. Bu durum, 2007 yılında km²'ye 6 kişinin düştüğü araştırma sahasında bir km²'lik tarım alanına yaklaşık 501 kişinin düşmesine sebep olmuştur.

Genel olarak, nüfusun mevcut araziye göre düşüklüğü ve tarımsal üretimin son derece sınırlı oluşuna karşın nüfus yoğunluklarının köylere göre dağılımını incelemek yararlı olacaktır (Tablo 2.23). Sahada aritmetik nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu köy Yağcılar köyü olup burada km²'ye düşen insan sayısı 44.5 kadardır. Listede ikinci

¹¹²Doğanay,H.,1991b, a.g.e., s: 33-35.

sırada yer alan Bayırköy ise 17.5'lik nüfus yoğunluğu ile sahadaki en yoğun nüfuslu ikinci köy durumundadır. Ilıcaköy ise 285 kişilik nüfusu ile 2007 yılında sahanın en kalabalık nüfuslu köyü olmasına karşın yüzölçümü genişliği nedeniyle bu sıralamada daha gerilerde yer almaktadır. Son derece düşük değerler olan bu nüfus yoğunlukları açısından Cevizlik, Yerelma, Dereköy gibi köyler aritmetik yoğunluğun 10'dan fazla olduğu diğer köy yerleşmeleridir. Söz konusu sıralama açısından dikkat çekici bir diğer nokta ise yaklaşık on köyde (Güvenköy, Ortaköy, Başköy, Sivrikaya, Gölyayla vb.) aritmetik nüfus yoğunluğunun birin altında olmasıdır. Diğer bir deyişle sahadaki on köyde bir km², ye düşen insan sayısı birden azdır. Bu durum ise yaşanan uzun süreli göçler sonucunda, yerleşmelerde görülen şiddetli nüfus azalmasına en çarpıcı örneklerden birini oluşturur.

Tablo 2.23. Araştırma sahasında köy yerleşmelerinin aritmetik ve tarımsal nüfus yoğunlukları (2007).

Köyün adı	Nüfusu (kişi)	Alanı (km ²)	Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)	Tarım alanı (km ²)	Tarımsal Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)
Sivrikaya	101	129.4	0.78	--	--
Ilıcaköy	285	92.8	3.07	10.5	27
Güvenköy	9	28.3	0.31	--	--
Ortaköy	13	42.9	0.30	--	--
Başköy	43	72.8	0.59	--	--
Demirkapı	160	34.7	1.72	3	53
Tulumpınar	68	11.5	5.91	0.05	1360
Yerelma	171	12.2	14.01	0.9	190
Meşeköy	97	52.9	1.83	--	--
Cevizlik	94	6.36	14.77	0.5	188
Ayvalık	41	4.5	9.11	--	--
Ihlamur	31	3.2	6.68	0.2	155
Rüzgârlı	102	26.4	3.86	3	34
Tozköy	77	32.8	2.34	10	7
Gölyayla	33	59.5	0.55	--	--
Kama	41	8.0	5.12	--	--
Diktaş	--	14.1	--	--	--
Çiçekli	5	17.9	0.27	--	--
Çifteköprü	8	20.7	0.38	--	--
Ballıköy	40	53.7	0.74	--	--
Bayırköy	160	9.1	17.58	0.3	533
Yağcılar	236	5.3	44.52	0.2	1180
Dereköy	93	6.3	14.76	4.5	20
Çamlık	253	34.8	7.27	--	--
Eskice	22	22.5	0.97	--	--
Çataltepe	2	18.0	0.11	--	--

Kaynak: ADNKS sonuçları ve İlçe Tarım Müdürlüğü verilerinden hesaplanmıştır.

İlçede hâkim kırsal yaşam tarzından ötürü, köy yerleşmelerinde fizyolojik nüfus yoğunluklarının tarımsal nüfus yoğunlukları ile paralellik göstereceği düşüncesiyle köy yerleşmelerinin tarımsal nüfus yoğunlukları hesaplanmıştır. Bu doğrultuda tarımsal nüfus yoğunluklarını aynı köylerin aritmetik nüfus yoğunlukları ile karşılaştırdığımızda da oldukça önemli farklılıklar olduğunu görürüz. İlçe genelindeki durumun benzeri köy yerleşmeleri için de geçerli olmuş ve tarımsal nüfus yoğunlukları aritmetik nüfus yoğunluklarından kat kat fazla çıkmıştır. Buna göre pek çok köyde, kullanılan tarım arazisi bulunmayan sahada, mevcut tarım alanları da ihtiyacı karşılamaktan çok uzak durumdadır.

Araştırma sahasında nüfus dağılışı ve yoğunluğu açısından genel bir değerlendirme yaptığımızda; İkizdere'nin yüzölçümüne oranla son derece düşük bir nüfusa sahip olduğunu ve bu durumu ile ülkenin en tenha görünümlü ilçelerinden birisini oluşturduğunu ifade edebiliriz. Ekonomik yetersizlikler sebebiyle baş gösteren ve uzun süre devam eden göç süreçleri ile hız kazanan bu durum, sahada sürekli oturan nüfusun oldukça azalmasına sebep olmuştur. Nüfusun büyük bölümü İkizdere ve Güneyce kasabaları ile yükseltisi fazla olmayan köy yerleşmelerinde toplanmış, yükseltisi fazla olan köylerde ise nüfus birkaç aileye kadar düşmüştür. Yılın büyük bölümünde devam eden bu durumun aksine yaz aylarında ise ilçe dışında yaşayan İkizdereli nüfusun bir bölümü sahaya gelmektedir. Mevcut nüfusun en az birkaç katı kadar olan bu nüfusun ilçeye gelmesi ile birlikte yaz aylarında sahada önemli ölçüde bir nüfus artışı söz konusu olmaktadır. Bu durum ise sahada demografik olarak, **mevsimlere göre değişkenlik gösteren** bir nüfus yapısını ortaya çıkarmıştır.

2.2. Yerleşme

2.2.1. Yerleşmenin tarihsel gelişimi

Araştırma sahasında yerleşme tarihini, idari bakımdan bağlı bulunduğu Rize ili ve Doğu Karadeniz tarihinden soyutlayarak açıklamak mümkün değildir. Bu açıdan İkizdere ilçesinin tarihi süreç içindeki gelişimini, bağlı olduğu Rize ve Doğu Karadeniz tarihi ile bir bütünlük içinde kısaca açıklamak yararlı olacaktır.

Rize ve çevresi, bulunduğu doğal ortam gereği Anadolu'nun sahne olduğu pek çok savaş ve istiladan, çeşitli kavim ve medeniyetlerin etkisinden nispeten uzak kalmıştır.¹¹³ Buna karşın bölgede eskiçağlardan beri yerleşmelerin olduğu da bilinmektedir. MÖ II. binde Doğu Karadeniz'de Muşkiler, Taballiler, Kolkhiler ve Mossinoikoiler'in yaşadığı ifade edilmektedir. Rize ve yöresinin yazılı tarih dönemine ilişkin ilk bilgilerin ise MÖ VII. yüzyılda Ege'de yaşayan Miletli (Miletoslu) denizcilerin yöreye yaptıkları seferlerle başladığı kabul edilir. Zira Miletliler bu dönemde Doğu Karadeniz kıyılarında *emperion* (pazaryeri) denilen ticari nitelikli yerleşmeler kurmuşlardır.¹¹⁴ Trabzon, Tirebolu ve Giresun gibi şehirler de muhtemelen MÖ 656 yılında Miletliler tarafından kurulmuştur.¹¹⁵

MÖ VII. yüzyılda Kafkaslarda yaşayan Kimmerler ve ardından da İskitler, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'e inmişlerdir. Aynı yüzyılın sonlarında Medler ve MÖ 550 yılında ise Med Krallığını yıkarak Anadolu'ya giren Pers Kralı II. Kiros, Skidides (Rize) Dağlarına kadar sokulmuş fakat bölgede güçlü bir hâkimiyet kuramamıştır. MÖ 301 yılında Pontos Devleti'ni kuran Mitridates Sinop'tan başlayarak zamanın Orta ve Doğu Karadeniz Bölümü şehirlerini ve bu arada da MÖ 180 yılında Rize ve yöresini ele geçirmiştir.¹¹⁶

İlerleyen dönemde ise Pontos ordusunu mağlup eden Romalılar kısa zamanda tüm Anadolu'ya sahip olmaya başlamıştır. Romalılar, Hint Okyanusu üzerinden Hürmüz Boğazı'na ve oradan da Mezopotamya'ya, Halep'e ardından da Trabzon'a ulaşan ticaret yolu ve yine Çin, Doğu Türkistan, İran, Halep ve Trabzon ticaret yolu

¹¹³Özür,K.N.,2001, Rize Şehrinin Kuruluş ve Gelişmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s: 24.

¹¹⁴Yurt Ansiklopedisi, IX, 1982, *Rize Maddesi*, Anadolu Yayın A.Ş., İstanbul, s: 6352.

¹¹⁵Tekindağ,Ş.,1979, *Trabzon*, İslam Ansiklopedisi, XII/I, MEB Basımevi, İstanbul, s: 456

¹¹⁶Yurt Ansiklopedisi, IX, 1982, *Rize Maddesi*, Anadolu Yayın A.Ş., İstanbul, s: 6352.

nedeniyle Doğu Karadeniz'e özel önem vermişlerdir.¹¹⁷

Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra, bölge Doğu Roma İmparatorluğu'nun yani Bizans'ın hâkimiyeti altına girmiştir. Haçlıların 1204 yılında İstanbul'u ele geçirmesinden sonra Komnenler Trabzon'da Gürcülerin yardımıyla yeni bir devlet kurmuşlar,¹¹⁸ Rize ve çevresi de bu devletin yani Trabzon Rum Devleti'nin idaresi altına girmiştir.¹¹⁹ Bölgeye uzun süre hâkim olan Trabzon Rum Devleti güneyden gelen Türkmen saldırılarına maruz kalmış, Akkoyunlularla mücadeleye girişmiştir.¹²⁰ Fatih'in 1461 yılında Trabzon'u fethinden sonra bölge Hopa dâhil Çoruh Nehri ağzına kadar olan topraklar¹²¹ ve bu arada Rize yöresi de Türk egemenliğine geçmiştir.¹²² Bu tarihten sonra, idari durumu hakkında net bilgiler bulunmamakla beraber bugün İkizdere ilçesi sınırları içerisinde yer alan Kabahor (bugünkü Gölyayla köyü çevresi) hakkında çeşitli belgeler bulunmaktadır. Kabahor, 1515 yılına ait arşiv defterlerine göre Trabzon Sancağı'na bağlı Of Kazası'na tabii bir nahiye olarak görülmektedir.¹²³

İkizdere ilçesinin ise hangi tarihte kurulduğu kesin olarak bilinmemekle beraber 1860 yılına ait bir arşiv belgesine göre, idari olarak Of, İspir, Çayeli, Hemşin ve Rize kazalarından ayrılan köylerle Kura-i Seba¹²⁴ nahiyesinin (İkizdere), kurulduğu anlaşılmaktadır.¹²⁵ Bu nahiye, 1869 ve sonraki yıllara ait salnamelere göre de Trabzon vilayetinin Rize kazasına bağlı olduğu görülmektedir.¹²⁶

I. Dünya Savaşı sırasında Doğu Anadolu ile birlikte Doğu Karadeniz'in de Rus işgaline uğradığı görülmektedir. Rus ordusu 8 Mart 1916 tarihinde Rize'yi ve akabinde

¹¹⁷Tezcan,M.,2007, *Eskiçağ'da Roma İmparatorluğu'nun Karadeniz Bölgesi Vasıtasıyla Hindistan ve Çin ile Ticareti*, Karadeniz Tarihi Sempozyumu (25-26 Mayıs 2005), cilt: 1, s: 71-91, Trabzon, s: 4-5.

¹¹⁸Turan,O.,1997, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, s: 22.

¹¹⁹Özür,K.N.,a.g.t., s: 27.

¹²⁰Gül,M.,2002, *XIII-XV. Yüzyıllarda Anadolu Türkleri ile Trabzon Rum Devleti Arasındaki İlişkiler: Trabzon ve Çevresinin Fethi*, Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu (3-5 Mayıs 2001), s: 59-71, Trabzon, s: 62-68.

¹²¹Özür,K.N.,a.g.t., s: 27.

¹²²Sarıkaya,M.,2004, *Milli Mücadele Döneminde Rize*, Atatürk Araştırma Merkezi, Semih Ofset, Ankara, s: 14.

¹²³Bostan,H.,2002, *XV. ve XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s: 24, 32.

¹²⁴Osmanlıca yedi köyler anlamına gelmektedir. Bkz:

Umar,B.,1993, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, s: 485.

¹²⁵Coşkun,O.,2005, *Her Yönüyle İkizdere*, Özel Gebze Eğitim Matbaası, İstanbul, s: 12.

¹²⁶Trabzon Vilayet Salnamesi-1869-1870-1872 (Cilt 1-2-4), 1993, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Haz: Kudret Emiroğlu, Şafak Matbaacılık, Ankara.

de İyidere, İkizdere ve Kalkandere'yi işgal etmiştir.¹²⁷

Ekim 1917 Bolşevik İhtilali bölgenin kaderini değiştirmiş, ihtilal sonrası Bolşevik Hükümet, Rus halkına barış vaat ederek bu sözünü tutup savaştan çekilmiştir. Bu nedenle Ruslar işgal ettikleri tüm bölgeleri terk etmeye başlamıştır.¹²⁸ Bu yeni gelişme ile Anadolu'dan da ayrılmaya başlayan Rus kuvvetleri 2 Mart 1918 tarihinde Rize, Kalkandere ve İkizdere'den çekilmişlerdir.¹²⁹ Böylece bölge yaklaşık iki yıl kaldığı Rus işgalinden kurtulmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar olan tarihi gelişimini özetlemeye çalıştığımız araştırma sahası Cumhuriyetle beraber, değişen Türkiye idari taksimatı içinde il-ilçe yönetim ağındaki yerini almıştır. Cumhuriyet öncesinde Trabzon Sancağı'na bağlı Rize Kazası yönetimindeki bir nahiye merkezi olan araştırma sahası, il-ilçe yönetim organizasyonu ile birlikte Rize iline bağlı bir ilçe statüsü kazanmıştır. Bu dönem içinde ilgi çekici bir özellik ise ilçe merkezinde görülen kısa süreli yer değişikliğidir. Kura-i Seba isminin 1933 yılında İkizdere olarak değiştirildiği ilçede, 25.05.1945 tarihinde kabul edilen 4769 sayılı kanunla bugün saha sınırları içinde olan Güneyce kasabası ilçe yönetim merkezi haline getirilmiştir. Adı geçen kanunla, İkizdere kasabası buraya bağlı duruma getirilmiş ancak 20.06.1952 tarihinde yürürlüğe giren 5967 sayılı kanunla durum tekrar değiştirilerek ilçe yönetim merkezi olarak İkizdere'nin kabul edilmesi kararlaştırılmıştır.¹³⁰ Yakın tarihli bir diğer değişiklik ise 2007 ADNKS sonuçlarına göre Güneyce kasabası nüfusunun 2000'in altında (1317) çıkması sebebiyle ilgili kanun uyarınca belde belediyesinin kapatılmasının gündeme getirilmesidir. Güneyce kasabası başlığı altında daha ayrıntılı açıklamalara yer verilecek olan bu gelişme dışında, sahada 1952'den bu yana köklü bir yönetsel değişiklik yaşanmamıştır.

2.2.2. Yerleşme adları

İnsanoğlunun yaşadığı çevrede oluşturduğu önemli değişimlerden birisi de yerleşme adları üzerindedir. Söz konusu bu adlandırmalar esnasında bazen bir ırmak, bazen bir dağ ya da tepe bazı durumlarda ise bir boy ya da aşiret ismi ilham kaynağı olabilmektedir. Bulunulan çevrede ön plâna çıkan bir özelliğin kullanımı ile

¹²⁷ Sarıkaya, M., a.g.e., s: 37.

¹²⁸ Armaoğlu, F., 1994, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1990, C. I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 252, Tarih Dizisi: 17, Ankara, s: 140-141.

¹²⁹ Sarıkaya, a.g.e., s: 43.

¹³⁰ İkizdere İlçe Kaymakamlığı 2006 Yılı Brifing Raporları, s: 1.

yerleşmelerin adlandırılması oldukça eski bir gelenek olarak süregelmektedir. Bu açıdan yer ya da mevki adlarının bir yerleşmenin coğrafi özellikleri hakkında genel bir fikir verici nitelikte olduğu belirtilmektedir.¹³¹ Bir anlamda, yer adları konusunun önemli bir boyutunu da coğrafi elemanlar oluşturmaktadır.¹³² Sadece yer adları ile ilgilenen toponimi adlı bir bilimsel disiplinin varlığı da düşünüldüğünde konunun önemi bir kere daha kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Araştırma sahasında yer adlarını kaynaklarına göre incelediğimizde çeşitli başlıklar altındaki yığılımları görmek mümkündür. Doğal çevre özelliklerine dayalı adlandırmaların yoğunlukta olduğu sahada, adını jeolojik-jeomorfolojik özelliklerden alan yerleşmeler, Bayırköy, Çataltepe, Sivrikaya, Tozköy ve Diktaş köyleridir. Bunlardan Bayırköy, kuruluş yerindeki eğim değerlerinin fazla olması sebebiyle bu şekilde adlandırılırken Çataltepe, Diktaş ve Sivrikaya köyleri ise köy kuruluş yeri yakınlarındaki tepelerle ilgili benzetmeler sonucunda bu adları almışlardır. Ayrıca saha genelinde hâkim olan NW-SE sektörlü rüzgârların yoğun olarak görüldüğü Rüzgârlı köyü de söz konusu özelliği nedeniyle bu şekilde adlandırılmış doğal çevre kökenli ada sahip bir diğer yerleşme olarak dikkat çeker.

Akarsu şebekesinin yoğunluğu nedeniyle, sahadaki pek çok yer isminin hidrografik kaynaklı olması da oldukça doğal karşılanmalıdır. İkizdere, Dereköy, Gölyayla, Ilıcaköy, Gürdere ve Tulumpınar sahada adını hidrografik özelliklerden alan yerleşmeler olarak dikkat çekmektedir. Bunlardan İkizdere iki derenin birleştiği yerde kurulmuş olan ilçe merkezinin adıdır. Çamlık ve Cimil derelerinin birleştiği yerde kurulduğu için bu şekilde adlandırılmıştır. Dereköy, Gürdere ve Gölyayla köyleri ise çoğunlukla köylerin içinden geçen derelerin ve sahanın güneyindeki sirk göllerinin yer adlarına yansımaları olarak kabul edilebilir. Aynı düşünce ile Tulumpınar adı verilmiş olan yol kenarında eğimli bir yamaç boyunca dağılıp gösteren meskenlerin oluşturduğu köyün dışında, ilçenin en önemli sıcak su kaynağına sahip olan yerleşmesine de Ilıcaköy adının verilmiş olması şaşırtıcı değildir.

Araştırma sahasında sıkça görülen yerleşme adlarından diğer bir grubu ise fitolojik kökenli olanlar oluşturmaktadır. Çamlıkköy, Çiçekli, İhlamur, Meşeköy,

¹³¹Karaboran,H.H.,1984, *Türkiye'deki Mevki Adları Üzerine Bir Araştırma*, Türkiye Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Araştırma Dairesi, Yayın No:60, Seminer-Kongre Bildirileri, Dizisi No: 17, s: 97- 148, Ankara, s: 97.

¹³²Doğanay,H.,1997, a.g.e., s: 341.

Cevizlik ve Ayvalık adını çeşitli bitki türlerinden alan yerleşmelerdir. Kuruluş yeri çevresindeki orman alanlarıyla gerçekten harika bir doğa parçası görünümündeki Çamlıkköy, adını söz konusu bu ağaç türlerinden almaktayken çevresindeki yoğun ağaç türlerinin adlandırılmasında esin kaynağı olduğu diğer yerleşmeler İhlamur, Ayvalık, Meşeköy ve Cevizlik köyleridir. Dünyaca ünlü Anzer balının üretildiği Anzer vadisindeki iki köyden biri olan Çiçekli köyü ise bu ünlü balın ana kaynağını oluşturan zengin çiçek türlerine atfen Çiçekli olarak adlandırılmıştır.

Adını yer-yön adlarından alan yerleşmeler ise Güneyce, Ortaköy ve Başköy olarak belirtilebilir. Aslında sahanın kuzeyinde yer alan ancak **kıyıya göre** güneyde kalan Güneyce kasabası, sahanın denize en yakın ve yükseltisi en düşük vadi tabanında kurulmuş yerleşmesi olup, Ortaköy ve Başköy ise halk arasında *Cimil yöresi* olarak anılan yöre içindeki konumlarından dolayı bu şekilde adlandırılmışlardır.

Üretilen ekonomik ürünler içinde ön plâna çıkanların adlandırmalarda kullanıldığı yerleşme örneklerine de rastlamak mümkündür. Ballıköy ve Yerelma köyleri bu tip yerleşmeler olup bunlardan Ballıköy, Anzer balının üretim alanlarından biridir. Pek çok hastalık üzerinde iyileştirici etkiye sahip olduğuna inanılan bu ünlü bal, söz konusu yerleşmeye esin kaynağı olarak köyün adının Ballıköy olmasına neden olmuştur.

Araştırma sahasında adını aile, beşeri faaliyet ya da beşeri yapılardan alan yerleşmeler de yer almaktadır. Bu durumdaki yerleşmelere örnek olarak ise Güvenköy, Şimşirli, Yağcılar, Demirkapı, Eskice, Çifteköprü ve Kama köylerini göstermek mümkündür.

Bu konuda bir genelleme yapmak gerekirse, sahadaki yerleşmelerin büyük bir çoğunluğunun doğal çevre özelliklerine bağlı olarak adlandırıldığını söylemek yerinde olacaktır. Buna göre, beşeri faaliyetler ve beşeri yapılara dayalı adlandırmalar da yer almasına karşın saha genelindeki akarsular, bitki örtüsü türleri ve dağlık tepelik alanlar yer adlarında daha fazla tercih edilmiştir. Ancak saha genelindeki yer adları konusunda belirtilmesi gereken önemli bir husus da eski-yeni adların farklılık ve kullanım sıklıklarıdır.

Her yeni kültürün eski kültürlerden kalma tarihsel coğrafya adlarını kendi dilinin fonetiğine belli kurallar dâhilinde uyarladığı¹³³ düşünüldüğünde, araştırma sahasındaki

¹³³Umar,B., 1993, a.g.e., s: 831.

yerleşme adlarının da buradaki geçmiş topluluklardan etkilendiği rahatça ifade edilebilir. Sahada hemen her yerleşmenin bir eski adı bulunmaktadır. Doğu Karadeniz Bölümü'nün büyük kısmı için geçerli olan bu durum, Zaman tarafından Tonya ilçesinde yapılan bir araştırmada da¹³⁴ vurgulanmıştır. Sahadaki bu eski kullanımlardan bazıları Cimil, Komes, Mahura, Homeze, İksenit, Vane, Varda, Petran gibi yer adlarıdır. Bunların büyük bölümü yöre halkı tarafından hala yenilerden daha çok kullanılmaktadır. Meşeköy'ün eski adı olan Petran'ın İkizdere ilçe merkezindeki bir markete verilmiş olması (Petran market) ya da pek çok köy minibüsünün üzerinde eski köy adlarının yazılı olması (Cimil-Mahura vb.) sahada eski ve yeni yer adlarının birlikte kullanımına canlı örnekler olarak gösterilebilir.

2.2.3. Yerleşme şekilleri

Yerleşmelerin en genel şekilde kır ve kent yerleşmeleri olarak iki ana gruba ayrılması ve bu başlıklar altında çeşitlendirilmesi en sık rastlanan sınıflandırmalardan biridir. Farklı kriterler açısından yapılan bu sınıflandırmaya göre, iki büyük yerleşme grubu olan kır ve kent yerleşmeleri arasında bir geçiş türü olarak da kasaba yerleşmelerini saymak mümkündür. Yerleşmeleri sınıflandırmada kullanılan kriterler çeşitlilik göstermekle birlikte en fazla ilgi görenleri nüfus ve fonksiyon kriterleridir. Bu iki kriter açısından kentlerin aksine kır yerleşmelerinin durumu daha nettir. Zira köy kanunu nüfusu 2000'den az olan yerleşmeleri köy olarak kabul etmekte¹³⁵ ve fonksiyonel dağılım açısından da köyler genel olarak tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı alanlar olarak görülmektedir.¹³⁶ Belli bir ölçüye göre kent olarak kabul edilen yerleşmeler dışında kalan ve iktisadi fonksiyonları tarım ve hayvancılığa dayanan yerleşmelere ise kırsal yerleşmeler adı verilmektedir.¹³⁷ Köyler ve köyden küçük yerleşmelerin tamamı tartışmaya yer bırakmayacak şekilde kır yerleşmeleri adı altında toplanabilmekte, ancak sadece kasaba yerleşmeleri için ayrı bir değerlendirme gerekmektedir.

Kır ve kent yerleşmeleri arasında bir geçiş şekli olarak nitelenen kasabaları da

¹³⁴Zaman,M.,2001a, Tonya İlçesinin Coğrafi Etüdü, Tonya Belediyesi Kültür Yayınları, No: 1, Trabzon, s:145.

¹³⁵Bkz: 1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanunu, Madde 1.

¹³⁶Doğanay,H.,1997, a.g.e., s: 417-420.

¹³⁷Doğanay,H.,1984, Bölge Plânlamasının Coğrafi Esasları, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Bölümleri Ders Notları, No: 64, Coğrafya Bölümü Ders Notları: 8, Erzurum, s: 116.

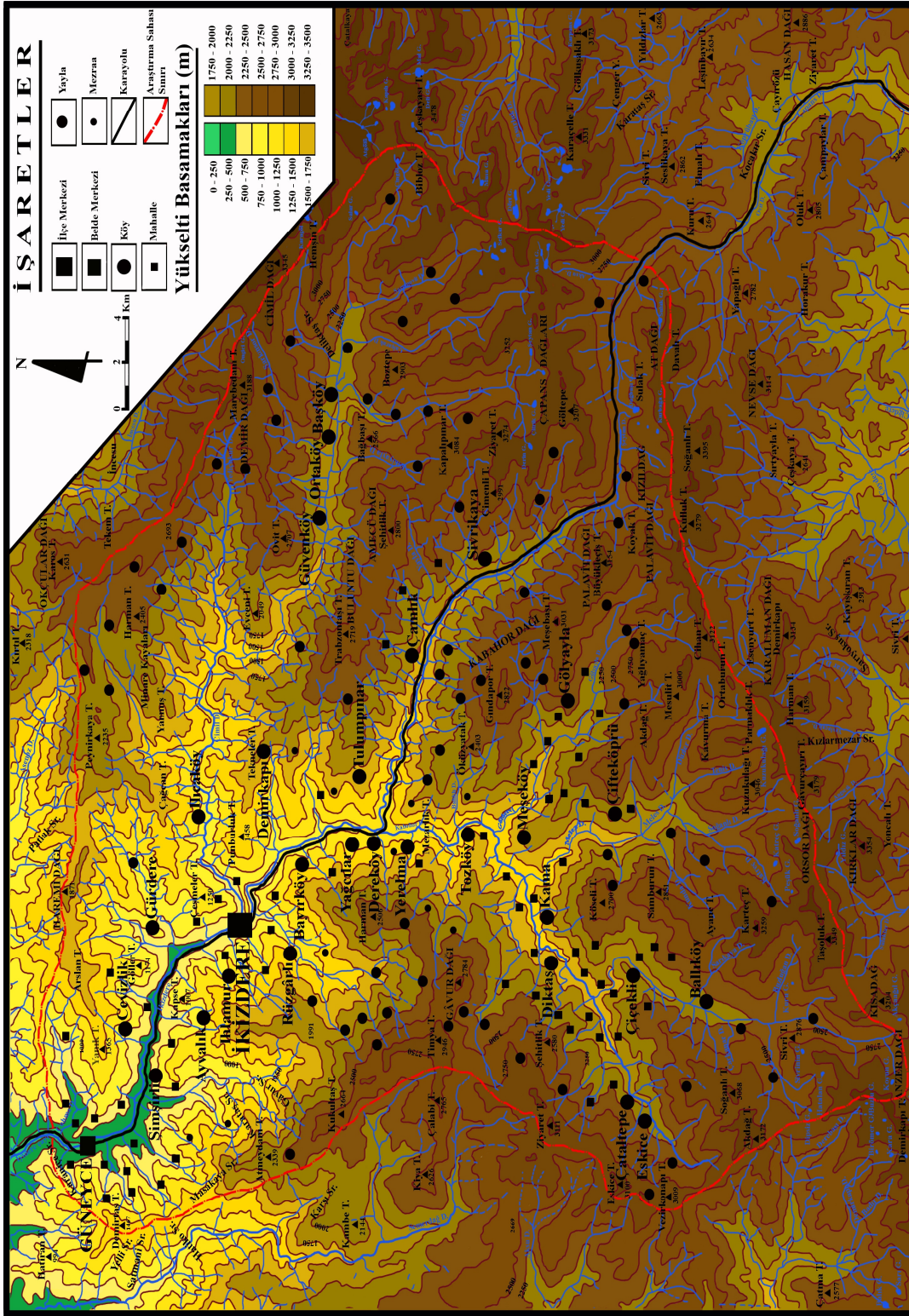
mevcut durumları açısından analiz ederek kır ya da kentlere yakınlıklarına göre sınıflamak mümkündür. Bilindiği gibi kasabalar, halk arasında yaygın bir kullanıma sahip olmasına karşın ülke yönetim organizasyonunda yer almadığı için ilçe, kaza, köy, kent gibi terimlerle devamlı karşılaştırılan ve bu idari birimler arasındaki yeri tam olarak belirlenememiş olan bir yerleşme şeklidir.¹³⁸ Kasabaların az nüfuslu olanlarının köye, çok nüfuslu olanlarının ise şehre dönük yerleşmeler olarak kabul edilmesi de bilinen bir başka gruplandırma biçimidir.¹³⁹ Bu genel sınıflandırmalar doğrultusunda köyleri ve köyden küçük yerleşmelerin tamamını kırsal yerleşmeler olarak kabul etmek, kasabaların da nüfus ve fonksiyonları açısından köy yerleşmelerine daha yakın olanlarını köye (ya da kıra) dönük kasabalar, kente yakın olanlarını da kente dönük kasabalar olarak adlandırmak mümkündür. Buna göre sahadaki yerleşmeleri gruplara ayırmak, bu yerleşmelerin incelenmesi konusunda büyük kolaylık sağlayacaktır.

Araştırma sahasında, devamlı yerleşme statüsünde 28 köy (yaklaşık 140 mahalleden oluşur) ve iki kasaba yerleşmesi (12 mahalleden oluşmaktadır) bulunmaktadır (Harita 2.6). Bu devamlı yerleşmelere, geçici yerleşme statüsündeki 85 kadar yayla ve mezraayı da dâhil ettiğimizde sahada yaklaşık olarak 115 kadar devamlı ve geçici yerleşmenin varlığından bahsetmek mümkündür. Bir kent yerleşmesinin bulunmadığı ilçede yakın zamanda böyle bir oluşumun ortaya çıkması da beklenmemektedir.

Söz konusu iki kasaba, çevrelerine göre bazı merkezi fonksiyonlara sahip, köy yerleşmelerine göre nispeten fazla nüfuslanmış ancak genel olarak küçük kasabalar. Çevrelerinde bulunan mahalle yerleşmeleri ile birlikte bir bütün olarak kabul edilen İkizdere ve Güneyce kasabaları pek çok faaliyet açısından sahadaki iki önemli merkezdir. Ancak gerek nüfus, gerekse fonksiyon ve kuruluş yeri açısından her iki kasabayı da kente dönük kasabalar olarak kabul etmek doğru olmaz. Bu çerçevede, bir kent yerleşmesinin var olmayışı kadar ilçe genelinde nüfusun yaşam biçiminden ekonomik faaliyet türlerine kadar pek çok farklı göstergenin incelenmesiyle de anlaşılacağı üzere, sahadaki yerleşmelerin tamamını **kırsal yerleşmeler** başlığı altında toplamak uygun olacaktır.

¹³⁸Koca,H.,1999, Düziçi İlçesinin Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi Yayınları no: 899, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi yayınları no:111, Araştırma serisi no: 46, Erzurum, s: 145.

¹³⁹Tümertekin,E.,1973, Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 1840, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 72, İstanbul, s: 55-56.



Harita 2.6. Araştırma sahasında yerleşmelerin dağılışı.

Sahadaki yerleşmeleri kullanım sıklığı açısından sınıflandırmak gerekirse devamlı yerleşmeler başlığı altında köy ve kasaba yerleşmeleri ile bunlara bağlı mahalle yerleşmeleri sayılabilirken yayla ve mezraa gibi yerleşmeler ise geçici yerleşmeler adı altında toplanabilirler. Söz konusu başlıklar altında bu yerleşmelerin çeşitli özelliklerinin irdelenmesi, sahadaki yerleşme sistematığını ve mevcut sorunları belirleme açısından oldukça yararlı olacaktır.

2.2.3.1. Kır yerleşmeleri

2.2.3.1.a. Köy yerleşmeleri

Araştırma sahasında yer alan köy yerleşmelerini çeşitli özellikleri açısından ele alarak incelemek mümkündür. Söz konusu bu özelliklerden birisi de kuruluş yeri özellikleridir.

Birinci bölümde etraflıca irdelendiği üzere İkizdere ilçesi, genel olarak eğim değerlerinin fazla olduğu, kuzeyden güneye doğru yükseltinin arttığı, yer yer 3000 m'yi aşan yükselti değerlerinin gözlendiği ve yaygın akarsu ağının etkisiyle oluşmuş flüvyal topoğrafyaya sahip bir alandır. Köy yerleşmelerinin de gerek kuruluş yerleri ve gerekse yerleşme formları açısından bu genel görünüme uygun olması gayet normaldir. Söz konusu bu topoğrafik özellikler nedeniyle araştırma sahasında yer alan köy yerleşmelerinin hemen tamamında kuruluş yeri olarak yamaçların tercih edildiği görülmektedir. Doğu Karadeniz Bölümü genelinde olduğu gibi, yerleşmeye müsait olan **yamaçlar** sahada yer alan köy yerleşmelerinin hemen tamamı için kuruluş yeri olarak tercih edilmişlerdir (Fotoğraf 2.5). Ayrıca köy yerleşmelerinin birden fazla yerleşim alanından oluşması sebebiyle yamaçlarda kurulmuş köylerin bir bölümünde bazı mahallelerin sırtlarda kurulduğu görülür. Bu yüzden kuruluş yerleri açısından köy yerleşmeleri arasında yamaç köylerinin yanı sıra **sırt ve yamaç köylerinin** varlığı da belirtilmelidir.

Elbette söz konusu köy yerleşmelerinin kuruluşunda eğimli arazi, yükselti koşulları gibi doğal çevre özelliklerinin yanı sıra çeşitli beşeri çevre koşullarının da etkisi söz konusu olmuştur. Ulaşım kolaylıkları nedeniyle karayoluna yakın olma, hayvancılık için su kaynaklarına ve yaylalara yakın olma gibi sebeplerle sahadaki köyler genellikle vadilerdeki yamaçlar üzerinde dağınık bir şekilde kurulmuştur. Bu kuruluş yeri tercihlerinin köy yerleşmeleri üzerinde bazı olumsuz etkilerinin varlığından

da bahsetmek mümkündür. Özellikle yüksek eğimli yamaçlarda kurulmuş köylerdeki en önemli sorunların başında heyelan ve toprak kaymaları gibi kütle hareketleri gelmektedir. Zaten Doğanay'ın da belirttiği üzere, yamaç köyleri, en köklü sorunları ulaşım problemleri olan, çoğunlukla dağlık alanların yüksek yamaçlarında kurulmuş köylerdir. Bu tip köyler, çığ ve kaya düşmeleri, sel ve toprak kaymaları gibi doğal afetler açısından riskli bölgelerde olmalarına karşın manzara avantajı olan havadar konumlarda yer alır.¹⁴⁰



Fotoğraf 2.5. Meskenlerin vadi yamaçlarında yer aldığı bir köy olan Dereköy'den görünüm.

Sahada yer alan yamaç köylerinde de en önemli sorunlar söz konusu bu kütle hareketleri olmakla birlikte köyleri, kuruluş yeri açısından vadi tabanlarından uzaklaştıran en önemli nedenlerden birisi ise özellikle bahar aylarında, yağış fazlası ve eriyen kar sularının etkisiyle ortaya çıkan sel sularının vadi tabanlarında oluşturduğu tahribat tehlikesidir. Özellikle kırsal üretim şekilleri üzerinde olumsuz etkisi daha büyük olan sel suları tehdidi gibi sebeplerle tercih edilmeyen vadi tabanlarının yerine kuruluş yeri olarak yamaçlar tercih edilmiştir. Bu sebeple de, Tandoğan'ın ifadesi ile *kartal yuvası* gibi yüksek ve havadar güzel manzaralı vadi yamaçları¹⁴¹ köylerin kuruluş yeri

¹⁴⁰Doğanay,H.,1997, a.g.e., s: 347.

¹⁴¹Tandoğan,A.,1970, *Çayeli ve Pazar İlçelerinde Yerleşme-Meskenler, Nüfus ve Ekonomik Faaliyetler*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt:XXVIII, Sayı: 3-4, s: 99-155, Ankara, s:103.

tercihinde ilk sırada yer almaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak sahada yer alan 28 köy yerleşmesinin 23'ü yamaçlarda 5'i ise sırt ve yamaçlarda kurulmuştur.

Köy yerleşmelerinin yaklaşık % 82'sinin yamaçlarda, kalanların ise sırt ve yamaçlarda kurulmuş olmasında, sahada düz alan bulmanın neredeyse imkânsız olması ve akarsular tarafından derince yarılmış olan topoğrafyanın ancak yamaçlarda ve nispeten korunaklı sırtlarda yerleşmeye müsait olmasından kaynaklandığı da ifade edilebilir. Ancak biraz sonra ele alınacağı üzere, sahada görülen dağınık yerleşme yapısı ve köylerin hemen tamamının, bazen birbirinden oldukça uzakta yer alan, çok sayıdaki mahalleden oluşması nedeniyle kuruluş yeri belirlemek güçleşebilmektedir. Aynı köyün bir ya da birkaç mahallesi vadi yamacında kurulmuşken bir başka mahallesi ise bir sırt üzerinde kurulabilmektedir. Bu nedenle, sahadaki köy yerleşmeleri için kesin bir kuruluş yeri tespit etmek güçleşmekte hatta imkânsız hale gelmektedir. Başka bir deyişle mevcut dağınık yerleşme düzeni, kuruluş yerleri hakkında yapılan bu tespitlerin genellemeden öteye gitmesine olanak tanımamaktadır.

Kuruluş yerleri açısından büyük çoğunluğu yamaç ile sırt ve yamaç köylerinden oluşan köy yerleşmeleri, bulundukları **yükselti basamakları** açısından da dikkat çekici özellikler taşımaktadırlar. Araştırma sahası genelinde köylerin yükselti kuşaklarına göre dağılışı incelendiğinde, yerleşmelerin 500 ile 2500 m arasında farklı yükseltilerde dağılmış olduğu görülür (Tablo 2.24).

Tablo 2.24. Araştırma sahasında köy yerleşmelerinin yükselti basamaklarına göre dağılışı.

Yükselti Basamağı (m)	Köy sayısı	Yüzdesi (%)	Nüfusu	Yüzdesi (%)	Ort. Nüfus büyüklüğü
501–1000	5	18	904	34.6	50
1001–1500	9	32	968	37.1	107
1501–2000	9	32	497	19.1	55
2001–2500	5	18	239	9.2	48
Toplam	28	100	2608	100.0	93

Kaynak: ADNKS sonuçları ile 1/25 000 ve 1/100 000 ölçekli topoğrafya haritalarının ilgili paftalarından hesaplanmıştır.

Sahada köy sayısının yükseltiye paralel olarak arttığı ve özellikle 1000–2000 m arasında yer alan yükselti kuşağında toplam 18 köy yerleşmesinin yer aldığı görülür. Yükseltisi 2000–2500 m arasında olan köylerin sayısının da beş olduğu düşünüldüğünde, sahadaki nüfus dağılışının aksine köylerin yaklaşık % 82 kadarının 1000 m'den yüksek yerlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Güneye doğru inildikçe yükseltinin artması sebebiyle söz konusu 23 köy sahanın bu kesiminde yer almaktadır.

Bunların dışındaki beş köy yerleşmesi ise 500–1000 m arasındaki yükselti kuşağında yer almaktadır.

Araştırma sahasında yükselti artışı ile nüfusta belirgin bir azalma söz konusudur. Gerçekten de 1001–1500 m yükselti kuşağında yaşayan toplam nüfus 968 kişi kadarken 1501–2000 m kuşağında bu değer 497’ye ve nihayet 2001–2500 m yükselti kuşağında ise 239 kişiye kadar düşmektedir.

Yerleşme sayısının yükseltiye paralel artışına karşın nüfusun azalışını aslında göçler ve ekonomik üretim biçimlerindeki değişim-dönüşüm süreçleri ile anlamlandırmak mümkündür. Araştırma sahasında en eski köy yerleşmeleri sahanın güneyinde yükseltinin fazla olduğu, hayvancılık faaliyetleri için uygun yayla alanlarına yakın yerlerde kurulmuş, arıcılık ve hayvancılık yapılan Çiçekli, Ballıköy, Tozköy, Meşeköy gibi köylerdir (Fotoğraf 2.6). Ancak zamanla, hayvancılık faaliyetlerine göre yükseltinin az olduğu kuzey alanlardaki çay tarımının daha ekonomik hale gelmesi ve 1960’lı yıllardan sonra etkisini iyice arttıran göçler söz konusu köy yerleşmelerindeki nüfusun azalmasına neden olmuştur. Bu sebeple de sahanın güneyindeki yüksek kesimlerde köy sayısı fazla iken kuzeydeki daha alçak yamaçlarda kurulmuş köy yerleşmelerinde ise nüfus daha fazladır.



Fotoğraf 2.6. Kış aylarında yükselti nedeniyle sahadaki bazı köylerde hayat şartları oldukça ağırlaşmaktadır (Meşeköy - yaklaşık 1850 m).

Araştırma sahasında köy yerleşmeleri ile yükselti arasındaki bağlantı açısından değinilmesi gereken bir diğer önemli özellik ise yerleşmelerin gevşek ve dağınık dokulu olmasından kaynaklanmaktadır. Eğimli bir yamaç üzerinde kurulmuş herhangi bir köy yerleşmesindeki mahallelerden biri 500 m yükseklikte yer alırken bir diğer mahalle ise 1300 m yükseltide yer alabilmektedir. Sahadaki köylerin büyük çoğunluğu için geçerli

olan bu durum sebebiyle köy yerleşmelerinin yükselti basamaklarına göre dağılışı ancak izafi olarak yapılabilmektedir. Bununla birlikte fikir vermesi ve sahadaki yerleşme sistematığının çözümlenmesi açısından bu sınıflandırma yine de önem taşımaktadır.

Yerleşme dokuları, köy yerleşmeleri için önem taşıyan bir diğer özelliktir. İklimden sonra yerleşme şekli üzerine etki eden bir diğer önemli doğal faktör rölyef olup bu etki nedeniyle dağlık, arızalı bölgeler genel olarak daha çok dağınık yerleşmenin, ovalar ise daha ziyade toplu yerleşmenin görüldüğü yerler olarak bilinirler.¹⁴² Araştırma sahasında da bu durumun canlı örnekleri ile karşılaşmak mümkündür.

Köyleri yerleşme dokuları açısından incelediğimizde, mevcut morfolojik yapının da etkisiyle çeşitli formlara sahip köylerin var olduğu görülmektedir. Sahadaki köy yerleşmelerinin büyük bir kısmı *dağınık* veya *gevşek dokulu* yerleşmelerdir. Doğu Karadeniz Bölümü'nün büyük kısmında olduğu gibi mevcut arazi yapısının toplu dokulu yerleşme oluşumuna izin vermemesi durumunun araştırma sahasında da tekrar ettiği görülmektedir. Arazinin büyük bölümünde eğim değerlerinin yüksek oluşu ile güneye doğru gidildikçe yükseltinin yer yer 3000 m'yi aşması gibi doğal etmenler, köy yerleşmelerinin ancak eğimli yamaçlarda ve dağınık dokuya sahip biçimde kurulmasına neden olmuştur (Fotoğraf 2.7). Bu durum sonucunda sahadaki 28 köy yerleşmesinin 19'u dağınık, 6'sı gevşek dokulu ve 3'ü ise toplu dokulu yerleşmeler* halini almıştır.



Fotoğraf 2.7. Adını sıcak su kaynağından alan Ilıcaköy'de meskenler yamaç ve sırtlar üzerine dağılmış durumdadır.

¹⁴²Tanoğlu,A.,1966, Nüfus ve Yerleşme, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1183, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:45, Baha Matbaası, İstanbul, s: 228.

*Toplu dokulu yerleşmeler olarak niteleyebileceğimiz Güvenköy, Ortaköy ve Başköy geçmişte aynı köyün üç farklı mahallesiymiş Cumhuriyet döneminden bu yana üç farklı muhtarlığa bölünmüş olup, bu köylerin Osmanlı döneminde Cimil köyünün mahalleleri konumunda olduğu burada hatırlanmalıdır.

İkizdere ilçesi genelindeki bu hâkim dağınık dokulu yerleşme biçimi beraberinde mekân üzerinde parçalı bir mesken dağılımının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Saha genelinde, birkaç meskenden oluşan ve yöresel olarak **küme** adı verilen mesken birlikleri bu parçalı yapının en küçük birimini oluşturmaktadır. Kümelerin birkaç tanesinin birleşmesiyle ise mahalleler ortaya çıkmıştır. Kümelerin birleşmesiyle meydana gelen mahallelerin birliği de köy yerleşmelerini oluşturmaktadır. Bu yapı dâhilinde sahadaki köy yerleşmelerinin (aynı zamanda kasabaların da) hemen tamamının küme adı verilen mesken birliklerinin bir araya gelmesiyle oluşan mahallelerden oluştuğunu ve köylerin bu açıdan mahalleli köyler grubuna dâhil edilebileceğini söylemek mümkündür (Fotoğraf 2.8).

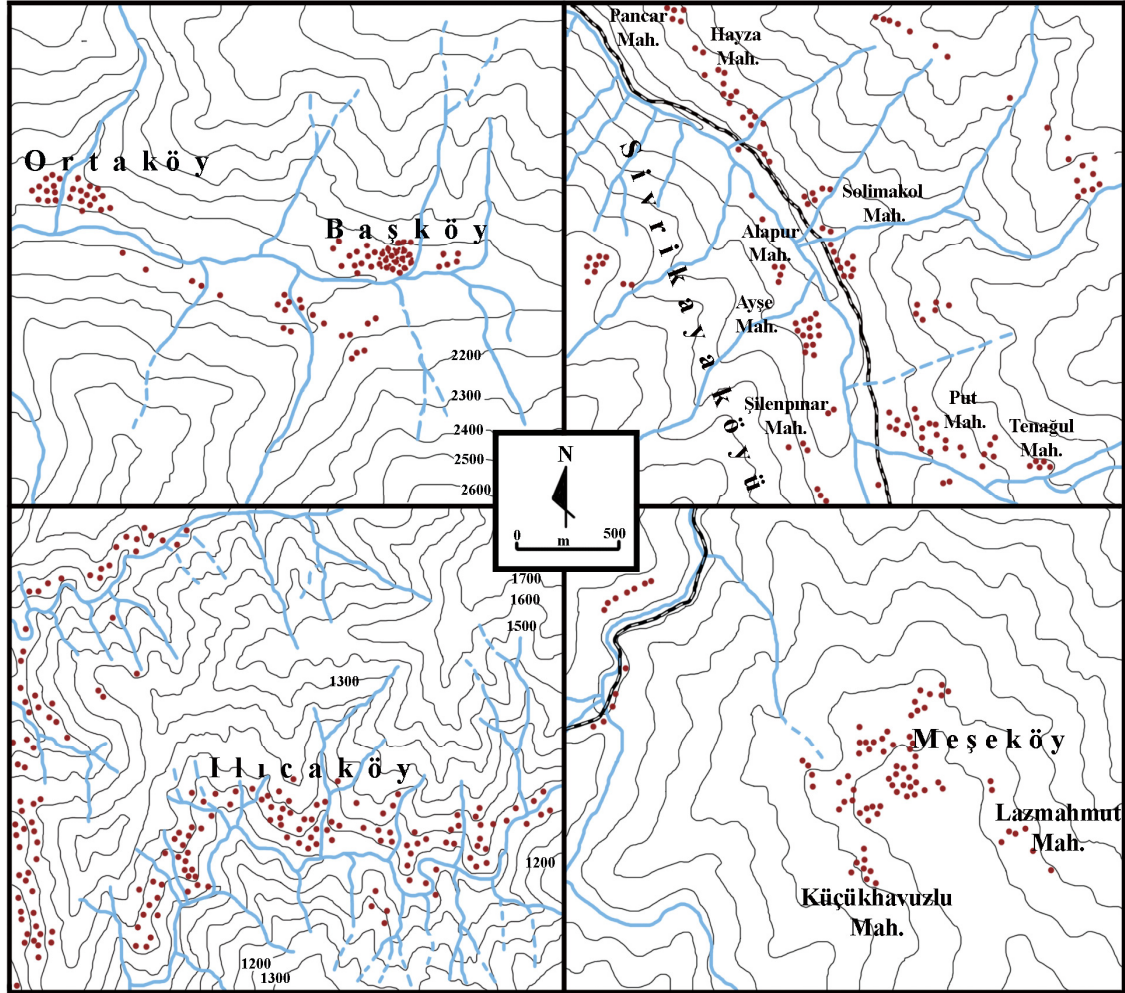


Fotoğraf 2.8. Beş mahalleden oluşan Sivrikaya köyünün karayolu kesiminden görünümü.

Elbette köy yerleşmeleri gerek kuruluş yerleri ve gerekse yerleşme dokuları açısından ele alındığında ortaya çıkan bir diğer özellik ise topoğrafya ile köy yerleşmeleri arasındaki ilgidir (Harita 2.7). Bu açıdan ele alındığında **köy yerleşme plânlarının** topoğrafik şartların kontrolünde geliştiği görülür. Bilindiği gibi düz araziler genellikle yerleşmeye daha elverişli olup bu tip yerlerde çoğunlukla dairesel plânlı yerleşmeler ortaya çıkmaktadır.¹⁴³ Araştırma sahasında ise düz alan bulmak neredeyse

¹⁴³Yazıcı,H.,1998, Orta Sakarya Vadisinin Coğrafi Etüdü –Yenice-Alpagut Arası- Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1040, Eskişehir, s: 95.

imkânsız olduğu için dairesel plânlı köy yerleşmelerine rastlamak çok zordur. Tam bir dairesel gelişim olmasa da benzer bir görünümü sahada ancak Ortaköy ve Başköy’de görmek mümkündür (Harita 2.7).



Harita 2.7. Topoğrafya ile köy yerleşme plânları arasındaki ilgi.

Bu durumun temel sebebi de söz konusu köylerdeki gevşek dokulu yerleşimden ötürü ortaya çıkan, yerleşme çekirdeğini oluşturan meskenlerin nispeten birbirine yakın inşa edilmiş olmaları durumudur. Ancak söz konusu birkaç köy dışında köylerin gelişimi az önce vurgulandığı gibi uzunlamasına olmuştur. Genel topoğrafik yapının etkisiyle ortaya çıkan dağınık yerleşme sebebiyle köy yerleşim plânlarında daha çok uzunlamasına bir gelişimden söz etmek mümkündür. Araştırma sahasındaki köy yerleşmeleri bazen akarsular tarafından yarılmış vadiler boyunca yamaçlar üzerinde bazen de karayolu boyunca uzunlamasına gelişmektedirler. Bu tip köylerden Sivrikaya köyü, Erzurum-Rize karayolu üzerinde yolun her iki tarafında da kurulmuş yerleşme

çekirdeklerinin bir araya gelmesi ile oluşmuş bir köydür. Aynı karayolu etrafında benzer şekilde kurulmuş bir diğer köy ise Çamlık köyüdür.

Köy yerleşmelerinin çoğu, yolların da içinden geçtiği akarsu vadilerinin yamaçlarında farklı yükselti basamaklarında yer alan yerleşme çekirdeklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuşlardır. Bayırköy, Tulumpınar, Yağcılar, Dereköy, Ilıcaköy, Şimşirli gibi köylerin oluşturduğu bu grup, araştırma sahası köylerinin büyük bölümünü içine alır. Çiçekli ya da Ballıköy gibi sahanın güneyinde yükseltinin fazla olduğu yerlerdeki köylerde de söz konusu uzunlamasına gelişim devam etse de bu tip köylerde daha çok vadi boyunca devam eden mahallelerin bir araya gelmesiyle tipik bir vadi içi yerleşmesi görünümünün ortaya çıktığını ifade etmek gerekir (Fotoğraf 2.9).



Fotoğraf 2.9. Sahada arıcılık faaliyetlerinin yoğun olduğu ve çoğunlukla yaz aylarında yayla fonksiyonu ön plâna çıkan Çiçekli (A-B) ve Ballıköy'den (C-D) görünümeler.

Genel bir ifade ile sahada mevcut topoğrafik faktörler nedeniyle ortaya çıkan dağınık yerleşme yapısının köy yerleşmelerinin belirli bir plân dâhilinde gelişmesine imkân tanımadığını söylemek mümkündür. Bir başka deyişle eğim ya da yükselti gibi çeşitli doğal çevre özellikleri ile yol sistemleri gibi beşeri çevre faktörleri köylerin

kuruluş yerlerini belirlemenin yanı sıra yerleşme dokuları ve yerleşim plânları ile gelişimleri üzerinde de birinci derecede etkin rol oynamışlardır.

Orman varlığı ve **köylerin ormanlar açısından durumu** ise bu yerleşmelerin önemli belirleyici özelliklerden bir diğeridir. Daha öncede ifade edildiği üzere, İkizdere ilçesinin tüm alanının yaklaşık % 27.5'lik bölümü ormanlardan oluşmaktadır. 26 259 ha'lık orman alanına sahip olan ilçede iki orman işletme şefliği tarafından kontrol edilen bu ormanlar, köy yerleşmelerindeki sosyo-ekonomik hayatı da yakından ilgilendirmektedir.

Köylerin hemen tamamının mahalleli oluşu ve dağınık yerleşmenin yaygınlığı nedeniyle kesin tespitler yapmanın zorluğuna karşın (bazen aynı köyün bir mahallesi orman içindeyken uzak bir mahallesi orman kenarı olabilmektedir) araştırma sahasındaki köy yerleşmeleri ormana göre konumları açısından gruplandırılabilir. Buna göre, sahada yer alan 28 köyün 10'u orman içi, 13'ü orman kenarı ve 5'i de orman uzağı ya da orman dışı köyler¹⁴⁴ konumundadır (Tablo 2.25).

Tablo 2.25. Araştırma sahasında yer alan köylerin ormana göre konumları açısından dağılımı.

Ormanla olan ilgisi	Sayısı	Yüzdesi (%)
Orman İçi	10	36
Orman Kenarı	13	46
Orman Uzağı	5	18
Toplam	28	100

Kaynak: İlçe Orman İşletme Şefliklerinden alınan bilgiler ve saha gözlemleri ile elde edilmiştir.

Sahada, Ilıcaköy, Bayırköy, Ayvalık, Şimşirli, Cevizlik gibi sayıları 10 kadar olan köy yerleşmesini sahip oldukları orman varlığı ve konumları nedeniyle orman içi köyler olarak adlandırmak uygun olacaktır. Çamlık, Rüzgârlı, Diktaş gibi 13 kadar köy ise orman kenarı köyler ve Ballıköy, Eskice, Ortaköy, Başköy gibi yükseltinin orman üst sınırından fazla olduğu beş köy de orman uzağı köyler olarak kabul edilebilir. Ancak sahadaki tüm köylerde, yakacak olarak odun tüketilmesi ve günlük hayattaki yaygın kullanımı gibi sebeplerle orman ile olan ilginin devam ettiği unutulmamalıdır. Bu vesileyle orman kenarı ve orman uzağı konumundaki köylerde de yapacak ve yakacak odun tüketimi için en yakın orman alanlarından yararlanıldığı oldukça açıktır. Zaten bu

¹⁴⁴Söz konusu bu sınıflandırma için bkz:

Emiroğlu,M.,1972, *Türkiye Orman İçi Kırsal Yerleşmeleri ve Bolu Örneği*, Ankara Üniversitesi DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi, sayı:1-2, s: 139-174, Ankara.

yoğun kullanım nedeniyle sahada eskiden orman içi olan bazı köyler de uzun süren tahribat sonucu orman kenarı köy konumuna gelmiştir.

Bu konuda bir genelleme yapmak gerekirse, sahada yer alan köy yerleşmelerinden orman içi ve orman kenarı konumunda olanların genelde sahanın kuzeyinde yoğunlaştığını, orman uzağı olan köylerin ise güneydeki yüksek kesimlerde kurulmuş köyler olduğu ifade edilebilir. Gerçekten de kuzeydeki vadi yamaçlarında yer alan orman alanları içinde kurulmuş köyler, hem sahadaki orman içi köyleri temsil etmekte hem de orman tahribatı ve antropojen etkinin yoğunlaştığı alanlar olarak dikkat çekmektedir. Oysa güneye doğru gidildikçe artan yükselti ile sıcaklığın azalması, yağış değerleri ve çeşidinde ortaya çıkardığı değişimle birlikte orman örtüsünün, yerini alpin çayırlara bırakmasına sebep olmakta ve bu nedenle buralarda kurulan köylerin orman uzağı niteliği taşıdığı görülmektedir. Genellikle yaylacılık fonksiyonu dâhilinde kullanılan bu köylerde geniş çayır-mera alanlarının varlığı nedeniyle hayvancılık faaliyetlerinin de geliştiği gözlenmektedir.

Araştırma sahasında yer alan köy yerleşmeleri ile ilgili bir diğer ayırıcı özellik ise **yüzölçümü büyüklükleridir**. Tüm kırsal ve tarımsal faaliyetlerin üzerinde yürütüldüğü alanları temsil etmesi nedeniyle köy ekonomileri üzerinde büyük öneme sahip olan yüzölçümleri açısından mevcut durumu incelemek uygun olacaktır.

Henüz kesinleşmemiş kadaströ çalışmalarına göre* sahada yer alan köy yerleşmeleri arasında yüzölçümü bakımından en büyük olanı Sivrikaya köyüdür. Yaklaşık 12 940 ha alana sahip olan Sivrikaya köyünden sonra sahanın en büyük yüzölçümlü ikinci ve üçüncü köyleri ise Ilıcaköy (9280 ha) ve Başköy (7280 ha)'dır. Ihlamur ve Ayvalık köyleri ise sırasıyla 320 ve 450 ha'lık yüzölçümleri ile bu sıralamanın sonunda yer alırlar (Tablo 2.26).

*Araştırma sahasında 2008 yılı itibarıyla kadaströ çalışmaları henüz devam etmekte olduğu için tüm köylerin yüzölçümü ve sınırları ile ilgili net bilgiler resmi kayıtlara düşmemiştir. İlçede yer alan 28 köy yerleşmesi ile ilgili kadaströ çalışmaları ihale usulü ile farklı harita mühendisliklerine yaptırılmaktadır. Tamamlandığında oldukça önemli bir veri eksikliğini giderecek olan bu çalışmalar doğrultusunda sahadaki 16 köye ait çalışmaları Rize İl Kadaströ Müdürlüğü'nden, 10 köye ait çalışmaları da Yıldızlar Haritacılıktan bizzat temin ettik. Bu şekilde, Net Cad formatında hazırlanmış bu çalışmalardan yararlanılarak sahadaki 26 köyün sınır ve yüzölçümleri aynı program yardımıyla m² hassasiyetinde hesaplanmış ve ha-km² birimlerinde kullanılmıştır.

Tablo 2.26. İkizdere ilçesinde köy yerleşmelerinin yüzölçümü büyüklükleri (2007).

Köyün adı	Alanı (ha)	Köyün adı	Alanı (ha)
Sivrikaya	12940	Tozköy	3280
Ilıcaköy	9280	Gölyayla	5950
Güvenköy	2830	Kama	800
Ortaköy	4290	Diktaş	1410
Başköy	7280	Çiçekli	1790
Demirkapı	3470	Çifteköprü	2070
Tulumpınar	1150	Ballıköy	5370
Yerelma	1220	Bayırköy	910
Meşeköy	5290	Yağcılar	530
Cevizlik	636	Dereköy	630
Ayvalık	450	Çamlık	3480
Ihlamur	320	Eskice	2250
Rüzgârlı	2640	Çataltepe	1800

Kaynak: Rize Kadastro Müdürlüğü kayıtlarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

İkizdere ilçesinde köy yerleşmelerinin yüzölçümleri 320 ha ile 12 940 ha arasında değişmekle birlikte bunların sadece ikisinde (% 7.7'sinde) yüzölçümünün 500 ha'dan daha az olduğu görülür. İlçedeki köylerin beşinde yüzölçümü 501–1000 ha arasında ve yine beş köyde de yüzölçümü 1001–2000 ha aralığında yer almaktadır. Yüzölçümü 2001–5000 arasında bulunan köy sayısı ise sekiz olup 5001–12 000 ha aralığında alana sahip köyler ise beş tanedir. Ortalama köy arazi büyüklüğünün yaklaşık 3156 ha olduğu sahada, yüzölçümü 12 000 ha'dan daha fazla olan tek köy yerleşmesinin ise Sivrikaya (12954 ha) olduğu görülmektedir (Tablo 2.27).

Tablo 2.27. Araştırma sahasında köy yerleşmelerinin yüzölçümü büyüklüklerine göre dağılımı (2007).

Yüzölçümü (ha)	Köy sayısı	Yüzdesi (%)	Toplam yüz. (ha)	Yüzdesi (%)	Ort. Köy Büyük. (ha)
500 den az	2	7.7	770	0.9	385
500–1000	5	19.2	3506	4.3	701
1001–2000	5	19.2	7370	8.9	1474
2001–5000	8	30.8	24310	29.7	3038
5001–12000	5	19.2	33170	40.4	6634
12 000 +	1	3.9	12940	15.8	12940
Toplam	26	100.0	82066	100.0	3156

Kaynak: Rize Kadastro Müdürlüğü kayıtlarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Sahada küçük yüzölçümlü köyler genellikle kuzeyde (Cevizlik, Ayvalık, Ihlamur vb.) yükseltinin az olduğu alanlarda yer alırken, güneydeki dağlık alanlar ile yükseltinin arttığı tepelik alanlar büyük yüzölçümlü köylerin (Sivrikaya, Ballıköy, Başköy vb.) bulunduğu yerler olarak dikkati çeker.

İlçe genelinde ekili-dikili alanların son derece az olması nedeniyle, köylerin alan büyüklüğü genelde çayır-mera alanlarının varlığı açısından avantaj sağlamaktadır. Gerçekten de araştırma sahasında yer alan köyler, nüfus büyüklüğü ve yoğunluklarının aksine, alanları açısından *geniş yüzölçümlü* yerleşmelerdir. Sahadaki köylerin 18'inde yüzölçümlerinin 1000 ha'ın üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durum da söz konusu genellemeyi destekler niteliktedir.

Köy yerleşmelerini birbirinden ayıran diğer bir özellik ise **ekonomik faaliyet türleridir**. Bu açıdan sahadaki köylerde mevcut coğrafi potansiyeller doğrultusunda bazı ekonomik faaliyet türlerinin diğerlerine göre daha fazla yaygınlık gösterdiği kabul edilebilir. En genel şekliyle köy yerleşmeleri, hâkim ekonomik faaliyetin ekip-dikme olduğu köyler ve hayvancılığın hâkim olduğu köyler olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Sahada çay, fasulye, mısır, patates gibi tarım ürünlerinin genellikle polikültür tarımının yapıldığı köylerin sayısı 12 kadardır. Geriye kalan 16 köyde ise hâkim ekonomik faaliyet türü hayvancılık olarak ifade edilebilir. Buna göre araştırma sahasındaki köy yerleşmelerinin yaklaşık olarak % 43'ünde ekip-dikme faaliyetleri ekonomik anlamda daha önemli iken, % 57'sinde ise hayvancılık faaliyetlerinin önem kazandığı görülmektedir.

Genel olarak ifade etmek gerekirse sahanın kuzeyinde başta çay tarımı olmak üzere ekip-dikme faaliyetleri yaygın iken güneye doğru gidildikçe artan eğim ve yükselti değerleri sebebiyle hayvancılığın ağırlığının hissedilmeye başlandığı ifade edilebilir. Güneyce Çay Fabrikası'nın da etkisiyle sahanın kuzeyinde yer alan Cevizlik, Şimşirli, Ayvalık, Bayırköy gibi köylerde hâkim ekonomik faaliyet türü olarak çay tarımı görülmektedir (Fotoğraf 2.10). Araştırma sahasında yer alan vadiler boyunca kurulmuş Yerelma, Demirkapı, Dereköy, Tulumpınar ve Yağcılar gibi köy yerleşmelerinde de eğimli yamaçlar üzerindeki taraçalarda kurulmuş bahçelerde çayın yanı sıra fasulye, mısır ve patates gibi ürünlerin de tarımı yapılmaktadır.

Sahanın güneyinde yer alan Sivrikaya, Kama, Meşeköy, Diktaş, Eskice gibi yaklaşık on altı köyde de hâkim ekonomik faaliyet türünün büyük ve küçükbaş hayvancılığa özellikle de büyükbaş hayvancılığa dayalı olmasında geniş otlak alanlarının etkisi büyüktür. Geleneksel yaylacılık faaliyetlerinin de geçmişten beri devam ettiği bu köyler, ekstansif hayvancılık metotları ile çayır-mera hayvancılığının yaygın olarak yapıldığı yerlerdir. Küçükbaş hayvan varlığının giderek azaldığı ve

genellikle büyükbaş hayvan sayısının daha fazla olduğu bu köylerde süt vb. hayvansal ürünlerin üretimi de söz konusu olmaktadır.



Fotoğraf 2.10. Çay tarımının yaygın olduğu Şimşirli köyünde çay bahçeleri arasında fasulye ve mısır da rastlanmaktadır.

Araştırma sahası köylerinde yaygın olarak yürütülen ekonomik etkinlikler içinde *arıcılık faaliyetlerini* de ele almak gereklidir. Esasen hayvancılık başlığı altında irdelenebilecek olan arıcılık, hayvancılığın yoğun olduğu köylerin yanı sıra ekip-dikme faaliyetlerinin öne çıktığı yerleşmelerde de sıkça görülen bir ekonomik uğraştır. Çevrede *kestane balı*, *çiçek balı*, *anzer balı* gibi adlarla anılan çeşitli bal türlerinin üretildiği sahada hemen her köyde arı kovanlarına rastlamak mümkündür. Ancak Ballıköy ve Çiçekli köylerinin bulunduğu Anzer vadisi elbette kovan sayısı ve bal üretimi açısından yöredeki en önemli köylerdir. Bu açıdan arıcılık faaliyetlerinin araştırma sahası köyleri için önemli bir ekonomik uğraş olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Sahadaki köylerin yerleşme coğrafyası açısından en ilgi çekici özelliklerinden birisi de bir kısmının yıl boyunca kullanılmıyor oluşudur. Rize'nin bir başka ilçesi olan Çamlıhemşin'de yer alan yaklaşık yedi köy yerleşmesinde bu duruma rastlanmış olup, yakın tarihli bir araştırmada da bu tip köyler *yayla köy yerleşmesi* olarak

adlandırılmıştır.¹⁴⁵ Aslında köy yerleşmeleri muhtarlıklar vasıtasıyla yönetilen, bu açıdan tüzel kişiliğe sahip ve sürekli yani yıl boyunca oturan yerleşmelerdir. Ancak sahada yer alan köylerin bir kısmında kışın sadece bir iki aile kalmakta ve aileler başta İyidere, Of ve Rize olmak üzere kıyıda yer alan çeşitli yerleşmelere göç etmektedir. Çataltepe, Çifteköprü, Eskice, Diktaş, Ballıköy ve Çiçekli köyleri her kış boşalan köylerken Güvenköy, Ortaköy ve Başköy ise bazı yıllar kış aylarında boşalan köylerdir. Ancak Cimil yöresindeki bu üç köyün de zaman içinde diğer köyler gibi kış aylarında sürekli boşalacağını öngörmek mümkündür.

Söz konusu bu nüfus hareketliliği, 2007 ADNKS sonuçları ile de açıkça gözler önüne serilmektedir. Çataltepe (2), Çiçekli (5) ve Çifteköprü (8) köylerinde toplam nüfusun sadece 15 olması, Ortaköy (13) ve Güvenköy’de (9) yıl boyunca oturan nüfusun da sadece 22 olması bu köylerde yıl boyunca oturan nüfusun azlığını göstermektedir. Sürekli nüfuslarına bakarak neredeyse terkedilmiş olarak adlandırabileceğimiz bu köyler, bahar ve yaz aylarında ise onlarca aile tarafından canlı bir ekonomik faaliyet alanı olarak kullanılmakta, yüzlerce kişi arıcılık ve büyükbaş hayvancılık faaliyetlerini buralarda sürdürmektedirler. Oldukça yüksek yerlerde kurulmuş (1400–2200 m arasında farklı yükseltilerde), kış ayları uzun ve sert geçen, ulaşım imkânlarının son derece yetersiz olduğu ve hayvancılık ekonomisinin hâkim olduğu bu köylerdeki en önemli itici güç kış aylarındaki ekonomik faaliyet sıkıntısıdır. Yaz aylarında önemli ölçüde gelir getirici hayvancılık ve arıcılık sebebiyle tamamıyla terk edilmemiş olan bu köyler, mevsimlik nüfus hareketleri nedeniyle oldukça ilgi çekici bir görünüm oluşturmaktadırlar.

Tüm bu özellikleri dâhilinde, sayıları kimi yıllar dokuza kadar çıkabilen (Ortaköy ve Güvenköy’ün de kış aylarında boş kaldığı yıllar) bu köyleri yaylacılık fonksiyonları dâhilinde sadece yaz aylarında kullanılan köy yerleşmeleri olarak da nitelemek mümkündür.

¹⁴⁵Özçağlar,A.,vd.,2006, *Çamlıhemşin İlçesinde Doğal ve Beşeri Kaynak Tespitine Bağlı Olarak Geliştirilen Arazi Kullanım Kararları*, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Coğrafi Bilimler Dergisi, cilt: 4, sayı: 1, s: 1-29, Ankara, s: 14.

2.2.3.1.b. Mahalle yerleşmeleri

Mahalleler, araştırma sahasında yer alan devamlı yerleşmelerden bir diğerini oluşturmaktadırlar. Genelde bağlı yerleşmeler konumunda olmalarına karşın bunların saha için özel bir önem taşıdığını söylemek mümkündür. Daha önce de belirtildiği üzere araştırma sahasında iki kasaba ve 28 köy yerleşmesi yer almaktadır. Bu genel dağılım içinde mahalle yerleşmelerini de iki başlıkta incelemek mümkündür. İkizdere ve Güneyce kasabalarını oluşturan mahalleler ile köy yerleşmelerinin mahalleleri söz konusu iki grubu oluşturmaktadır. İkizdere ve Güneyce kasabalarının mahalleleri on iki kadar olup bunların yedisi İkizdere'yi beşi ise Güneyce'yi oluşturan yerleşmelerdir (Tablo 2.28).

Tablo 2.28. İkizdere ve Güneyce'ye bağlı mahalleler ile 2007 yılı nüfusları.

Mahalle Adı	Nüfusu	Mahalle Adı	Nüfusu
Çarşı Mahallesi	1436	Güneyce Çarşı Mahallesi	245
Çağırankaya Mahallesi	109	Güneyce Kızıltepe Mahallesi	86
Gündoğdu Mahallesi	71	Güneyce Köprübaşı Mahallesi	246
Güney Mahallesi	79	Güneyce Kurtuluş Mahallesi	367
Kirazlı Mahallesi	154	Güneyce Yeşiltepe Mahallesi	373
Yeşilyurt Mahallesi	156	Toplam	3426
Zafer Mahallesi	104		

Kaynak: ADNKS sonuçlarından derlenmiştir.

İkizdere ve Güneyce kasabalarının mahalleleri içinde en kalabalık olanı İkizdere'ye bağlı Çarşı Mahallesi olup 2007 yılında nüfusu 1436 kadardır. Sahada yer alan Güneyce'ye bağlı Yeşiltepe (373) ve Kurtuluş (367) Mahalleleri ise aynı dönemde yaklaşık 740 kişilik nüfusları ile en kalabalık ikinci ve üçüncü mahallelerdir. Bu on iki mahalle arasında nüfusu en düşük olanlar ise Gündoğdu (71) ve Güney (79) Mahalleleri'dir (Fotoğraf 2.11). Bunlar ile birlikte toplam mahalle nüfusu 3426 kadardır.

İlçe nüfusunun 2007 yılında 6034 kişi kadar olduğu düşünüldüğünde söz konusu mahallelerin nüfusunun toplam nüfusun yaklaşık % 57'sini oluşturduğu görülmektedir. Yoğun bir şekilde nüfuslandığı görülen bu mahalleler, İkizdere ve Güneyce kasabalarının kurulduğu İkizdere vadisinde ve vadinin her iki yamacında karşılıklı olarak yer almaktadırlar. Çarşı mahalleleri hariç tutulursa (İkizdere ve Güneyce Çarşı Mahalleleri) genellikle gevşek dokulu ve dağınık bir yerleşimin hâkim olduğu bu mahallelerde de yamaçlar boyunca orman tahribatının yoğun olduğunu gözlemlemek mümkündür. Söz konusu bu mahalle yerleşmelerinin merkezlere yakınlıkları ve konum

avantajları sebebiyle ikinci grup mahallelerden daha fazla büyüyüp nüfuslandıkları görülmektedir.

Araştırma sahasındaki ikinci grup mahalle yerleşmeleri ise köy yerleşmelerinin mahalleleridir. Bilindiği üzere köyleri mahalleli olup olmamalarına göre de sınıflandırmak mümkündür.¹⁴⁶ Böylesi bir ayrıma gidildiğinde saha genelindeki köy yerleşmelerinin hemen tamamının mahalleli köy tipine uygun olduğu görülür.



Fotoğraf 2.11. Mahallelerde genelde gevşek doku hâkimdir. Merkeze bağlı Güney Mahallesi (A) ve Güneyce'ye bağlı Kurtuluş Mahalleleri'nden (B) görünüm.

Doğu Karadeniz Bölümü genelinde olduğu gibi araştırma sahasında da topoğrafik özelliklerin bir çeşit zorunluluk olarak ortaya çıkardığı dağınık yerleşme şekli, köyler için *mahalleli köy tipini* de beraberinde getirmiştir. Yerleşilecek alan azlığı ile eğim ve yükselti değerlerinin kısa mesafelerdeki büyük artışı nedeniyle küçük yerleşim birimleri şeklindeki mahalleler, araştırma sahasındaki köylerin en önemli yerleşim üniteleri durumuna gelmişlerdir. Daha önce de ifade edildiği üzere, yörede **küme** olarak adlandırılan, birkaç evin bir araya gelmesiyle meydana gelen yerleşim birlikleri yaygın olarak gözlemlenmektedir. Bu kümelerin birkaçının bir araya gelmesiyle mahalleler meydana gelmekte ve esasen köy yerleşmelerini de çeşitli adlar altında gruplanan bu mahalleler birliği oluşturmaktadır.

Sahada genel olarak bir merkezi köy etrafındaki birkaç mahalleden söz etmek yerine çok sayıdaki mahallenin bir araya gelmesiyle oluşmuş köylerden bahsetmek yerinde olur. Bu çerçevede, araştırma sahasındaki 28 köy yerleşmesinin hemen tamamının eğimli yüksek araziler üzerinde kurulmuş mahalle şeklinde çok sayıdaki

¹⁴⁶ Mahalleli köyler için bkz: Özçağlar, A., 1996, *Türkiye'nin İdari Coğrafya Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler*, Ankara Üniversitesi, DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi, s: 12, Ankara, s: 11.

yerleşme biriminin bir araya gelmesiyle oluştuğunu ifade etmek mümkündür (Fotoğraf 2.12). Genel olarak doğal çevre özelliklerinin ortaya çıkardığı yerleşme dokusu ve biçimi sebebiyle özel bir öneme sahip olan mahalle yerleşmelerine araştırma sahasının her yerinde rastlamak mümkün olabildiği gibi bazen yedi sekiz mahalleden oluşan köylere de rastlanabilmektedir. Yapmış olduğumuz arazi gözlemleri ve mülâkatlar yolu ile sayılarının yaklaşık 140 kadar olduğunu tespit edebildiğimiz bu mahalleler* genel olarak araştırma sahasının yerleşme ünitelerinin de temelini oluşturmaktadırlar.



Fotoğraf 2.12. Bayırköy’e bağlı Çamçavuş Mahallesi’nden bir görünüm.

Buraya kadar ifade edilen iki grup mahalle yerleşmesi için belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise bazı mahallelerin zaman içinde gelişip büyüyerek köy yerleşmesi halini almış olmalarıdır. Bu tip mahalleler gelişen ekonomik şartlar ve değişen idari bölümlenme ile ilgili olarak zamanla köy yerleşmesi olarak adlandırılmışlardır. Bazı mahalleler ise, geçmişte geçici yerleşme iken zamanla devamlı yerleşilen bir görünüm almış ve bu yolla ortaya çıkmışlardır. Genellikle eski mezraa yerleşmelerinin dönüşümü ile ortaya çıkan bu mahallelere sahada sıkça rastlanabilmektedir.

*Bu tip mahalleler için önemli bir ayrıntı ise bunların çoğunlukla bir aile ya da sülale adı taşıy nitelikte oluşlarıdır. Akraba ailelerin bir arada yaşama isteği nedeniyle ortaya çıkan bu durum sonucunda sahadaki pek çok köy yerleşmesindeki onlarca mahalle Hapelli, Yakupağalar, Kalçalar ve Abdioğlu gibi adlar almıştır. Bu konudaki bir diğer yığılım ise yer-yön adlarında olmuş, aşağı mahalle, yukarı mahalle, orta mahalle gibi adlandırmalar oldukça sık kullanılmıştır.

Yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, sahada yer alan mahalle yerleşmelerinden birinci grupta on iki mahalle, kasabaları oluşturan ve nüfus çekme potansiyeline sahip yerleşmelerdir. Öyle ki sahada nüfusun yarısından fazlası bu on iki mahallede yaşamaktadır. İkinci grup mahalleler olarak adlandırdığımız yerleşmeler ise sahadaki köy yerleşmelerinin temelini teşkil etmeleri ve dağınık yerleşme formuna uygun olarak sahanın kırsal yerleşme düzenini oluşturmaları açısından önem taşımaktadırlar.

2.2.3.1.c. Geçici yerleşme şekilleri

İkizdere ilçesinde dikkat çekici geçici kırsal yerleşmeler de yer almaktadır. Köyden küçük yerleşmeler olarak adlandırılan bu grup yerleşmeler köylere ekonomik anlamda sağladıkları katkıların yanı sıra kırsal alan kavramının tamamlayıcısı olmaları açısından da önem taşımaktadırlar.¹⁴⁷ Araştırma sahasında, bu grup altında yani geçici kırsal yerleşmeler başlığı altında sınıflandırılabilen olan yerleşmeler **mezraa** ve **yaylalardır**.

Hatırlanacağı üzere, kırsal kesimde yürütülen ekonomik faaliyetlerin sonucunda ve adeta onun zorlamasıyla ortaya çıkmış olan mezraa yerleşmeleri, bulundukları bölgeler açısından çeşitli karakteristikler taşımaktadırlar. Öyle ki, Doğu Karadeniz Bölümü ve Doğu Anadolu'nun Erzurum-Kars Bölümü mezraalarıyla Doğu Anadolu Bölgesi'nin diğer bölümleri ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki mezraalar arasında her bakımdan önemli farklar söz konusu olabilmektedir.¹⁴⁸ Çeşitli özellikleri ile diğer bölgelerdeki benzerlerinden ayrılan Doğu Karadeniz Bölümü mezraaları, köylerden yaylaya, yaylalardan köye doğru yılda iki kez gerçekleşen göçler esnasında yerleşilen alanlardır. Bunlar daha çok ilkbahar ve güz mevsimlerinde hayvan otlatılan, kışlık çayır ve odun sağlanan, az miktarda mısır ve patates tarımı yapılan geçici yerleşmeler olup bu anlamda temel ekonomik fonksiyonları birinci derecede hayvancılığa ve ikinci derecede de ekip-biçme faaliyetlerine dayanmaktadır.¹⁴⁹

Araştırma sahasında yer alan mezraa yerleşmeleri ise geçmişteki önemlerini büyük ölçüde yitirmiş olan yerleşme şekilleri olup sayıları zaman içinde gitgide

¹⁴⁷Doğanay,H.,1984, a.g.e., s: 123-126.

¹⁴⁸Tunçel,H.,1996, *Mezraa Kavramı ve Türkiye'de Mezraalar*, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, sayı: 5, s: 73-98, Ankara, s: 92.

¹⁴⁹Doğanay,H.,1997, a.g.e., s: 288-290.

azalmıştır. Eskiden yaylalara çıkıp inme dönemlerinde yayla göçleri esnasında kullanılan mezraaların önem ve sayılarının azalmasında çeşitli faktörlerin etkin olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki ve en önemlisi köy yerleşmelerindeki nüfusun sürekli devam eden göçler sonucunda azalmasıdır. Kırsal alanda sürekli yaşayan nüfustaki bu büyük düşüş, geleneksel yaylacılık faaliyetlerini yürüten nüfusun da azalmasına yol açmış, bu durum ise mezraaların kullanımını giderek azaltmıştır. Bir kısım mezraanın da zaman içinde mahalle yerleşmesine dönüşerek statü değiştirdiği ve geçici kırsal yerleşme olmaktan çıkıp sürekli kırsal yerleşme halini aldığı gözlenmiştir. Gölyayla, Rüzgârlı ve Diktaş köylerindeki mezraa mahalleleri bu şekilde ortaya çıkmıştır. Daha önce mezraa olarak kullanılan ve yılın belli devrelerinde yaylalara çıkış ve iniş dönemlerinde yerleşilen bu yerleşmeler, zaman içinde önce birkaç ailenin devamlı iskânı ve bazı başka ailelerin de buna katılımıyla ilk olarak devamlı yerleşme ve ardından mahalle halini almışlardır. Yükselteleri genellikle 800–1500 m aralığında yer alan sadece birkaçı 1900–2100 m yüksekliklerde bulunan bu mezraa yerleşmeleri sahanın kuzeyinde ve kuzey doğusunda yoğunlaşmışlardır.

Mezraalar hakkındaki bir diğer değişiklik ise yaşanan fonksiyonel dönüşüm sürecidir. Yerel söyleyişle *mezre* olarak adlandırılan mezraalar sahada yaşanan göçlerden birinci derecede etkilenmişlerdir. Sahada sürekli ve geçici kırsal yerleşmeler arasındaki mevsimlik nüfus hareketi, geçmişte köy, mezraa ve daha sonra yayla yerleşmeleri arasında gerçekleşmekte iken süregelen göçler yoluyla ortaya çıkan nüfus azalmaları ile öncelikle yüksek yaylalar terk edilmeye başlanmıştır. Zaman içinde bazı köylerde nüfus azalmasına bağlı olarak beslenen hayvan sayısındaki düşüşle birlikte geçmişte mezraa olarak kullanılan yerleşmeler söz konusu bu nüfus hareketliliğinin son noktasını oluşturur hale gelmiştir. Bunun sonucunda geçmişte sadece yaylaya gitmek için bir yerleşme yeri olarak kullanılan ve kısa süre kalınan bir kısım mezraalar bugün neredeyse tüm yazın geçirildiği yayla fonksiyonundaki yerleşmeler durumuna gelmiştir. Hayvancılık amacıyla kullanan aile sayısının azalması ve hayvan sayısının düşmesi ile mevcut çayır ve otlakların yeter derecede oluşu, insanları yükseltisi daha fazla olan yerlere gitmekten alıkoymakta ve bu durum sonucunda da mezraa yerleşmelerinin bir bölümünde işlevsel bir dönüşüm yaşanmaktadır. Genellikle Ilıcaköy ve Cimil vadisinde örneklerine rastlanan bu mezraaların dışında, tamamen terkedilmiş olan mezraa sayısı da oldukça fazladır. Çalışmamız boyunca vurgulanan göç süreçlerinin olumsuz etkisi,

sahada bu yerleşme şekline ait birçok örneğin günümüzde artık kullanılmaz hale gelmesine ve bunların metruk alanlar halini almasına neden olmuştur.

Sahada geçici kırsal yerleşme biçimleri içinde fonksiyon değişmelerine karşın varlığını devam ettiren yerleşme şekilleri ise **yayla** yerleşmeleridir. Yerleşme coğrafyasının önemli konularından birisini oluşturan yaylalar ve bu kapsamda yürütülen yaylacılık faaliyetleri İkizdere ve çevresi için hala önemini korumaktadır.

Bilindiği gibi yaylalar, Türkiye yerleşme literatüründe önemli bir yer tutmakta olup özellikle Karadeniz Bölgesi'nde biraz da topoğrafyanın zorlamasıyla oldukça yaygın olarak görülen geçici yerleşme şekilleridir. Doğanay'ın da ifade ettiği üzere yaylalar, devamlı yerleşmelerde yaşayan bazı ailelerin ekonomik faaliyet uzantıları olup, bu yerleşmelerde hayvan otlatmak, tarım yapmak ve bazı hayvansal ürünler üretmek gibi ekonomik faaliyetler yapılır.¹⁵⁰ Bir yerleşme coğrafyası terimi olarak yayla, çoğu kez geçici bir yerleşme yerini ifade eden; yaz mevsiminde en sıcak aylarda çıkılan ve bir takım ekonomik faaliyetlerde de bulunulan yerleşmelerdir.¹⁵¹

Hayvancılık ekonomisinin özellikle de ekstansif yöntemlerle yürütülen hayvancılığın tamamlayıcısı konumundaki yaylaların var oluş nedeni olarak bu faaliyetleri göstermek mümkündür. Hemen her köyün en az bir yayla yerleşmesine sahip olduğu araştırma sahasında yaklaşık olarak 70'ten fazla (76 kadar)* yayla bulunmaktadır. Bu yaylalar yılın belirli aylarında kullanılmakta olup köy ekonomilerinin adeta vazgeçilmez bir tamamlayıcılarıdır.

Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta az önce mezraa yerleşmelerini birinci derecede etkilediği söz edilen göçlerin yayla yerleşmeleri üzerindeki etkisidir. Geçici kırsal yerleşmeleri kullanan köylerdeki nüfusun giderek azalması, ilk olarak kullanılan yayla sayısında, ikinci olarak da yaylaların kullanım amacında değişiklikler oluşturmuştur. Göçün ortaya çıkardığı ilk değişiklik olarak ifade edebileceğimiz sayısal azalma sonucunda geçmişte aynı köyün aileleri 4–5 farklı yaylaya çıkarken bugün sadece tek yaylada toplanmalar görülmektedir. Saha genelinde yaygın olarak gözlenen bu durum sonucunda, yoğun bir nüfus tarafından kullanılan

¹⁵⁰Doğanay,H.,1997, a.g.e., s: 273.

¹⁵¹Emiroğlu,M.,1977, Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, No: 272, Ankara, s: 17.

*Bu sayının artırılması mümkündür. Çünkü saha genelindeki eğilim, aynı ailenin kullandığı sayıları 8-10'u geçemeyen yayla evlerinin, yakındaki bir yayla yerleşmesi ile aynı adla anılmasından ziyade farklı bir yayla olarak zikredilmesi yönünde olmaktadır.

geleneksel ve rekreasyonel amaçlara hizmet eden yayla sayısının tüm yayla varlığının dörtte biri ya da beşte biri oranına kadar gerilediği söylenebilir.

Sahadaki yaylaların yükseltileri genel olarak 1400–2600 m arasında olmakla birlikte uç örnekler göz ardı edildiğinde asıl dağılımın 1900–2300 m arasında gerçekleştiği görülmektedir (Fotoğraf 2.13). Orman üst sınırının sona erip Alpin çayır katının başladığı yükselti basamaklarında yer alan bu yayla yerleşmelerini kullanım şekilleri açısından iki farklı grupta ele almak mümkündür.



Fotoğraf 2.13. Kafkame yaylasından (Aşağı yayla) bir görünüm (2240 m).

Sahanın güneyinde ve doğusunda, artan yükseltiye paralel olarak yaygınlaşan yaylacılık faaliyetleri kapsamındaki yaylacılık ekonomisinde elbette hâkim faaliyet hayvancılıktır. Ancak yaptığımız mülâkatlarda yaylacılar tarafından, hayvan sayısında geçmiş yıllara göre önemli bir düşüşün olduğu ifade edilmiştir. Örneğin Aşağı yayladaki hayvan sayısının kat kat düştüğü ve eskiden en az 8–10 büyükbaş hayvanın bulunduğu barınaklarda bugün ancak 1–2 hayvan bakıldığı ifade edilmiştir. Elbette bu durum saha genelinde farklılıklar da göstermektedir. Sahanın güneyinde yer alan Ovit çevresindeki yaylalarda (Dağbaşı, Aksu, Soğanlı, Kazançukuru yaylaları gibi) hem küçükbaş hem de büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinin çevreye göre daha canlı olduğu bir diğer deyişle buralarda geleneksel hayvancılık faaliyetlerinin henüz devam ettirildiği gözlenmiştir. Bayırköy ve çevre köylerden gelen, farklı soyadları almış olsalar da büyük çoğunlukla Ekşioğlu sülalesi tarafından kullanılan bu yaylalarda geçmişe nazaran daha

az da olsa hayvancılığa dayalı geleneksel yaylacılık faaliyetleri sürdürülmektedir (Fotoğraf 2.14). Bu çevrede yer alan Dağbaşı, Aksu, Soğanlı yaylası gibi yaylalar sayıları azalsa da geleneksel hayvancılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü ve küçükbaş hayvan varlığı nedeniyle de sahadaki diğer yaylalardan ayrılan geçici yerleşmelerdir.



Fotoğraf 2.14. Ovit çevresindeki yayla evlerinden görünüm.

Ovit çevresindeki yaylalar ile ilgili olarak yapılan bir araştırmada da bu durum irdelenmiş ve söz konusu çevrede yer alan geçici yerleşmelerin büyük çoğunluğunun Ekşioğlu sülalesinden aileler tarafından kullanıldığı belirtilmiştir.¹⁵³ Karayoluna yakın olmaları sebebiyle ulaşım sorunu çok az olan bu yaylalarda konutlardaki taş malzeme kullanımı da ilgi çekici boyuttadır (Fotoğraf 2.15). Sahanın güneyine doğru gidildikçe doğal çevre özelliklerinde yaşanan değişim, konut malzemelerinde de kendini göstermiş, kuzeyde yer alan ahşap ağırlıklı yayla evlerinin yerini bu çevrede ağırlıklı taş malzeme kullanılmış yayla evleri almıştır.

Yaylacılıkla ilgili önemli özelliklerden birisi de yaylacılık takvimleridir. Daha çok kullanım amaçları çevresinde şekillenen bu etmenlerin yaylalara iniş-çıkış

¹⁵³Dağcı,İ.,1999, Ovit Yöresinde (Rize-İkizdere) Geçici Yerleşmeler, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, s: 33.

tarihlerini sıkı bir şekilde kontrol altında tuttuğu bilinmektedir.¹⁵⁴ Araştırma sahasında da yaylalara çıkış ve dönüş tarihlerinin oluşturduğu yaylacılık takvimleri üzerinde pek çok farklı etmenin kontrolü bulunmaktadır. Öğrencilerin yaz tatilleri, kamu çalışanlarının yıllık izin dönemleri, sıcaklıkların belirli değerlerin üzerine çıkması ve böylece ortaya çıkacak kar erimeleriyle yayla yollarının açılması gibi etmenler bunlar arasındadır. Söz konusu bu etmenler nedeniyle günümüzde yaylaya çıkma mevsimleri geçmişe nazaran biraz daha değişikliğe uğramakta ve az önce belirtilen sebeplerden ötürü Mayıs ayının son haftasından itibaren başlayan yaylaya çıkışlar Haziran ayı boyunca devam etmektedir. Eylül ayının sonlarından itibaren ise yaylalardan dönüşler başlamakta ve bu hareketlilik Ekim ayı boyunca sürmektedir. Bu şekilde, yaklaşık dört ay kadar sürdürülen bir dönemi sahada **yaylacılık mevsimi** olarak adlandırmak mümkündür.



Fotoğraf 2.15. Ovit çevresindeki yaylalardan Köprübaşı yaylası.

Araştırma sahasında yaylaları kullanan nüfusu kesin olarak belirlemek çok güç hatta imkânsızdır. Bu durum yaylacılık faaliyetlerinin doğasından kaynaklanır olsa da biraz da İkizdere ilçesinin demografik yapısıyla ilgilidir. Sahadaki nüfusun büyük çoğunluğu yaylacılıkla doğrudan ya da dolaylı ilgili (hiç olmazsa şenlikler kapsamında) olmakla birlikte buna bir de ilçeden göç etmiş nüfusun yaz aylarında yaylalara akın edişi eklendiğinde, yaylacılık faaliyetine katılan nüfusun belirlenmesindeki güçlükler iyice artmaktadır. Ayrıca yaptığımız mülâkatlarda, gitgide sayıları azalmasına karşın yakın çevreden sahadaki yaylalara yaz aylarında bir takım ailelerin hayvancılık için geldiği de belirtilmiştir. Yakın çevreden gelen yaylacıların ortaya çıkardığı bu nüfus

¹⁵⁴Zaman,S.,2007, Fonksiyonel Değişim Sürecinde Antalya Beydağları Yaylaları, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 967, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 125, Araştırmalar Serisi No: 50, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum, s: 127.

hareketliliği de sahadaki yaylacı nüfusu arttırmaktadır. Görüldüğü üzere sahadaki yaylacı nüfusu tam olarak belirlemenin zorluklarına karşın baharla birlikte İkizderelilerin çok büyük bölümünün farklı amaçlarla bu faaliyetlere katıldığı diğer bir deyişle kent, kasaba ve köylerden yaylalara akın ettiği ifade edilebilir.

İkizdere ilçesinde yer alan yayla yerleşmelerinin en önemli özelliklerinden birisi de bu yerleşmelerde yaşanan fonksiyonel değişim sürecidir. Bilindiği gibi, kentli nüfusun dinlenme, eğlenme, serinleme, dağlık ve ormanlık alanlara yönelim şeklindeki talepleri gün geçtikçe artmakta ve bu durum geleneksel yayla alanlarının yeni amaçlarla kullanılmaya başlanmasına ya da bir diğer deyişle fonksiyon değiştirmesine yol açmaktadır.¹⁵⁵ Bu durumun örneklerine sahada yoğun bir şekilde rastlanmaktadır. Geçmişte, sınırlı ölçüde ekip-dikme faaliyetleri ve ağırlıkla hayvansal ürün üretimi amacıyla çıkılan yaylalar bugün gelinen noktada çoğunlukla büyük kentlere göç etmiş İkizderelilerin memleket özlemi giderdikleri alanlar durumuna gelmişlerdir. Araştırma sahasında yer alan yaylalar bugün çoğunlukla, üretilen ürünlerden ziyade yapılan şenliklerle adlarından söz ettirmektedirler. Bu durum ise sözü edilen fonksiyon değişiminin açık birer delili şeklindedir. Geçmişte geleneksel yaylacılık fonksiyonlarına sahip olan yaylalar bugün çoğunlukla rekreasyonel fonksiyonlar kazanmışlardır.

Son yıllarda, Doğu Karadeniz Bölümü'nde turizmin gelişmeye başlamasıyla birlikte fonksiyon değişikliklerinin de arttığı ve yörede bir yandan yayla turizmi gelişirken diğer taraftan sayfiye amaçlı yaylacılık faaliyetlerinde de önemli bir artışın olduğu¹⁵⁶ farklı çalışmalarda da belirtilmektedir.

Yaylaya çıkma hareketi temelde ekonomik bir faaliyet gibi görünse de, bunda Anadolu insanının eskiden beri yaz mevsiminde serin ve temiz havası olan yüksek kesimlerde bulunma isteğinin payı göz ardı edilemez. Bu bakış açısıyla geleneksel yaylaya çıkma faaliyeti klimatizm olarak adlandırılan dağ ikliminde ya da diğer bir deyimle sağlıklı iklimde bulunma isteği ile paralellik göstermektedir.¹⁵⁷ Bu ve benzer olanakları düşünüldüğünde sahada yaşanan bu dönüşüm sürecinin oldukça yerinde olduğu görülür. Geçmiş oldukça eski olan hayvancılık amaçlı yaylacılık faaliyetleri, az da olsa günümüzde de etkisini sürdürmekle birlikte Cumhuriyet döneminden itibaren bu

¹⁵⁵Zaman,S.,2007, a.g.e., s: 323.

¹⁵⁶Tuncel,H.,Gürgen,G.,Çiçek,İ.,Doğu,A.F.,2004, *Doğu Karadeniz Dağlarında Yaylacılık*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 14, sayı: 2, s: 49-66, Elazığ, s: 60.

¹⁵⁷Somuncu,M.,1996, *Rize-Ayder Yaylasında Turizm*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları Dergisi, sayı: 4, s: 163-183, Ankara, s: 170.

geleneksel yaylalarda önemli bir fonksiyonel değişikliğin yaygınlaştığı görülmektedir. Söz konusu bu değişikliğe bağlı olarak rekreasyonel veya dinlenme amaçlı yaylacılığın ülkemiz yaylalarında yaygınlaştığını ifade etmek mümkündür.¹⁵⁸ Türkiye yaylalarının büyük çoğunluğunda ve özellikle Doğu Karadeniz Bölümü için geçerli bir durum olan bu fonksiyonel değişim süreci İkizdere yaylalarını da çok derinden etkilemiştir. Bu durumun sonucunda da **rekreasyonel amaçlı kullanım** saha genelindeki yaylalarda yaygın hale gelmiştir.

Yaylalar açısından üzerinde önemle durulması gereken bir özellik ise yayla şenlikleridir. Söz konusu bu şenlikler, Doğu Karadeniz Bölümü'nde oldukça yaygın olup bunların yayla turizmi kapsamında değerlendirilmesinin hem bölgenin öz kaynakları ile gelişmesini hızlandıracağı hem de ülke kalkınmasında yeni kaynakların kullanıma açılması açısından önem taşıdığı bilinmektedir.¹⁵⁹ Genellikle Temmuz ayı ile Ağustos ayının 2. ve 3. haftasında yoğunlaşan bu etkinlikler çoklukla yükseltileri 2000 m'nin üzerinde olan yayla alanlarında yapılmaktadırlar (Fotoğraf 2.16). Mevcut görünümleriyle sahadaki yaylalarda yürütülen rekreasyonel faaliyetlerin *birer tamamlayıcısı* konumunda olan bu şenlikler bazen büyük nüfus kitlelerinin katılımına sahne olabilmektedir.



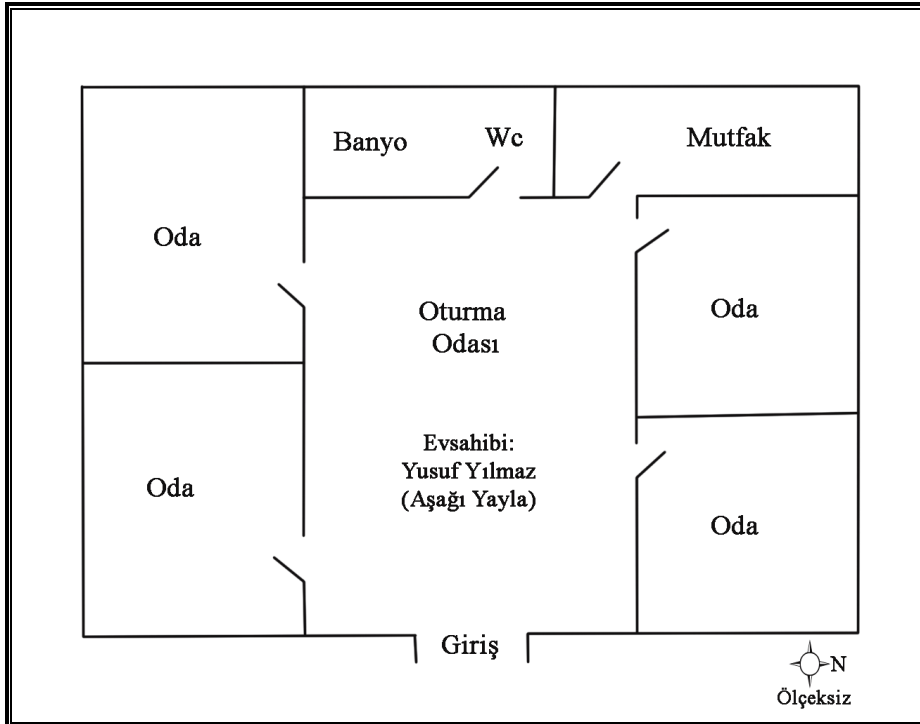
Fotoğraf 2.16. Yayla şenlikleri ile tanınan Çağırankaya yaylasından bir görünüm.

¹⁵⁸ Koca, H., 1995, *Gözne'de Yayla Turizmi*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 1, s: 281-302, Erzurum, s: 282.

¹⁵⁹ Zaman, M., 2001b, *Geleneksel Yayla Şenliklerinin Doğu Karadeniz Bölümü Yayla Turizminin Geliştirilmesindeki Rolü*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 6, s: 187-215, Erzurum, s: 209.

Geçmişi çok eski dönemlere kadar uzanan Çağırankaya Yayla Şenlikleri, büyük çoğunluğu aynı aileden (Ekşioğlu sülalesi) binlerce kişiyi bir araya toplayan Ovit Dağı Yayla Şenlikleri, dünyaca ünlü Anzer balına atfedilen Anzer Balı ve Yayla Şenlikleri ya da folkloruyla kültürüyle aynı yöreyi temsil eden Güneyce Varda Yaylası Şenlikleri söz konusu bu yayla şenlikleri arasında sayılabilir. Çalışmamızın Turizm bölümünde değinilecek olan bu şenlikler İkizderelilerin bulunduğu, ilçeden göç etmiş ailelerin özlem giderdiği, oluşturulan sıcak ortam ile yıl boyunca beklenen sosyo-kültürel toplumsal olaylar halini almışlardır.

Yaylacılık faaliyetleri konusunda önemli olan bir diğer özellik ise **yayla konutlarıdır**. Yaylalarda konutlar açısından göze çarpan ilk özellik, geleneksel yayla konutlarının köy evlerine göre daha basit tarzda inşa edilmiş olmalarıdır. Genelde iki katlı olan köy evlerinin yerine yaylalarda altı hayvan barınağı olarak kullanılan tek katlı evler daha yaygın olarak gözlenmektedir. Yılın sadece belirli bir döneminde kullanılması sebebiyle devamlı yerleşmelerdeki konutlara göre daha az ayrıntıya sahip olan tek katlı yayla evlerinde genişçe bir girişin etrafında yer alan birkaç oda ile banyo, tuvalet ve mutfaktan oluşan bir mesken plânı söz konusudur (Şekil 2.8).



Şekil 2.8. Aşağı yaylada altı hayvan barınağı olarak kullanılan tek katlı bir konutun plânı.

Geçmişte yolu olmayan yaylalara yol açılması ve ucuzlayıp gelişen inşaat malzemelerinin yaygınlaşmasıyla bazı meskenlerin yapımında sağlamlığından ötürü

beton kullanımı da gözlenmektedir. Ahşap meskenlerin arasında birkaç konutun farklılığı görsel olarak uyumsuzluk oluşturmakla birlikte böyle bir eğilimin varlığından da söz edilmesi gerekmektedir.

Yayla yerleşmelerinde ortaya çıkan fonksiyonel değişim ve yaylacıların sosyo-ekonomik yapısındaki dönüşüm, kısacası son 20–30 yılda İkizdere yaylalarında ortaya çıkan farklılaşmalar, yayla konutlarında da kendini göstermektedir. Zamanla az önce basit bir plâna sahip olduklarını ifade ettiğimiz geleneksel yayla evlerinin yanında çok daha çağdaş yayla meskenlerinin de yapılmaya başlandığı gözlenmektedir. Saha gözlemlerimiz esnasında örneklerine rastladığımız bu yayla evleri gelir grubu yüksek aileler tarafından inşa edilmektedirler (Fotoğraf 2.17).



Fotoğraf 2.17. Sahada bulunan yayla yerleşmelerinde geleneksel meskenlerin yanı sıra yer yer çağdaş ahşap meskenlere de rastlanmaktadır.

Sahadaki yayla yerleşmelerinde yaşanan değişimin canlı örneği durumundaki bu çağdaş meskenler, göç yoluyla sahadan ayrılan ailelerin biraz da prestij güdülerini tesiriyle inşa ettirdikleri konutlardır. Yaptığımız mülâkatlarda, kimilerinin yapımı için Bolu'dan ahşap ustaları getirildiğini öğrendiğimiz bu çağdaş yayla meskenleri çoğunlukla ahşap malzemeden ve doğaya uyumlu şekilde yapılmaktadırlar. Bu çerçevede yayla meskenlerini de geleneksel ve çağdaş olanlar şeklinde ikiye ayırmak mümkün görünmektedir. Geleneksel yayla meskenlerinin sürekli kırsal yerleşmelerdeki benzerlerine göre daha basit ve çoğunlukla tek katlı oldukları (az sayıda çift katlı olanlarına da rastlanmıştır) görülürken çağdaş yayla meskenlerinin ise sayıca çok daha az olmalarına karşın daha ayrıntılı şekilde inşa edildikleri gözlenmektedir. Sahada ilerleyen dönemlerde ise gelişen rekreasyon fonksiyonları çerçevesinde bu çağdaş yayla meskenlerinin sayıca daha da artacağı öngörülebilir.

2.2.3.1.d Köy konutları

Köy konutları, ait oldukları yerleşmelere ve nüfusa ait pek çok özellik hakkında ipucu vermeleri açısından önem taşımaktadır. Aralarında kent konutlarına geçiş tipi şeklinde adlandırılabilir nitelikte olanlar da bulunmasına karşın, köy konutları genellikle doğal çevrenin etkisinde kalarak inşa edilmişlerdir.¹⁶⁰ Bu nedenle bu konutlar, bulunan doğal çevre özelliklerini en iyi ortaya koyan belirleyicilerden biri olarak kabul edilebilir.

İkizdere ilçesindeki köy konutları, geleneksel ve çağdaş konutlar olarak kabaca ikiye ayrılarak incelenebilir. Sahada yer alan köy konutlarının büyük bölümü, geleneksel köy konutlarından oluşmaktadır. Gerek sayıca çoklukları ve gerekse sahaya özgü olmaları açısından geleneksel köy konutlarını etraflıca incelemenin yerinde olacağı düşünülmektedir. Pek çok ayırıcı özelliği bulunmasına karşın geleneksel köy konutlarının en önemli belirleyicilerinden birisi **konut inşa malzemesi** olmaktadır.

Köy konutlarını, yapımında kullanılan taşıyıcı sistem ve yapı gereğine göre sınıflandırmak mümkündür (Tablo 2.29). Buna göre, sahada yer alan yaklaşık 3375 köy konutunun 1453'ünde temel taşıyıcı sistemin ahşap, 1130 konutun yapımında kullanılan temel yapı gerecinin ise taş olduğu görülmektedir. 1107 konutun yığma, 717'sinin ise betonarme taşıyıcı sistemlere sahip olduğu araştırma sahasında 651 konutun yapımında tuğla, 390'ında ise briket temel yapı gereci olarak kullanılmıştır. Buna göre, araştırma sahasındaki köy konutlarının yapımında öne çıkan iki önemli gerecin **taş** ve **ahşap** malzeme olduğu görülmektedir (Şekil 2.9).

Tablo 2.29. İkizdere ilçesinde taşıyıcı yapı malzemesine göre köy konutları.

Yapı taşıyıcı sistem	Konut sayısı	Yüzdesi (%)	Yapı gereci	Konut sayısı	Yüzdesi (%)
Ahşap kâgir	1453	43.1	Taş	1130	33.6
Yığma	1107	32.8	Tuğla	651	19.2
Betonarme	717	21.2	Briket	390	11.5
Diğer	98	2.9	Diğer	1204	35.7
Toplam	3375	100	Toplam	3375	100

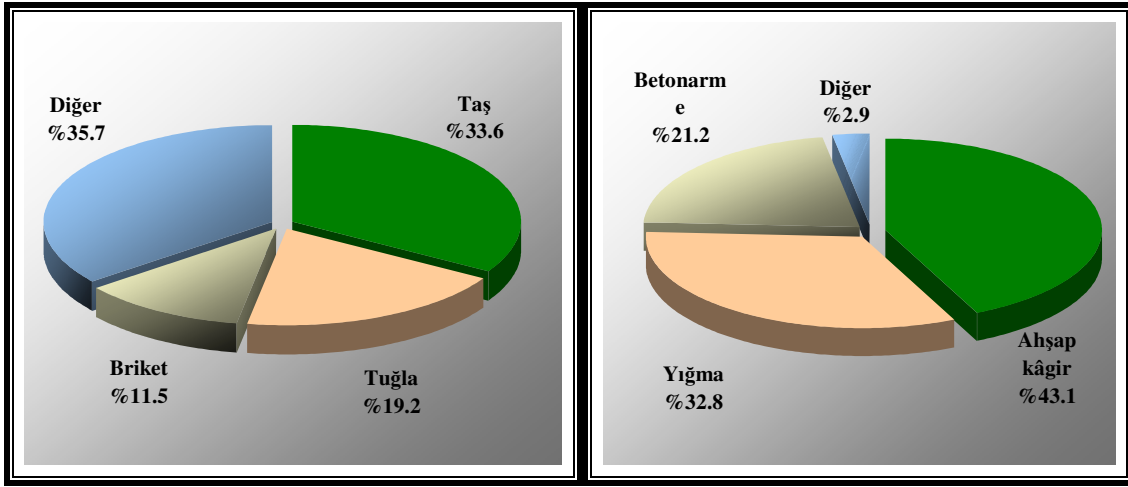
Kaynak: Rize Köy Envanter Etüdü (1997).

Bu görünüm içinde tüm köy konutları arasında, taşıyıcı sistemi ahşap olan konutlar % 43.1'lik paya sahipken yapı gereci taş olan evler ise tüm konutlar içinde % 33.6'lık payla ilk sıralarda yer almaktadır. Taş ve ahşap malzeme kadar olmasa da

¹⁶⁰Doğanay,H.,1997, a.g.e., s: 321.

araştırma sahasında yer alan köy konutlarının yapımında kullanılan diğer malzemeler ise sırasıyla yığma ve betonarme ile tuğla ve brikettir.

Sahada yer alan köy konutlarının yapı malzemelerinde kuzeyden güneye doğru gidildikçe bir değişim olduğu gözlenmektedir. Yükseltinin bu yöndeki artışı sebebiyle bulunan doğal çevre özelliklerinde meydana gelen değişim, kendisini köy konutlarında kullanılan yapı malzemelerinde de göstermiştir. Bu durumun bir sonucu olarak sahanın güneyinde yer alan köylerde bulunan konutlarda, kuzeydeki köy konutlarına nazaran çok daha fazla taş malzeme kullanıldığı görülmektedir (Fotoğraf 2.18).



Şekil 2.9. Taşıyıcı sistem türü ve yapı gerecine göre köy konutlarının dağılışı.

Sahanın güneyindeki köylerin bir bölümünde konut yapımı için çoğunlukla taş malzemenin kullanımında, artan yükseltinin yanı sıra bir diğer önemli faktör ise **akarsu aşındırması** ve bu aşındırmanın sonuçlarıdır. Taş malzemenin kullanıldığı evlerin çoğunlukta olduğu Ballıköy ya da Çiçekli gibi köyler, aynı zamanda yamaçlarda kurulmuş yerleşme çekirdeklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş yamaç köyleridir. Hemen tahmin edileceği gibi, akarsu çekik dönemlerinde çevrede en kolay bulunabilecek malzemenin taş olması, bu gibi köylerde konut yapımında taş malzemenin yoğun kullanımına sebep olmuştur. Oysa sahada Sivrikaya ve Çamlık köyleri gibi, güneyde yer almalarına karşın yakınlarındaki doğal ormanlar sebebiyle ahşap evleriyle öne çıkan köylerden de söz etmek mümkündür.



Fotoğraf 2.18. Balıkköy’de yapımında ağırlıklı olarak taş malzemenin kullanıldığı bir köy konutu.

Ayrıca Anzer vadisinin hemen kuzeyindeki Tozköy, Diktaş, Dereköy gibi pek çok yerleşmedeki geleneksel konutlarda da azalan yükseltinin etkisiyle taş malzemenin ezici baskısının sona ermeye başladığı görülmektedir. Sahanın kuzeyine doğru gidildikçe ortaya çıkan bir diğer özellik ise köy konutlarında ahşap malzeme kullanımının giderek artmasıdır (Fotoğraf 2.19).



Fotoğraf 2.19. Çamlık (A) ve Sivrikaya (B) köylerinde ahşap mesken örnekleri.

Yerine göre farklı oranlarda da olsa taş ve ahşabın bir arada kullanıldığı köy konutlarının yanı sıra Karadeniz Bölgesi kırsalında sıkça rastlanan bir diğer konut tipi olan **çakatura dolma** tarzındaki evler ise araştırma sahasının kuzeyine doğru gidildikçe rastlanan bir diğer yaygın konut tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Taş, çamur ve ahşap

malzemenin bir araya getirilmesiyle inşa edilen bu tarz evleri birden fazla yapı gereci kullanılmış olmasından dolayı ara türler¹⁶¹ olarak kabul etmek ve yakın çevreden edinilen malzemelerin yapı inşasında kullanımına güzel birer örnek olarak göstermek mümkündür (Fotoğraf 2.20).



Fotoğraf 2.20. Ayvalık köyü (A) ve Dereköy’de (B) çakatura dolma tarzda inşa edilmiş köy meskenleri.

Araştırma sahasında yer alan köy konutları açısından bir diğer belirleyici özellik ise konut amaçlı **kat sayılarıdır**. Tablo 2.30’un incelenmesi ile görüleceği üzere sahada yer alan 2961 köy konutunun 1816’sı tek katlı konutlar, 1022’si iki katlı konutlar, 123 kadarı ise üç, dört ve daha fazla kat sayısına sahip olan konutlardan oluşmaktadır. Bu durumda araştırma sahasındaki köy konutlarının büyük kısmı tek katlı konutlar olup, bunların sayısı tüm köy konutlarının % 61.3’üne denk düşmektedir. Yaptığımız saha etütleri ile de desteklenen bu görünüm içinde iki katlı konutların tüm köy konutları içindeki oranı % 34.5 kadar olmaktadır. Üç katlı köy konutlarının oranı ise % 2.5 kadar olup bunların dört ve daha fazla sayıda katı olan köy konutlarının oranıyla birlikte % 5’lere dahi ulaşmadığı görülmektedir (Şekil 2.10).

Tablo 2.30. İlçede köy konutlarının kat sayılarına göre dağılışı.

Kat sayısı	Konut sayısı	Yüzdesi (%)
Tek katlı	1816	61.3
İki katlı	1022	34.5
Üç katlı	72	2.5
Dört +	51	1.7
Toplam	2961	100

Kaynak: Köy Envanter Etüdü Rize (1997).

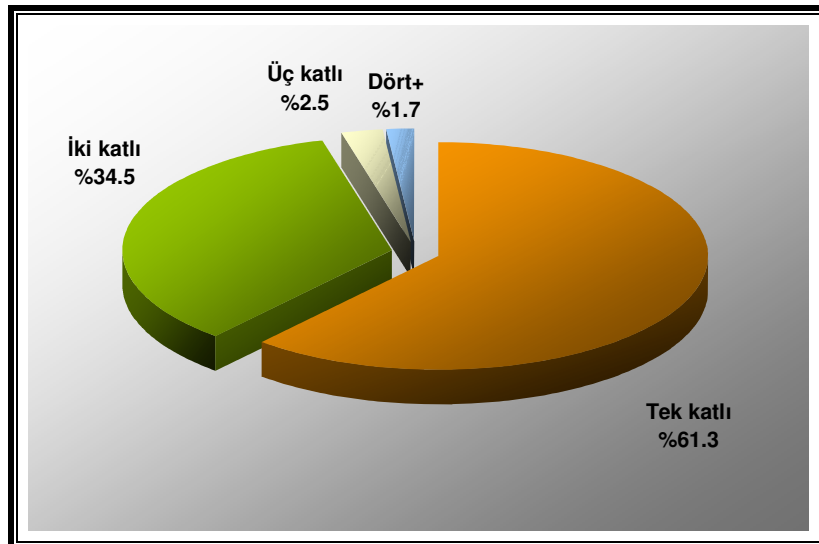
Doğu Karadeniz Bölümü’nde, meskenlerin ortak özelliklerinden birisi de evlerin arka kısımlarının yamaçlara tesadüf etmesi ve böylece evlerin arka cepheden tek katlı,

¹⁶¹Doğanay, 1997, a.g.e., s: 336.

ön cepheden ise iki katlı bir görünüm almasıdır.¹⁶² Araştırma sahasında da bu duruma oldukça sık rastlanmakta özellikle kuruluş yeri olarak çok büyük çoğunlukla yamaçların tercih edilmesi sebebiyle vadiler boyunca yamaçlara serpilmiş gibi görünen köy konutlarının çoğunun ön cepheden iki katlı arkadan ise tek katlı görünümü verdiği gözlenmektedir. Eğimli yamaçlar boyunca ortaya çıkan yerleşme yoğunlaşması nedeniyle oluşan bu durum, konut özellikleri açısından sahada Doğu Karadeniz Bölümü'ne özgü bu karakteristiğin örneklenmesine sebep olmuştur.

Bu noktada vurgulanması gereken bir diğer önemli husus ise, özellikle hâkim ekonomik faaliyet sebebiyle söz konusu bu köy konutlarının hemen tamamında konutun altında hayvan barınaklarının bulunmasıdır. Bu bakımdan bir genelleme yapmak gerekirse, sahada taş malzemeden inşa edilen hayvan barınakları üzerine konut amaçlı olarak yapılan tek ya da iki katlı köy meskenlerinin yaygın olduğunu söylemek mümkündür.

Köy konutları ile ilgili ayırt edici özelliklerden bir diğeri ise **çatı örtü malzemeleridir**. Araştırma sahasında yaygın olarak kullanılan çatı örtü malzemeleri sac-eternit ve kiremittir (Fotoğraf 2.21). Köy konutlarının hemen tamamında kullanılan bu malzeme ile yapılan çatıların tüm Doğu Karadeniz Bölümü'nde olduğu gibi hemen tamamının *iki tarafa eğimli çatı (semer çatı)* tipinde inşa edildiği görülür. Yoğun olarak görülen yağışların etkisini azaltmak için alınan bu önlemi saha genelinde gözlemlemek mümkündür.



Şekil 2.10. İkizdere ilçesinde kat sayılarına göre köy konutlarının dağılışı.

¹⁶²Tarkan,T.,1973a, Rize-Hopa Yöresi Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 145, Araştırma serisi No:27, Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 35, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, s: 30.



Fotoğraf 2.21. Köy meskenlerinde çatı örtü malzemesi olarak kiremit ve sac-eternit en fazla tercih edilen örtü malzemeleridir.

Tablo 2.31 ve Şekil 2.11'in incelenmesi ile de anlaşılaçağı üzere, söz konusu eğimli çatıların inşasında % 83 oranında sac-eternit, % 9.6 oranında ise kiremit malzeme kullanılmıştır. Bir diğ er deyiş le 3375 köy konutunun 3126'sında yani % 92.6'sında sac-eternit ve kiremit malzeme kullanılmış olup, geri kalan % 7.4'lük bölümdeki köy konutlarında ise tahta malzeme kullanımı ya da teraslı çatılar görölmektedir.

Tablo 2.31. İkizdere ilçesinde köy konutlarının çatı malzemesine göre dağılışı.

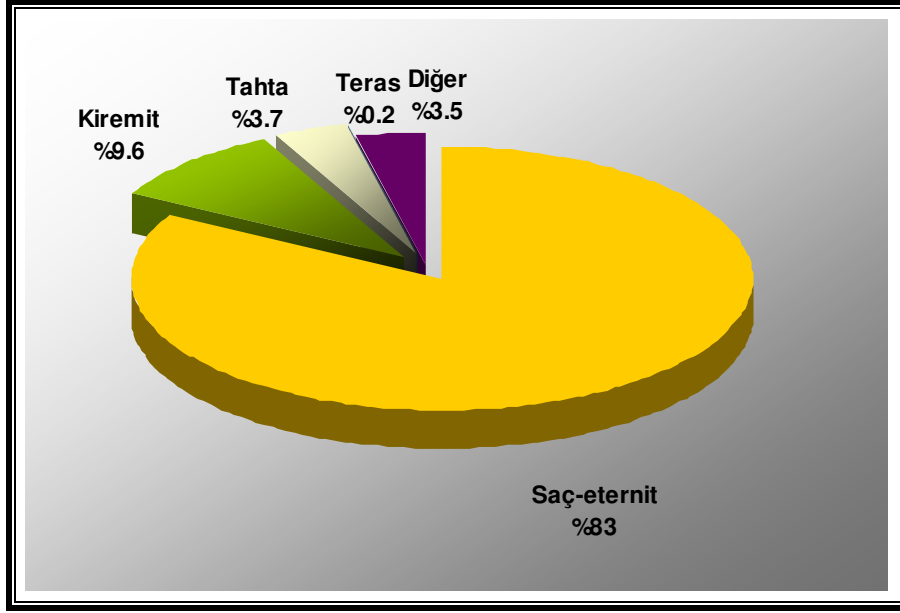
Çatı örtü malzemesi	Konut sayısı	Yüzdesi (%)
Saç-eternit	2801	83
Kiremit	325	9.6
Tahta	123	3.7
Teras	8	0.2
Diğ er	118	3.5
Toplam	3375*	100

Kaynak: Köy Envanter Etüdü Rize (1997).

Köy konutları söz konusu edildiğinde oldukça önemli olan bir diğ er husus ise konut plânlarıdır. Köy konutlarının, kentlerdeki benzerlerinin aksine eklentileri ile birlikte bir bütün olarak değ erlendirildikleri ve plânların genelde ihtiyaçlara göre

*Eklentilerle birlikte elde edilecek rakam 3375 olmakla birlikte, aynı istatistik raporlara göre, bu toplam içinde 2961 mesken konut olarak kullanılmakta 414'ünün ise konut dışı eklentiler olduğı belirtilmektedir.

şekillendiği düşünülecek olursa konut plânlarının ayırt edici olma özellikleri bir kere daha ortaya çıkacaktır. Yapı gereci taş ya da ahşap ne olursa olsun benzer ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte inşa edilmiş oldukları için sahada yer alan köy konutlarının benzer plânlara sahip oldukları ifade edilebilir.

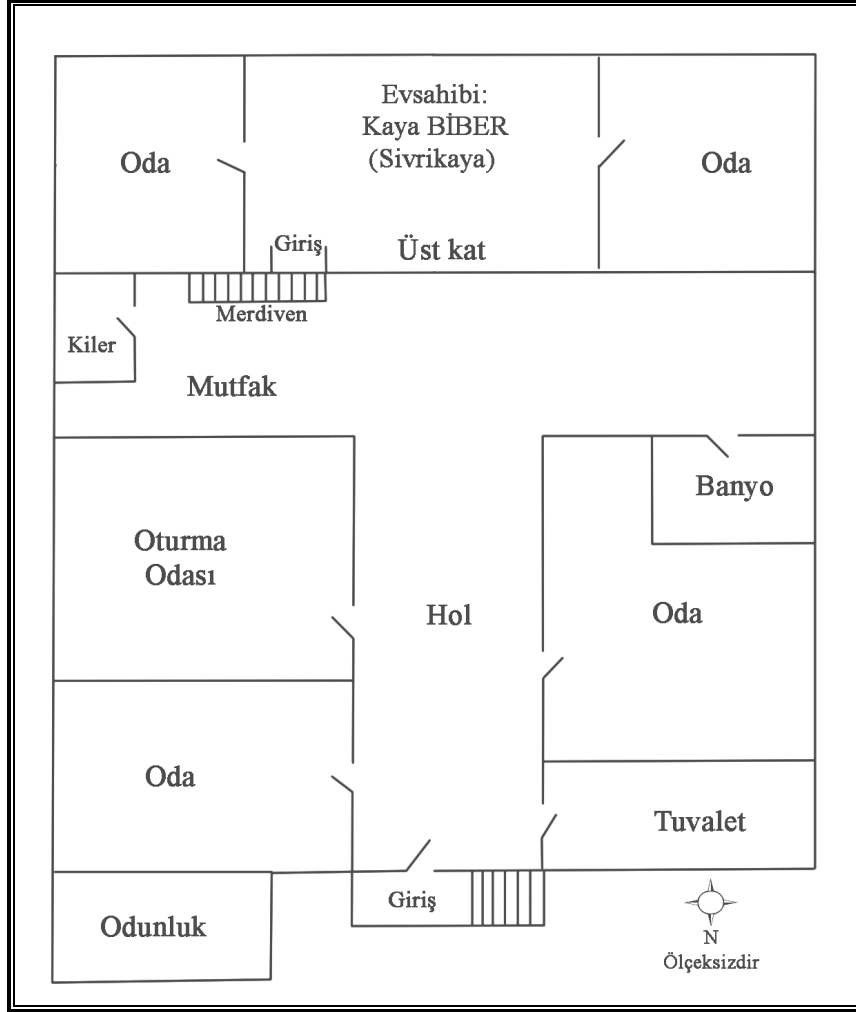


Şekil 2.11. İkizdere ilçesinde köy konutlarının çatı malzemesine göre dağılışı.

Araştırma sahasında hâkim ekonomik faaliyet türünün etkisi altında şekillenen geleneksel köy konutu plânlarında, genellikle konutların altı hayvan barınağı olarak inşa edilmekte ve taştan yapılmaktadır. Bu kullanımdan ötürü çoğunlukla birkaç basamaklı merdivenlerle konutun giriş kısmına gelinmektedir. Evin birinci katında dar bir holün etrafında bulunan odalar yer almakta ve oturma odası gibi çeşitli amaçlarla kullanılan bu odalarla birlikte tuvalet ve banyo da evin içinde ancak alt katta ve girişe yakın yerde olmaktadır. Söz konusu edilen dar ara holün bitimiyle birlikte mutfak ve küçük bir kilerin yer aldığı daha geniş bir kullanım alanıyla karşılaşılmaktadır. Basit bir ahşap merdiven yardımıyla bu holden ikinci kata çıkılmakta olup üst katlar genelde birinci katlara göre daha küçük iki ya da nadiren üç küçük odanın bulunduğu birer çatı katı görünümündedirler (Şekil 2.12).

Sahadaki bu tip geleneksel köy konutları çoğunlukla yamaçlarda inşa edilmiş olup (köy kuruluş yerlerindeki genel eğilime de uygun olarak) ön cepheleri vadi tabanına, dolayısıyla akarsu ya da yola bakacak şekilde yapılmıştır. Pencereilerin küçük (kış şartları nedeniyle) olduğu ve genellikle ön cephede yer aldığı bu tip geleneksel

konutlarda yan cephelerde de az sayıda pencere olabilirken arka cephelerin çoğunlukla kapalı olduğu gözlenmektedir.



Şekil 2.12. Sivrikaya köyünde altı hayvan barınağı olarak kullanılan iki katlı ahşap bir köy konutunun plânı.

Konut plânları açısından hayati öneme sahip olan bir diğer ayrıntı ise köy konutlarında görülen **konut eklentileridir**. Bilindiği gibi, Doğu Karadeniz Bölümü'nde sürdürülen ekonomik faaliyetler çerçevesinde köy evlerinin eklentilerinin şekillendiği ifade edilmektedir.¹⁶³ Araştırma sahasındaki konut eklentileri içinde en fazla rastlananları odunluk ve yörede ot mereği olarak adlandırılan samanlıklardır (Fotoğraf 2.22). Türkiye'nin çeşitli yerlerinde farklı şekillerde adlandırılan merakler, Doğu Karadeniz Bölümü'nde yaygın olarak kullanılan ev eklentileridir.¹⁶⁴ Her ikisi de aslında

¹⁶³Tarkan,T.,1973a, a.g.e., s: 33.

¹⁶⁴Bekdemir,Ü.,Sever,R.,2003, *Şavşat ve Çevresinde Tipik Bir Ev Eklentisi: Merak*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 9, s: 79-93, Erzurum, s: 81.

kışa hazırlık amacıyla yapılmış olan bu eklentilerden odunluklar genellikle evle bitişik ya da çok yakın olmaktadır.



Fotoğraf 2.22. Yörede *ot mereği* olarak adlandırılan, hayvanlar için ot saklanan ahşap ev eklentilerinden biri (Sivrikaya köyü).

Çoğunlukla ahşap olan odunluklar kışın yakacak ihtiyacını karşılamak için çevreden edinilen odunların depolanıp saklandıkları yerlerdir. Özellikle sahanın güneyinde soğuk ve bir o kadar yorucu geçen kış ayları düşünüldüğünde odunlukların önemi bir kere daha ortaya çıkmış olacaktır. Yaz aylarında dışarıda otlatılan hayvanların kışlık yem ihtiyacı ise konut yakınında, yerden birkaç m yükseklikte genelde ahşap malzemedan inşa edilmiş olan samanlıklardan sağlanır.

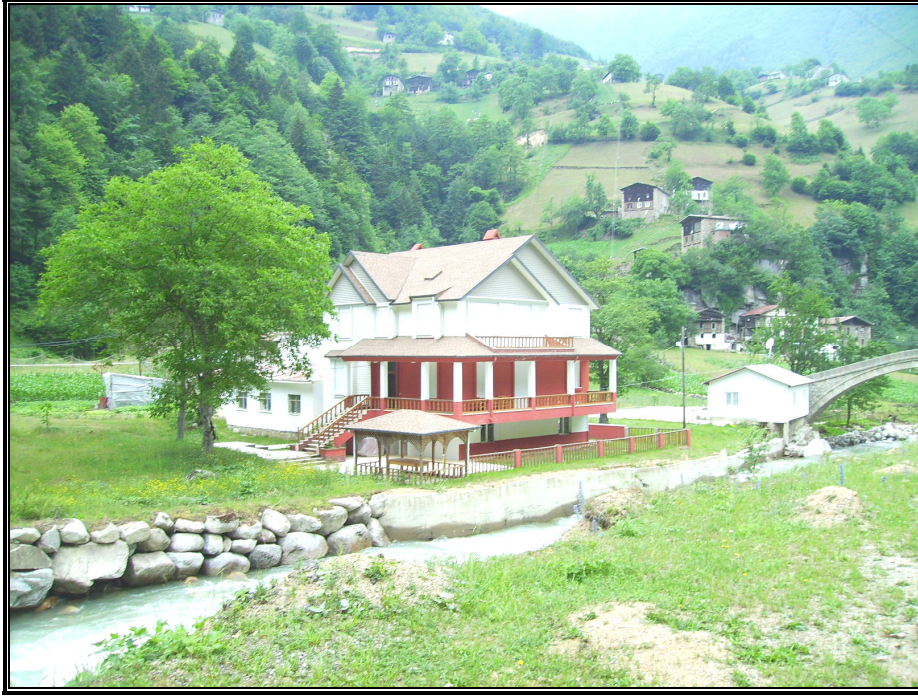
Odunluk ve samanlık dışında, özellikle kalabalık aileler için, (küçük ailelerde ev içindeki küçük bir kiler bu sorunu çözmektedir) kışlık yiyeceklerin saklandığı *serander* tarzında inşa edilmiş ahşap depolar ise diğer önemli ev eklentileridir. Buna göre, sahadaki bir köy konutunu, aileler için yaşam sahası dışında, hayvan barınağı, odunluğu, samanlığı ve deposu gibi eklentileriyle birlikte bir bütün olarak düşünmek gerekir (Fotoğraf 2.23). Bu açıdan sahada, dağınık yerleşme şekli nedeniyle kısmen birbirinden uzakta yapılmış konutlarda, özellikle kış ayları boyunca bir ailenin tüm ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla uygun olarak hazırlanmış olan ev ve eklentilerinden oluşan bir plân tipinden söz etmek mümkündür.



Fotoğraf 2.23. Aile büyüklüğüne bağlı olarak ev eklentilerinde artış olabilmektedir (Fotoğraflar Meşeköy (A) ve Tozköy çevresinden (B) alınmıştır).

Geleneksel köy konutlarının dışında, araştırma sahasında yer alan diğer köy konutları ise **çağdaş konutlardır**. Sahadaki köylerde bulunan çağdaş konutları geleneksel konutlardan ayıran pek çok özellik sıralamak mümkündür. Bunlardan ilki çağdaş konut adı altında gruplandırdığımız konutların çok büyük bir bölümünün aslında yıl boyunca kullanılmıyor oluşu yani dönemlik bir kullanıma sahip oluşlarıdır. Bu özellikleri ile *ikinci ev* konumunda olan bu tip konutlara araştırma sahası genelinde yer yer rastlamak mümkündür (Fotoğraf 2.24).

Sahada yapmış olduğumuz mülâkatlardan edindiğimiz bilgilere göre, bu tür evlerin büyük kısmı sadece yaz aylarında kullanılmaktadır. Ancak çok küçük bir kısmında ise ev sahiplerinin yaz aylarında kullandıkları konutlar yakın bir akraba tarafından kış aylarında kullanılmaktadır. Bu yolla hem evin kışın boş kalması önlenmekte hem de söz konusu akraba ailelerin kışın daha iyi şartlarda yaşamaları sağlanmaktadır. Az sayıdaki bu örneklerin dışında çoğunlukla yazlık ev biçiminde inşa edilen söz konusu çağdaş konutlar çalışmanın nüfus bölümünde irdelenen **göçlerin bir sonucu** olarak ortaya çıkmıştır. Araştırma sahasından göç eden nüfusun bir bölümü, gittikleri yerlerde ekonomik olarak kazandıkları güç nispetinde memleketlerinde yaz tatillerini geçirecekleri çağdaş bir konut inşa etme yoluna gitmektedir.



Fotoğraf 2.24. Dereköy yakınlarında çağdaş bir mesken.

Elbette sürekli köyde bulunan ve tarımla uğraşan ailelerle karşılaştırıldığında çağdaş konutlarda yaşayanların ihtiyaçları farklılıklar göstermekte ve bu durum ev eklentilerine de yansımaktadır. Geleneksel köy konutlarında görülen odunluk, samanlık, depo benzeri ev eklentileri, kış aylarında kullanılmayacakları için söz konusu çağdaş konutlarda görülmemektedir. Ancak kent yaşamının sunduğu kolaylıklara alışkın olan bu grup insanlar, konutları genellikle ulaşım hizmetlerinin en uygun olduğu karayolu güzergâhı üzerine konuşlandırmaktadırlar (Fotoğraf 2.25).

Geleneksel konutlarda görülen odunluk ve samanlık gibi ev eklentileri yerlerini çağdaş konutlarda küçük **çardaklara** bırakmaktadırlar. Sessiz, sakin bir ortamda doğal çevrenin güzelliklerinden azami yararlanarak memleket özlemi giderip yıl boyunca (belki de birkaç yıldan beri) görüşülemeyen akrabalara yapılacak ziyaretlerle geçirilmesi plânlanan tatiller için dizayn edilen bu tip evler, şehirde alışılan konforun sağlanılmaya çalışıldığı yaşam alanları olarak dikkat çekmektedir. Bu çağdaş konutlar, genelde bir bahçe içinde ve çok katlı olarak yapılmaktadır. Evlerin çok katlı plânlanmasında esas neden, çoğunlukla birkaç kardeşin bir araya gelişiyle bu tip evlerin yaptırılması olup söz konusu konutların bazen prestij güdülerinin de etkisiyle yüksek maliyetlerde inşa edildikleri gözlenmektedir.



Fotoğraf 2.25. Çamlık köyü yakınlarında da çağdaş mesken örnekleri görmek mümkündür.

Araştırma sahasındaki köy konutları içerisinde, çoğunlukla ikinci ev olarak kullanılan bu çağdaş konutların yanı sıra son bir *ara tür* tespit etmek de mümkündür. Göç yoluyla yöreden ayrılıp uzun yıllar çalıştıktan sonra emekli olup geri gelen bir kısım nüfusun köylerinde inşa ettikleri konutlar bu ara türü oluşturmaktadır. Genellikle küçük bir bahçesi olup, diğer geleneksel köy konutlarına nazaran daha çağdaş tarzda inşa edilmiş ve yıl boyunca kullanılan bu tür konutlara da sahada yer yer rastlamak mümkündür.

Sahada yer alan çağdaş konutların büyük bölümü ikinci ev konumundadır. İkizdere'den göç etmiş ve gidilen yerde sosyo-ekonomik seviyesini yükseltmiş olan ailelerin bir bölümü memleketinde ikinci bir konut yapma ve yaz aylarının bir kısmını buralarda geçirme eğilimindedirler. Bilindiği gibi, ikinci evler için çekici yerlerden birisi de kırsal alanlar olup buralardaki ikinci evlerin yaz aylarında dolmaya başlamasıyla birlikte gerek bu alanların coğrafi görünümünde gerekse toplumsal ve ekonomik yaşamlarında önemli değişimler olmaktadır.¹⁶⁵ Araştırma sahasında da bu durumun örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Ayrıca her ne kadar ikinci ev sahiplerinin hemen tamamı İkizdereli olsa da uzun yıllar boyunca kent kültürüne adapte olmaları nedeniyle sahada yaşayan yerel halk ile (çoğunluğu akraba olmalarına karşın) kültürel bazı karşıtlıklar da ortaya çıkabilmektedir.

Özellikle ikinci üçüncü kuşak ile yaşanan bu durum kent-kır kültürü ya da geleneksel ve çağdaş arasındaki çekişmenin sahadaki yansıması olarak değerlendirilebilir. Yaptığımız gözlemler esnasında oluşan kanaatimizce, bu durum üzerindeki etkin faktörlerden birisi de yaz aylarının, tatil için sahaya gelen İkizdereliler

¹⁶⁵Özgüç,N.,1977, *Sayfiye Yerleşmeleri: Gelişme ve Başlıca Özellikleri*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, sayı: 22, s: 142-163, İstanbul, s:162.

açısından dinlenme ve eğlenme sezonu olmasına karşılık yerel halk için aynı dönemin iktisadi faaliyetin yoğun olduğu devre olmasıdır. Kısacası yaz aylarında İkizdere ve çevresi tatil yapmaya gelen bir grup ile tarımsal faaliyetlerini sürdürmeye çalışan bir diğer grubun paylaştığı bir alan olmaktadır.

2.2.3.2. Kasaba yerleşmeleri

Fonksiyonları açısından kentler kadar gelişmemiş ancak köy yerleşmelerine nispeten oldukça gelişmiş yerleşmeler olan kasabalar hem köy hem de kent hayatının izlerine rastlanabilen yerlerdir.¹⁶⁶ Bu iki yönlü yapıları, yani yüzünü hem kentlere hem de kırlara dönmüş olma durumu, kasaba yerleşmelerini özel kılan niteliklerden birisi olarak kabul edilebilir.

Araştırma sahasında yer alan yerleşmeleri türleri açısından irdelediğimizde herhangi bir kent yerleşmesi olmamasına karşın iki kasaba yerleşmesi olduğunu görmekteyiz. Daha önce de ifade edildiği üzere kasaba yerleşmeleri kır yerleşmeleri ile kent yerleşmeleri arasında bir ara tür olarak kabul edilmekte ve kendi aralarında çeşitli gruplara ayrılmaktadırlar. Yaygın olarak kabul gören bir sınıflandırmaya göre kasabaları, tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu köy yerleşmeleri ile tarım dışı sektörel yoğunluklarıyla ön plâna çıkan kentler arasında kabul etmek ve az nüfuslu olanlarını köye, çok nüfuslu olanlarını ise kente dönük yerleşmeler olarak sınıflandırmak mümkündür.¹⁶⁷ Bu sınıflandırma ile sahada yer alan iki kasaba yerleşmesini de nüfusları ve taşıdıkları fonksiyonlar itibarıyla köye dönük, bir başka deyişle kırsal görünümlü küçük kasaba yerleşmeleri olarak ele almak doğru bir yaklaşım olacaktır.

Ancak her kasabanın ayrıntılı incelemeler ile anlaşılabilir özellikler bulduğu da bilinmektedir. Kendine özgü bir toplum, varlık veya yer olarak kasaba, belirli bir morfolojiye sahip olup, aynı zamanda mal ve hizmetler açısından da bir kendine özgünlük göstermektedir.¹⁶⁸ Söz konusu bu **kendine özgünlük** ya da başka bir deyişle benzerlerinden ayırıcı özelliklerin belirlenmesi amacıyla sahada yer alan her iki kasabanın da ayrı başlıklar halinde incelenmesinde yarar görülmektedir.

¹⁶⁶Özçağlar,A.,1997, Türkiye’de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler), Ekol Yayınevi, Ankara, s: 7-8.

¹⁶⁷Tümerterkin,E.,1973, a.g.e., s: 55-56.

¹⁶⁸Benedict,P.,1971, *Türkiye’de Küçük Kasabaların Etüdüne İlişkin Bazı Sorunlar*, Türkiye-Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar (Düz: Tümerterkin,E.,Mansur,F.,Benedict,P.), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, s: 147-187, Çağlayan Matbaası, İstanbul, s: 153.

2.2.3.2.a. Güneyce kasabası

Güneyce, araştırma sahasının kuzeyinde, İkizdere ilçe merkezine yaklaşık 12 km uzaklıkta kurulmuş bir kasaba yerleşmesidir (Fotoğraf 2.26). Akarsu aşındırması etkisiyle oluşmuş bir vadi tabanında kurulu olan kasaba, tipik bir vadi içi yerleşmesi görünümündedir. Mevcut topoğrafik koşullar nedeniyle uzunlamasına formda gelişmiş olan yerleşme, beş mahalleden oluşmakta olup, Rize'ye yaklaşık 42 km, Erzurum'a ise yaklaşık 216 km kadar uzaklıkta yer alır. Kasaba ortalama 250 m yükseklikte kurulmuş olup yerleşmenin tarihi gelişimi başlıklı bölümde bahsedildiği üzere, Cumhuriyet döneminde yedi yıl (1945–1952) ilçe yönetim merkezi olarak kabul edilmiştir. Ancak 1952 yılından sonra çıkarılan kanunla İkizdere tekrar ilçe yönetim merkezi haline getirilmiştir. Bu açıdan Güneyce kasabasının, araştırma sahası için geçmişten bu yana önem taşıyan bir yerleşme olduğu ifade edilebilir.



Fotoğraf 2.26. Güneyce kasaba merkezinin kuzeyden görünümü.

Güneyce kasabası nüfusu, 2007 ADNKS sonuçlarına göre 1317 kadardır (Tablo 2.32). Son nüfus sayımında ilçe toplam nüfusunun 6034 kadar olduğu düşünülecek olursa, aynı dönemde Güneyce nüfusunun araştırma sahası nüfusunun yaklaşık % 22'sini oluşturduğu görülür. Sayım devreleri açısından (1940–2000 arasındaki atmış yıllık devre) nüfusun değişimi incelendiğinde, küçük salınımlar dışında nüfusun artış eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür. Gerçekten de söz konusu devrede, Güneyce nüfusu 1550'den 3294'e ulaşmış, bir diğer deyişle 1744 kadar artarak yaklaşık

olarak % 112.5’lik bir genel büyüme göstermiştir. Yıllık olarak yaklaşık % 1.8’lere denk gelen bu büyüme, araştırma sahasının genel nüfus yapısına ters düşmekte olup söz konusu nüfus artışı Güneyce’nin sahip olduğu coğrafi avantajlar sebebiyle mevcut ekonomik yelpazenin biraz daha geniş olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu kasaba da ilçedeki diğer yerleşmelerin kaderini yaşamaktan kurtulamamış ve 2000 yılı sonrasında nüfusunda önemli bir azalma ortaya çıkmıştır. Son yedi yıllık devrede nüfusta yarıdan fazla bir azalma görülmüş ve yıllık nüfus azalması % -8.5 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum üzerinde nüfus sayım yöntemlerindeki değişiklik* yaklaşımları kadar son yıllarda hız kazanan göçlerin de etkin olduğu ifade edilebilir.

Tablo 2.32. Güneyce kasabası nüfusunun sayım dönemlerine göre dağılımı (1940–2007).

Kasaba/yıllar	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2007
Güneyce	1550	1611	2215	2161	2525	2640	2631	2575	2331	3045	3453	3294	1317
Artış/Azalış	--	61	604	-54	364	115	-9	-56	-244	714	408	-159	-1977
Yıllık artış (%)	--	0.8	7.5	-2.4	16.8	0.9	-0.07	-0.4	-1.9	6.1	2.6	-0.9	-8.5

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Kasabada nüfusun gelişimi konusunda belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise, 1945–1950 yılları arasındaki 604 kişilik artışla ilk kez yerleşme nüfusunun 2000’i aştığı (2215 kişi) ve bu açıdan ancak 1950’den itibaren Güneyce’nin kasaba kimliği kazanmış olmasıdır.

Kasabada, çalışan nüfusun iş kollarına göre dağılımı incelendiğinde, hâkim bir tarımsal yapı dikkat çeker. Sahada yapmış olduğumuz anket ve mülâkatlara göre, Güneyce kasabası ve çevresi ile yakın köylerde çay tarımı, fasulye ve mısır üretimi ile geçim tipi hayvancılık en temel ekonomik faaliyetlerdir. Kasabanın, araştırma sahasının kuzeyinde, yükseltisi en düşük vadi tabanında kurulmuş olması, bu yöreyi çay tarımının en yaygın olduğu yer durumuna getirmiştir.

Tüm bölge için örnek alınması gereken bir ortak girişimle kurulan Güneyce Çay Fabrikası, yöreye sağladığı ekonomik olanakların yanı sıra çevre insanının çay tarımına sahiplenmesine de yol açmıştır. Buna göre, kasabada çalışan nüfusun ekonomik sektörler açısından dağılışında ilk sırayı **tarımsal faaliyetler** (özellikle de çay tarımı) almaktadır. İkinci hâkim ekonomik faaliyet ise, yine bu ürünün üretimine bağlı olarak

*Önceki sayım devrelerinde belediyenin genel bütçedeki payının arttırılması amacıyla nüfusun abartılmış olabileceği, ADNKS’de ise sayımın yöntem ve önemi kavranamadığı için mevcut nüfusun tamamına ulaşamadığı düşünülebilir.

gelişmiş olan çay sanayisidir. Araştırma sahasının en önemli sanayi tesisi olan Güneyce Çay Fabrikası, kasabanın güneyinde yer almakta olup, bu tesis Güneyce’de 150 kadar ailenin geçimini sağlamaktadır. Söz konusu tesiste çalışanlar, kasabada çalışan nüfusun istihdam edildiği ikinci alanın **sanayi faaliyetleri** olması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durumda, elbette kasabada hâkim olan üçüncü çalışma alanı **hizmet faaliyetleri** olmaktadır. Tablo 2.33’ün incelenmesi ile görüleceği üzere, Güneyce’de kamu kurumlarında istihdam edilen kişi sayısı 28 kadar olup, bunların yaklaşık yarısı (% 46.5) Güneyce Belediyesi’nde çalışmaktadır. Halk Kütüphanesi ve PTT ile aynı binada hizmet veren Güneyce Belediyesi 1945 yılında kurulmuş olup, 2007 yılında 13 kişi belediye hizmetlerinde görev yapmaktadır (Fotoğraf 2.27).

Tablo 2.33. Güneyce kasabasında resmi kurumlarda çalışan nüfusun dağılımı (2006).

Kurum	Çalışan sayısı	Yüzde
Güneyce Belediyesi	13	46.5
Güneyce PTT	1	3.5
Güneyce Halk Kütüphanesi	1	3.5
Sağlık Ocağı	11	39.3
Milli Eğitim (Öğretmen)	2	7.2
Toplam	28	100

Kaynak: İlgili kurumların kayıtlarından derlenmiştir.



Fotoğraf 2.27. Güneyce Belediyesi, Halk Kütüphanesi ve PTT ile aynı binada faaliyetlerini sürdürmektedir.

Kasabada istihdam oluşturan bir diğer kamu kurumu Güneyce Sağlık Ocağı olup, sağlık hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla hizmet eden bu kurumda 11 kişi görev

yapmaktadır. Kasabadaki Ali Alemdar İlköğretim Okulu'nda görev yapan iki öğretmen ile kütüphane ve PTT'de çalışan birer görevli ise Güneyce kasabesindeki hizmet faaliyetlerini yürüten diğer çalışanlardır.

Güneyce kasabesinde mevcut nüfus yapısı ile iktisaden faal nüfusun sektörel dağılımı kadar önemli olan diğer bir özellik ise binaların kat ve kullanım durumlarıdır. Güneyce Belediyesi'nden alınan bilgilere göre, kasaba genelindeki 771 binanın yaklaşık 407'si tek katlı binalardan 320'si ise iki katlı binalardan oluşmaktadır (Tablo 2.34). Üç katlı bina sayısı 34 olan kasabada kat sayısı dört ve daha fazla olan binalar ise sadece 10 kadardır. Buna göre, Güneyce kasabesindeki binaların yaklaşık olarak % 94.3'ü bir diğer deyişle neredeyse tamamına yakını bir veya iki katlı binalardan oluşmaktadır. Az sayıdaki çok katlı binaların bir kısmı ise, alt katı işyeri üst katı konut olarak kullanılan ya da birkaç kardeşin bir arada yaşadığı aile apartmanı şeklinde inşa edilmiş olanlardır.

Kat sayısı bakımından tek ya da iki katlı olanların yoğunlukta olduğu binaların kullanım biçimi açısından çok büyük bir çoğunluğunun konut amaçlı olduğunu ifade etmek mümkündür. Tek başına ticari işyeri sınıfında bina olmamakla birlikte kasaba merkezinde alt katı işyeri olarak kullanılan binalar mevcuttur. Sayıları çok az olan bu binalar kasaba merkezinde Cumhuriyet Caddesi'nde yoğunlaşmakta olup alt katlarında birkaç market ile kahvehane gibi iş yerleri bulunmaktadır (Fotoğraf 2.28).

Tablo 2.34. Güneyce kasabesindeki binaların kat sayılarına göre dağılımı (2006).*

Kat sayısı	Bina sayısı	Yüzdesi
Tek katlı	407	52.8
İki katlı	320	41.5
Üç katlı	34	4.4
Dört ve daha fazla katlı	10	1.3
Toplam	771	100

Kaynak: Güneyce Belediyesi kayıtlarından derlenmiştir.

Bu genel görünüm içinde, binalarda konut amaçlı kullanımın yaygın oluşu, ticari işyeri sayısının az, yönetimle ilgili birimlerin bir arada olması durumu kasabada fonksiyonel bir iç içe geçmişlik ortaya çıkarmıştır. Ticari işyerleri ve yönetim birimlerinin toplandığı Cumhuriyet Caddesi dışında kalan hizmetler, sağlık ve eğitim hizmetleridir. Bunlar kasaba merkezi yakınındaki Ali Alemdar İlköğretim Okulu ve Güneyce Sağlık Ocağı'ndan karşılanmaktadır. İkizdere kasabası için de geçerli olan bu

*Bu kat sayıları sadece binalardaki konut amaçlı katları kapsamaktadır. Bu açıdan, bir katı su basmanı (çıkma) ya da hayvan barınağı olarak kullanılan beş katlı bir bina bu tabloda üç katlı görülecektir.

bir aradalık durumu, diğer bir deyişle yönetim alanları, ticari alanlar, sağlık alanları, konut alanları vb. kullanım alanlarının iç içe geçmesi durumu, büyük nüfus kitlelerini barındırmayan belli ölçekteki kasabaların tümü için geçerli olabilecek genel bir durumdur.



Fotoğraf 2.28. Güneyce kasabası merkez Cumhuriyet Caddesi.

Güneyce için gerek mevcut nüfus yapısı ve gerekse çalışan nüfusun istihdam edildiği sektörler göz önüne alındığında **tarım (çay tarımı)** ve **tarıma dayalı sanayinin geliştiği** küçük bir kasaba ifadesini kullanmak mümkündür.

Güneyce kasabası için 2008 yılı içinde ortaya çıkan bir gelişme, ADNKS sonuçlarına göre nüfusu 2000 kişinin altında olan belediyelerin kapatılması kararıdır. 5747 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” çerçevesinde, 2007 yılı nüfusu 1317 olan Güneyce Belediyesinin 2009 yılı içinde kapatılması söz konusu olmuştur.

Bu gelişme üzerine 2008 yılı Mart ayında yaptığımız saha etüdünde hem Güneyce Belediye Başkanı hem de kasaba halkı ile mülâkatlar gerçekleştirdik. Elbette yöre halkı için memnuniyet verici olmayan bu gelişme, aynı zamanda beledi hizmetler konusunda da önemli bir sıkıntı ortaya çıkaracaktır. Söz konusu bu kapatma gerçekleşirse 1945 yılından beri faaliyet gösteren Güneyce Belediyesi çalışanları Özel İdare Müdürlüğü emrine verilecek ve bu durumda da önlenmesi için çeşitli tedbirler alınması gerektiğini vurguladığımız göçlere bir yenisi daha eklenmiş olacaktır. Güneyce

Belediyesi kapatılırsa tüm araştırma sahası içinde tek belediye örgütü İkizdere’de olacaktır. Ancak İkizdere Belediyesi’nin mevcut donanımı ile Güneyce kasabasına bu belediye hizmetlerini vermesi pek mümkün görünmemektedir. Ayrıntılı olarak düşünüldüğünde, çöp toplama hizmetinden su ve altyapı işlerine kadar pek çok konuda yöre halkına hizmet veren bu belediyenin kapatılmasının ilerleyen dönemde olumsuz etkileri olacağını tahmin etmek mümkündür.*

2.2.3.2.b. İkizdere kasabası

İkizdere kasabası araştırma sahasının kuzeyinde, Çamlık deresi ile Cimil deresinin birleştiği yerde kurulmuş tipik bir vadi içi yerleşmesidir (Fotoğraf 2.29). Aynı zamanda sahanın yönetim merkezi olan kasaba, yaklaşık olarak Rize’ye 55 km, İspir’e 65 km ve Erzurum’a ise 204 km uzaklıkta yer almaktadır.



Fotoğraf 2.29. İkizdere kasaba merkezinden bir görünüm.

Kasaba yerleşim merkezi, adı geçen iki derenin birleşerek oluşturduğu İkizdere’nin aşındırmasıyla meydana gelen, yaklaşık 500 m yükseklikteki vadi tabanında kurulmuş olup, kasabaya bağlı mahalleler aynı vadinin karşılıklı yamaçları üzerinde yer alır. İkizdere merkeze bağlı mahallelerin de eklenmesi ile 2007 yılında 2109 nüfuslu küçük bir kasaba görünümündedir. Bilindiği üzere herhangi bir yerin

*Söz konusu kanun teklifi TBMM çatısı altında da önemli tartışmalara neden olmuş ve yoğun muhalefet görmüştür.

yerleşme sistematığı içindeki konumunu belirlemek için kullanılan iki önemli kriter nüfus ve fonksiyon özellikleridir. Bu açıdan, İkizdere'nin durumunun irdelenmesinde de fayda görülmektedir.

Tablo 2.35'in incelenmesi ile anlaşılabacağı üzere, İkizdere kasabası kalabalık nüfusa sahip bir yerleşme değildir. Kasaba, Cumhuriyet dönemi boyunca yoğun bir nüfuslanma sürecinin yaşanmadığı bir ilçe merkezi durumundadır. Nitekim 1935–1970 yılları arasında, doğal nüfus artışına paralel olarak nüfusun büyüme eğilimi gösterdiği İkizdere'de bu tarihten sonra nüfus, artış ve azalışlar gösteren istikrarsız bir gelişme seyri göstermektedir.

Tablo 2.35. İkizdere kasabasının sayım dönemlerine göre nüfusu (1935–2007).

Kasabalar/yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2007
İkizdere	1019	1143	1300	1197	2556	2790	2654	2770	2389	2363	2419	3643	2384	2109
Artış/azalış	--	124	157	-103	1359	234	-136	116	-381	26	-56	1224	-1259	-275
Yıllık artış (%)	--	2.4	2.7	-7.9	22.7	1.8	-4.8	0.8	-2.7	0.2	-0.4	10.1	-6.9	-2.0

Kaynak: TÜİK kayıtlarından derlenmiştir.

Kasaba nüfusu, 1935 yılında 1019 kadarken 1970 yılına kadar kısmen artmaya devam etmiş ve 1751 kadar artarak, yaklaşık olarak % 63.2 oranında teorik bir artışla 2770'e kadar ulaşmıştır. 1970 yılından sonra ise 1985'e kadar nüfusta düşüş yaşanmış, 1980–1985 ve 1985–1990 devrelerinde ise artışlar görülmüştür. Bu artışlar sonucunda 1990 yılına gelindiğinde kasaba nüfusu, söz konusu 65 yıllık devredeki en yüksek değer olan 3643 kişiye ulaşmıştır. Ancak takip eden on yedi yıllık süreçte % 42.1'lik azalma ile 2007 yılında 2109'a düşmüştür. Buna göre, kasaba nüfusunun 1970'li yıllara kadar teorik bir artış gösterdiğini ancak daha sonra özellikle araştırma sahası geneli için 1965'li yıllardan sonra hızlanan göç süreçlerinden etkilendiğini ifade etmek mümkündür.

Burada hatırlanması gereken bir diğer nokta ise, ilçe yönetim merkezi olması dolayısıyla, kasaba nüfusunun bazı kamu kurumlarının kurulması, kaldırılması ya da çalışan sayısının artırılıp azaltılması gibi yönetsel etmenlerden ve kasabaya bağlı mahalle sayılarında görülen değişimlerden de birinci derecede etkilendiğidir. Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde yeni okulların ya da öğretmen evinin açılması gibi gelişmeleri, kasaba merkezine çekicilik katan yönetsel gelişmelere örnek göstermek mümkündür. Elbette 1970 yılından sonra artış ya da azalışlar şeklinde görülen bu salınımların 2100–3700 nüfus frekansında meydana geldiği de unutulmamalıdır. Bir

başka deyişle kasaba nüfusu, çok yüksek büyümeler ya da önemli ölçüde azalmalar yaşamamış sadece 2000 nüfus eşiğinin biraz üzerinde nüfus değişikliklerine sahne olmuştur. Söz konusu bu görünüm çerçevesinde, İkizdere'nin nüfus kriteri açısından Köy kanununa göre¹⁶⁹ ancak 1955 yılında kasaba statüsü kazandığını (bu dönem nüfusu 2556 kadardı) ve henüz bu görünümünü muhafaza ettiğini ifade etmek mümkündür.

Kasaba için nüfusun yanı sıra incelenmesi gereken bir diğer önemli husus ise hâkim ekonomik faaliyet türüdür. Çalışan nüfusun istihdam edildiği sektörlere göre yapılan bir dağılımdaki hâkim ekonomik faaliyet, kasabadaki mevcut ekonomik fonksiyon türünü de belirleyecektir. Tablo 2.36'nın incelenmesiyle de anlaşılaçağı üzere, İkizdere kasabasında 511 çalışanın 337'si hizmetler sektöründe, 152'si tarım ve 22'si ise sanayi sektöründe istihdam edilmektedir. Bir diğer deyişle kasabada çalışan nüfusun yaklaşık % 65.9'u hizmetler, % 29.8'i tarım ve % 4.2'lik bölümü ise sanayi sektöründe çalışmaktadır (Şekil 2.13).

Tablo 2.36. İkizdere kasabasında çalışan nüfusun ekonomik faaliyet türlerine göre dağılımı.

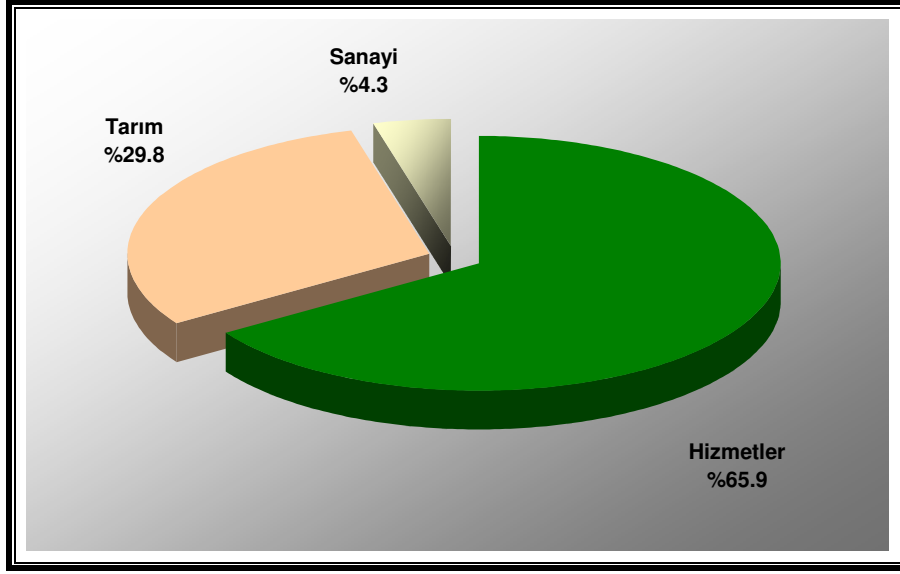
Ekonomik faaliyet türü	Çalışan sayısı	Yüzdesi (%)
Hizmetler	337	65.9
Tarım	152	29.8
Sanayi	22	4.3
Toplam	511	100.0

Kaynak: TÜİK Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Rize (2000)'den derlenmiştir.

İkizdere kasabasında iktisaden faal nüfusun sektörlere göre dağılımı içinde hizmetler sektörünün oldukça yüksek bir oranla önde geldiğı görölmektedir. Zaten ölkemiz il ve ilçe merkezlerinin büyük çoğunluğunda tarımsal yapıdan hizmete geçişin izlerinin göröldüğü bilinmektedir.¹⁷⁰ Bu yüzden, söz konusu yapı aslında ilçe merkezi konumundaki her küçük kasabada görölen ortak bir özelliktir ve mevcut kamu kurumları, çalışan nüfusun istihdam edildiğı en önemli kurumlar durumundadır.

¹⁶⁹ Köy kanununa göre nüfusu 2 000 ile 20 000 arasında değışen yerleşmeler kasaba kabul edilmektedir. Bkz: 1924 Tarihli 442 sayılı Köy Kanunu Madde 1.

¹⁷⁰ Özgür, M.E., 1996, *İl ve İlçe Merkezlerimizin Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı Hakkında Sınıflandırılması*, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, sayı: 5, s: 53-73, Ankara, s: 70



Şekil 2.13. İkizdere ilçe merkezinde çalışan nüfusun ekonomik faaliyet türlerine göre dağılımı.

İkizdere’de tarım ve sanayi sektörlerinin yeterince gelişmemiş olması da çalışan nüfusun büyük çoğunluğunun hizmetler sektöründe yoğunlaşmasına gerekçe oluşturmaktadır. Hizmetlerden sonra en önemli istihdamın sağlandığı alan olan tarım sektörü de çalışan nüfusun yaklaşık % 25.8’inin yer aldığı bir alandır. Geçimini bu yolla sağlayan, ekip-dikme ve hayvancılık faaliyetleri ile hayatını kazanan nüfus, genellikle kasabaya bağlı mahallelerde oturmaktadır. Söz konusu mahalleler, kasabada tarihsel gelişim içindeki bir büyüme sonucunda oluşmadıkları, aksine eski köy yerleşmelerinin mahalle statüsüne getirilmeleriyle meydana geldikleri için, hâkim ekonomik yapılarında da değişim olmamış ve tarım, en önemli geçim kaynağı olmaya devam etmiştir. Kasaba merkezindeki evlerin bahçelerinde küçük ölçekli fasulye ve mısır tarımı yapıyor olsa da, aile içi tüketime yönelik bu üretimin aksine bağlı yerleşmeler durumundaki mahallelerde ise hâkim ekonomik faaliyetler çay, fasulye ve mısır üretimi ile hayvancılık faaliyetleridir.

Hemen hiç gelişmemiş olduğunu söyleyebileceğimiz sanayi faaliyetlerinde çalışan sayısının da sadece 21 olduğunu ve bunun tüm çalışanlar içindeki oranının da yaklaşık % 4.3 olduğunu görmekteyiz. Gerçekten de kasabada sanayi faaliyetleri kapsamında kabul edilebilecek işletmeler kereste atölyelerinden ibarettir. Zaten ilçe sınırlarındaki en büyük sanayi tesisi de Güneyce Çay Fabrikası’dır. Buna göre, İkizdere kasabasında iktisaden faal nüfusun en fazla yoğunlaştığı iş kolunun hizmetler sektörü olduğu ve buna bağlı olarak da kasabanın hizmet fonksiyonları gelişmiş bir yerleşme olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır.

İkizdere kasabasında kamu kurumlarında çalışan nüfusun dağılımını incelediğimizde bu durumu destekler nitelikte sonuçlarla karşılaşmak mümkündür (Tablo 2.37). Kamu kurumlarında çalışan 292 kişi içinde Milli Eğitim Müdürlüğü, Müftülük ve Tedaş kurumları istihdamın en yoğun olduğu yerler olarak göze çarpmaktadırlar. İlçe merkezindeki ilk ve orta dereceli okullar ile İkizdere Hidroelektrik Santrali'nin varlığı ve en uzak köylere kadar uzanan camilerin ve Kuran kurslarının din adamına olan ihtiyacı dikkate alındığında bu sonucu doğal karşılamak gereklidir. Kamu kurumlarında çalışanların yaklaşık % 62'sini barındıran bu üç kurum dışında Belediye, İlçe Emniyet Müdürlüğü, Sağlık Ocağı ve Adliye kurumları istihdam sağlanan diğer resmi kuruluşlardır.

Tablo 2.37. İkizdere'de kamu kurumlarında çalışanların kurumlara göre dağılımları (2007).

Kurum adı	Çalışan sayısı	Yüzdesi	Kurum adı	Çalışan sayısı	Yüzdesi
Belediye	20	6.7	Kültür Müdürlüğü	1	0.3
Müftülük*	62	21.3	Özel İdare	1	0.3
Adliye	10	3.4	Sosyal Yar. ve Day.	3	1.0
İlçe Seçim Kurulu	2	0.6	Ptt	4	1.4
Kaymakamlık	3	1.0	Ziraat Bankası	5	1.7
İlçe Nüfus Müdürlüğü	3	1.0	Orman İşletme Şeflikleri	9	3.1
İlçe Emniyet Müdürlüğü	18	6.2	Tedaş*	55	18.9
Mal Müdürlüğü	5	1.7	Sağlık Personeli	23	7.9
Tapu-Sicil Müdürlüğü	1	0.3	Milli Eğitim Müdürlüğü	64	22.0
İlçe Tarım Müdürlüğü	3	1.0	Toplam	292	100

Kaynak: İkizdere Mal Müdürlüğü ile ilgili kurumların kayıtlarından derlenmiştir.

En temel gereksinimlerden olan sağlık ve güvenlik hizmetleri ile daha çok yönetimle ilgili olan hukuki işlemler ve belediye hizmetlerinin herhangi bir aksaklık görülmeden yürütülmesi için gerekli kadrolar dikkate alındığında bu durumu anlamlandırmak daha kolay olacaktır. Bu dört kurumda çalışan 71 görevli, kamu kurumlarında çalışan tüm nüfusun yaklaşık % 24'ünü oluşturmaktadır. Kasabada, adı geçen bu kurumların dışında, çalışan sayısı 10 kişinin altında olan 12 kurumda yaklaşık 40 kişi görev yapmakta olup, bu grup çalışanlar tüm kamu kurumlarında çalışanların yaklaşık % 14'ünü oluşturmaktadır.

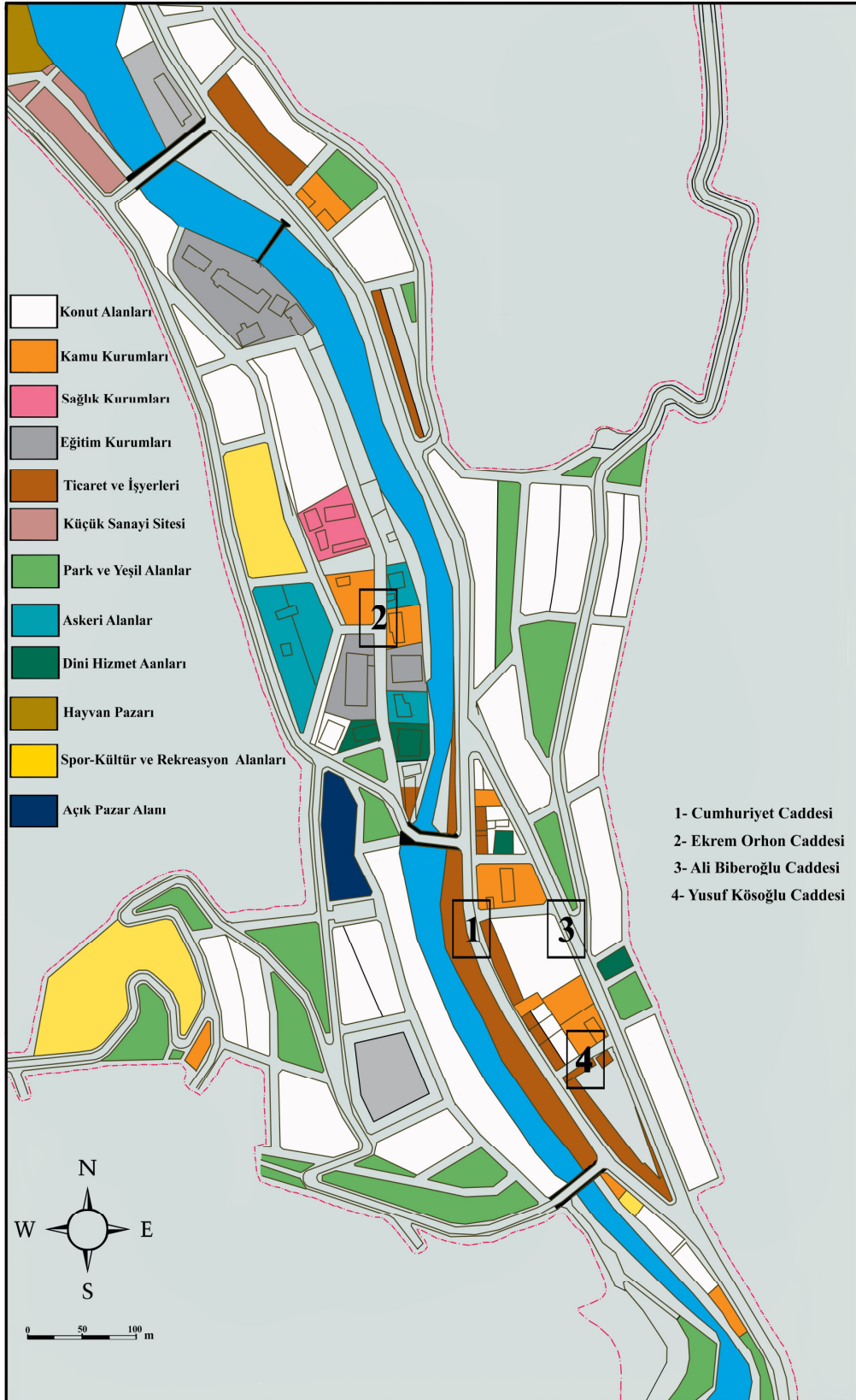
*Müftülük bünyesinde görev yapan 62 görevlinin bir bölümünün ilçedeki camilerde görevli din adamları olduğu ve Tedaş'ta görevli 55 personelin büyük bölümünün de kasaba yakınındaki İkizdere HES'inde görev yaptığı ve bir kısmının santralin lojmanlarında ikâmet ettiği burada belirtilmelidir.

İkizdere kasabası için en az nüfusun tarihi gelişimi, iktisaden faal nüfusun sektörel görünümü ve kamu kurumlarında çalışan nüfusun dağılımı kadar önemli bir diğer özellik ise fonksiyonel arazi kullanımıdır. Bilindiği üzere, kent yerleşmelerini diğer yerleşmelerden ayıran en önemli özelliklerden birisi de kent içinde yerleşim alanları ya da ticaret alanları gibi kullanım sahalarının zamanla ortaya çıkan gelişimle birlikte birbirlerinden **bağımsız** hale gelmeleridir. Bir diğer deyişle, bir kent yerleşmesinde ilk bakışta dikkat çeken özelliklerden birisi, konut alanları ya da ticari alanlar gibi kent içi kullanım alanlarının birbirinden ayrılmış ve farklı yerlerde yoğunlaşmış olmasıdır. İkizdere kasabası gibi küçük ve bir o kadar da kentleşmemiş yerleşmelerde gözlemlenen durum ise bunun tam tersidir. Genellikle bu tür yerleşmelerde farklı kullanım alanlarının bağımsız bir biçimde ortaya çıkması yerine birbiriyle örtüştüğü gözlemlenir. Kentsel fonksiyonların belirli bir hacmin altında kalması ya da henüz tam manasıyla gelişmemiş olması ile ilişkilendirilebilecek olan bu durumlarda, konut alanları ile işyerleri iç içe geçmiş olup genelde alt katı ticari iş yeri olan binaların üst katları konut olarak kullanılır.

Bu durumun pek çok örneğini İkizdere kasabasında görmek mümkündür. Yaklaşık 436 binanın¹⁷¹ yer aldığı İkizdere kasabasında pek çok binanın kullanımı bu şekildedir. Kasaba merkezi, ticari işyerlerinin yoğunlaştığı yer olup burada da genellikle iş yerleri, konut olarak kullanılan binaların zemin katlarında faaliyet göstermektedir (Fotoğraf 2.30).

İç içe geçmiş kullanım alanları ile ön plâna çıksa ve kentsel fonksiyon gelişiminden uzak olsa da İkizdere kasabasında, çevre halkın çeşitli ihtiyaçlarının giderileceği ölçekte gelişebilmiş bazı fonksiyonel kullanım alanlarının varlığı söz konusu edilebilir. Sağlık, eğitim ve yönetim hizmetleri gibi çeşitli hizmetler İkizdere kasaba merkezinde toplanmıştır. Daha önce de tekrar edildiği üzere, İkizdere kasaba merkezi, Rize-Erzurum karayolu (D-925) ve İkizdere'nin ortasından geçtiği V profiline benzeyen vadi boyunca, uzunlamasına formda gelişmiş bir kasaba yerleşmesidir (Harita 2.8).

¹⁷¹İkizdere belediyesi 2006 yılı kayıtlarına göre.



Harita 2.8. İkizdere kasaba merkezinde fonksiyonel arazi kullanılışı.*

*İkizdere Belediyesi Fen-İşleri Müdürlüğü İmar Plânı'ndan yararlanılarak hazırlanmıştır.



Fotoğraf 2.30. İkizdere kasabasında alt katı ticari işyeri olarak kullanılan çok katlı binalardan bir görünüm.

Bilindiği gibi, ilçe merkezleri kendi yönetim alanlarına ve yakın çevrelerine çeşitli hizmetler sunmaktadırlar. Ancak bu hizmetlerin oluşması ve büyümesi bir diğer deyişle hizmetler fonksiyonunun gelişmesi, bunlardan yararlanacak nüfusun miktarı ve ekonomik gücü ile yakından ilişkilidir.¹⁷² Buna göre, İkizdere kasabasında toplam nüfusun sadece 2109 kadar olduğu ve bu nüfusun ekonomik durumu göz önüne alındığında sağlık, eğitim vb. hizmet alanlarındaki gelişmenin sadece belirli bir ölçüde oluşu anlaşılabacaktır.

Fonksiyonel arazi kullanımının işlendiği Şekil 2.21’de 1 numara ile gösterilen Cumhuriyet Caddesi, İkizdere kasabasında ticari işyerleri ve yönetim alanlarının yoğunlaştığı ana caddedir. Kaymakamlık, Nüfus ve Mal Müdürlüğü, Adliye ve Özel İdare Müdürlüğü gibi yönetimle ilgili pek çok kurumun bir arada bulunduğu Hükümet Konağı, söz konusu caddenin Rize çıkışında yer almaktadır (Fotoğraf 2.31). Aynı zamanda, caddenin Erzurum çıkışında bir diğer yönetim birimi olan İkizdere Belediyesi bulunmaktadır (Fotoğraf 2.32). Yönetim birimlerinin yanı sıra, ticari iş yerleri ile Ziraat Bankası ve PTT gibi hizmet kurumlarının da aynı cadde üzerinde yer aldığı ve konut alanları da düşünüldüğünde bu cadde için, kasabanın en önemli fonksiyonel kullanım alanı ifadesini kullanmak yerinde olacaktır.

¹⁷²Yazıcı,H.,Akpınar,E.,Şahin,F.İ.,2005, *Doğu Anadolu Bölgesi’nde Hızla Nüfus Kaybeden Tipik Bir İlçe Merkezi: Pülümür*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 13, s: 7-31, Erzurum, s: 26.



Fotoğraf 2.31. Yönetim hizmetlerinin yürütüldüğü İkizdere Kaymakamlık Binası.



Fotoğraf 2.32. İkizdere kasabasının Erzurum çıkışında yer alan Belediye Binası.

Birden çok kullanım alanının bir arada olduğu diğer bir cadde ise Ekrem Orhon Caddesi'dir. Şekil 2.21'de 2 numara ile gösterilen cadde, kültürel faaliyet alanları, sosyal alanlar, sağlık kurumları, askeri alanlar, eğitim kurumları ve sivil konutlar ile aynı amaçla kullanılan askeri lojmanların bir arada olduğu bir caddedir. Gerçekten de, Jandarma Karakolu, Sağlık Ocağı, İmam-hatip Lisesi, Fazliye-Hüseyin Turanlı Lisesi ile Irmak kafe (Tek kafeterya) bu cadde üzerinde yer almaktadırlar.

Parklar ve yeşil alanlar, araştırma sahasındaki her iki kasaba yerleşmesi için de önemli kullanım alanlarıdır (Fotoğraf 2.33). Kasabalarda yaşayanların açık havada dinlenebilecekleri ya da çocukların rahatça oyun oynayabilecekleri alanlar olarak plânlanmış olması gereken bu yerlerin daha iyi koşullarda olması ve niteliklerinin artırılması gerekmektedir. Mevcut Belediye bütçelerinin kısıtlı olması ve çözüm bekleyen daha öncelikli sorunların varlığı nedeniyle kısa vadede geliştirilmesi beklenmese de gelecekte daha donanımlı park ve bahçe alanlarının düzenlenmesi her iki kasaba için de olumlu bir gelişme olacaktır.



Fotoğraf 2.33. İkitidere (A) ve Güneyce (B) kasabalarında yer alan belediyelerin düzenlediği parklar.

Sonuç olarak İkitidere kasabası, nüfus varlığının mevcut alt limit değerlerinin çok az üstünde olduğu, iktisaden faal nüfusun % 60'tan fazlasının hizmetler sektöründe çalıştığı, sanayi faaliyetlerinin yok denecek kadar az, tarımsal üretimin ise hayli kısıtlı olduğu bir yerleşmedir. Bu özelliklerin yanında, kentsel fonksiyon alanlarının henüz oluşmamış olduğu ve farklı kullanım alanlarının iç içe geçtiği düşünülecek olursa; İkitidere'nin, mevcut topoğrafik şartlar nedeniyle *uzunlamasına formda gelişmiş*, yakın zamanda herhangi bir kentleşme eğilimi görülmesi beklenmeyecek **küçük bir hizmet kasabası** olarak adlandırılması mümkündür.

3.BÖLÜM

3.EKONOMİK FAALİYETLER

3.1. Genel Bakış

İkizdere ilçesi, kırsal alanlara özgü geleneksel ekonomik faaliyetlerin sürdürüldüğü bir yer olarak dikkat çeker. Bu faaliyetler, geçmişten günümüze geleneksel yapısını korumuş ve önemli bir değişime uğramamıştır. Doğal çevrenin sınırlandırması ve kaynak kısıtlılığına bağlı olarak ortaya çıkan bu durum sonucunda ilçede hâkim ekonomik faaliyetler ekip-dikme ve hayvancılık gibi primer (birincil) faaliyetler¹⁷³ olmuştur. Özellikle hayvancılık faaliyetlerinin sahada oldukça uzun bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. Nitekim 1876 yılına ait salname kayıtlarına göre, ilçe genelinde yaklaşık 8200 kadar (8147) büyükbaş hayvan (öküz, inek) ve 361 kadar binek ve yük hayvanının (at, merkep, katır) varlığından bahsedilmektedir.¹⁷⁴ Görüldüğü gibi, geçmişte de ekilebilir alanların azlığı ve çayır-mera alanlarının fazlalığı sebebiyle yöre insanı hayvancılık faaliyetlerini temel geçim kaynağı olarak belirlemiştir. Ancak zaman içinde sürekli artan göçler sonucunda hayvan varlığı ve hayvancılık yapan aile sayısında bugün önemli azalmalar olmuştur.

İlk iki bölümde de değinildiği üzere, eğitim değerlerinin yüksek, arazinin parçalı oluşu ve iklim koşulları gibi doğal çevre faktörlerinin bir araya gelerek oluşturduğu olumsuz panorama, geleneksel ekonomik faaliyet sayısı ve ürün yelpazesini oldukça daraltmıştır. Mevcut ekonomik faaliyetlerin kısıtlılığı ilçenin, bağlı bulunduğu il içinde ve diğer ilçe yönetim birimleri arasındaki gelişmişlik durumu üzerinde de etkili olmuştur. Gerçekten de, DPT tarafından Türkiye'yi kapsayan ölçekte hazırlanan iki farklı zamanlı çalışmada İkizdere ilçesinin, gelişmişlik ölçütleri açısından Rize'nin diğer ilçeleri ve ülke içindeki sıralaması da bu durumu doğrular niteliktedir. İkizdere ilçesi, 1996 yılında yapılan bir araştırmada sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından Türkiye'deki 858 ilçe arasında 421. sırada, Rize ilindeki 12 ilçe (Merkez ilçe dâhil) arasında da 8. sırada yer almaktadır.¹⁷⁵ İkizdere'nin 2004 yılına gelindiğinde ise, Türkiye genelindeki 872 ilçe arasında 631. sırada yer aldığı ve -0.55848 gelişmişlik

¹⁷³Primer ekonomik faaliyetler ve beş temel kategorisi için bakınız:

Tümertekin,E.,Özgüç,N.,2005, Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma, Çantay Kitabevi, İstanbul, s: 109-111.

¹⁷⁴Trabzon Vilayet Salmamesi-1876 (Cilt 8), 1993, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Haz: Kudret Emiroğlu, Şafak Matbaacılık, Ankara, s: 341.

¹⁷⁵Dinçer,B.,Özaslan,M.,Satılmış,E.,1996, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayın No: 2466, Ankara, s: 141.

endeksi ile 4. derece gelişmişlik grubunda bulunduğu görülmektedir.¹⁷⁶ İkizdere ilçesinin, 1996 yılında olduğu gibi 2004 yılında da 4. derece gelişmiş ilçeler grubunda olmasına karşın, Rize ilinin diğer ilçeleri arasındaki yerinin bu zaman aralığında (1996–2004) olumsuz yönde değiştiği açıkça görülmektedir. Araştırma sahası, 1996 yılında 12 ilçe arasında 8. sıradayken, 2004 yılında gelişmişlik endeksi bakımından son sırada yer almıştır. Göç süreçleri ve ekonomik yetersizliklerin bir sonucu olan bu durum, aslında ilçe bütünündeki ekonomik yapı hakkında da genel bir fikir vermektedir.

İkizdere ve Güneyce kasaba merkezlerinde sağlık, eğitim ve yönetim vb. bir takım hizmet fonksiyonlarının kısmen gelişmiş olmasına karşın saha genelinde hâkim ekonomik faaliyetler tarımsal üretim biçimleridir. Söz konusu üretimin de genel olarak geçim tipi faaliyetler şeklinde yapıldığı düşünülecek olursa, bahsedilen ekonomik yetersizliği anlamlandırmak daha kolay olacaktır.

İlçedeki tek önemli sanayi tesisi Güneyce Çay Fabrikası'dır. Kuzeydeki eğimli yamaçlarda üretilen çayları işlemeye yönelik olarak kurulmuş bu fabrikanın yanında orman ürünleri üretimi yapan küçük ölçekli kereste atölyeleri, sahadaki diğer sanayi faaliyetlerini temsil eder. Söz konusu ekonomik faaliyetlerin hacminin darlığı ticaret fonksiyonunun da ancak belli ölçekte gelişimine olanak tanımıştır. Doğal çevre özellikleri, ilçede tüm bu ekonomik faaliyetleri sınırlandırmış, ancak aynı zamanda turizm faaliyetleri için önemli bir potansiyel sunmuştur. Bu yüzden de ekonomik faaliyetler arasında en önemli varlığın turizm olanakları olduğu düşünülmektedir.

Üçüncü bölüm olarak tasarlanan bu bölümde, genel hatları yukarıda belirlenen bu faaliyetlerin ayrıntılı analizine çalışılacak ve az önce de ifade edildiği gibi en önemli potansiyele sahip olduğu düşünülen turizm faaliyetleri üzerinde yoğunlaşılacaktır.

3.1.1. Arazi kullanımı

Tüm ekonomik faaliyetlerin belirlenmesinde önem taşıyan faktörlerden birisi de arazinin verimlilik sınıflarına göre durumudur. Arazilerin verimlilik sınıflarına göre dağılımını belirlemek amacıyla çeşitli sınıflandırmalar yapılmakla birlikte en fazla tercih edilenlerden biri, *arazi kullanım kabiliyeti* sınıflandırmasıdır. Toprakların pratik bir gruplandırması olup, toprak etütlerine dayalı olarak yapılan bu sınıflandırma, eğim, erozyon durumu, toprak derinliği gibi pek çok verinin bir araya getirilmesiyle arazilerin

¹⁷⁶Dinçer,B.,Özaslan,M.,2004, a.g.e., s: 122.

en yoğun ve verimli kullanımını sağlayacak şekilde plânlamayı amaçlayan bir sınıflandırma şeklidir.¹⁷⁷ Araştırma sahasında, mevcut arazinin bu sınıflandırmaya göre dağılışı ekonomik faaliyetlere yön verici olması açısından önemli bulunmaktadır.

İkizdere genelinde arazi verimlilik sınıflarını incelediğimizde, tarımsal verimliliğin en üst düzeyde olduğu I., II. ve III. sınıf arazilerin hiç olmadığı ve tarımsal verim açısından daha düşük seviyedeki IV. sınıf arazilerden ise sadece 445 ha'lık bir alanın var olduğu görülmektedir (Tablo 3.1). Tüm alanın % 0.47'sini oluşturan bu sınıf araziler az da olsa tarımsal verimlilik taşıyan arazi sınıfında yer almaktadır.

Yüksek eğim değerlerinin sebep olduğu bu durum, saha genelinde ekip-dikme faaliyetlerini sınırlandıran önemli etkenlerden birisi olmuştur. V. sınıf arazilerin hiç görülmediği sahada, VI. ve VII. sınıf araziler ise en yaygın arazi grubunu oluşturmaktadırlar. Ancak bilindiği üzere verim düzeyi çok düşük olan bu araziler, düzeltilemeyecek bazı sürekli sınırlandırmalara sahip olup, kültür bitkileri yetiştirilmesi için uygun görülmemektedir. Bu tip araziler, ancak çayır, mera, orman veya yaban hayatı için uygun şartlar taşımaktadırlar.¹⁷⁸ Sahanın hemen her yerinde görülebilen bu tip arazilerden VI. sınıf araziler 36 420 ha ve VII. sınıf araziler de 38 060 ha olmak üzere, toplam 74 480 ha'lık bir alan bulunmaktadır. Şekil 3.1' de görüldüğü üzere, tüm sahanın yaklaşık % 78'lik bölümü bu iki grup araziden oluşmaktadır. Tarımsal verimliliğin düşük olması sebebiyle sahada bu tip arazilerden daha çok çayır ve mera olarak yararlanıldığı görülür.

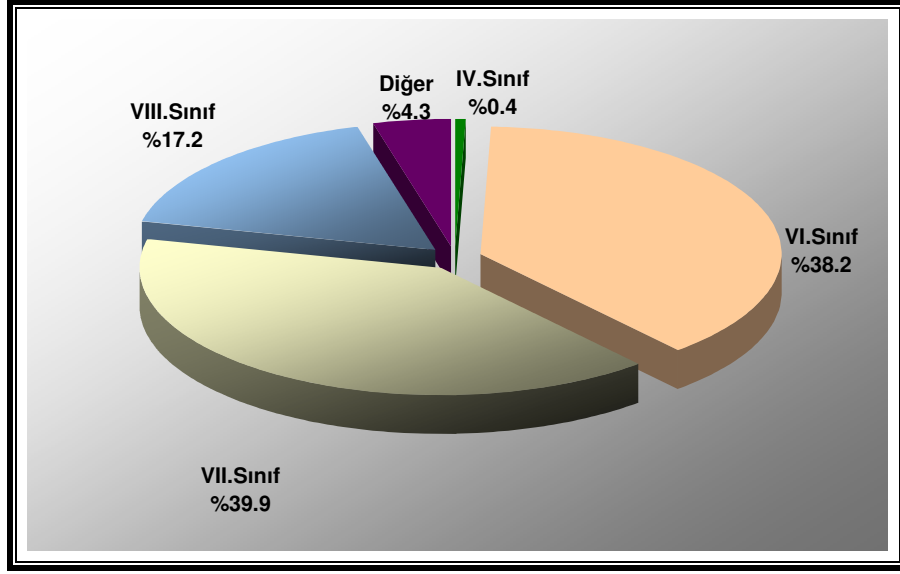
Tablo 3.1. İkizdere ilçe arazisinin verimlilik sınıflarına göre dağılışı.

Arazi verimlilik sınıfı	Yüzölçümü (ha)	(%)
I-II-III. Sınıf	-	-
IV. Sınıf	445	0.4
V. Sınıf	-	-
VI. Sınıf	36420	38.2
VII. Sınıf	38060	39.9
VIII. Sınıf	16430	17.2
Diğer	4045	4.3
Toplam	95400	100

Kaynak: Rize İli Arazi Varlığı'ndan (1993) yararlanılarak hazırlanmıştır.

¹⁷⁷Dizdar,Y.M.,2003, Türkiye'nin Toprak Kaynakları, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Teknik Yayınlar Dizisi, No: 2, Ankara, s: 39.

¹⁷⁸Dizdar,Y.M.,2003, a.g.e., s: 41-42.



Şekil 3.1. İkizdere ilçe topraklarının verimlilik sınıflarına göre dağılışı.

Verimlilik düzeyinin en düşük olduğu arazi sınıfı olarak bilinen VIII. sınıf arazilerin kapladığı alan ise 16 430 ha kadar olup, tüm sahanın yaklaşık % 17’lik azımsanmayacak bir bölümü bu sınıftaki arazilerden meydana gelir. Taşlık, kayalık alanlardan oluşan bu tip araziler, dağlık ve tepelik alanların fazlalığı nedeniyle daha çok araştırma sahasının güneyindeki yüksek yerlerde yaygınlık göstermektedir.

Araştırma sahasında, arazilerin yararlanma bakımından bölünüşünde ilk göze çarpan özellik, ürün getirmeyen alanların yüksek bir paya sahip olmasıdır (Tablo 3.2 ve Şekil 3.2). Gerçekten de, 37 194 ha’dan oluşan ürün getirmeyen alanlar, yaklaşık olarak tüm arazinin % 39.01’lik bölümünü kaplamaktadır. Orman alanlarının bu dağılım içindeki oranı ise % 27.52 kadar olup, 26259 ha alan kaplayan ormanlar bu sınıflandırmada üçüncü sırada yer almaktadırlar. Çayır ve mera alanları ise 31383 ha alana yaygınlık göstermekte olup % 32.89’luk payları ile ikinci sırada yer almaktadırlar.

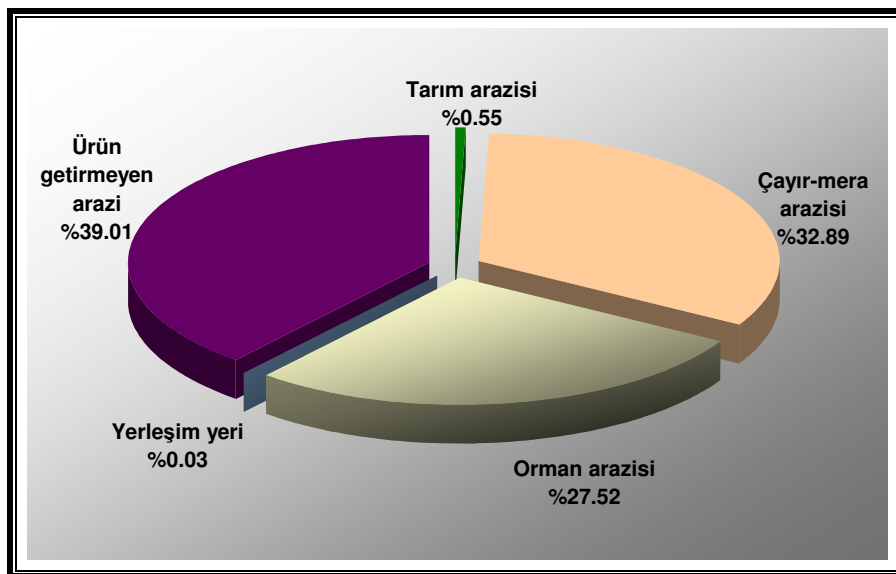
Görüldüğü üzere, sadece orman ve çayır-mera alanlarının kapladığı alan tüm arazinin yaklaşık % 60.42’sine karşılık gelmektedir. Sahada ekip-dikme faaliyetlerine ayrılan alan ise sadece 529 ha kadardır. Çay tarımı ile fasulye, mısır, patates ve bir miktar lahana vb. sebze ekimi yapılan diğer alanların birlikte ele alındığı bu dağılıma göre, toplam arazinin yaklaşık % 0.55’lik bölümü ekip-dikme faaliyetlerine ayrılmış durumdadır.

Tablo 3.2. İkizdere ilçesi arazilerinin yararlanma bakımından bölünüşü.

Kullanılış Durumu	Yüzölçümü (ha)	Yüzdesi (%)
Tarım arazisi	529	0.55
Çayır-mera arazisi	31383	32.89
Orman arazisi	26259	27.52
Yerleşim yeri	34	0.03
Ürün getirmeyen arazi	37195	39.01
Toplam	95400	100

Kaynak: Rize İli Arazi Varlığı (1993), İlçe Tarım Müdürlüğü (2006), Rize Tarım Master Planı (2004) ve İlçe Orman İşletme Şeflikleri (2006) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Araştırma sahasında toprakların verimlilik grupları ve araziden yararlanma biçimlerini bir arada değerlendirmek suretiyle dikkat çekici bazı sonuçlar çıkarmak mümkündür. Söz konusu dağılımlardan anlaşıldığına göre, sahada verimli tarım arazisi olarak adlandırılan I.,II. ve III. sınıf topraklar görülmemekte ve tarım arazisi olarak IV.sınıf toprakların hemen tamamı ile VI. sınıf toprakların çok az bir kısmı işlenmektedir. Sahada en çok yaygınlık gösteren VI. ve VII. sınıf toprakların hemen tamamı da çayır ve mera olarak kullanılmaktadır. Araziden yararlanma bakımından, ürün getirmeyen alanlar bir tarafa bırakıldığında, ilk sırada çayır-mera arazilerinin gelmesi de bu kullanım dağılışını destekler niteliktedir. Bu durumu, mevcut topoğrafik ve iklimik koşulların etkisinde, verimli toprakların az olması sebebiyle ekip-dikme faaliyetlerinin sınırlı olması ve mevcut kırsal görünümün şart koştuğu ekstansif yöntemlerle yapılan hayvancılıkla bağdaştırmak mümkündür.

**Şekil 3.2.** İkizdere ilçesi arazilerinin yararlanma bakımından bölünüşü.

3.2. Tarımsal Üretim

Tarım, dar anlamıyla bitkisel üretim etkinliklerini, geniş anlamıyla ise toprak üzerinde yapılabilecek her türlü üretim etkinliğini içerir bir nitelik taşımaktadır.¹⁷⁹ Farklı görüşler bulunmakla birlikte, tarımın burada geçen geniş anlamı esas alındığında, ekip-biçme, ekip-dikme ve hayvancılık gibi çeşitli faaliyetleri tarımsal faaliyetler, bu faaliyetler kapsamında şekillenen üretimi de tarımsal üretim adı altında ifade etmek mümkündür.

Kırsal yerleşmelerin çoğunluğunda olduğu gibi, araştırma sahasında da hâkim ekonomik faaliyetler tarımsal üretim biçimleridir. Birden fazla alt başlıkta incelenebilecek olan bu üretim için önce mevcut durumun betimlenmesi yoluna gidilecek, böylece sahanın tarımsal potansiyeli ve değerlendirilmesi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3.2.1. Ekip-dikme faaliyetleri

Toprağı işleme, bir diğer deyişle ekip-dikme faaliyetleri, elbette tarımsal üretim ya da kırsal yaşam biçimlerinde akla gelen ilk belirleyici faaliyet olarak bilinmektedir. Bu açıdan, araştırma sahasında yürütülen ekip-dikme faaliyetlerini elde edilen *ürün-üretim dengesi* dâhilinde çeşitli başlıklar halinde ele almak mümkündür.

Daha önce de ifade edildiği gibi, sahada genel topoğrafik görünüm nedeniyle dağlık ve engebeli alanların fazla oluşu, eğim değerlerinin yüksekliği ile kış aylarının sert geçmesi gibi sebepler, tarımsal faaliyetleri önemli ölçüde sınırlandırmıştır. Nitekim tüm saha içinde bu faaliyetler için ayrılan kısım sadece % 0.55'lik bölümü oluşturmaktadır. Son derece sınırlı olan bu tarım alanlarında üretilen en önemli tarım ürününün ise bahçe bitkilerinden **çay** olduğu görülmektedir.

Bu kültür bitkisi, yağışların bol ve tüm aylara yaygın olduğu alanlarda, yüksek nem oranına sahip asit karakterli topraklara yüksek bir adaptasyon göstermiş olup,¹⁸⁰ bu bitkinin yapraklarından elde edilen çay ise soğuk olarak da tüketilmesine karşın bugün dünyada en çok tüketilen sıcak içeceklerden birisidir.¹⁸¹ Ülkemizde Doğu Karadeniz Bölümü ile özdeşleşmiş bir ürün olup Rize çevresindeki deneme üretimleri Osmanlı

¹⁷⁹Doğanay,H.,2007, Ekonomik Coğrafya 3 - Ziraat Coğrafyası, Aktif Yayınevi, İstanbul, s: 24.

¹⁸⁰Koday,S.,2000b, *Türkiye Çay Tarım Alanlarının Dağılışı ve Çay Üretimimizdeki Gelişmeler*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 35, s: 321-346, İstanbul, s: 322.

¹⁸¹Reimertz,S.,1999, *Çayın Kültür Tarihi* (Çev: Mustafa Tüzel), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, s: 41.

İmparatorluğu'nun son dönemlerine kadar uzanan¹⁸² ve Cumhuriyet Türkiye'sinde önemli bir üretim miktarına ulaşılan çay, İkizdere ilçesi için de oldukça önemli bir tarım ürünüdür.

Çay tarımı özellikle sahanın kuzeyindeki eğimli vadi yamaçlarında sürdürülür. Buna göre, kabaca Dereköy üzerinden geçirilebilecek doğu-batı yönlü bir hattın kuzey kesiminde bir diğer deyişle Cevizlik, Şimşirli, Yağcılar, Bayırköy ve komşu köyler ile İkizdere ve Güneyce kasabalarına bağlı mahalleler çay bahçelerinin yoğunlaştığı alanlar olarak adlandırılabilir (Fotoğraf 3.1). Üretimin sahanın kuzeyinde yoğunlaşmasında, güneye doğru yükseltinin artması ve buna bağlı olarak çay tarımına uygun iklimik etmenlerin azalmasının en önemli sınırlayıcı etken olduğu ifade edilebilir. Çay bahçelerinin yaygın olmasında da (tüm ekili-dikili alanların yaklaşık % 40'ını oluşturmaktadır) bu kültür bitkisinin ekonomik getirisinin yüksekliği ile bölge iklim ve toprak koşullarına yüksek uyumunun yanı sıra Güneyce Çay Fabrikası'nın da olumlu bir etkide bulunduğu ifade edilebilir.



Fotoğraf 3.1. Şimşirli köyü çevresinde bir çay bahçesi.

İlçe Tarım Müdürlüğü'nden edinilen verilere göre, sahada 2006 yılı için 2100 da'lık bir alanda çay bahçesi bulunmaktadır (Tablo 3.3). Söz konusu alandaki çay

¹⁸²Tarkan,T.,1973b, Türkiye'de Çay Ziraati ve Endüstrisi, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 195, Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 41, Yardımcı Ders Kitabı Serisi No: 1, Sevinç Matbaası, Ankara, s: 14-15.

bahçelerinde aynı yıl 1500 ton kuru çay üretimi gerçekleşmiştir. Verimliliğin 715 kg/da kadar olduğu çay bahçeleri bu görünümleriyle sahadaki en önemli tarım ürününü temsil etmektedir.

Tablo 3.3. Araştırma sahasında ekip-dikme faaliyetlerine söz konusu alanlar ve üretim miktarları (2006).

Türü	Ekilen al. (da)	Üretim (Ton)	Verim (kg/da)	Türü	Ekilen al. (da)	Üretim (Ton)	Verim (kg/da)
Lahana (Kara)	200	100	500	Mısır	1300	260	200
Kabak (Bal)	30	10	325	Fasulye	510	100	196
Salatalık	15	3	200	Patates	1000	1100	1100
Barbunya	75	15	200	Tarla Ür.Top.	2800	1410	503
Sarımsak	10	10	100	Çay	2100	1500	714
Soğan	50	10	200	Genel toplam	5290	3108	587
Sebze Top.	390	198	507				

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtlarından derlenmiştir.

Ekili-dikili alanlar içinde çaydan sonra en fazla yer tutan tarım ürünü mısırdır. Sahadaki en önemli ve tek tahıl olan **mısır**, gıda maddesi olarak tüketiminin yanında, besi hayvancılığı kapsamında hayvan yemi olarak da önem taşımaktadır.¹⁸³ Bu tahılın üretimi Anadolu’da geçmişten beri yapılmakta olup mısır, ülke genelinde yaygınlık kazanmış bir tarım ürünü olarak dikkat çeker.¹⁸⁴

İlkbahar ve yaz sıcaklıklarının düşük olmasının olumsuz etkilerine karşın yağış koşulları açısından Karadeniz Bölgesi, mısır tarımı için oldukça uygun değerlere sahip olduğundan¹⁸⁵ bölge, mısır tarımının geçmişten beri yoğun olduğu bir alan haline gelmiştir. Sahada da, bölge için geçerli olan bu duruma uygun olarak, yaklaşık 1300 da alan üzerinde 260 ton kadar mısır üretilmektedir (Tablo 3.3). Verimlilik oranının 200 kg/da olduğu mısır tarımı hem Doğu Karadeniz Bölümü hem de saha için geleneksel bir önem taşımaktadır. İlçenin sofrta kültüründe mısır ekmeğinin bugün de önemli bir yer tutması sahada mısır üretiminin devam ettirilmesinde de pay sahibi olmuştur.

Tahıl grubu içerisindeki tek ürün olan mısır üretiminden sonra en fazla yer tutan tarım ürünü patatestir. Sahada 1000 da alan üzerinde yaklaşık 1100 ton kadar patates üretilmektedir. Verimin 110 kg/da kadar olduğu patates tarımı da geçmişten beri sürdürülen bir tarımsal faaliyet olarak dikkat çeker. Özellikle Yerelma köyü ve yakın

¹⁸³Doğanay,H.,2007, a.g.e., s: 128-129.

¹⁸⁴Koca,H.,2001, *Türkiye Mısır Ekim Alanları ve Üretiminin Coğrafi Dağılışı*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 5, s: 193-223, Erzurum, s: 195.

¹⁸⁵Koca,H.,2001, a.g.m., s: 200.

çevresinde üretilen patateslerin lezzet açısından yörede aranan türler olduğu da bu konudaki önemli bir ayrıntıdır.

Üretim miktarı bakımından saha için önemli sayılabilecek bir diğer tarımsal ürün de fasulyedir. **Fasulye**, Türkiye sebze tarımında büyük önem taşıyan baklagillerden biri¹⁸⁶ olmasının yanı sıra Karadeniz mutfağında ve yöre kültüründe özel bir önem taşımaktadır. Bu özel önemi nedeniyle yetiştirilen fasulye, sahada 510 da alanda 100 ton kadar üretilmektedir. Bu üründen alınan verim ise aynı yıl 196 kg/da kadar gerçekleşmiştir.

Sanayi bitkisi olan çay bir kenara bırakılırsa, sahadaki diğer önemli tarım ürünleri olarak kabul edilebilecek olan mısır ve fasulye üretimi genellikle **polikültür tarım** şeklinde sürdürülmektedir. Bilindiği gibi, daha çok geçim tarımı yapan az topraklı çiftçilerin işletmelerinde rastlanan polikültür tarım, aynı tarım işletmesinde birkaç ürünün birlikte veya ayrı parsellerde yetiştirildiği tarımsal etkinlik tipidir.¹⁸⁷ Gerek morfolojik yapı gerekse iklimatik ve edafik faktörler sahada bu uygulamayı adeta zorunlu hale getirmiştir. Eğimli yamaçlar üzerindeki küçük parsellerden oluşan bahçelerde fasulye ve mısır tarımının bir arada yürütüldüğü örneklerle çokça rastlamak mümkündür (Fotoğraf 3.2).



Fotoğraf 3.2. Fasulye ve mısıra sahanın kuzeyinde hemen her bahçede rastlanabilmektedir.

¹⁸⁶Doğanay,H.,1998a, Türkiye Ekonomik Coğrafyası, 3. Baskı, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, s: 121

¹⁸⁷Doğanay,H.,2007, a.g.e., s: 90.

Araştırma sahasında çay, mısır, fasulye ve patatesin yanı sıra bir miktar da sebze üretimi gerçekleştirilmektedir. 390 da'lık alanda yaklaşık 198 tonluk bir sebze üretimi yapılmakta ve da başına verim 507 kg olarak gerçekleşmektedir. Geçim tipi bir üretimin söz konusu olduğu sahada en fazla üretilen sebze karalâhana olup 200 da alanda 100 ton kadar üretim yapıldığı görülür. Sebze ekili alanların yaklaşık yarısını kaplayan söz konusu üretim, mısır gibi iç tüketime yönelik olarak geleneksel şekilde yürütülen bir diğer tarımsal faaliyet olarak kabul edilmelidir. Sebze üretiminin yapıldığı alanların geri kalan 190 da'lık bölümü ise balkabağı, salatalık, soğan ve sarımsak gibi sebzelere ayrılmış olup bu ürünlere yönelik yaklaşık 98 tonluk bir üretim söz konusu olmaktadır (Fotoğraf 3.3).



Fotoğraf 3.3. İlçede bir miktar kabak (A) ve karalâhana (B) üretimi de yapılmaktadır.

Meyvecilik, sahada sürdürülen tarımsal faaliyetlerden bir diğeridir. Topoğrafik görünüm nedeniyle saha geneline dağılmış biçimde olan meyve ağaçlarının tamamı 15 545 kadar olup, bunların 13 345'i meyve veren yaşta 2100'ü ise meyve vermeyen yaştaki ağaçlardan oluşmaktadır (Tablo 3.4). Arazi eğim şartları ve parçalı yapı nedeniyle geniş meyve bahçelerinin kurulamamış olması sahada meyvecilikten elde edilen gelirlerin düşmesine neden olmuştur.

Mevcut yapısıyla önemli ölçüde gelir getirici bir faaliyet olarak görülmesine de, meyve ağaçları içindeki tür dağılımını irdelemenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Buna göre, meyve ağaçları içinde ilk sırayı armut ağaçları almaktadır. Sahada 4 600 kadar armut ağacı yer almakta olup, bu da tüm meyve ağaçlarının yaklaşık % 29.7'sini oluşturmaktadır. Sahada yer alan meyve veren yaşta 2525 ağaç ile elma, tüm meyve ağaçlarının yaklaşık % 16.3'ünü oluşturmakta ve armut ağaçlarından sonra ikinci sırada yer almaktadır. Yine erik, kiraz, dut gibi meyvelerin ağaç sayısının 1500'den fazla

olduğu ve bu meyvelerin yanı sıra ceviz, kivi ve kestane ağaçlarının da sahada görüldüğü ifade edilebilir.

Tablo 3.4. Araştırma sahasında meyve ağacı sayısı ve üretim miktarları (2006).

Ağaç Türü	Meyve veren yaş ağaç	Meyve verm.yaş ağaç	Verim (kg)	Üretim (Ton)	Ağaç Türü	Meyve veren yaş ağaç	Meyve verm.yaş ağaç	Verim (kg)	Üretim (Ton)
Armut	4250	350	10	42	Kestane	1000	500	12	12
Elma	2525	50	8	22	Dut	1400	--	5	7
Erik	1900	100	10	20	Kivi	570	650	12	7
Kiraz	1700	200	10	20	Toplam	13 345	2100	96	130
Ceviz	--	250	--	--					

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtlarından derlenmiştir.

Meyve üretimi türler açısından incelendiğinde, ağaç sayısına paralel olarak, ilk sırada yer alan meyvenin 42 tonluk üretimle armut olduğu görülür. İkinci sırada yer alan elmanın farklı türlerindeki toplam üretimi ise 22 ton kadar olmaktadır. Erik ve kiraz ise 20'şer tonluk üretimle aynı listede üçüncü sırayı paylaşmaktadır. İlçede sosyal ormancılık kapsamında son yıllarda kestane üretimi de artmıştır. Doğal kestane ağaçlarının aşılınması ile elde edilen üretim 12 ton civarındadır. Sahada bu üretimin yanında, dut ve kivi üretimi ise 10 tonun altında gerçekleşmektedir. Söz konusu meyve ağaçlarının, iklimik ve topoğrafik şartlar ile toprak istekleri sebebiyle, daha uygun koşulların hakim olduğu sahanın kuzey kesiminde daha yoğun olarak görüldüğü ifade edilebilir.

Aşılama, dikme, plânlı üretim gibi gerekli düzenlemelerin yapılması halinde özellikle sahanın kuzey kesiminde geliştirilmesi mümkün olan bir ekonomik faaliyetin de ceviz meyveciliği olduğu burada ifade edilebilir. Sahadaki ceviz yetiştiriciliği hakkında yapılan bir araştırmada, yaklaşık 11 kadar yerleşmeden ceviz örnekleri toplanmış (en fazla örnek Cevizlik köyünden olmak üzere) alınan numuneler üzerinde fenolojik gözlem ve çalışmalar yapılmıştır.¹⁸⁸ Yapılan bu çalışmalar sonucunda, incelenen tüm ceviz türlerinin standartlar açısından **ekstra** grupta yer aldığı ve meyve boyutları açısından da pek çok türün dünya standartlarında olduğu ifade edilmiştir.¹⁸⁹ Buna göre, şu anda önemli ölçüde bir ekonomik yarar sağlamayan ceviz yetiştiriciliğinin sahada gelir getirici bir faaliyet haline getirilmesi mümkün görünmektedir.

¹⁸⁸Balcı,İ.,1999, a.g.t., s: 9-10.

¹⁸⁹Balcı,İ.,1999, a.g.t., s: 62.

Araştırma sahasında gelecek için oldukça büyük önem taşıdığına inanılan bir meyve ise yaban mersinidir. Sahada deneme amaçlı olarak üretimi devam eden *yaban mersini* (*Blueberry*) tarımının gerek İkizdere ve gerekse Doğu Karadeniz Bölümü'nde gelecek vadede bir tarım ürünü olduğu düşünülebilir.

Botanik olarak gerçek üzümler grubunda yer alan yaban mersini, ılıman iklime adapte olmuş bir meyve türüdür.¹⁹⁰ Kuzey Amerika ve Avrupa'daki bazı ülkelerin asitli topraklarında doğal olarak yetişen, ormangülü ve açelyalar ile aynı familyada yer alan bu meyve, çok düşük kış sıcaklıklarına adaptasyonu sınırlı olmasına karşın, kış sıcaklıklarının -30 °C'nin altına düşmediği ve nispeten korunaklı olan alanlarda kolaylıkla yetişebilmektedir. Genelde asitli toprakları (Ph= 4.0-5.5) tercih eden bu meyvenin yabani türlerinin meyveleri çok küçük, ekşi, bol çekirdekli ve raf ömürleri çok az iken, kültürü yapılan çeşitlerinde verim yüksek olup, meyveleri çekici ve tatlıdır.¹⁹¹

İlçede yaban mersini meyvesi yöresel biçimde **likapa** olarak adlandırılmakta ve yabani formu yaygın olarak bulunmaktadır. Yabani formunun yaygınlığına karşın bu meyvenin kültür altına alınmış biçimi sahanın kuzeyinde sınırlı alanlarda yer almaktadır. Gerçekleştirdiğimiz inceleme ve mülâkatlarda, yörede *likapalık* tabir edilen yaban mersini bahçelerinin genel olarak Polonya'dan ithal edilen fidanların dikildiği deneme bahçeleri niteliğinde olduğu görülmüştür (Fotoğraf 3.4). Yaban mersininin kuzey orijinli yüksek boylu çalı formundaki türleri 2000 yılında ülkemizde ilk defa İkizdere'de denenmeye başlamış, ilerleyen süreçte DPT ve TÜBİTAK tarafından da desteklenen projeler sonucunda adaptasyon açısından oldukça verimli bulunmuştur.¹⁹² Yine 2002–2003 yıllarında Rize ili İkizdere ilçesinde yürütülen bir çalışma ile beş yüksek çalı yaban mersini çeşidinin (Berkeley, Ivanhoe, Jersey, Northland ve Rekord) verim ve kalite özellikleri bakımından adaptasyonu denenmiş, bu türler arasında Ivanhoe çeşidinin yöre için en verimli adaptasyonu gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.¹⁹³

¹⁹⁰Çelik,H.,2005, Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği, Hasad Yayıncılık, İstanbul, s: 9-10.

¹⁹¹Çelik,H.,2005, a.g.e., s: 9

¹⁹²Çelik,H.,2006, *Karadeniz Bölgesindeki asitli topraklar için mükemmel bir meyve, likapa (yaban mersini)*, Of Ziraat Odası Yayın Organı-Çiftçi Dünyası-yıl: 2, sayı: 2, s: 1-12, Trabzon, s: 3-4.

¹⁹³Çelik,H.,2003, *Bazı Yüksek Çalı Yabanmersini Çeşitlerinin Rize'deki Performanslarının Saptanması Üzerine Araştırmalar-I*, Ulusal Kivi ve Üzümsü Meyveler Sempozyumu, KTÜ Ordu Ziraat Fakültesi, 23-25 Ekim 2003, s: 454-460, Ordu, s: 456-458.



Fotoğraf 3.4. Şimşirli köyünde Polonya'dan ithal edilen yaban mersini fidanlarının dikili olduğu bir bahçe.

Söz konusu ürüne ait ilk denemelerin yapılmasının ardından 2002 yılında İkizdere ilçesinde üretilen 1500 kg ürün çok kısa sürede tüketilmiş, ancak ürün talepleri devam etmiştir.¹⁹⁴ Kısa sürede Rize'nin diğer ilçelerinde de kurulan deneme bahçelerinde yaban mersini üretimi yapılmaya başlanmış elde edilen ürünler de iç piyasada alıcı bulmuştur.

Yaban mersini, ülkemizde çok fazla tanınmamasına karşın Amerika ve Avrupa'da oldukça yaygın olarak üretim ve tüketimi yapılan bir meyvedir. FAO istatistiklerine göre, tüm dünyada üretim açısından önde gelen on üç kadar ülkede (Kanada, İtalya, Fransa, Litvanya vb.) 2005 yılında yaklaşık 51 870 ha alan üzerinde 241 110 ton kadar yaban mersini üretimi gerçekleşmiştir.¹⁹⁵

Antioksidant madde içeriği **en yüksek bahçe bitkisi** olan yaban mersininin farklı şekillerdeki tüketiminin insan sağlığı açısından onlarca fayda sağladığı vurgulanmakta, bu konuda yurtdışında yapılan pek çok araştırmanın yaban mersininin, kalp hastalıkları, damar sertliği, kanser vb. rahatsızlıklar üzerindeki olumlu etkileri konusunda ortak sonuçlar verdiği belirtilmektedir.¹⁹⁶ İnsan sağlığı üzerindeki olumlu etkileri kadar, kullanım alanlarının çokluğu da bu meyvenin ekonomik değerinin

¹⁹⁴Çelik,H.,2005, a.g.e., s: 11.

¹⁹⁵Çelik,H.,2006, a.g.e., s: 4

¹⁹⁶Çelik,H.,2005, a.g.e., s: 20-22.

artmasına sebep olmuştur. Gerçekten de, onlarca farklı şekilde tüketilebilen yaban mersininin, taze meyve olarak, meyve suyu sanayinde, reçel, marmelât ve konserve sanayinde, süt ve süt ürünleri teknolojisinde ve daha pek çok alanda tüketildiği bilinmektedir.¹⁹⁷

Turizm bahsinde irdeleneceği üzere, sahanın güneyindeki büyük köylerden biri olan Tozköy’de geleneksel bir şenlik faaliyetine de (Tozköy Likapa Şenliği) konu oluşturan yaban mersini, bugün iç piyasada yavaş yavaş kendine yer bulmaya başlamıştır. Yaban mersini çayı ya da yaban mersini reçeli gibi kullanımlarla günlük tüketime sunulmaya başlanan bu ürünün yurtdışındaki tüketim miktar ve çeşitliliğinin ülkemizde de yakalanması halinde kat kat değer kazanacağı şüphesizdir. Bu açıdan sahada yaban mersini tarımı ve bu ürüne dayalı faaliyetlerin yaygınlaştırılması ilerde sağlayacağı ekonomik getiriler açısından önemli görülmektedir.

3.2.2. Hayvancılık faaliyetleri

Araştırma sahasında topoğrafik ve iklimik etmenler gibi doğal çevre koşulları ekip-dikme faaliyetlerini sınırlandırmasına karşın, hayvancılık faaliyetlerini teşvik etmektedir. Gerçekten de sahada mevcut koşulların ekili dikili alanları sınırlandırması bir diğer tarımsal faaliyet türü olan hayvancılığın gelişmesine sebep olmuştur. Arazi kullanımı bahsinde de belirtildiği üzere tüm sahanın yaklaşık % 32.89’luk bölümü (31 383 ha) çayır-mera alanlarından oluşmaktadır. Ekip-dikme faaliyetlerinin sınırlılığı ve bu geniş çayır-mera alanlarının varlığı hayvancılık faaliyetlerinin geçmişten günümüze kadar önemini korumasını sağlamıştır.

Sahadaki hayvancılık faaliyetleri genel olarak Doğu Karadeniz Bölümü kırsalında olduğu gibi daha çok **ekstansif yöntemlerle** yapılmaktadır. Hayvanların otlaklarda otlatılıp, ahır veya ağıllarda kaba yemlerle beslenmesi esasına dayalı olan hayvancılık ekstansif hayvancılık olarak adlandırılmaktadır.¹⁹⁸ Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık ile arıcılık faaliyetleri saha için ekonomik önem taşıyan hayvancılık faaliyetleri olarak sıralanabilirler.

Bilindiği gibi, ekstansif yöntemlerle yapılan hayvancılık faaliyetlerinin yoğun ekonomik faaliyetler olarak yürütülebilmesi için her şeyden önce geniş otlak alanlarının

¹⁹⁷Çelik,H.,2004, *Karadeniz için yeni bir meyve: Likapa (Yaban Mersini)*, Ekoloji Magazin-Doğa, Çevre ve Kültür Dergisi, sayı: 1, s: 50-53, Trabzon, s: 51.

¹⁹⁸Doğanay,H.,1998a, a.g.e., s: 236.

varlığı gerekmektedir.¹⁹⁹ Sahada gerek hayvan varlığı ve gerekse yaygınlık açısından en önemli faaliyet büyükbaş hayvancılıktır. Tablo 3.5'in incelenmesi ile de görüleceği üzere 2006 yılında sahada 4580 büyükbaş ve küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu varlığın % 60.7'si, bir diğer deyişle 2780 kadarı büyükbaş hayvan, % 39.3'ü (1800 kadar) ise küçükbaş hayvanlardan oluşmaktadır (Fotoğraf 3.5).



Fotoğraf 3.5. İlçede daha çok büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır.

Hayvan varlığının köylere göre dağılımı incelendiğinde, ilk sıradaki yerleşmenin Ballıköy olduğu görülür (Tablo 3.5). Toplam 700 hayvanın beslendiği köyde 600 küçükbaş ve 100 kadar büyükbaş hayvan yer almaktadır. Anzer vadisindeki diğer köy olan Çiçekli köyü de 75 büyükbaş ve 500 küçükbaş hayvandan oluşan 575 kadar hayvan varlığı ile listenin ikinci sırasında yer almaktadır. Söz konusu iki köy, küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde de ilk sıraları paylaşmaktadırlar. Büyükbaş hayvan varlığı bakımından ilk sıradaki köy ise Sivrikaya köyüdür. Yaklaşık 300 büyükbaş hayvana sahip olan bu köyün ardından ikinci sırada Başköy gelmektedir. Yaklaşık 270 kadar büyükbaş hayvana sahip olan Başköy'ün dışında Tozköy, Meşeköy ve Çamlıkköy gibi köyler de yaklaşık 200 kadar büyükbaş hayvanın beslendiği köylerdir.

¹⁹⁹Sergün,Ü.,1975, Beşeri Coğrafya Açısından Bir Araştırma Uluova, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2029, Coğrafya Enstitüsü Yayını No: 82, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, s: 146.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığının dağılımı incelendiğinde göze çarpan önemli bir ayrıntı ise sadece birkaç köyde küçükbaş hayvan beslenirken istisnasız her köyde büyükbaş hayvan besleniyor oluşudur. Sahada yetiştiriciliği yapılan büyükbaş hayvanlar genellikle yerli ırk ve bir miktar Jersey ırkı sığırdan oluşmaktadır. Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği et ve süt verimlerinin fazlalığı ya da başka bir ifade ile ekonomik getirilerinin daha yüksek oluşu nedeniyle küçükbaş hayvanlara tercih edilmektedir. Sahadaki küçükbaş hayvancılık ise koyun ve keçi yetiştiriciliği ile temsil edilmektedir (Fotoğraf 3.6). Anzer vadisi dışında en fazla küçükbaş hayvan beslenen köyler arasında Tozköy (300), Rüzgârlı ve Yağcılar (150) ile Kama (100) köyleri sayılabilir.

Tablo 3.5. Araştırma sahasında köylere göre büyükbaş-küçükbaş hayvan ve arı kovanı sayıları.

Yerleşme Adı	Büyükbaş Hayvan Sayısı	Küçükbaş Hayvan Sayısı	Kovan Sayısı	Yerleşme Adı	Büyükbaş Hayvan Sayısı	Küçükbaş Hayvan Sayısı	Kovan Sayısı
Ayvalık	30	--	15	Ihlamur	30	--	10
Ballıköy	100	600	400	Ilıcaköy	75	--	75
Başköy	270	--	50	Kama	80	100	25
Bayırköy	100	--	25	Meşeköy	200	--	25
Cevizlik	20	--	20	Ortaköy	70	--	20
Çamlıkköy	200	--	30	Rüzgârlı	100	150	20
Çataltepe	75	--	50	Sivrikaya	300	--	10
Çiçekli	75	500	250	Şimşirli	30	--	100
Çiftköprü	100	--	20	Tozköy	200	300	75
Demirkapı	90	--	100	Tulumpınar	75	--	50
Dereköy	60	--	50	Yağcılar	50	150	30
Diktaş	75	--	40	Yerelma	75	--	10
Eskice	75	--	30	Güvenköy	25	--	10
Gölyayla	150	--	20	Toplam	2780	1800	1860
Güldere	50	--	300				

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir (2006).



Fotoğraf 3.6. İlçe genelinde büyükbaş hayvanların yanı sıra az da olsa keçi ve koyun gibi küçükbaş hayvana da rastlanmaktadır.

Elbette bir sahadaki hayvancılık faaliyetleri açısından tek önemli kriter hayvan sayısı değildir. Hayvan soyları ve alınan verim de en az nicel varlık kadar önem taşır. Bilindiği üzere, hayvan soylarının iyileştirilmesi anlamında kullanılan hayvan ıslahı çalışmaları verim yükseltici önlemler kapsamında uygulanan tekniklerden oluşmaktadır.²⁰⁰ Sahada yer alan büyükbaş hayvanların ırklara göre dağılımında da önemli yığılmalar olduğu görülür. Nitekim 2003 yılında sahadaki büyükbaş hayvanların yaklaşık % 89'unun yerli (%53) ve melez (%36) ırklardan oluştuğu % 11'lik bölümünün ise kültür ırkı olduğu belirtilmiştir.²⁰¹

Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinin sahanın güney kesiminde yoğunlaştığı görülmektedir. Daha önce de vurgulandığı üzere Ballıköy ve Çiçekli köyü gibi Anzer vadisindeki yerleşmeler ile Sivrikaya, Tozköy, Gölyayla gibi Dereköy'ün güneyinde yer alanlar, sahada hayvan varlığı ve dolayısıyla hayvan yetiştiriciliği bakımından önde gelen yerleşmelerdir.

Kuzey-güney doğrultusunda artan yükselti ile birlikte orman üst sınırının aşılıp alpin çayır katına ulaşılması nedeniyle söz konusu bu yerleşmeler ve çevrelerinde çayır-mera alanları geniş yer tutmaktadır. Yükseltiye bağlı olarak azalan

²⁰⁰Doğanay,H.,1998a, a.g.e., s: 231.

²⁰¹Rize Tarım Master Plânı, 2004, s: 133.

sıcaklıkların vejetasyon süresi üzerindeki kısıtlayıcı etkisi nedeniyle ekip-dikme faaliyetlerinin daha fazla sınırlandırılmış olduğu da düşünüldüğünde; hayvancılığın sahanın güneyi için geçmişten beri önemini koruyan bir ekonomik faaliyet oluşunu açıklamak daha kolay olacaktır. Sahadaki geniş çayır-mera alanlarına paralel olarak gelişen hayvancılık faaliyetleri geçmişten günümüze çoğunlukla *ekstansif yöntemlerle* yürütülmektedir. Sahada yaptığımız mülâkatlarda edinilen bilgilere göre, Kasım ayının ilk ve ikinci haftalarından itibaren hayvan barınaklarına alınan hayvanlar hemen hemen Mart ayının son haftalarına kadar kaba yemlerle ve bir miktar fabrika yemi ile (oldukça az) beslenmektedir. Nisan ayından Ekim'in son haftalarına kadar ise yaylalarda ve geniş çayır-mera alanlarında hayvan otlatılmaktadır. Genellikle sıcaklık ve yağış gibi iklimatik faktörlerin belirlediği bu takvim o yıl görülen koşullara bağlı olarak birkaç hafta sapma gösterebilmektedir.

Zaten, geniş otlak alanlarının varlığına bağlı olarak gelişmiş olan ve aile işletmeciliği şeklinde yürütülen büyükbaş hayvancılığın Rize İli ekonomisinde de özel bir öneme sahip olduğu belirtilmektedir.²⁰² Bu durum, Çayeli ve Pazar gibi kıyı ilçelerdeki tarımsal alternatiflerden (turunçgiller, kivi vb.) uzak olan İkizdere gibi yerlerde kendisini daha çok hissettirmektedir.

Sahada geçmişten beri önemini koruyan bir diğer ekonomik faaliyet kolu ise **arıcılıktır**. Özellikle doğrudan toprağa bağımlı olmayan bir ekonomik faaliyet oluşu, az sermaye ile kısa zamanda gelir getirmesi gibi özellikleri nedeniyle arıcılık topraksız veya az topraklı çiftçiler için önemli bir geçim kaynağı olabilmektedir.²⁰³ Ekip-dikme faaliyetlerinin mevcut kısıtlılığı ve birinci bölümde incelenen flora zenginliği de düşünüldüğünde arıcılığın yaygınlığını normal karşılamak gerekir. Doğal koşulların sunduğu elverişli ortama bir de çoğunlukla yüksek alanlarda sıcak ve kuru geçen dönemlerin ballarının, alçak kesimlerdeki ballardan, nemli ve soğuk dönemlerin ballarından daha kaliteli ve lezzetli olduğu²⁰⁴ genellemesi eklenince yöre köylüsü için arıcılığın neden vazgeçilmez bir uğraş olduğunu anlamak daha kolay olacaktır.

²⁰²Somuncu,M.,Karadeniz,N.,Akpınar,N.,1999, *Sürdürülebilir Bölge Plânlama Çerçevesinde Kırsal Kalkınma İçin Alan Kullanım Sistemlerinin Rize İli Örneğinde İrdelenmesi*, Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, sayı: 7, s: 175-195, Ankara, s: 186.

²⁰³Şahin,F.İ.,Gök,Y.,2004, *Erzincan İlinde Arıcılık*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 11, s: 7-31, Erzurum, s: 16.

²⁰⁴Tuncel,H.,1992, a.g.m., s: 99.

Söz konusu bu yoğun üretim yolu ile saha genelinde, hemen tamamı fenni kovanlardan oluşan (% 98.5 kadarı) yaklaşık 7110 kovanda üretilen bal miktarı 2003 yılında 100 000 kg kadar olup 14 000 kg kadar da bal mumu üretimi gerçekleşmiştir.²⁰⁵

Bu ekonomik faaliyetin mevcut durumunu belirlemek için arı kovanı sayısı ve bu varlığın yerleşmelere göre dağılımını incelemek yerinde olacaktır (Tablo 3.5). Söz konusu dağılımda göze çarpan ilk özellik sahadaki her köyde arı kovanı bulunması ve dolayısıyla arıcılığın tüm köyler için geçerli bir ekonomik uğraş olmasıdır. Nitekim 2006 yılında yaklaşık 1860 kadar kovanın bulunduğu sahada, en fazla arı kovanı olan köy (adından da anlaşılacağı üzere), Ballıköy'dür. Sahadaki tüm kovanların yaklaşık % 21.6'sına sahip olan Ballıköy'ü 300 kovanı olan Gürdere köyü izlemekte ve Çiçekli köyü de 250 arı kovanı ile bu listede üçüncü sırada yer almaktadır.

Görüldüğü üzere, sahadaki tüm köylerde arı kovanı bulunmasına karşın adı geçen bu üç köy tüm kovan varlığının yaklaşık % 52 (51.6)'sine sahiptir. Bunların dışında Demirkapı ve Şimşirli köylerinde 100'er kovan bulunmakta ve bunlar dışındaki tüm köylerde de kovan sayısının 100'ün altında olduğu görülmektedir. Arı kovanı varlığının tüm köylerdeki dağılışımdan anlaşıldığı gibi, araştırma sahası için arıcılık faaliyetleri oldukça önemli ve yaygın bir ekonomik faaliyettir. Sahada akarsu vadileri boyunca onlarca arı kovanına rastlamak mümkünken bu faaliyetin yoğunluk kazandığı alanlar genellikle sahanın güneyinde ve özellikle de Anzer vadisi çevresinde yer almaktadır (Fotoğraf 3.7).

Sahada, üretilen ballar da çeşitlilik göstermektedir. Şüphesiz ki bu ballar içinde en özel tür **Anzer balı**'dır.* Yıl boyunca aranan, geçmişte sultan sofralarında yer bulduğu ifade edilen, halk arasında onlarca hastalığa deva olduğuna inanılan bu bal, sahanın güneybatısında yer alan Anzer vadisindeki Ballıköy ve Çiçekli köylerinde üretilmektedir (Fotoğraf 3.7).

²⁰⁵Rize Tarım Master Plânı, 2004, s: 19.

*Anzer balı ile ilgili bilgilerin bir bölümü, Çiçekli ve Ballıköy'e iki farklı zamanlı ziyaretimiz esnasında üreticilerle ve Rize il merkezinde yer alan bazı satıcılarla gerçekleştirdiğimiz mülâkatlara dayanmaktadır.



Fotoğraf 3.7. İlçede kovan sayısının en fazla olduğu köy olan Ballıköy (A-B) ve aynı vadiyi paylaştığı Çiçekli köyünde (C-D) meskenlerin yakınlıklarına dahi çok sayıda kovan konulmuştur

Yapılan incelemeler ve gerçekleştirilen mülâkatlarda, geçmişte tamamen kara kovanlarda üretimin yapıldığı, fakat zamanla sahada fenni kovanların ağırlık kazandığı belirtilmiştir. **Kafkas türü** arı kolonilerinin yaygın olduğu vadide bu ünlü balın üretimi çok köklü geçmişe sahiptir. Bilindiği üzere, ekonomik değer taşıyan ve yeryüzünde en geniş yayılış alanına sahip olan arı türlerinden birisi olan Kafkas arıları iyi birer yavru yetiştiricisi olmalarının yanında güçlü koloniler oluşturmaları ve bal verimlerinin yükseklikleri ile tanınmaktadırlar.²⁰⁶ Zamanla mevcut topoğrafik yapıya da üst düzeyde uyum sağlamış olması **dağ arısı** olarak da adlandırılan bu arı ırkının yüksek verimliliğine sebep olmuştur. Söz konusu bu verimli arı ırkının varlığı, yöreye has özel flora türleri ve Anzerli üreticilerin uzun yıllar boyunca devam ettirdikleri geleneksel üretim deneyimleri ile birleşince ticari değeri çok yüksek olan Anzer balının üretimi gerçekleşmektedir.

²⁰⁶ Genç, F., 1993, Arıcılığın Temel Esasları, (Ders Notu), Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 149, Erzurum, s: 50-52.

Tüm bu ilginç özellik ve çekicilikler Anzer balını pek çok bilimsel çalışmaya da konu etmiştir. Yapılan çalışmalar, bu balın insan sağlığı üzerindeki olumlu etkilerinin varlığını destekler niteliktedir.²⁰⁷ Zaten genel olarak bal, çabuk sindirilmesi, tadı, aroması, pek çok hastalığın tedavisinde tarihi devirlerden bu yana kullanımı ve hem çocuk gelişimi hem de yetişkin sağlığı için sayısız faydaları nedeniyle oldukça aranan ve yoğun olarak tüketilen yüksek enerjili, karbonhidratlı bir maddedir.²⁰⁸ Sıradan balların insan bünyesi üzerindeki olumlu etkilerine ilave olarak Anzer balının iştah açıcı ve iyileştirici etkileri de eklenince neredeyse *ilaç niyetine* kullanım biçimi ortaya çıkmıştır.

Anzer vadisindeki bal üretimi hakkında yapılan bir başka çalışmada da; Anzer yaylası koşullarındaki bal arısı (*Apis mellifera L.*) performansları karşılaştırılmıştır. Buna göre, İkizdere arıları uçuşa çıkan arı sayısı ve uçuştan dönen arı sayısı karakterleri açısından, karşılaştırmada kullanılan Ordu ve Posof bal arılarına göre daha yüksek performans göstermişlerdir. Bu sonuç aynı zamanda bal arısı popülasyonlarının kendilerine uygun ekolojik koşullar için önemlerine de işaret etmektedir.²⁰⁹

Yaptığımız arazi gözlemleri ve mülâkatlarda tespit edebildiğimiz kadarıyla, polen ticareti de yapılan Ballıköy ve Çiçekli köyü çevresinde arıcılık faaliyetinin önemli sorunları pazarlamadan ziyade üretim aşamasında ortaya çıkmaktadır. Üretimdeki en önemli aksamalar iklimik faktörlerin olumsuz etkisi ve ayı saldırılarıdır.

Bilindiği gibi arıcılık, doğal çevre şartlarından yoğun olarak etkilenen bir ekonomik faaliyettir. Geceleri çok soğuk olan, rüzgâra açık, yaz aylarında fazla güneş alan, kışın nemin yüksek olduğu sahalar arıcılık için uygun olmayıp, şiddetli ve aşırı yağmur ile dolu şeklindeki yağışların da arıcılığı olumsuz etkilediği bilinmektedir.²¹⁰ Bu gibi iklimik faktörler bal üretim miktarını ve kalitesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu duruma en güzel örnek saha etütlerimiz esnasında

²⁰⁷Sorkun,K.,Doğan,C.,1995, *Apiacta XXX*, 75-82, pp: 75.

İkizdere'de üretilen ballar hakkında farklı bir araştırma için bkz:

Sorkun,K.,Yuluğ,V.N.,1985, The Analyzes and Antimicrobial Properties of Honey from the İkizdere Region of Rize, *Scientific Journal of DOĞA*, a2, 9,1 118-123.

²⁰⁸Akbay,R.,1986, Arı ve İpekböceği Yetiştirme, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 956, Ders Kitabı:276, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s: 301-302.

²⁰⁹Sıralı,R.,Şılbr,Y.,Sıralı,B.,2007, *Ordu, Posof ve İkizdere Balarılarının (Apis Mellifera L.) Anzer Yaylası Koşullarında Bazı Davranış Özelliklerinin Karşılaştırılması*, Uludağ Arıcılık Dergisi, cilt: 7, sayı: 1, s: 20-25, Bursa, s: 24.

²¹⁰Tuncel,H.,1992, *Türkiye'de (1966-1986 yılları arasında) Arıcılığa Genel Bir Bakış*, Türkiye Coğrafyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi, sayı:1, s: 97-127, Ankara, s: 98.

gerçekleşmiştir. İkizdere ilçesinde, 2006 yılı yaz aylarında bulutluluk değerleri mevsim normallerinin üzerinde seyretmiş ve çok az güneşli gün yaşanmıştır. Kapalı gün sayısı fazlalığı vejetatif gelişimi engellemiş ve bu durum sonucunda tüm sahadaki bal üretiminin yarıdan fazla düşüş göstermesinin yanında Anzer balı sadece 30–35 kg kadar üretilebilmiştir. Oysa genellikle *bal hasatının* Ağustos ayı içinde gerçekleştiği vadide, hava koşullarının iyi olduğu yıllarda üretim 300–350 kg’a kadar çıkabilmekte olup 2007 yılında da toplam üretimin 400–450 kg’a ulaştığı yöre üreticileri tarafından ifade edilmiştir.

Görüldüğü gibi iklimatik salınımlar, Anzer balının (sahadaki diğer bal türlerindeki üretimi olduğu gibi) üretimine engel olabilmekte ve bu anlamda önemli bir sınırlandırıcı faktör oluşturabilmektedirler. Bunun dışında arıcılık yapan köylülerin en önemli sıkıntılarından biri de vahşi hayvan (özellikle ayı) saldırılarıdır. Alınan kişisel bazı önlemlere karşın kovanlara yönelik ayı saldırıları bir anda uzun zaman alan emekleri boşa çıkarabilmektedir.

Sahada, **anzer balı** üretiminin önemi, özellikle bu bal türünün pazar fiyatının yüksek oluşu bir diğer deyişle ekonomik getirisinin diğer türlere nazaran fazla oluşundan kaynaklanmaktadır. Yurtdışından bile alıcıları bulunan, daha üretim aşamasındayken pazarlanmaya başlanan bu bal, Anzer Balı Üretim Kooperatifi aracılığı ile satılmaktadır. Hacettepe Üniversitesi laboratuvarlarında test edilen ballar garantili olarak tüketiciye sunulmaktadır. Oldukça yoğun bir uğraş ile gerçekleştirilen bu üretim sonucunda 2007 yılı fiyatları ile 1 kg. Anzer balı piyasada 400–450 YTL’ ye kadar alıcı bulabilmektedir.

Anzer vadisinde arıcılıkla ilgili bir diğer ticari faaliyet de polen satışları ile ortaya çıkmaktadır. Önemli bir vitamin ve protein kaynağı olarak bilinen polen, genelde bu özelliğinden ötürü özellikle aranan bir üründür. **Polen kapanı** olarak adlandırılan ve genelde kovan girişlerine farklı şekillerde eklenen araçlar yardımıyla elde edilmektedir. Ekonomik getirisinin yüksek olması sebebiyle vadide yoğun bir polen üretimi söz konusudur. Ancak yaptığımız mülâkatlarda ifade edilen bir diğer nokta ise, aşırı polen kapanı kullanımının zamanla arı kolonisinde zayıflama ortaya çıkardığı yönünde olmuştur. Bu sebeple, baldan biraz yüksek fiyatla alıcı bulması nedeniyle yoğun bir ticari faaliyete söz konusu olan polen üretiminde uzun vadede ortaya çıkabilecek sorunları dikkate alarak daha özenli davranılması uygun olacaktır.

Adına bir de şenlik düzenlenen Anzer balının (Anzer Balı Şenlikleri) fiyatının diğer bal türlerine nazaran kat kat fazla oluşunda üretimin sınırlı olması ve titiz bir çalışmayla özel flora türlerinden elde edilmesinin yanı sıra hastalıklar üzerinde iyileştirici özelliği olduğu yönündeki şöhretinin de etkisi vardır. Her ne kadar Anzer balı henüz üretim aşamasındayken pazarlanmaya başlıyorsa da pazarlama konusunda bazı güçlükler de yaşanmaktadır. Bu konudaki en önemli sorun sıradan balların Anzer balı adı altında pazarlanmasıdır. Anzerli üreticilerin bu yoğun uğraşları ile sınırlı miktarda elde edilen anzer balının art niyetli bazı üreticiler tarafından taklit edildiği ileri sürülmektedir. Türkiye'nin farklı kentlerinde ve hatta Rize'de Anzer balı adı altında farklı nitelik ve kalitede ballar tüketiciye sunulmakta bu durum ise önemli ölçüde **marka kirlenmesine** yol açmaktadır.

Görüldüğü gibi, üretim aşamasında yaşanabilen olumsuz iklim şartları ve ayı saldırıları ile pazarlama aşamasında görülen marka taklitçiliği Anzer balı üretiminde yaşanan başlıca olumsuzluklardır. Tüm bunlara karşın sahada desteklenmesi ve geliştirilmesi gereken en önemli ekonomik uğraşlardan birini bu balın üretimi oluşturmaktadır.

Anzer balı dışında, ilçede üretilen **çiçek balı** ve **kestane balı** da oldukça özel ve aranan ballardır. Bilindiği üzere, bal veriminin yüksek olabilmesi için arı kovanlarının birbirine yakın şekilde konuşlanmaması gerekmektedir.²¹¹ Bu anlamda, sahada yaygın olarak görülen dağınık yerleşme sebebiyle meskenlerin birbirinden uzak olması bal verimini arttıran bir özellik halini almıştır. Alpin çayır kuşağında yer alan ot ve çiçek türlerinin fazla oluşu bir diğer deyişle flora zenginliği de düşünüldüğünde sahada üretilen balların aranan türler olmasını rahatlıkla anlamlandırmak mümkündür.

Bugün sahada bal üretiminin büyük çoğunluğu fenni kovanlarda yapılırken *kara kovan* tabir edilen geleneksel kovanlarda da bir miktar bal üretimi devam ettirilmektedir. Bu üretimin devamındaki en önemli sebep ise kara kovan balının da pazarda ayrı bir yerinin olması başka bir deyişle önemli bir alıcı kitlesinin varlığıdır.

Sahada arıcılık faaliyetleri devamlı yerleşmelerde sabit olarak yapıldığı gibi, **gezici arıcılık** şeklinde de yapılmaktadır. Zaten bilindiği gibi, ülkemizde arıcılık faaliyetlerinin büyük bölümü mevsim farklarının yaşandığı yöreler arasında yer

²¹¹Sever,R.,2008, *Karlıova'nın Arıcılık Potansiyeli ve Değerlendirme Durumu*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 19, s: 7-25, Erzurum, s: 18.

değiştirmeli ya da göçer şekilde devam ettirilir.²¹² Araştırma sahasında da bu durumun örnekleri mevcuttur. Gezici arıcılık faaliyetleri daha çok D-925 karayolu boyunca yapılmaktadır (Fotoğraf 3.8).



Fotoğraf 3.8. Sahada vadiler boyunca pek çok yerde arı kovanlarına rastlamak mümkündür (Fotoğraflar İkizdere vadisinden alınmıştır).

Bir kısım arıcılar sahanın kuzeyindeki yerleşmelerden güneyde Ovit yöresindeki geçici yerleşmelerin çevresine ve aynı karayolu güzergâhı doğrultusunda Pazaryolu ve İspir'e kadar, özellikle yol yakınlarında (ulaşım kolaylıkları nedeniyle) konuşlanmaktadır. Kovan sayıları 10–15'ten 50'ye kadar değişebilen bu arıcıları – bir kısmı da İkizdere dışından İyidere ve Rize'den gelmektedir- ve oluşturdukları gezici arıcılık faaliyetlerini de saha içinde belirli düzeyde bir nüfus hareketliliğine sebep olmaları nedeniyle önemli kabul etmek mümkündür.

Sahada önemli bir potansiyel olmasına karşın **kültür balıkçılığı** ile ilgili ciddi bir işletme söz konusu değildir. Küçük çaplı olta balıkçılığı dışında vadiler boyunca bir iki yerde kurulmuş basit dere kenarı dinlenme yerlerinde alabalık ve dere balığı ile et-mangal hizmeti verilmektedir (Fotoğraf 3.9). Oysa İkizdere ve kolları hem Karadeniz Alası hem de çeşitli balık türleri açısından zengin olmasının yanında kurulabilecek bu tür tesisler açısından da *eşsiz manzara olanaklarına* sahiptir.

Bilindiği gibi, *Karadeniz alası* (*Salmo Trutta Labrax Palas, 1811*), denizde belirli bir olgunluğa eriştikten sonra üreyip yumurta bırakmak için tatlı sulara yönelen anadrom(n)²¹³ bir balık türüdür. Ülkemizin endemik balık türlerinden birisi olan Karadeniz alasının Doğu Karadeniz'de yer alan önemli yumurtlama alanlarından birisini

²¹²Bulut,İ.,Zaman,M.,2003, *Erzurum'da Arıcılığın Coğrafi Esasları ve Türkiye Arıcılığındaki Yeri*, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 31, s: 141-157, Erzurum, s: 142.

²¹³Anadrom(n) balıklar, tuzlu sularda yaşayan ancak yumurtlamak ve çoğalmak için tatlı sulara gelen balık türlerine verilen genel bir isimdir. Bkz: Büyük Laouresse Sözlük ve Ansiklopedisi, cilt: 2, s: 573.

de İyidere ve Fırtına derelerinin oluşturduğu belirtilmektedir.²¹⁴ Donanım açısından oldukça yetersiz ve küçük olan mevcut işletmeler yerine, sahada kültür balıkçılığı açısından daha kapsamlı bir işletme yapılması, beraberinde ilçede belirli kapasitede bir su ürünleri üretimini de sağlayacaktır.



Fotoğraf 3.9. Tozköy yol ayrımında (A) ve İkizdere-Güneyce arasında (B) alabalık ve et-mangal hizmeti vermek amacıyla düzenlenmiş yerler.

3.3. Ormancılık

Çok amaçlı kaynakların en önemlilerinden olan ormanlar, yaban hayatına yaşam alanı, yerleşmelere korunak, hayvanların beslenmesine kaynak oluşturmalarının yanında onlarca farklı kullanım şekliyle insan hayatını kolaylaştıran fonksiyonlarının yanı sıra birinci derecede önemli manzara ve rekreasyon alanları olarak da önem taşımaktadırlar.²¹⁵ Gerçekten de ormanlar, yaygın olarak kullanılan, orman ürünleri üretimi işlevinin yanı sıra rekreasyonel ve hidrolojik işlev gibi çok sayıda işleve sahip kaynaklardır.²¹⁶ Klimatik ve edafik faktörlerin olumlu etkisi sebebiyle orman alanları ile öne çıkan Doğu Karadeniz Bölümü'nde İkizdere ilçesi de orman örtüsünün yaygınlık gösterdiği bir alan olarak dikkat çeker.

Çalışmanın birinci bölümünde de bahsedildiği üzere, sahada yer alan iki orman işletme şefliğinden alınan bilgilere göre, 10 665 ha'ı Dereköy Orman İşletme Şefliğine ve 15 594 ha'lık bölümü ise İkizdere Orman İşletme Şefliğine bağlı olmak üzere toplam 26 259 ha'lık orman alanı sahanın orman varlığını oluşturmaktadır.

²¹⁴Aydın,H.,Yandı,İ.,2002,*Karadeniz Alası (Salmo trutta labrax Palas, 1811)'nın Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Yumurtlama Alanlarının Durumu*, Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi, cilt: 19, sayı: 3-4, s: 501-506, İzmir, s: 501-502.

²¹⁵Tümertekin,E.,Özgüç,N.,2005, a.g.e., s: 245.

²¹⁶Doğanay,H.,Doğanay,S.,2004, *Türkiye'de Orman Yangınları ve Alınması Gereken Önlemler*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 11, s: 31-49, Erzurum, s: 41-42.

Araştırma sahasının hâkim bitki örtüsünde yükselti basamaklarına göre bir çeşitlilik söz konusudur. Güneyde artan yükseltiyle birlikte orman üst sınırının aşıldığı ve alpin çayır katına ulaşıldığı görülmektedir. Anzer vadisinde, Sivrikaya köyünün güneyinde, Ovit çevresinde ve Çapans Dağlık alanının güneyinde bu durumu gözlemlemek mümkünken, Ilıcaköy, Cimil yöresi ve Dereköy'ün kuzeyindeki alanlar gibi yükselti değerlerinin daha düşük olduğu sahalarda geniş yapraklı ve iğne yapraklı ormanlar görülmektedir. Kayın (*Fagus orientalis*), meşe (*Quercus*) ve kestane (*Cestanea sativa*) ağaçları geniş yapraklı ormanların büyük bölümünü oluştururken ladin (*Picea Orientalis*) ve göknar (*Abies nordmanniana*) gibi türler de bir üst yükselti kuşağında yer alan iğne yapraklı ormanların büyük bölümünü oluşturmaktadırlar. Çalışmanın birinci bölümünde bitki örtüsü özellikleri kapsamında sahanın orman varlığı ve dağılımı hakkında açıklamalar yapıldığı için burada ormanlardan yararlanma, orman ürünleri üretimi ve koruma kapsamında alınan önlemler gibi faaliyetlerden söz edilecektir.

Sahadaki orman varlığı kadar önemli olan bir diğer husus orman ürünleri üretimidir. Tablo 3.6'nın incelenmesi ile görüleceği üzere, her iki orman işletme şefliğindeki toplam orman ürünü üretiminin 19 350 m³ kadar olduğu görülür. Söz konusu üretim için kullanılan ağaç türleri içinde 9700 m³'le ladin ilk sırayı alırken ortalama 4050 m³ kadar üretim yapılan kayın ve yaklaşık 3800 m³ kadar üretilen göknar onu izlemektedir. Sahada yaklaşık 900 m³ kadar kızılğaç ve bir o kadar da diğer yapraklı ağaçlar söz konusu üretim çerçevesinde kullanılmıştır (Tablo 3.6).

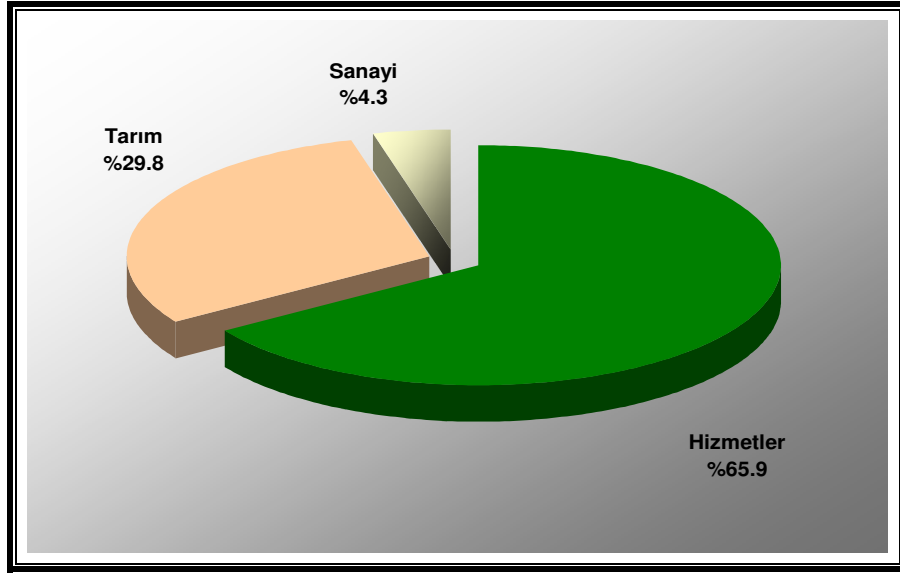
Tablo 3.6. Araştırma sahasında orman ürünleri üretimi (2005).

Emvalin cinsi	Ağaç Cinsi (m ³)					Genel Toplam (m ³)
	Ladin	Göknar	Kayın	Kızılğaç	Diğer	
DKGH*	5000	2000	2000	500	500	10 000
Tomruk	2700	800	450	150	70	4170
Maden Direk	550	200	50	50	25	875
Kâğıtlık	350	250	150	--	--	750
Sanayi	50	--	100	50	75	275
Lif yonga	50	50	800	150	230	1280
Yakacak odun	1000	500	500	--	--	2000
Toplam	9.700	3.800	4.050	900	900	19 350

Kaynak: İkizdere ve Dereköy Orman İşletme Şeflikleri kayıtlarından derlenmiştir.

*Dikili Kabuklu Gövde Hacmi.

Araştırma sahasında üretilen orman ürünlerini, elde edilen ürünler ya da bir diğer deyişle kullanım alanları açısından sınıflandırdığımızda ise en büyük yığılımın tomruk üretiminde olduğunu görmek mümkündür (Şekil 3.3). Gerçekten de sahada 4170 m³'lük tomruk üretimi gerçekleşmekte ve bu da tüm orman ürünleri üretiminin yaklaşık % 21.5'lik bölümüne denk gelmektedir. Lif yonga, sanayi odunu, maden direği ve kâğıtlık odun gibi amaçlarla yapılan üretim de yaklaşık olarak 3180 m³'e ulaşmakta olup bu da tüm üretimin yaklaşık % 16.4 kadarını oluşturmaktadır.



Şekil 3.3. Araştırma sahasında orman ürünleri üretiminin ürünlere göre dağılımı (2005).

Genellikle ilçedeki kereste atölyeleri ile Trabzon ve Rize’de yer alan sanayi kuruluşlarına hammadde sağlamaya yönelik olan bu üretimin dışında, özellikle yöre halkı için büyük önem taşıyan kullanım biçimi yakacak odun üretimidir. Sahada kış koşullarının –özellikle yüksek köylerde- oldukça çetin geçmesi nedeniyle bu aylarda ısınma amacıyla kullanılan yakacak odun hayati bir önem taşımaktadır. Yaklaşık 2000 m³ kadar yakacak odun üretimi söz konusu olan sahadaki bu üretim, tüm orman ürünleri üretiminin de yaklaşık % 10.3’ünü oluşturmaktadır. Sahada yapmış olduğumuz gözlemlerde de görüldüğü üzere, tüm köyler için temel yakacak maddesi odun olup, özellikle ağır geçen kışlarda ortalama bir köy evinde yaklaşık 4-5 ton odun yakıldığı köylüler tarafından ifade edilmiştir. Bu yakacak odunun tamamı yaz aylarında yakın çevreden temin edilmekte ve köy meskenlerinin eklentisi konumundaki odunluklarda kış aylarında kullanılmak üzere depolanmaktadır.

Elbette saha için bu kadar önem taşıyan orman varlığını sadece ürün-üretim dengesinde ele almak eksik bir yaklaşım olacaktır. Doğu Karadeniz Bölümü'nde yanlış arazi kullanım kararları ile bölge ormanlarının alçak kesimlerden tarımsal etkinlik, yüksek kesimlerden mera ve yaylaların baskısı altında olduğu, plânsız ve kontrolsüz otlatmaların kapasiteyi düşürdüğü ve ormanları tehlike altına soktuğu bilinen bir gerçektir.²¹⁷ Sürdürülebilir koruma anlayışı bu noktada ormanlar gibi doğal varlıklar açısından büyük önem taşımaktadır. Yıllar boyunca süren olumsuz antropojen etkileri azaltmak zor olmakla birlikte imkânsız değildir. Sahada arazinin değerli oluşu -düz ve verimli arazinin azlığı nedeniyle- uzun yıllar boyunca ev yapmak, tarım alanı açmak veya kışlık yakacak elde etmek için ya da benzer sebepler ormanların tahrip olmasına yol açmıştır.

Kırsal kesimde yaşayan orman köylüsünün, ormana baskısını azaltmak için gereken sosyal plânların entegrasyonunu sağlayacak kamusal bir davranış ve politika sürdürülmesi gerektiği bilinmektedir.²¹⁸ Bu amaçla çalışan, Orman İşletme Şeflikleri söz konusu tahribatı engelleyerek kontrollü yararlanma, sürdürülebilir üretim ve koruma için denetim ve çalışmalarını sürdürmektedirler.

Antropojen etkinin yanı sıra başka faktörlerin de bazen ormanlar üzerindeki olumsuz etkilerinden söz edilebilmektedir. Bazı **zararlıların** orman alanlarında yaygınlaşması gibi durumların zaman zaman oldukça olumsuz sonuçlar doğurduğu bilinmektedir. Ancak bu tip zararlılarla mücadele için Bölge ve İl Orman Müdürlükleri kapsamında yapılan araştırmalarla ve Orman İşletme Şeflikleri tarafından gerçekleştirilen uygulamalarla kurulan tuzaklar yardımıyla önlemler alındığı da saha çalışmaları sırasında gözlemlenmiştir (Fotoğraf 3.10).

²¹⁷Köse,S.,1994, *Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Orman Potansiyelinin Saptanması*, Bölgesel Kalkınma Sempozyumu-94 (13-15 Ekim 1994), s: 236-241, KTÜ Basımevi, Trabzon, s: 329.

²¹⁸Sever,R.,2002, *Sürdürülebilirlik Bakımından Şavşat Ormanları*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 8, s: 75-99, Erzurum, s: 84.



Fotoğraf 3.10. Orman İşletme Müdürlüğü tarafından zararlılarla mücadele için konulmuş tuzaklardan biri (Feromon tuzağı).

Feromon tuzağı adı verilen bu tuzaklar, ağaçların kabuk kısımlarını kemirerek çabucak kurumalarına yol açan *Ips tyopographus* (sekiz dişli çamkabuk böceği) ve *Ips sexdentatus* (on iki dişli çamkabuk böceği) adlı böceklerle mücadele için konulmaktadır. İşletme şefliklerinde yaptığımız görüşmelerde aldığımız bilgilere göre, söz konusu tuzakların yerleştirilmesinde köylülerden yararlanma yoluna gidilmekte olup bu tuzaklar, içeriklerindeki kokular marifetiyle orman zararlılarını kendilerine çekmektedir. Bu tip zararlılarla mücadeleler kapsamında, vaktinde alınacak böylesi önlemlerin ormanların korunmasında oldukça önem taşıdığı düşünülmektedir. Sahada Orman İşletme Şefliklerinin yapmış olduğu önemli faaliyetlerden birisi de *silvikültür* kapsamında yapılan gençleştirme çalışmalarıdır. Özellikle Ilıcaköy çevresinde yapıldığı ifade edilen bu çalışmaların kapsamlarının genişletilmesinin olumlu sonuçlar doğuracağı kesindir.

Araştırma sahasında yer alan ormanların gerektiği gibi korunabilmesi ve antropojen baskının azaltılabilmesi için mevcut önlemlerin arttırılarak devam ettirilmesi gerekmektedir. Zaten bütüncül yaklaşımın esas olduğu sürdürülebilir ormancılık için hem yerinde bilgi üretimi hem de yöre insanı için düşünülen kalkınma modellerine esas

olacak envanterler oluşturulması ve bu yolla orman köylüsünün katılımının sağlanması gerekmektedir.²¹⁹

Başka bir deyişle, ormanların korunması için sadece resmi kurumların ya da orman işletme şefliklerinin yetkililerinin çalışmasını bekleyerek yöre halkını bunun dışında tutmak eksik bir anlayış olacaktır. Sahada yer alan ormanların İkizdere'nin korunması gereken en önemli doğal varlıklarından olduğu kanıksandığında tüm İkizderelilerin bu koruma çalışmalarında resmi kurumlara yardımcı olacağı ve ancak bu yolla başarılı olunabileceği muhakkaktır.

3.4. Sanayi

Sanayinin lokasyonu üzerinde etkin olan faktörler²²⁰ düşünüldüğünde İkizdere ve çevresinin bu anlamda çok çekici olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Bu sebeple araştırma sahasında sanayi faaliyetleri çok fazla gelişmemiş olup en önemli sanayi tesisleri Güneyce Çay Fabrikası ile birkaç kereste atölyesinden oluşmaktadır.*

Güneyce Çay Fabrikası, araştırma sahasının kuzeyinde, Güneyce kasabasının İkizdere yönündeki güney çıkışında yer almaktadır (Fotoğraf 3.11). Fabrika, 850'ye yakın Güneycelinin ortaklığıyla 1989 yılında projelendirilerek 1990 yılı Temmuz ayında 3000 m² alan üzerinde kurulmuş bir anonim şirkettir. Kuruluşunda yerel yöneticiler ile bazı sermaye sahibi tüccarların önemli gayret sarf ettiği Güneyce Çay Fabrikası bu yönüyle kırsal alanlarda ortak girişimle kurulan tesislere oldukça güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Tüm Doğu Karadeniz Bölümü'nde olduğu gibi, araştırma sahasında da (özellikle kuzey kesiminde) çay tarımının giderek gelişmesi, üretilen çayın kendi fabrikalarında işlenmesi fikrini akıllara getirmiş ve kıyı kuşağında sayıları giderek artan çay fabrikalarının bir örneği de Güneyce'ye kurulmuştur. Ulaşım kolaylıklarından yararlanabilmek için D-925 karayolunun hemen yakınına inşa edilen fabrika, 1989 yılında projelendirilerek 1990 yılı Temmuz ayında faaliyete geçmiştir.

²¹⁹Sever,R.,2002, a.g.m., s: 84.

²²⁰Söz konusu faktörler için bkz:

Tümertekin,E.,1969, Sanayi Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yayın No:751, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 22, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul, s: 58-111.

*Bu bölümde yer alan verilerin büyük çoğunluğu, 27.07.2006 tarihinde Güneyce Çay Fabrikası'nda fabrika müdürü Ali Osman Kalça ile gerçekleştirilen mülakat ve aynı tarihte fabrikada yapılan gözlemler ile 28.07.2006 tarihinde Güven Kereste Atölyesi sahibi Hamza Havuz ile gerçekleştirilen mülakat ve yerinde yapılan incelemelerden elde edilmiştir.

Hammaddeye yakınlık, ulaşım kolaylıkları, gerekli olan sermayenin çok ortaklı bir anonim yapı ile karşılanmış oluşu gibi etkenlerin varlığı ile kurulmuş olan Güneyce Çay Fabrikası, yaklaşık 3000 m² alan üzerinde kurulu 5 binadan oluşmaktadır. Fabrikanın mevcut fiziki sermayesi 2006 yılında 9.5 milyon YTL, para sermayesi ise 1 milyon 350 bin YTL kadardır. Araştırma sahasının kuzeyindeki çay üretimini hammadde kaynağı olarak kullanan fabrika, çalıştırdığı işçilerin hemen tamamının da yakın çevreden olması sebebiyle, yöre ekonomisine önemli katkıda bulunmaktadır. Fabrikanın hammadde temini, kabaca 125–130 km²'lik bir alana dağılmış olan köy ve mahallelerde yer alan çay bahçelerinden yapılmaktadır. Söz konusu bu alanlar ise hemen hemen sahanın kuzeyindeki vadi yamaçlarına tekabül etmektedir.



Fotoğraf 3.11. İlçenin en önemli sanayi tesisi olan Güneyce Çay Fabrikası.

Genel hatları belirtilen bu üretim sahasındaki bahçelerden toplanan çaylar sahada oldukça sık görülen çay toplama merkezlerine getirilerek tartılıp teslim alınmaktadır (Fotoğraf 3.12). Oldukça zahmetli olan üretim işleminin sonlandığı bu aşamada ise, çay toplama merkezlerinden alınan çaylar, kamyonlar yardımıyla fabrikaya getirilip işlenmektedir (Fotoğraf 3.13).



Fotoğraf 3.12. Toplanan çay yaprakları kamyonlarla getirilip tartılarak teslim alınıyor ve fabrikalara gönderiliyor.



Fotoğraf 3.13. Güneyce Çay Fabrikası'nda çay yaprağı yüklü kamyonlar yük boşaltırken.

Kuruluş özellikleri özetlenen fabrikada çay üretimi esnasında yaş çay yapraklarının kurutulması işlemi için buhara gereksinim duyulmakta ve buhar elde etmek için de kömür kullanılmaktadır. Fabrikanın genel enerji ihtiyacı için gerekli olan elektrik enerjisi enterkonnekte sistemden karşılanmakta olup 2005 yılında bu amaçla tüketilen tüm elektrik 946 000 kwh kadar olmuştur.

Güneyce Çay Fabrikası, kuruluş döneminde günlük 50 ton yaş çay işleme kapasitesine sahipken aradan geçen 16 yıllık devredeki gelişmelerle 2006 yılında günlük yaş çay işleme kapasitesini 140 tona kadar çıkarmıştır. Fabrikanın yıllık kuru çay üretimi ise yine aynı yıl içinde 1600 ton kadar olarak gerçekleşmiştir. Üretilen bu 1600 ton çayın satışı için yedi farklı bayi ile çalışılmakta olup, kurulan diğer yurtiçi bağlantılarla çayın pazarlanmasına gayret edilmektedir. İstanbul, Ankara, Mersin, Alanya, Konya, Çorum ve Uşak gibi kentlerin yanı sıra 2005 yılından beri kurulan bağlantılarla Bursa gibi pazarlara da satış gerçekleştirilmektedir.

Fabrika, 130 kadar işçi, dört memur, iki hizmetli, iki kısım şefi, bir muhasebe müdürü ve bir genel müdürden oluşan kadrosuyla yaklaşık 150 çalışana sahip bulunmaktadır. Çalışanların çoğunlukla yakın çevreden tercih edildiği fabrikada üretim üç vardiya ile yapılmaktadır. Vardiyalar, 08–16/16–24 ve 24–08 saatleri arasında olup vardiya başına yaklaşık 30 kişilik gruplar halinde çalışılmaktadır. Yaşları 19–20 ile 45–50 arasında değişen fabrika personelinin büyük çoğunluğu erkek işgücünden oluşmaktadır. Fabrika personelinin bir gıda mühendisi ile 10 paketleme elemanı dışında yer alan 139 kişilik bölümünü erkek personel oluşturmaktadır. Ücretlerin 2006 yılı için 400 ile 1 500 YTL arasında değiştiği fabrikada, memur-müdür kadrosu ile diğer işçilere nazaran biraz daha uzaktan gelen (Kalkandere ve çevresinden) az sayıdaki personelin yararlandığı bir fabrika servisi de bulunmaktadır.

Fabrikada işçiler Mayıs ayından Ekim ayı sonlarına kadar çalışmakta, diğer bir deyişle mevsimlik işçi statüsünde bulunmaktadırlar. Çay üretim sezonlarıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan bu durum sonucunda diğer aylarda fabrikada az sayıda personel görevlendirilmektedir. Fabrikada yarı-otomatik paketleme işlemleri ise tüm yıl devam etmektedir. Yaz aylarında bayan işçi çalıştırılan paketleme bölümünde kış aylarında ise Ekim sonunda çıkış verilen erkek işçilerin performansı yüksek olanları ikişer aylık periyotlar halinde çalıştırılmaktadır.

Fabrikadaki üretim döneminde en yoğun çalışılan devreleri üçe ayırmak mümkündür. 20 Mayıs-15 Haziran, 15 Temmuz-15 Ağustos ve 15 Eylül-15 Ekim devrelerini kapsayan bu üç dönem aynı zamanda 1., 2. ve 3. sürgü dönemleridir. Çay üretim dönemlerine denk gelen bu devrelerde fabrika tam kapasiteyle çalışmaktadır. Üretim sonrası ortaya çıkan lif vb. katı atıkların bir kısmı çevre halkı tarafından hayvan barınaklarının tabanına sermek için ya da kış aylarında odunun yanında talaşa benzer biçimde yakmak amacıyla alınmaktadır. Bu şekilde değerlendirilen katı atıkların dışında fabrikanın çevresel etki açısından değerlendirildiğinde buhar elde etmek için kömür kullanılmasından dolayı kömür filtrelerinin ve emisyon izinlerinin olduğu ve kontrollerinin düzenli olarak yapıldığı belirtilmiştir.

Paketleme sistemini tam otomatik hale getirebilmek ve artan depo ihtiyacını karşılayabilmek için ek bina yapımının devam ettiği işletmede, doğal çevre kaynaklı en önemli sorunların iklimatik faktörlerden kaynaklanmakta olduğu ifade edilmiştir. Aşırı sıcak ya da aşırı soğuk havalar, zamansız kar yağışı ya da bulutlu gün sayısının fazla oluşu gibi etmenler üretimi olumsuz etkileyebilmektedir. Fabrikada, Nisan ayında kar yağması sebebiyle üretimin 1300 tona kadar düştüğü, rekoltenin % 30 oranında azaldığı ya da güneşli gün sayısının az, bulutluluk oranının fazla olduğu yıllarda rekolte gerilemesinin yaşandığı dönemler olduğu ifade edilmektedir.

Kuvvetli fırtına, aşırı yağış, sel ve heyelanlar gibi doğal etmenlerin de olumsuz etkilediği çay üretiminde yaşanan bir diğer önemli sorun ise ikinci tasnif çay üretiminde yaşanan pazarlama sorunlarıdır. Üretimin ilk 1000 tonluk bölümünde satış problemi yaşanmazken geri kalan 500–600 tonluk ikinci tasnif ürünün pazarlanmasında dönem dönem çeşitli sorunlar yaşanabilmektedir. Ancak çok sayıda çay fabrikasının olduğu bir pazarda bu tip pazarlama sorunlarını da doğal karşılamak ve farklı önlemlerle bunları aşmaya çalışmak yerinde olacaktır.

Güneyce Çay Fabrikası, ilçedeki tek fabrika tipi sanayi tesisi olmasının yanında, şu anda sahanın ekonomik getirisi en yüksek tarım ürünü konumundaki çay üretimini desteklemesi ve yaklaşık 150 kadar aileye iş imkânı tanınması gibi özellikleri açısından da oldukça büyük öneme sahip bir kuruluştur. Sahada kurulabilecek farklı tesislere de model olabilecek bir yapıya sahip olan fabrikanın bölgesel ve ulusal medya aracılığıyla yapılacak reklâm ve tanıtımlarla pazar payını yükseltmesi ve bu sayede daha da büyümesi ilerleyen dönemler için en fazla beklenen gelişmedir.

Araştırma sahasında *atölye tipi sanayi* ise kereste atölyeleri ile temsil edilmektedir. Genellikle aile işletmesi şeklindeki küçük işletmeler olan kereste atölyeleri, araştırma sahasında mevcut orman varlığına paralel olarak kurulmuşlardır (Fotoğraf 3.14). Yapılan arazi gözlemleri esnasında söz konusu atölyeler incelenmiş ve genelde birkaç kişinin çalıştığı bu tesisler hakkında genel bir analiz yapılmasına gayret edilmiştir. Bu çerçevede ilçe merkezinin Güneyce çıkışında yer alan Güven Kereste ve Puşuroğlu Ahşap Doğrama atölyeleri incelenmeye çalışılmıştır (Fotoğraf 3.15).

Elektrik enerjisi tüketilen, bir diğer deyişle elektrikli hızarlarla tomruklara şekil verilen bu atölyelerde hammadde olarak genellikle ladin, göknar ve gürgen ağaçları kullanılmaktadır. Yapılan mülâkatlardan anlaşıldığı kadarıyla hammadde kaynağı olarak, ilçe öz kaynakları dışında Artvin, Ardanuç, Şavşat ve Maçka'dan tomruk alımına da gidilmektedir.

Orman İşletme Şefliklerinin önlemleri nedeniyle ortaya çıkan bu durum yöre ormanlarının *sürdürülebilir koruma anlayışı* çerçevesinde korunması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Aylık ortalama 70–80 m³'lük üretim kapasitesine sahip olan bu atölyelerde şekil verilen keresteler, İkizdere merkez ve kısmen de Rize ve Trabzon'a inşaat kerestesi olarak pazarlanmaktadır.

Küçük işletmeler niteliğindeki bu atölyelerdeki diğer bir faaliyet de, ahşap ev yapımı ve onarımıdır. Özellikle Tozköy yol ayrımında yer alan Puşuroğlu Ahşap Doğrama Atölyesi'nde yoğunlaşan bu faaliyet, yakın çevredeki ahşap köy evlerinin bakım-onarım işlemleri ile yeni yapılan meskenlerdeki ahşap aksesuar ve eklentilerin düzenlenmesini kapsamaktadır. Baba-oğul ya da usta-çırak ilişkisi doğrultusunda süregelen bir geleneksel faaliyet olan ahşap ustalığı ve ahşap işlemeciliğinin yöre için geçmişten beri önemli bir uğraş olduğunu tarihi cami vb. yapılarıdaki usta ahşap işlemelerden de anlamak mümkündür. Bu atölyelerin dışında marangoz, demirci vb. irili ufaklı işletmeler de ilçede yer almakta olup bunların en önemli ortak özelliği çok küçük hacimli aile ortaklıkları oluşlarıdır.



Fotoğraf 3.14. İlçe merkezi yakınındaki Güven Kereste Atölyesi'nden bir görünüm.



Fotoğraf 3.15. Tozköy yol ayrımında yer alan Puşuroğlu Kereste Atölyesi.

Günümüzde ekonomik anlamda önemli bir işletme bulunmamasına karşın sahada madencilik kapsamında ele alınabilecek rezerv halde bir granit varlığı da söz konusudur. Çalışmanın birinci bölümünde vurgulandığı üzere, Kaçkar granitoyidi sahanın jeolojik yapısını oluşturan temel formasyondur. Bu yapının varlığı tüm Doğu Karadeniz’de olduğu gibi sahada da maden cevherleşmesine²²¹ sebebiyet vermiş ve bu durumun sonucunda, İkizdere çevresinde çeşitli mevkilerde granit oluşumu ortaya çıkmıştır. Keçikayası, Cimildere ve Memişoğlu mevkilerinde 17 milyon m³ muhtemel halde Çamçavuş, Dereköy ve Bayırköy mevkilerinde ise 6 milyon m³ olmak üzere toplam 23 milyon m³’lük bir granit varlığından bahsedilmektedir.²²² Bir başka çalışmada da, Doğu Karadeniz Bölgesi’ndeki diğer yataklar ile birlikte İkizdere çevresinde de yaklaşık 6 farklı alanda (Gündoğdu, Keçikayası, Saçaklı Mahallesi, Dereköy vb.) granit varlığı söz konusu edilmiştir.²²³ Buna göre, söz konusu rezervlerin sahanın doğal zenginlikleri kapsamında ele alınması mümkündür.

Genel olarak araştırma sahasındaki sanayi faaliyetlerini incelediğimizde, gerçek anlamda fabrikasyon tipi sanayinin yörede çay sanayi ile temsil edildiğini görmekteyiz. Başlıca özellikleri yukarıda irdelenen Güneyce Çay Fabrikası ise çay sanayinin sahadaki tek temsilcisi durumundadır. İncelemelerde bulunan Güven Kereste Atölyesi ve Puşuroğlu Ahşap Doğrama Atölyesi ile marangozlar ve benzerleri ise sahadaki atölye tipi sanayi tesislerini oluşturmaktadırlar. Bu genel görünüm dâhilinde, sahada sanayi faaliyetlerinin çok gelişmemiş olduğunu, mevcut tesislerin de hammadde olarak tarımsal ürünlere veya orman ürünlerine dayalı olarak işletildiğini, dolayısıyla sahada **doğal çevreye bağlı** orta ve küçük ölçekli bir sanayi gelişiminin var olduğunu ifade etmek mümkündür.

²²¹Sever,R.,2001, Berta (Okçular) Çayı Havzası’nın Fiziki Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, s: 38.

²²²Korkmaz,S.,1994, *Trabzon Alt Bölgesi Maden Potansiyeli ve Madenciliğin Bölge Ekonomisi Açısından Önemi*, Bölgesel Kalkınma Sempozyumu-94 (13-15 Ekim 1994), s: 353-371, KTÜ Basımevi, Trabzon, s: 324.

²²³Yılmaz,O.A.,vd.,2003, *Doğu Karadeniz Bölgesi’nin Doğaltaş Potansiyeli ve Doğaltaş İşletmeciliği ile İlgili Sorunlar*, Türkiye IV. Mermer Sempozyumu (MERSEM 2003) Bildiriler Kitabı (18-19 Aralık 2003), s: 435-448, Afyon, s: 439-440.

3.5. Enerji

Tüm beşeri faaliyetler açısından hayati bir öneme sahip olan enerjiyi insanoğlu tarih boyunca, kendi sınırlı yeteneklerini tamamlamak üzere çeşitli şekillerde kullanmıştır. Yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ilerlemeler, insanın fosil yakıtları ve suyu enerji üretiminde kullanmasına olanak sağlamıştır.²²⁴ Bu değişim ve dönüşüm sürecinde önemini hızla arttıran bir enerji şekli de elektrik enerjisidir. Çağdaş insanın vazgeçemeyeceği bu kaynak, hidroelektrik, termoelektrik ve nükleer elektrik olmak üzere yaygın olarak üç şekilde üretilmektedir.²²⁵

Bilindiği üzere, hidroelektrik santraller yoluyla su gücünün elektrik enerjisine çevrilmesi ile elde edilen enerjiye hidroelektrik enerji adı verilir.²²⁶ Herhangi bir akarsu üzerinde bir hidroelektrik santral (HES) tesisinin kurulması için su debisi (Q), su düşüşü (H) (hidrolik düşü) ve su geliri miktarı gibi değerlerin büyük önemi bulunmaktadır. Bu değerler, akarsuyun bulunduğu yerdeki yağış alanının büyüklüğüne, yağış alanına düşen yıllık yağış miktarına ve HES tesisi kurulacak yerin topoğrafik durumuna göre azalıp çoğalmaktadır.²²⁷

Söz konusu bu değerler açısından araştırma sahası oldukça uygun şartlara sahip olduğu için hidroelektrik enerji üretimi konusunda İkizdere'nin önemli bir potansiyeli bulunmaktadır. Çok sayıda kısa boylu küçük derenin birleşmesiyle oluşan akarsular, kuvvetli bir akışa sahip olmakta ve bu durum da özellikle nehir tipi HES'ler için ciddi bir avantaj oluşturmaktadır. Söz konusu potansiyelin farkına varılmasıyla birlikte Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı bir kuruluş olan EÜAŞ tarafından yapılan HES ile araştırma sahasında elektrik üretimine başlanmıştır.* 1956 yılında projelendirilen santral 1961 yılında üretime başlamış olup o yıldan bu yana aralıksız olarak elektrik üretimine devam etmektedir (Fotoğraf 3.16).

²²⁴Tümertekin,E.,Özgüç,N.,2005, a.g.e., s: 341.

²²⁵Tümertekin,E.,Özgüç,N.,2005, a.g.e., s: 376-377.

²²⁶Doğanay,H.,1998b, a.g.e., s: 373.

²²⁷Başıoğlu,H.,2003, Hidroelektrik Santraller ve Hidroelektrik Santral Tesisleri, Geliştirilmiş ve Güncellenmiş İkinci Baskı, EÜAŞ Genel Müdürlüğü Hidrolik Santraller Dairesi Yayınları, Şelale Matbaası, Ankara, s: 186.

*İkizdere HES ile ilgili olarak yer alan verilerin büyük çoğunluğu, 28.07.2006 tarihinde EÜAŞ İkizdere Hidroelektrik Santrali İşletme Müdürlüğü Baş Mühendisi Erhan Şahin ile gerçekleştirilen mülakat ve aynı tarihte yerinde yapılan gözlemlerden elde edilmiştir.



Fotoğraf 3.16. EÜAŞ İkizdere Hidroelektrik Santrali.

İkizdere Hidroelektrik Santrali, **kanal tipi** (depolamasız) bir santral olup, bu yönüyle mevcut hidrografik sistem üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilecek olan işletmelerden farklı bir yapıdadır. Bilindiği üzere, kanal tipi santrallerde büyük miktarda suyun tutularak biriktirilmesi başka bir ifade ile enerjinin rezerve edilmesi yani enerji rezervuarı söz konusu değildir. İkizdere HES’de elektrik üretimi için kullanılan bu sistem dahilinde üç farklı noktada regülâtör kurulmuştur. Üretim, Cimil, Çamlık ve Rüzgârlı regülâtörlerinin oluşturduğu bu sistem yardımıyla yapılmaktadır (Fotoğraf 3.17 ve 3.18).

Kanal tipi santrallerde, mevcut dereler üzerinde kurulmuş çok sayıdaki regülâtöre alınan su, çökeltme havuzlarında kum, çakıl, mil vb. yabancı maddelerden arındırılarak ara tüneller vasıtasıyla merkezlere toplanırlar. Böylece üretim sonrası kullanılmış suyun akarsu şebekesine tekrar dâhil edilmesi sağlanır ve bu yolla mevcut hidrografik yapı üzerindeki olumsuz etki minimuma indirgenmiş olur. Genel işleyişi bu şekilde olan sistem, İkizdere HES’deki elektrik üretim biçimini de özetlemektedir. Az önce söz edilen Çamlık, Cimil ve Rüzgârlı regülâtörlerinin birbirleriyle ve santral merkeziyle olan bağlantıları çevresinde şekillenen elektrik üretiminin ilk ayağını Rüzgârlı regülâtörü oluşturmaktadır.



Fotoğraf 3.17. Erzurum-Rize Karayolu üzerindeki Çamlık regülâtörü.



Fotoğraf 3.18. Rüzgârlı ve Çamlık regülâtörlerinin bağlandığı Cimil regülâtörü.

Yıllık ortalama $0.7 \text{ m}^3/\text{sn}$ debili Rüzgârlı regülâtöründe tutulan su, bir ara tünel vasıtasıyla Çamlık regülâtörüne aktarılmaktadır. D-925 karayolu yakınında yer alan, yıllık ortalama $8 \text{ m}^3/\text{sn}$ debili Çamlık regülâtöründeki su ise bir ara tünel vasıtasıyla Ilıcaköy yol ayrımındaki Cimil regülâtörüne aktarılmaktadır. Yıllık ortalama $3 \text{ m}^3/\text{sn}$ debili bu regülâtördeki tüm su ise yine ara tüneller ve bir cebri boru vasıtasıyla HES merkezine ulaştırılmakta ve böylece sisteme dâhil olmaktadır (Fotoğraf 3.19). Görüldüğü gibi, kabaca at nalına benzer bir dolaşım sistemi içinde regülâtörler, ara tüneller ve havuzlar yardımıyla su toplanmakta, elektrik üretilmekte ve kullanılan su tekrar akarsu şebekesine dâhil edilmektedir.



Fotoğraf 3.19. EÜAŞ İkizdere Hidroelektrik Santrali'nde ana havuzla bağlantıyı sağlayan cebri boru²²⁸ karayolunun üzerinden geçirilmiştir.

Genel hatları özetlenen bu işletim sistemi içinde, üç regülâtör ve bir işletme merkezinden oluşan santralde yıllık ortalama 110 milyon kwh elektrik üretimi yapılmaktadır. Santraldeki elektrik üretiminde ortalama bu değer çevresinde yıllara göre değişiklikler görülebilmektedir. Örneğin 1998 yılında santraldeki üretim 111 475 960 kwh kadarken 2005 yılında yıllık toplam üretim 126 064 720 kwh kadar gerçekleşmiştir. Üretilen elektrik miktarındaki değişimler üzerinde etkin olan ilk faktör elbette *klimatik etmenlerdir*. Eriyen kar sularının miktarı ya da o yıl ki yağış değerleri, derelerin taşıdığı su miktarını olumlu ya da olumsuz biçimde etkilemekte bu durum da

²²⁸Hidroelektrik santral tesisinin cinsine ve topoğrafya durumuna göre, türbin bağlantısı sağlayan basınçlı borulara cebri boru adı verilir. Bkz: Başeşme,H.,2003, a.g.e., s: 151.

santraldeki elektrik üretimine yansımaktadır.

Nehir ve kanal tipi HES tesislerinde genellikle santralin kurulu gücü, senenin 80–100 günündeki su debileri dikkate alınarak tespit edilmektedir.²²⁹ Kuruluş ve işletme giderlerinin düşüklüğü, çevresel etkilerinin sınırlılığı²³⁰ gibi özellikleri ile ön plâna çıkan nehir tipi santrallerden biri olan İkizdere HES’de de kurulu aktif güç yaklaşık 18.6 MW olup santralde toplam çalışan sayısı 55 kişi kadardır. Bu personel arasında memur, işçi, güvenlik personeli, hizmet elamanı ve mühendislerin yanı sıra müdür ve müdür yardımcıları gibi idari görevliler de yer almaktadır. Bir işletme merkezi binası, 23 ailenin ikâmetine uygun lojman kapasitesi, bir bekâr lojmanı, misafirhanesi ve lokali ile santral işletme merkezi mevcut ihtiyaçları ziyadesiyle karşılayacak fiziki donanımına sahip görünmektedir. Dönem dönem yapılan teknolojik iyileştirmelerin de yardımıyla tesis bugün tam kapasite (hatta zaman zaman kapasite aşımı da söz konusu olmaktadır) ile çalışabilmektedir.

Santralde elektrik üretiminin en yoğun olduğu devreler ise Nisan-Mayıs aylarından başlayarak Temmuz sonu Ağustos başlarına kadar devam eden devredir. Üretim tüm yıl boyunca aralıksız devam etse de sözü edilen devre en yüksek üretim dönemini oluşturmaktadır. Üretimin bu dönemlerde artışını, dağlık alanlardaki kar örtüsünün eriyerek akarsulara katılması sonucunda artan debi miktarıyla bağdaştırmak mümkündür. Başka bir deyişle işletmedeki elektrik üretiminin akarsu akım miktarları ile doğru orantılı biçimde geliştiği ifade edilebilir.

İşleyiş sistemi ve başlıca özellikleri belirtilmeye çalışılan İkizdere HES tesisinde üretilen elektriğin büyük bölümü enterkonnekte sistem dahilinde kullanılmaktadır. Üretilen elektriğin % 95’i santral işletme müdürlüğüne yaklaşık 36 km uzaklıkta yer alan İyidere Trafo Sistemi’ne dâhil edilmekte, kalan % 5’lik bölüm ise İkizdere ve Güneyce kasabaları ile köylerde ve işletme içi ihtiyaçların karşılanmasında kullanılmaktadır. Sonuç olarak, üretilen elektriğin dağılımı dikkate alındığında, santralin bu haliyle hem ülke hem de yöre kalkınmasına yarar sağladığı görülmektedir.

Uygarlıkta köklü değişiklikler meydana getiren su gücünden elektrik enerjisi üretim işlemi, sanayi faaliyetlerinin dağılımını da derinden etkilemiştir. Pek çok sanayi dalında hareket ettirici güç ya da bir diğer deyişle temel güç kaynağı olarak elektrik

²²⁹Başıoğlu,H.,2003, a.g.e., s: 187.

²³⁰Akpınar,E.,2005, *Nehir Tipi Santrallerin Türkiye’nin Hidroelektrik Üretimindeki Yeri*, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt: 7, sayı: 2, s: 1-25, Erzincan, s: 23.

kullanılması nedeniyle hidroelektrik tesisleri, sanayi faaliyetleri açısından da büyük önem taşımaktadır.²³¹ Bu özel önemleri nedeniyle oldukça fazla ilgi çeken elektrik enerjisi üretimi ve bu üretimde akarsulardan faydalanma, her ülkenin ulusal enerji politikasında kendisine yer bulmuştur. Ülkemizde de ulusal enerji politikamızda zaman içinde değişimler ortaya çıkmış ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki devlet merkezli enerji üretimi anlayışı özellikle 2000 yılı sonrasında yerini özel sektör odaklı üretim anlayışına bırakmıştır. Bu anlayış çerçevesinde, mevcut santrallerin devri ve yeni santraller için ihaleler açılmasına ilişkin kanunlar TBMM çalışmaları ile şekillendirilip kabul edilmiştir. Bu çerçevede mevcut santrallerin ve hidrolik potansiyelinin özelleştirilme kapsamına alındığı önemli alanlardan birisi de Doğu Karadeniz Bölümü ve dolayısıyla İkizdere ilçesi olup sahada bu konudaki gelişmeler aşamalar halinde ortaya çıkmıştır.

Saha etütlerine başladığımız ilk yıllarda sadece SANKO holdingin İkizdere üzerinde santraller kurmak istediği yönünde söylenti şeklinde haberler duyulmakta iken zamanla yerel ve bölgesel basında da bu konuya ilişkin ciddi haber ve eleştiriler yapılmaya başlanmıştır. Yapılması düşünülen santrallerin doğaya zarar vereceği yönünde yürütülen fikirler doğrultusunda, 2007 yılındaki etütlerimiz esnasında sahada santral yapımına ilişkin protesto ifadeleri içeren afiş ve yazılara rastlanmıştır (Fotoğraf 3.20). Bir nevi **sivil tepki** olarak adlandırabileceğimiz bu eleştirilerin yöre halkının mevcut doğal güzelliklerine sahip çıkmasıyla oluşan koruma içgüdüsünden kaynaklandığını ifade etmek mümkündür.

İkizdere HES 2008 yılında, Başbakanlığa bağlı Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan bir ihale ile (daha önce özelleştirme kapsamına alınmak suretiyle) özel sektöre devredilmiştir. EÜAŞ'a bağlı sekiz kadar kuruluşla birlikte özelleştirilen İkizdere HES en iyi teklifi veren Zorlu Holding tarafından alınmıştır. Sahadaki enerji özelleştirmeleri bununla da kalmamış iki farklı holding bünyesinde (Limak ve Sanko) havzada yeni santraller kurulması kararlaştırılmıştır. Bu durum, bir anlamda 2006 ve 2007 yıllarında yapılacağı hakkında söylentiler dolaşan santral projelerinin hayata geçirilmeye* başlandığını göstermektedir.

²³¹Doğanay,H.,1998b, Ekonomik Coğrafya 2- Enerji Kaynakları (Genişletilmiş 2. Baskı), Şafak Yayınevi, Erzurum, s: 374-376.

*Söz konusu yeni santral projeleri hakkındaki tepkiler 2008 yılı içinde ulusal televizyon kanallarında ve yazılı basında kendine yer bulmuştur. Ayrıca 22 Haziran 2008 tarihinde İstanbul Kadıköy meydanında "Vadimize Dokunmayın" adlı bir miting düzenlenmiş ve bu protestolar ülke basınına da yansımıştır.



Fotoğraf 3.20. Yapımı devam eden bir çığ tüneli (A) ile köprü (B) üzerinde, ilçede plânlanan HES'lere yönelik protesto ifadeleri (2007 –Temmuz ayında çekilmiştir).

Gerçekleştirdiğimiz etütlerde (2008 yılı Mart ayında) edindiğimiz bilgilere göre, şantiye çalışmaları başlamış olan Cevizlik ve Yokuşlu mevkilerindeki HES'lere ek olarak Cimil deresi üzerinde ve sahadaki diğer akarsular üzerinde irili ufaklı regülâtör ve HES'ler kurulması plânlanmaktadır. Tamamlandıklarında sayıları **onlarla** ifade edilecek olan bu regülâtör ve HES'ler ile İkizdere HES'in de el değiştirmesi sonucunda bugün sahanın çeşitli holding gruplarının enerji şirketleri tarafından bir elektrik üretim vadisi haline getirilmesi plânlanmaktadır. Yaptığımız görüşmelerde, yapılacak santral ve regülâtörlerin sahada 1961 yılından beri işletilen İkizdere HES gibi **kanal tipi santral** projeleri olduğu ve çevresel etkinin minimum düzeyde olacağı son teknoloji ile inşa edilecekleri aktarılmıştır. Ayrıca bu santrallerin ve ilgili tesislerin tamamlanmasının önümüzdeki birkaç yıl içinde gerçekleşeceği, her aşamasında üst düzey bir kontrol mekanizmasının işletileceği ifade edilmiştir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar doğrultusunda, elektrik enerjisi üretimi konusunda oldukça önemli bir potansiyele sahip olduğunu ifade ettiğimiz araştırma sahasında ortaya çıkan tablo, ileride bu potansiyelin özel sektör tarafından tam kapasite kullanıma açılacağını göstermektedir. Yaklaşık elli yıldan beri (1961'den bu yana) üretimine devam eden mevcut santralin, çevresel anlamda önemli bir olumsuz etkisi gözlenmemiş olmasına karşın; bu konudaki en önemli endişe söz konusu üretimin vadilerdeki ekosistem üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkilerdir. Ancak umulan gelişme, bir kısmı yapım bir kısmı proje aşamasındaki bu tesislerin doğal çevreye zarar vermeden, yöre insanına da iş imkânı sağlayarak elektrik üretmesi, bu yolla hem yöre hem de bölge ve ülke ekonomisine katkı sağlamasıdır.

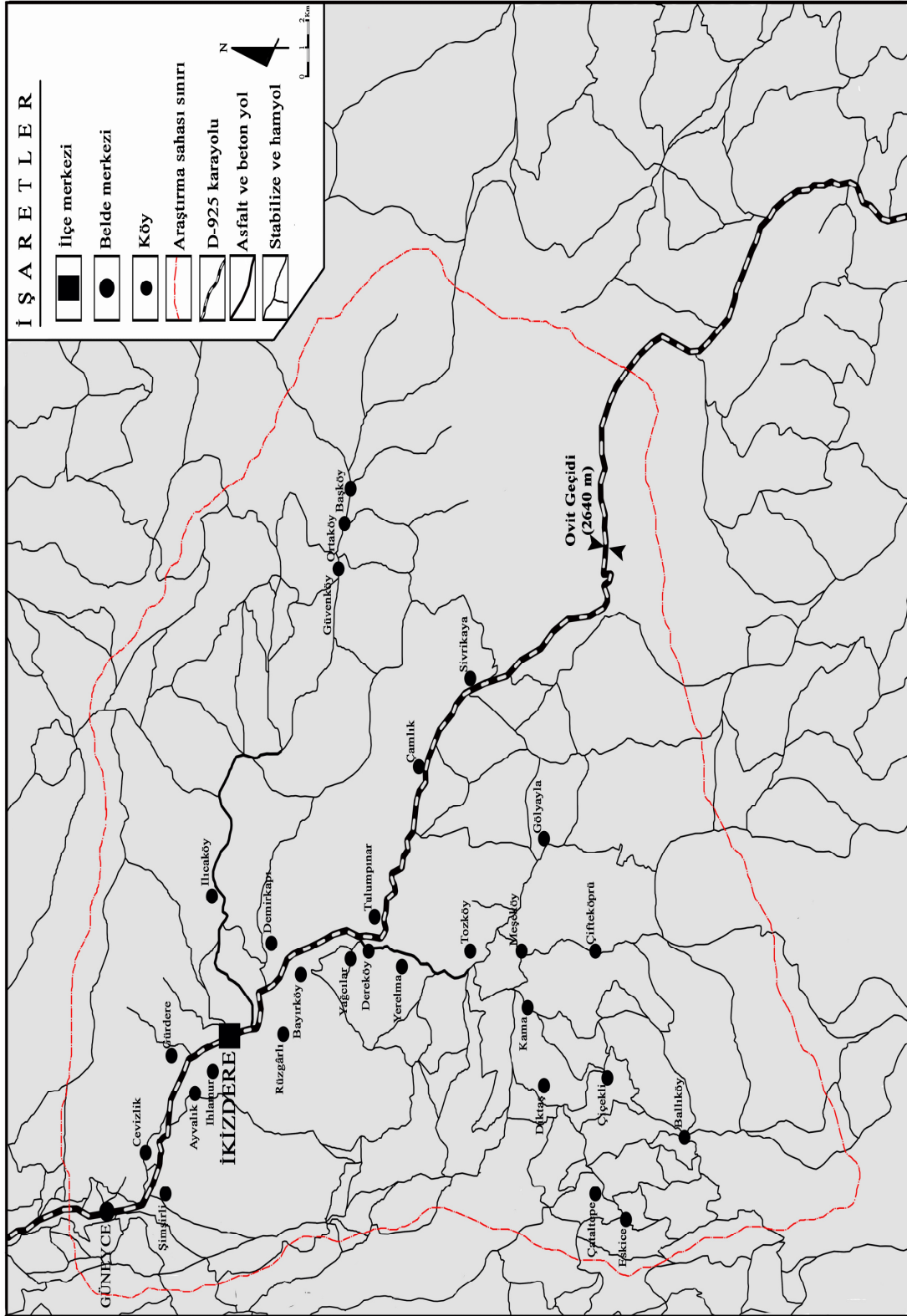
3.6. Ulaşım

İkizdere ilçesi, doğal çevre faktörlerinin olumsuz etkisi ve beşeri yatırımların yetersizliği nedeniyle bugün maalesef önemli ulaşım problemleriyle karşı karşıyadır. Sahayı ulaşım sistemleri açısından incelediğimizde tek ve en önemli ulaşım şekli olan karayollarının sahada farklı niteliklerde bir dağılım sergilediği kolaylıkla görülebilir (Harita 3.1).

İlçeyi kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda aşan Erzurum-Rize devlet yolu (D-925), sahip olduğu nitelikler açısından çevrenin standardı en yüksek yolunu oluşturmaktadır*. Bu yolun, yaklaşık 55 km'lik kısmı araştırma sahası sınırları içinde yer almaktadır. Biraz sonra ele alınacağı üzere, yaklaşık 811 km uzunluğa sahip olan köy yolları da buna eklenince sahada toplam uzunluğu 866 km'ye ulaşan bir yol ağının varlığı ifade edilebilir. Ancak bu toplamın yaklaşık % 93.6'lık bölümü, çoğunluğu stabilize ve toprak yollardan müteşekkil köy yollarından oluşurken, D-925 karayolunun ilgili bölümü toplam yol ağının yalnızca % 6.4'lük bölümünü oluşturur. Gerek bu yolun ve gerekse farklı niteliklerdeki yollardan oluşan köy ve yayla yollarının birçok problemi bulunmaktadır. Bu yüzden karayolu ile köy ve yayla yollarını ayrı ayrı ele alıp incelemekte fayda görülmektedir.

İkizdere'de köy ve yayla yollarının çözüm bekleyen pek çok sorunu bulunmaktadır. D-925 karayolunun araştırma sahası içinde kalan kısmında önemli problemler Ovit Geçidi çevresinde yoğunlaşırken, köy yollarının sorunları daha genel bir görünüm arz etmektedir. Tablo 3.7'nin incelenmesi ile görüleceği üzere, İkizdere'de toplam 811 km'lik bir köy yolu ağı bulunmaktadır. Bu haliyle, Rize ilinin diğer ilçeleri ile karşılaştırıldığında en uzun köy yolu ağının İkizdere'de olduğu görülür. Rize ilinde yer alan toplam 5375 km'lik köy yolunun yaklaşık % 15'lik bölümü İkizdere ilçesinde yer almaktadır.

*Ulaşım bölümünde yer alan açıklamalar, Karayolları 10. Bölge Müdürlüğü ile Rize Köy Hizmetleri Müdürlüğü ve İkizdere İlçe Özel İdare Müdürlüğü kayıtlarından derlenen bilgiler, yerinde yapılan gözlemler ve yol kontrol şefliklerindeki yetkililerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilere dayalı olarak düzenlenmiştir.



Harita 3.1. Araştırma sahası ve yakın çevresinin ulaşım haritası.

Tablo 3.7. Rize ilinde köy yollarının niteliklerine göre dağılımı (km).

İlçe	Asfalt ve Beton	Stabilize	Tesviye	Ham yol	Toplam
Merkez	198	454	46	30	728
Ardeşen	113	382	92	30	617
Çamlıhemşin	25	384	38	80	527
Çayeli	138	511	47	70	766
Derepazarı	29	60	10	10	109
Fındıklı	68	190	60	30	348
Güneysu	64	282	86	30	462
Hemşin	17	70	49	10	146
İkizdere	16	658	37	100	811
İyidere	33	50	8	10	101
Kalkandere	58	168	22	20	268
Pazar	125	273	74	20	492
Toplam	884	3482	569	440	5375

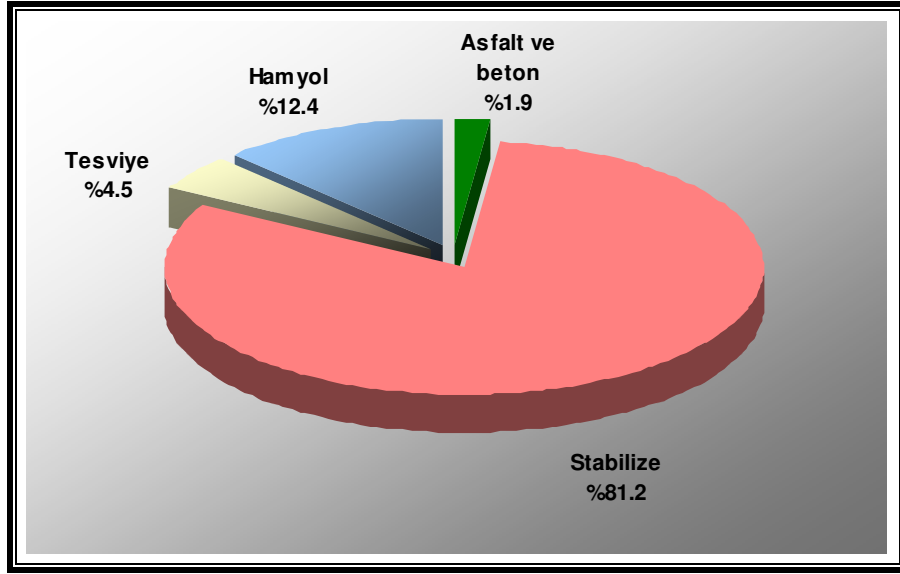
Kaynak: İlçe Özel İdaresi ve Rize Köy Hizmetleri verilerinden derlenmiştir (2007).

İlk bakışta şaşırtıcı görünen bu durumu ilçenin toplam yüzölçümünün büyüklüğü ile açıklamak mümkündür. Aynı zamanda Rize'nin en büyük alana sahip ilçesi olan araştırma sahası için bu durum anlaşılır niteliktedir. Ancak yol kalitesi açısından aynı olumluluğu görmek mümkün değildir. Nitekim yaklaşık 811 km'lik bu köy yolu ağının sadece küçük bir bölümü asfalt-beton yol niteliğindedir (Şekil 3.4). Yaklaşık 16 km'lik bu asfalt ve beton yollar sahadaki iki büyük vadi olan Anzer ve Cimil vadilerine açılan yolların ilk birkaç km'sinden ibarettir. Geri kalan köy yollarının 658 km'lik bölümü -ki bu tüm köy yollarının yaklaşık % 81.2'sine eşittir- stabilize yol, 37 km'si tesviye yol ve 100 km'lik bölüm ise ham yollardan oluşmaktadır.

Bilindiği üzere, Doğu Karadeniz Bölümü'nde yol yapım sorunları kadar önemli bir diğer konu ise bakım ve onarım zorluklarıdır. Yöredeki olumsuz topoğrafik koşulların yanı sıra olumsuz iklimik koşullar yol inşaatlarının özellikle yükseltisi fazla olan köylerde 4-5 ay gibi kısa sürelerde gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca sık yağın yağmurlar köy yollarının kısa sürede bozulmasına neden olmaktadır.²³² Bunların yanı sıra hidrografik şebekelerin yoğun olduğu sahalarda yol yapım masraflarının köprü yapımı vb. sebeplerle arttığı²³³ düşünüldüğünde sahada yer alan yol sorunlarının giderek derinleştiği görülür.

²³²Erdaş,O.,Acar,H.H.,1994, *Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Bölgesel Kalkınma Açısından Köy Yolları ve Sorunları*, Bölgesel Kalkınma Sempozyumu-94 (13-15 Ekim 1994), s: 353-371, KTÜ Basımevi, Trabzon., s: 366

²³³Taşıgil,N.,1999, *Türkiye'nin Ulaşım Coğrafyası*, Kuşak Ofset Kitabevi, İstanbul, s: 3.



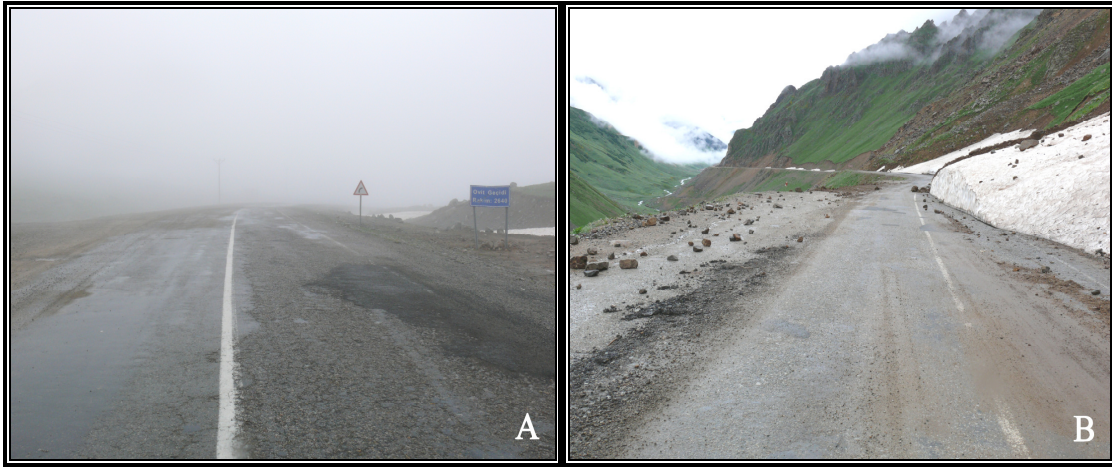
Şekil 3.4. Araştırma sahasında köy yollarının niteliklerine göre dağılışı (2007).

İkizdere için de geçerli olan bu olumsuzluklara bir de topografik engeller sebebiyle (eğim, yükselti vb.) km başına düşen yol yapım maliyetlerinin yüksek oluşu ile göçler sebebiyle sahadaki köy yerleşmelerinde sürekli ikâmet eden nüfusun gitgide azalmış olması da eklenince, köy yollarının standartlarının olması gerekenin çok altında kaldığı görülmektedir (Fotoğraf 3.21). Bu tip alt yapı ve üst yapı hizmetlerinin düzenlenmesinde esas ilke, hizmetten yararlanacak nüfus kitlesinin büyüklüğü olduğundan uzun yıllar bu yolların iyileştirilmesi ikinci, üçüncü plânlara atılmıştır. Bu durum sonucunda, mevcut köy yollarının özellikle yağışlar sonrasında iyice kötüleşmesi köy ve yaylalara ulaşımı oldukça güçleştirmektedir.



Fotoğraf 3.21. Vadiler boyunca ilerledikçe köy yolları standartlarının giderek kötüleştiğini görmek mümkündür (Fotoğraflar, Anzer (A) ve Cimil (B) vadilerine açılan köy yollarını göstermektedir).

Sahada en yüksek standartlara sahip asfalt yol durumunda olan D-925 karayolu ise 1950 yılında kurulmuş olan Karayolları 10. Bölge Müdürlüğü'nün hizmet bölgesi içinde yer almaktadır. Karayollarına ait 14 personel ve beş adet iş makinesinin bulunduğu (2007 yılında) yol üzerinde aynı kuruma ait bir bakımevi (Çamlık Bakımevi) ve bir adet de yol kontrol şefliği (Rize-İspir Devlet Yolu Yol Kontrol Şefliği) yer almaktadır. Ovit Geçidi'nin de (2640 m) üzerinde yer aldığı bu yol, bir anlamda İkizdere'nin diğer bölgelerle bağlantısını sağlayan bir güzergâh niteliği taşımaktadır (Fotoğraf 3.22).



Fotoğraf 3.22. Ovit Geçidi (2640 m) (A) ve yakın çevresinde (B) yaz aylarında dahi sis görülebilmekte ve bazı dulda alanlarda kar birikintilerine rastlanabilmektedir (Fotoğraflar 22 Haziran 2006'da çekilmiştir).

Karayollarının, morfolojik yapı gereğince genellikle doğu-batı yönlü olarak geliştiği ülkemizde, dağ sıralarını enine kesen kuzey-güney yönlü yollar, trafik yoğunlukları düşük dahi olsa, kıyı ile iç kesimler arasında sağladıkları bağlantı nedeniyle özel önem taşımaktadırlar.²³⁴ Ülkemizde bu şekilde iki farklı bölgenin bağlantısını sağlayan yol güzergâhlarından birisi de Erzurum-Rize (D-925) karayoludur.

Sahanın güneyine doğru artan yükseltiye paralel olarak ortaya çıkan dağlık tepelik alanların aşılması zorunluluğu, söz konusu yol güzergâhında karayolu geçidini kaçınılmaz hale getirmiş ve eski adı Dağbaşı Beli²³⁵ olan Ovit Geçidi'ni ortaya çıkarmıştır. Bilindiği gibi, çukur sahaların kenarları ya da plâto yüzeyleri gibi yolların geçmesine müsait olan ve bu özelliklerinden dolayı tabii yol olarak kabul edilebilecek

²³⁴Özdemir,Ü.,2008, *Ulaşım Coğrafyası Açısından Önemli Bir Güzergâh: Karabük-Bartın Karayolu*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 19, s: 213-231, Erzurum, s: 228.

²³⁵İzbırak,R.,1996, Türkiye-I (Düz:Cemal Kurnaz), MEB Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi: 196, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s: 32-33.

olan yerlerden birisi de dağ geçitleri²³⁶ olup Türkiye gibi yüksek bir ülkede şehirlerarası bağlantıların ancak dağların aşılmasıyla sağlanabileceği düşünüldüğünde bu geçitlerin önemi bir kere daha ortaya çıkacaktır.²³⁷

Geçidin varlığı, özellikle yaz aylarında yolun devamlılığını sağlamış olsa da Kasım ayı ortalarından Nisan sonlarına kadar yolun kar ve tipi nedeniyle **ulaşıma kapalı** kalmasına engel olamamaktadır. Yaklaşık altı aya yakın bir zaman diliminde kapalı olmasının yanında karayolu boyunca eğimli yamaçların varlığı beraberinde kütle hareketlerinin olumsuz etkisini de getirmiştir (Fotoğraf 3.23). Özellikle yolun kapalı olduğu kış döneminin ardından trafiğe açıldığı ilk aylarda yamaçlar boyunca meydana gelen kayma ve kopmalar araç trafiğini olumsuz şekilde etkileyebilmektedir.



Fotoğraf 3.23. D-925 Karayolu boyunca sık sık kütle hareketleri görülebilmektedir (Fotoğraf Ovit Geçidi-Sivrikaya köyü arasından alınmıştır).

Karayolu boyunca yaşanan bir diğer problem ise, geçit çevresinde yükseltinin fazlalığının yanı sıra eğim değerlerine bağlı olarak ortaya çıkan çığ tehlikesidir. Özellikle Sivrikaya köyü ile İspir arasında yoğunlaşan bu tehlide yönelik olarak Karayolları tarafından yol boyunca birden çok noktada çığ tüneli (kar tüneli) yapımı plânlanmıştır. Söz konusu çığ tünellerinden birisi Sivrikaya köyü mevkiinde

²³⁶Gürsoy,R.C.,1975, *Türkiye'nin Tabii Yolları*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 26, s: 24-34, İstanbul, s: 25.

²³⁷Girgin,M.,Bulut,İ.,Sevindi,C.,2001, *Türkiye'deki Karayolu Geçitleri*, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 27, s: 89-109, Erzurum, s: 101.

tamamlanmış ve hizmete açılmış, bir kısmının ise yapımına devam edilmektedir (Fotoğraf 3.24).



Fotoğraf 3.24. Bazıları tamamlanan çığ (kar) tünellerinin yapımına devam edilmektedir (Fotoğraflar, D-925 Karayolunun Sivrikaya köyü (A) ve Çamlık mevkiindeki (B) tünelleri göstermektedir).

Çığ ve heyelan gibi topoğrafik engellerin yanı sıra bu çevrede ulaşımı engelleyen iklimatik etmenlerden de söz etmek mümkündür. Bilindiği gibi sis, şiddetli rüzgâr ve farklı yağış türleri ulaşım faaliyetlerini olumsuz etkileyebilmektedir.²³⁸ Bu genelleme, araştırma sahası için de geçerlidir. Yaz aylarında dahi görülen sis ile kar ve yağmur şeklindeki yağışlar, yolun açık olduğu devrelerde de hem görüş alanını daraltmakta hem de trafiğin normal akışını engellemektedir. Kuzey cephelerinde yaz aylarında bile kar birikintilerine rastlanan Ovit Geçidi çevresi bu anlamda ulaşım faaliyetlerini önemli ölçüde engelleyen doğal etmenlerle çevrilidir.

Araç yoğunlukları açısından söz konusu karayolunun durumu incelendiğinde yıllık toplam araç geçişinin 2500–3000 dolayında olduğu görülmektedir (Tablo 3.8). Buna göre, 2000–2006 yılları arasındaki toplam araç geçişinin en düşük olduğu dönem 2463 aracın geçiş yaptığı 2004 yılı olurken en yüksek araç geçişi ise 3109 araçla 2000 yılında gerçekleşmiştir. Trafik hacminin 2000–2004 yılları arasında bir düşüş gösterdiği 2005 ve 2006 yıllarında ise artış eğilimine girdiği söylenebilir. Gerçekten de 2004 yılında 2463 olan araç sayısının 2006 yılında 2993'e yükseldiği görülmektedir. Bu yoldaki trafik hacminin artış ya da azalış yönünde salınımlar göstermesini *yolun açık ya da kapalı olduğu gün sayısı* ile açıklamak mümkündür. O yıl yolun açık olduğu gün sayısının fazla oluşunun yoldan geçen araç sayısını arttıracak şüphesiz olup tablodaki salınımları bu durumla açıklamak yerinde olur. Araç yoğunluğunda son yıllarda görülen

²³⁸Tümertekin,E.,1987, Ulaşım Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2053, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 85, İkinci Baskı, İstanbul, s: 14-15.

artış ise Karayolları 10. Bölge Müdürlüğü ekiplerinin yolu açık tutma yönündeki yoğun çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.8. D-925 karayolunda yıllara göre araç yoğunlukları (2000–2006).

Yıl/Araç tipi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Otomobil	2428	2090	2051	2047	1837	2405	2520
Otobüs	89	77	75	75	259	31	32
Kamyon	592	507	499	500	362	415	435
Tır	--	--	--	7	5	6	6
Toplam	3109	2674	2625	2629	2463	2857	2993

Kaynak: Karayolları 10. Bölge Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Yerleşmeler hakkındaki ilk kanaatlerin, genellikle yol güzergâhlarında karşılaşılan manzaralarla oluşmaya başladığı düşünüldüğünde²³⁹ bu yolun hem İkizdere hem de Güneyce kasabaları için önemi bir başka açıdan ortaya çıkmaktadır. Her iki kasabanın da merkezinden geçen D-925 karayolu bu bakış açısıyla araştırma sahası için büyük bir önem taşımaktadır.

Ulaşımına uygun coğrafi konumların, yerleşime açılmaları ve mevcut yerleşmelerin giderek büyümesi bakımından, önemli avantajlara sahip olduğu²⁴⁰ düşünüldüğünde Ovit Geçidi'nin yıl boyunca açık tutulması amacıyla alınacak önlemlerin İkizdere ve çevresine bazı olanaklar sağlayacağı görülecektir. Bu güzergâhın yıl boyunca açık tutulmasının, sahanın turizm potansiyelini de olumlu etkileyeceği oldukça açıktır. Bilindiği üzere, Türkiye'de ulaşımında karayolu payının yüksekliği iç ve dış turizm ulaştırmasını etkilemekte, bu sebeple bireysel ve kitlesel turizm hareketleri belirli karayolu hatlarını izlemektedir.²⁴¹ Bu anlamda, yolun açık tutulmasının tüm ekonomik ve sosyal getirilerinin yanında sahanın turistik gelişimine de katkıda bulunacağı şüphesizdir. Unutulmamalıdır ki, erişilebilirlik ne kadar yüksekse mevcut turistik potansiyel ancak o derecede değerlendirilebilir.

Ovit Geçidi çevresine **tünel yapılması** düşüncesi artık belirli bir kamuoyu oluşturmuş durumdadır. Bu düşünceye yönelik ilk eleştiriler, yapım harcamaları konusunda olmuştur. Ancak yapılacak böyle bir karayolu tüneli için harcamalar konusunda pek çok İkizdereli hayırseverin gönüllü olması, bu eleştirilerin yersiz kalmasını sağlamıştır. Zamanla bu konuda belirli düzeyde bir istek ortaya çıkmış ve

²³⁹Gök,Y.,2000, *Çevre Yollarının Erzurum Peyzajına Etkileri*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 35, s: 155-173, İstanbul, s: 170-171.

²⁴⁰Doğanay,H.,Koca,H.,1998, a.g.m., s: 23.

²⁴¹Doğaner,S.,1996, *Türkiye'de Turizm Ulaştırması*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları Dergisi, sayı: 4, s: 19-47, Ankara, s: 42.

imza kampanyaları dahi başlatılmıştır (Fotoğraf 3.25). Böylesi bir projenin, İkizdere'nin yanı sıra bölge ve ülke ekonomisine de katkıda bulunacağı muhakkaktır. Bir de proje maliyetinin büyük bölümünün bölge insanı tarafından karşılanmak suretiyle amortismanı sağlandığında, söz konusu mevkide yapılacak bir tünel vasıtasıyla D-925 karayolunun tüm yıl açık kalması sağlanabilecektir.



Fotoğraf 3.25. Rize kentinde, sahipleri İkizdereli olan Hapeloğlu marketin önünde Ovit Dağı Tüneli'ne destek için açılmış olan imza kampanyasından bir görüntü (Mart-2008).

Sahada ulaşım faaliyetleri konusunda üzerinde durulması gereken diğer ulaşım kolaylıkları ise köprüler ve basit içerikli teleferiklerdir. Beşeri turistik çekicilikler bahsinde irdeleneceği üzere, araştırma sahası genelinde akarsuları aşmak için geçmişten beri çeşitli büyüklük ve niteliklerde köprüler yapılmıştır. Bugün sahada, tarihi köprülerin yanı sıra kasaba merkezlerinde akarsuyu aşıp ulaşımı sağlamak için üzerinden araç geçebilecek özellikte olan betonarme asfalt köprüler de yer almaktadır. Köprülerin dışında, sahadaki derin vadiler ve eğimli yükseltiler arasında ulaşımı sağlamak için geçmişten beri basit teleferikler yapıldığı bilinmektedir (Fotoğraf 3.26). Esasen Doğu Karadeniz Bölümü kırsalı ile özdeşleşmiş olan bu teleferikleri, taşıdıkları fonksiyon açısından sahadaki ulaşım kolaylıkları arasında saymak mümkün görülmektedir.

Ulaşım konusunda mevcut karayolu ağı kadar önemli olan bir diğer nokta da ulaştırma hizmetini veren araçlardır. Bu anlamda, araştırma sahasında yolcu

taşımacılığını birkaç grupta ele almak mümkündür. Bunlardan ilki İkizdere-Rize yönünde yapılan yolcu taşımacılığıdır. İkizdere kasaba merkezinde hükümet konağının yakınındaki taşıma kooperatifi bünyesinde yürütülen bu taşımacılık faaliyeti ile 15–20 dakikalık aralıklarla Güneyce üzerinden Rize’ye araç bulmak mümkün olmaktadır. Bu anlamda İkizdere ve Güneyce’den Rize’ye gidiş gelişlerde bir problem yaşanmadığı ve sahada bu yöndeki ulaşım faaliyetlerinin yeterli olduğu ifade edilebilir.



Fotoğraf 3.26. Sahada akarsu ya da vadileri aşmak için kullanılan teleferiklere sık sık rastlamak mümkündür.

Bir diğer grup yolcu taşımacılığı ise İkizdere ilçe merkezinden güneye doğru yapılan taşımacılıktır. Ovit Geçidi’nin açık olduğu devrelerde, Erzurum-Rize arasında yolcu taşımacılığı yapan İspir kökenli firmalar söz konusu ulaşımı sağlamaktadırlar. İki farklı firmaya ait bu araçlar 2006 ve 2007 yıllarında, Rize’den Erzurum’a dönerken günde üç-dört kez Güneyce ve İkizdere kasaba merkezlerinden geçmektedirler. Özellikle bahar ve yaz aylarında yaylacı ve arıcıların bu güzergâhı kullandıkları bilinmektedir. Sahanın güneyinde D-925 karayolu boyunca ulaşım hizmetlerinin bir bölümü de bu firmalar tarafından yürütülmektedir. Bu hizmetler esnasındaki en önemli sorunlar sık araç bulabilme zorluğu ile periyotlardaki aksamalar ve ücretlendirmelerde belirli bir standart olmayışıdır. Bazı durumlarda, İkizdereli yaylacı ve arıcılar ile İspir otobüs firmalarının şoförleri arasında, taşıma ücretleri sebebiyle, oldukça ciddi tartışmalar olduğu tarafımızdan gözlenmiştir.

Sahadaki bir diğer yolcu taşımacılığı ise D-925 karayolu dışında, yani köy yollarında gerçekleşen, köyler ve kasaba merkezleri ile köyler ve il merkezi arasında devam eden ulaşım faaliyetleridir. Genellikle Cuma günlerinde yoğunlaşan (kurulan kasaba pazarları sebebiyle) bu köy taşımacılığında, standartlardan ziyade

alışkanlıklardan bahsetmek mümkündür. Genellikle uzak köylerden günde bir sefer yakın köylerden ise günde birkaç sefer gidiş-dönüş yapan bu araçlar, kasaba merkezlerinde, genelde kendi köylülerinin yoğun olduğu kahvehanelerin önünde park halinde olmaktadır. Çoklukla köylü, kasaba merkezinde işini halledip, alış verişini ya da plânladığı ziyaretlerini yaparak aynı arabayla aynı gün geriye dönmektedir. Bazı uzak köylerin arabaları ise kasaba merkezlerine uğramadan doğrudan Rize il merkezine yönelmekte ve bu yönde günlük seferler düzenlemektedir. Sağlık, eğitim ve ticaret gibi pek çok hizmetin kasaba merkezlerinde toplanmış olması sahada yer alan 28 köyde yaşayan nüfusun Güneyce ve İkizdere kasabalarına gidiş-gelişini zorunlu hale getirmiş olup söz konusu güzergâhlardaki bu araçların da bu hizmeti yerine getirdiği görülmektedir.

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda, İkizdere’de özellikle karayolu ulaşım ağında önemli problemlerin olduğunu ifade etmek mümkündür. Sahayı kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda aşan D-925 karayolunun yaklaşık 55 km’lik bölümü araştırma sahası sınırları içinde yer almaktadır. Farklı yöreleri, oldukça yüksek bir eğimle ve kısa mesafede birbirine bağlayan karayolu geçitlerimizden birisi olan Ovit Geçidi²⁴² çevresinde (2640 m) yılın neredeyse altı ayı kapalı olan bu yolun sürekli ulaşım açığına hale getirilmesi için aynı mevkide bir **karayolu tüneline** ihtiyaç duyulmaktadır.* Bilindiği üzere, iki bölge arasındaki ulaşım bağlantısının kurulması her şeyden önce, bu iki bölge arasında sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerin bulunması ile mümkün olmakta, söz konusu etkileşimin yoğunluk derecesi ise yolun standardı ve trafik yoğunluğu ile belirlenmektedir.²⁴³ Erzurum-Rize arasındaki bu ulaşım bağlantısı Ovit Geçidi’nin kapalı olduğu kış aylarında Trabzon ve Artvin üzerinden yapılmaktadır.

Aynı yolun Dereköy-Güneyce arasında kalan bölümünde aşırı yağışlar nedeniyle ortaya çıkan sel vb. felaketler esnasında kopmalar meydana gelebilmektedir (2007 yılında olduğu gibi). Heyelan tehlikesinin yoğun olduğu bu güzergâhta aşırı sis, yoğun yağış ve taşkınlar gibi olumsuz doğal etmenler de ulaşımı güçleştirmektedir. Sahadaki

²⁴²Girgin,M.,Bulut,İ.,Sevindi,C.,2001, a.g.m., s: 97.

*Bu konuda 2008 yılı içinde ortaya çıkan bir gelişme de 26-28.06.2008 tarihli İspir Sempozyumu sonrasında Erzurum-Rize Karayolu ve Ovit Geçidi’ni konu edinen bir panel düzenlenmesidir. Yerel yönetici, akademisyen ve siyasetçilerin katıldığı bu etkinlik çerçevesinde, Ovit Dağı Geçidi’nin aşılaraq Erzurum-Rize Karayolu’nun yıl boyunca açık tutulmasının gerekliliği yönünde bir ortak karara varılmıştır.

²⁴³Doğanay,H.,Koca,H.,1998, *Ulaşımın Yerleşmeye Etkilerine İki Tipik Örnek: Fevzipaşa ve Nurdağı Kasabaları*, Türk Coğrafya Dergisi, s: 33, s: 1-25, İstanbul, s: 10.

köy yollarında ise standartlar oldukça kötüleşmekte olup sadece iki büyük vadi sistemi olan Anzer ve Cimil vadilerine açılan köy yollarının ilk birkaç km'sinde asfaltlama ve betonlama işlemleri sürmektedir. Bu ilk kilometrelerden sonra her iki vadi boyunca yollar git gide kötüleşmekte, heyelan tehdidinin yanı sıra artan eğim ve yoğun aşınım sonucunda yerinden kopan ağaç gövdelerinin yer yer yolu kapatmasına tanık olunmaktadır. İstinat duvarı eksikliğinin yanı sıra grup yollarındaki iyileştirmelerin son derece yetersiz olduğunu bizzat arazi gözlemlerimiz esnasında görme fırsatı bulduğumuz köy yollarının, bu şekliyle yılın sadece birkaç ayında **sınırlı** bir ulaşım hizmeti verebildiğini ifade etmek yerinde olacaktır.

Yol sistemlerinde görülen bu sıkıntılara bir de km'ye düşen yol yapım masraflarının yüksek oluşu ile süregelen çeşitli sorunlar nedeniyle ortaya çıkan onarım maliyetlerinin eklenmesi, sahada ulaşım sorunlarının adeta **kronikleşmesine** sebep olmuştur. Ancak beşeri yatırımların arttırılması ile çözüm getirilebileceğine inandığımız bu problemlerin ortadan kaldırılması sahada arzulanan ekonomik ve sosyal gelişimin sağlanabilmesi için en önemli öncüllerden birisi olarak görülmektedir.

3.7. Ticaret

Ekonomik faaliyet yelpazesinin oldukça kısıtlı olduğu araştırma sahası, bu sebeple yoğun bir ticari aktiviteye sahne olmaz. Genel olarak ticari faaliyetlerin yerleşmeler açısından dağılımında kentlerin önemli bir üstünlüğü olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Zaten kenti çekici yapan özelliklerden birisi de çok çeşitli mal ve hizmetlere kolayca ulaşılabilmesi bir diğer deyişle ticari aktivitelerin kırsal alanlara nazaran çok daha ileri seviyede bulunuşudur.²⁴⁴ Ticari faaliyetlerin dağılımı açısından düşünüldüğünde, herhangi bir kent yerleşmesinin yer almadığı İkizdere gibi kırsal alanlarda bu faaliyetlerin, çevresindeki yerleşmelere göre **merkezlilik** fonksiyonuna sahip olan kasaba merkezlerinde toplandığı görülür. Sahada da bu duruma örnek oluşturacak biçimde, önemli sayılabilecek küçük ölçekli ticari faaliyetler tamamen İkizdere ve Güneyce kasabalarında yoğunlaşmıştır.

Genelde perakende ticaretin önem kazandığı sahada, temel ihtiyaçların sağlanmasına yönelik ticari faaliyetler söz konusudur. Daha önce de belirtildiği üzere, ilçede ekip-dikme faaliyetleri genellikle geçim tipi üretim şeklinde yapılmaktadır.

²⁴⁴Koca,H.,2005, Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Dört Yol Şehri, Aktif Yayınevi, İstanbul, s: 112.

Ekonomik değere sahip olan ürünler olarak göze çarpan çay ve yaban mersini ise sanayi hammaddesi olarak pazarlanmaktadır. Sahanın kuzeyinde üretilen çay, Çay-kur ve Güneyce Çay Fabrikalarına (Çay toplama merkezleri aracılığıyla) yollanmakta ve bu tesislerde işlenerek ticarete konu olmaktadır. Henüz deneme aşamasındaki yaban mersini üretimi ise Rize’de anlaşmalı bir reçel fabrikasına toptan satılmaktadır. Bu iki ürün için söz konusu olan kısmi toptan satış dışında patates, mısır, fasulye gibi diğer ürünlerin genelde aileler tarafından kışlık tüketim için üretildiğini ve çok küçük bir bölümünün perakende olarak pazarlandığını ifade etmek mümkündür.

Sahadaki hayvancılık faaliyetlerine paralel olarak ortaya çıkan et, süt ve süt ürünleri üretimi ise şu anda yüksek ölçüde gelir getiren bir ticari faaliyet değildir. Bu ürünlerin üretimine yönelik bir sanayi tesisinin var olmayışı sebebiyle Rize ve Trabzon’dan gelen aracılar hayvancılığın yoğun olduğu köylerden ve yaylalardan süt ve süt ürünleri satın almaktadırlar. Canlı hayvan satışının ise yine çevre illerden köylere ve yaylalara kadar gelen alıcılarla yüz yüze yapıldığı ifade edilmektedir.

Ekonomik getirisi önemli olan arıcılık ile elde edilen balların satışı da şu anda tam kontrollü ve tek elden yapılamamaktadır. İlgili bölümlerde vurgulandığı üzere, devamlı yerleşmeler etrafında sabit olarak yapıldığı gibi gezici şekilde de sürdürülen arıcılık faaliyetleri ile elde edilen ballardan sadece Anzer balı, kooperatif aracılığı ile satılmaktadır. Bunun dışında yörede üretilen diğer bal türleri, perakende olarak pazarlanmaktadır. Aracılarla gerçekleştirdiğimiz mülâkatlarda bir kısım balın ise Rize ve Trabzon’daki anlaşmalı şarküterilere pazarlandığı ifade edilmiştir. Ancak, gerçekleştirilen bu satışlarda bir fiyat birliği olmayıp bu durumu üreticinin elini güçlendiren kooperatifleşmenin sahada yaygın olmayışı ile bağdaştırmak mümkündür.

Araştırma sahasında ekip-dikme faaliyetleri ve hayvancılık ile üretilen ürünlerin satışı dışında, temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik olarak hem İkizdere’de hem de Güneyce’de Cuma günleri pazar kurulmaktadır (Fotoğraf 3.27). Anadolu’nun pek çok kırsal yerleşmesinde köklü ve eski bir gelenek olan Cuma günü pazar kurma geleneği ilçede hala devam ettirilmektedir. Geçmişte Cuma namazı için kasaba merkezine gelen çevre köylerdeki halkın toplanması nedeniyle aynı gün pazar kurulmaktayken bu durum zamanla bir gelenek halini almıştır. Bugün her köyde cami ve hemen hepsinde din görevlisi bulunmakla birlikte alışveriş pazarları Cuma günü kurulmaya devam etmektedir.

Gerek İkizdere ve gerekse Güneyce’de kurulan pazarlar nitelik açısından birbirine benzemekte olup, buralarda mevsime özgü sebze-meyvenin yanı sıra, çeşitli türden temizlik malzemeleri ile basit ev gereçleri (süpürge, bardak, sürahi, mandal vb.) gibi ürünler satılmaktadır. Yakın çevredeki köylerde üretilen peynir, tereyağı, bal vb. ürünlerin satışının da yapıldığı bu pazarlar, ticari faaliyetin bir nebze canlılık kazandığı alanlar olmakla birlikte ortaya çıkan faaliyetin tamamen temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olduğu ve belirli bir ticari hacimle sınırlı kaldığı ifade edilebilir. Araştırma sahasında küçük ölçekli ticari faaliyetlerin olduğu bir diğer alan ise yayla şenlikleridir. Arazi etütlerimiz esnasında, özellikle katılımın yoğun olduğu şenliklerde (Ovit ve Çağırankaya yayla şenlikleri vb.) su, döner vb. yiyecek maddelerinin satışının yapıldığı ve bazı yerel ürünlerin pazarlandığı gözlenmiştir.



Fotoğraf 3.27. Cuma günleri kurulan İkizdere pazarından bir görünüm.

İkizdere Esnaf ve Sanatkarlar Odası kayıtlarından edinilen bilgilere göre, sahadaki iş yerlerinin dağılımı incelendiğinde, ticari faaliyetler açısından dikkat çekici bazı yığılımlar görmek mümkündür (Tablo 3.9). Odaya kayıtlı 306 üye içerisinde en büyük grubu 167 kişi ile şoförler oluşturmaktadır. Buna göre tüm üye sayısının yaklaşık yarısından fazlası (% 54.9’luk bölümü) şoförlerden oluşmaktadır. Bu dağılım içinde şoförleri bakkallar ve kahveciler izlemektedir. Bakkallar (60 kadar) ve 28 kahve işletmecisi sırasıyla tüm üyelerin yaklaşık % 19.8’ini ve % 9.1’ini oluşturmaktadırlar. Bu tabloya göre, şoför, bakkal ve kahve işletmecisi esnaf, yaklaşık 255 üyelik bir grup

oluşturmakta ve bu yoğunlukla da tüm üyelerin yaklaşık % 83.3'ünü meydana getirmektedir. Geriye kalan 51 esnaf ise 20 farklı iş kolunu birer ikişer işyeri ile temsil etmektedirler.

Söz konusu bu dağılıma göre, en büyük grubu oluşturan şoförler, ilçedeki köylere ulaşımı sağlayan köy arabaları ile İkizdere-Rize arasındaki ulaşımın sağlanması işlevini yerine getirirler (İkizdere-Erzurum arasındaki ulaşım Erzurum'un İspir ilçesine kayıtlı firmalar, dolayısıyla bu çevreden araçlar yardımıyla sağlanmaktadır). İlçe genelinde büyük ölçekli bir süpermarketin henüz kurulmamış olması nedeniyle, ailelerin tüm genel ihtiyaçları için çok sayıda bakkal bulunmaktadır. Uzun kış aylarının görüldüğü saha genelindeki en önemli sosyal ortamı ise geleneksel kahvehaneler oluşturmaktadır. Bir kısmı oyunlu kahve olarak işletilen bu kahvehanelerin bir bölümü ise çay ocağı şeklinde işletilmektedir.

Tablo 3.9. İkizdere ilçesinde iş kollarının dağılımı (2006).

İş kolu	Sayısı	Yüzdesi	İş kolu	Sayısı	Yüzdesi
Marangoz	9	3.0	Lokantacı	7	2.4
Demirci	2	0.6	Berber	3	1.0
Kahveci	28	9.1	Kasap	3	1.0
Bakkal	60	19.8	Bakırcı	1	0.3
Fırıncı	3	1.0	Radyo tam.	3	1.0
Nalbur	4	1.3	Gazeteci	2	0.6
Konfeksiyon	2	0.6	Büfeci	3	1.0
Otel	1	0.3	Fotoğrafçı	1	0.3
Şoför	167	54.6	Kunduracı	1	0.3
Hızarcı	1	0.3	Köfteci	1	0.3
Toptancı	1	0.3	Izgaracı	2	0.6
Kafeterya	1	0.3	Toplam	306	100.0

Kaynak: Esnaf ve Sanatkârlar Odası kayıtlarından derlenmiştir.

Sahada ticari faaliyetlerin yoğun olduğu dönem genellikle yaz mevsimi olmaktadır. Bu mevsimde ilçe nüfusunun daha fazla olması ve tarımsal ürün üretiminin ağırlık kazanması, söz konusu durumu hazırlayan etmenler olmuşlardır.

Bu genel ticari görünümde, ekonomik anlamda değer taşıyan ürün çeşidinin ve üretimin azlığı sebebiyle sahada ticari faaliyetler önemli bir boyuta ulaşamamıştır. Bu durumu hazırlayan sebepler arasında üretim çeşidinin ve miktarının azlığı kadar Rize'ye olan yakınlık da sayılabilir. Aslında genel olarak olumlu bir etken olan bu durum yani, her 15–20 dakikada bir Rize'ye araç bulunabilmesi ve birkaç köyün arabalarının

doğrudan Rize'ye gidip geliyor oluşu sahada yaşayanların büyük bölümünün ihtiyaçlarını il merkezinden karşılamasına yol açmıştır. Bu durum ise kasabalarda yoğunlaşmış olan ticari faaliyetlerin fazla gelişmemesine sebep olmuştur. Sahada toptan ticarete söz konusu olan ürünler çay ve yaban mersini olup bu ürünler sanayi hammaddesi olarak ilgili tesislere pazarlanmaktadır. Kabaca kasaba merkezleri ve pazaryerlerinde toplandığını söyleyebileceğimiz perakende ürün ticareti ise genel olarak temel ihtiyaç malzemelerinin sağlanmasına yönelik **küçük ölçekli** ticari faaliyetlerdir.

3.8. Turizm

Araştırma sahasında tarım, sanayi, ticaret vb. gelir getirici faaliyetler içinde en önemli potansiyelin turizm alanında var olduğu düşünülmektedir. Diğer ekonomik faaliyetlerdeki çözümü güç sınırlılıklar sebebiyle ilçe genelindeki üretimin belirli bir hacmin üzerinde gerçekleşmesi oldukça zor görünmektedir. Elbette alınacak çeşitli önlemlerle bu alanlarda da bazı gelişmeler elde edilmesi mümkün olup, bu önlemler çalışmanın sonuç bölümünde irdelenecektir. Ancak ilçede turistik potansiyelin ayrı bir öneme sahip olduğu ve diğer alanlardaki sınırlılıklara karşın bu alanda sahanın önemli olanaklar ile bunlara bağlı zengin bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir.

Bu anlamda, değerlendirilmesi halinde gelir getirici bir sektöre dönüştürülebileceği öngörülen turizm faaliyetleri, saha için paha biçilmez kıymette bulunmaktadır. Bu yüzden sahadaki turizm faaliyetleri bir potansiyel tespiti şeklinde incelenecek, turistik çekicilikler ve mevcut konaklama tesisi varlığı değerlendirildikten sonra arz-talep dengesi dâhilinde sahaya uygun turizm şekillerinin ortaya konmasına çalışılacaktır.

3.8.1. Turistik çekicilikler

Bir yerin turist çekebilme potansiyeli o yerin turistik arz kaynakları açısından durumuna bağlıdır. Turizmin üç A'sı olarak adlandırılan (attractions-accessibility-accommodation) bu arz kaynakları, turistik çekicilikler, erişim kolaylıkları ve konaklama olarak sıralanabilir.²⁴⁵ Araştırma sahasının ulaşım özellikleri, daha önce incelendiği için, burada turistik çekicilikler ve konaklama imkânları söz konusu edilecektir.

²⁴⁵Özgüç,N.,2003, Turizm Coğrafyası - Özellikler ve Bölgeler, 4.Baskı, Çantay Kitabevi, İstanbul, s: 47.

İkizdere ilçesinde büyük kısmı potansiyel halde bulunan turistik çekicilikleri iki ana başlık altında incelemek mümkündür. Birden çok madde halinde sıralanabilecek olan bu çekicilikler, kaynaklarına göre doğal ve beşeri turistik çekicilikler başlıkları altında incelenmeye çalışılacaktır.

Araştırma sahasındaki önemli **doğal turistik çekiciliklerden** ilki zengin flora varlığıdır. Uygun iklimatik faktörler, sahada bitki türleri zenginliği oluşumunu hazırlarken kısa mesafede görülen yükselti artışları da vejetatif çeşitliliğe ve yer yer panoramik görünümlü asimetrilere neden olmuştur. Yaklaşık 25 000 ha'lık doğal orman varlığının yanı sıra, alpin çayır katı ve bu zonda yer alan türler **floristik çeşitliliğe** yol açmaktadır. Zaten, araştırma sahasının da içinde yer aldığı geniş bölge, Kafkas göknarı (*Abies nordmanniana*), sarıçam (*Pinus orientalis*), doğu kayını (*Fagus orientalis*) ormanlarının varlığıyla tanınmaktadır.²⁴⁶ Sahada da kayın (*Fagus orientalis*), gürgen (*Carpinus betulus*), göknar (*Abies nordmanniana*) ve sarıçamların (*Pinus silvestris*) yükseltiye paralel olarak yaygınlık gösterdiği ormanlar görülmektedir. Ilıcaköy, Tozköy, Çamlık gibi köyler ve sahanın 2000–2250 m yüksekliğe kadar olan alanları, doğal orman örtüsünün zenginliği ile dikkat çekmektedir. Daha yüksek kesimlerde görülen alpin çayır katı ise bitki türlerinin yoğun olduğu yerler olup* buradaki sarı, beyaz ve mor ormangülleri ile yüksek alanlara özgü bazı özel bitki türleri ilgi çekici görünümler oluşturmaktadır (Fotoğraf 3.28).



Fotoğraf 3.28. Campanula lactiflora (çan çiçeği).

²⁴⁶Ertan,A.,Kılıç,A.,Kasperek,M.,1992, Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları, Doğal Hayatı Koruma Derneği, İstanbul, s: 51.

*Nitekim yapmış olduğumuz saha etütleri esnasında karşılaşmış mülâkat yapma olanağı bulduğumuz bazı turist rehberleri tarafından, yabancı turistlerin ve özellikle de İsraili turistlerin farklı flora türlerine karşı özel ilgi gösterdikleri ifade edilmiştir.

İkizdere çevresi aynı zamanda **fauna türleri** açısından da özel bir saha olarak düşünülebilir. Bilindiği gibi Doğu Karadeniz Dağları, üreyen sakallı akbaba, kızıl akbaba, kara akbaba, kaya kartalı, huş tavuğu ve urkeklik gibi kanatlı kuş türleri sebebiyle ÖKA (Önemli Kuş Alanı) statüsüne sahiptir.²⁴⁷ Böyle bir alanda bulunmasının yanında sahanın pek çok ilginç kuş türüne ev sahipliği yapması da bahsedilen bu zenginliğin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Elbette sahadaki en özel tür, huş tavuğu olarak da bilinen dağ horozudur. Dağ horozu (*Tetrao mlokosiewiczzi*) Kafkasya'nın subalpin bölgelerinde yaşayan bir paçalı tavuk türü olarak bilinmektedir.²⁴⁸

Doğa Derneği tarafından yürütülen incelemeler ve yerinde yapılan gözlemlerle dağ horozu popülasyonunun ilçede oldukça yoğun olduğu sonucuna varılmıştır. Doğa Derneği tarafından yürütülen *Türkiye'de Huş Tavuğu Koruma Statüsünü İyileştirme Projesi* kapsamında sahada araştırmalar yapılmış olup bu proje ile söz konusu türün korunmasına yönelik çeşitli tedbirler de alınmaya çalışılmıştır. Özellikle Sivrikaya köyü yakınlarındaki dağlık alanlarda görülmekle birlikte Çağırankaya çevresinde de dağ horozuna rastlanılmaktadır. İlçede bu kuş türünün tanıtılması konusunda çalışmalar yapılmakta olup, söz konusu faaliyetler çerçevesinde İkizdere kasabasının girişine bir dağ horozu tabelası yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3.29).



Fotoğraf 3.29. İkizdere kasabasının Rize çıkışında bir dağ horozu tabelası yer almaktadır.

²⁴⁷Yarar,M.,Magnin,G.,1997, Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları, Doğal Hayatı Koruma Deneği, İstanbul, s: 168.

²⁴⁸İsfendiyaroğlu,S.,2006, *Dorukların horozu*, Atlas-Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi, Doğan Ofset Matbaacılık, sayı: 158, s: 26-30, , İstanbul, s: 26.

Gürcistan, İran, Rusya, Ermenistan ve Türkiye gibi ülkelerin sınırları içinde kalan yaklaşık 12 000 km²'lik bir yaşam alanına sahip olduğu kabul edilen bu kuş türünün Türkiye'deki popülasyonunun yaklaşık 2500–3000 kadar olduğu tahmin edilmektedir.²⁴⁹ Bu kuş türünü meraklıları için aranılır yapan özelliklerden birisi de az bulunmasıdır. Türün yaşam alanı, az önce belirtildiği gibi, her ne kadar 12 000 km²'lik bir alana dağılmış olsa da sadece subalpin bölgelerde yaşıyor oluşu dikey bir sınırlandırma ortaya çıkarmıştır. Bu duruma, bir de günün belirli saatlerinde gözlenebiliyor oluşu²⁵⁰ eklendiğinde, seyrek görülen ve çok az gözlenebilen özel bir kuş türünün varlığı* ortaya çıkmaktadır. Genelde sabah saatlerinde gözlenmesi mümkün olan bu kuş türüne ait bir de şenlik düzenlenmekte olup, bu türün ornitologların ilgisini çekeceği ve bu yolla sahanın turistik potansiyeline zenginlik katacağı düşünülmektedir.

Doğu Karadeniz Dağları, pek çok amfibi ve sürüngen ev sahipliği yapmasının yanı sıra, *boz ayı (Ursus arctos)*, *çengelboynuzlu dağkeçisi (Rupicapra rupicapra)*, *dağkeçisi (Capra aegagrus)*, *kurt (Canis lupus)*, *yaban kedisi (Felis silvestris)* ve *vaşak (Lynx lynx)* gibi hayvan türlerinin de görüldüğü bir alandır.²⁵¹ Söz konusu doğal alan içinde yer alan araştırma sahasında da adı geçen türler açısından önemli bir çeşitlilik söz konusu olup, özellikle güneydeki dağlık alanlar bu türlerin doğal yaşamlarını sürdürdükleri yerlerdir.

Bunlar arasında özellikle *boz ayı (Ursus arctos)* İkizdere'nin dağlık alanlarında rastlanan bir hayvan türüdür. Arıcılığın yaygın bir faaliyet olduğu sahada dağlık-ormanlık alanlarda yaşayan bu hayvanlar yıl boyunca çok sayıda arı kovanına saldırmakta ve zarar vermektedir. Sahada gerçekleştirdiğimiz mülâkatlarda, yöre köylüsünün –özellikle arıcılıkla uğraşanların- en önemli sorunlarından birisinin bu ayı saldırıları olduğu belirtilmiştir. Ayrıca sahada, *şahin (Buteo buteo)* ve *kaya kartalı (Aquila chrysaetos)* gibi yırtıcı kuşlar ile *dağkeçisi (Capra aegagrus)* ve *karaca (Capreolus capreolus)* gibi türlere de rastlanılmaktadır. Görüldüğü üzere, araştırma sahasının güneyindeki dağlık-ormanlık alanlar dağ horozundan boz ayıya kadar pek çok yabani hayvan türüne ev sahipliği yapmaktadır. Söz konusu bu doğal yaşam varlığı

²⁴⁹İsfendiyoğlu,S.,2006, a.g.m., s: 27.

²⁵⁰İsfendiyoğlu,S.,2006, a.g.m., s: 27.

*İkizdere çevresinde dağ horozu varlığı ile ilgili olarak ayrıntılı izleme raporları ve Dağ Horozu İzleme Projesi için bkz:

www.gad.org.tr/dhip

²⁵¹Yarar,M.,Magnin,G.,1997, a.g.e., s: 167.

sahanın floristik çeşitliliğinin yanı sıra **fauna zenginliğine** de işaret etmektedir.

Doğal çevre özellikleri bölümünde irdelendiği üzere, araştırma sahasının güneyinde yer yer yükseltileri 3000 m’yi aşan dağlık alanlar bulunmaktadır. **Dağ turizmi** için önemli birer potansiyel durumundaki bu alanlardan bazıları 3000 m’yi aşan yükseltileriyle Çapans Dağları ile Palovit Dağı, Anzer Dağı, Kabahor Dağı ve Buluntu Dağı ile bunları çevreleyen tepelik alanlardır. Dağcılık faaliyetleri için öneme sahip olan bu alanlar, sahanın doğusundan itibaren Artvin iline kadar yükselerek devam eden Tatos, Kaçkar-Kavron, Bulut ve Altıparmak Dağları kadar yüksek olmasalar da özellikle glasiyal izler taşımaları ve doğal yaşam ortamları oluşturmaları açısından önemli birer potansiyel durumundadırlar.

Turizm açısından kullanılabilir nitelikteki pek çok dağın yer aldığı Türkiye’de alpinizm, klimatizm, termalizm gibi amaçlarla çeşitli dağlık alanların kullanıldığı bilinmekle birlikte; bu sahada önemli bir potansiyelin hala mevcut olduğu düşünülmektedir.²⁵² Alternatif kullanım türleri ile çeşitlendirilebilecek olan bu potansiyel için uygun yerlerden birinin de İkizdere ilçesi güneyindeki dağlık alanlar olduğu düşünülebilir.

Dağ turizmi ve bu faaliyet kapsamındaki uygulamalar, ekonomik kaynakları kısıtlı olan yüksek dağlık alanlarda yaşayan aileler için önemli bir fırsat olarak nitelendirilebilecek olmakla birlikte söz konusu bu alanlardaki hassas ekosistemlerin doğru kullanılmaması halinde doğal çevrenin zarar göreceği şüphesizdir.²⁵³ Bu gerçekten hareketle, dağ turizmi kapsamında yürütülecek faaliyetleri plânlarken söz konusu hassas ekosistemleri de birinci derecede göz önüne almak gerekmektedir.

Turizm faaliyetlerini, zaman ve mekân baskısından uzaklaştırarak yıl geneline yaygınlaştıran etkinliklerden birisi de sportif etkinlik ve organizasyonlardır.²⁵⁴ Çok çeşitli başlıklar altında ele alınabilecek olan sportif etkinlikler arasında dağ ve doğa sporlarını da saymak mümkündür.

Dağlık alanların geniş yer kapladığı Türkiye, söz konusu yükseltiler üzerindeki

²⁵²Doğaner,S.,1991, *Dağ Turizmine Coğrafi Bir Yaklaşım: Uludağ’da Turizm*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, sayı: 3, s: 137-159, Ankara, s: 138.

²⁵³Somuncu,M.,2004, *Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel*, Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi, cilt: 2, sayı:1, s: 1-22, Ankara, s: 19.

²⁵⁴Zaman,S.,2005, *Kemer’in Turizm Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, s: 222.

yaylacılık faaliyetlerinin yoğunluğu nedeniyle de yayla turizmi açısından önemli olanaklara sahiptir. Doğu Karadeniz Bölümü ise Türkiye’de dağlık alanların yayla turizmine en uygun olduğu yerdir.²⁵⁵ Araştırma sahası bu açıdan önemli bir potansiyele sahiptir. Dolayısıyla, yüksek ve havası serin alanlarda orman örtüleri içinde ya da çevresinde yer almaları, temiz havaları ve orijinal mimariye sahip meskenleri gibi onlarca ayırt edici özelliğe sahip yaylalar arasında İkizdere yaylaları da yer almaktadır.²⁵⁶ Çalışmanın yerleşme bölümünde incelenen **yaylalar** ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkmış olan **yaylacılık faaliyetleri** İkizdere için geçmişten beri önemini hiç yitirmemiş bir faaliyettir. Ancak doğal olarak turizm açısından kullanılabilir olma özelliğine sahip olan yayla sayısı tüm yayla sayısından çok daha azdır.

Sahada birçok yayla yerleşmesi bulunmakta olup, bunların bir kısmı geleneksel yaylacılık faaliyetleri bir kısmı ise rekreasyonel amaçlar için kullanılmaktadır. Herhangi bir yaylanın turistik amaçla kullanılabilir olması için yol, su, elektrik gibi alt yapı hizmetlerinin tamamlanmış olmasının yanında turistik bazı çekiciliklerin de ön planda olması gerektiği hatırlanırsa turistik yaylaların tespitinde seçici olunması gerektiği görülecektir. Sahadaki yayla yerleşmeleri arasında ulaşılabilirlik ve çekicilik gibi özellikleri açısından öne çıkan yaylalar, Çağırankaya, Aşağı yayla, Büyük yayla, Anzer, Ovit, Varda, Petran ve Zorkal yaylaları* olarak burada hatırlanabilirler (Fotoğraf 3.30). Bu yaylalarda eşsiz manzaralardan ve el değmemiş doğadan yararlanmak mümkün olduğu gibi çeşitli şenlik etkinlikleri sayesinde alternatif turistik faaliyetlerde de bulunmak mümkündür. Bu görünüm içinde araştırma sahasında önemli bir **yayla turizmi** potansiyelinden söz edilebilir.

Sahada bulunan yayla alanlarının aynı zamanda birer kültürel miras olduğu ve yaylaların yerleşme kültürümüzün bir parçası olduğu²⁵⁷ düşünüldüğünde sadece yaylalardaki doğal güzelliklerin değil aynı zamanda yeme-içme ve giyim-kuşam alışkanlıklarından ekonomik etkinliklere kadar tüm beşeri faaliyetlerin de turistik birer çekicilik olacağı açıktır.

²⁵⁵Doğaner,S.,2001, Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul, s: 204.

²⁵⁶Doğanay,H.,2001, Türkiye Turizm Coğrafyası, Çizgi Kitabevi Yayınları, Üçüncü Baskı, Konya, s: 226.

*Bu yaylalardan Anzer yaylası, Kültür ve Turizm Bakanlığı (o dönem Turizm Bakanlığı) tarafından 7.2.1991 tarihli ve 91/1514 sayılı BKK ile turizm merkezi ilan edilmiş ve 8 Aralık 2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2006/11264 sayılı BKK ile de Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi statüsü verilmiştir.

²⁵⁷Zaman,S.,Coşkun,O.,2007, *Türk Kültüründe Yaylacılık Faaliyetlerinin Yeri ve Önemi*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 7, sayı: 38, s: 161-178, Erzurum, s: 165.



Fotoğraf 3.30. Büyükyayla'dan toplu bir görünüm.

Anzer ve Çağırankaya yaylalarında 2006 yılında yapmış olduğumuz incelemelerde, mülâkat yapma fırsatı bulduğumuz bir grup yabancı turist, bal ve yayla şenliklerine katılmak için buraya geldiklerini belirtmişlerdir. Yabancı turistler 10–15 kişilik gruplar halinde, merkezi Trabzon ve Rize’de yer alan turlar yardımıyla katıldıkları bu etkinliklerden son derece memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Doğal güzelliklerin yanı sıra kemençe, tulum ve horona olan ilgileri üst düzeyde olan bu turistlerin yaşadıkları tecrübeden oldukça memnun oldukları gözlenmiştir.

Yaylaların turizm amaçlı kullanımında dikkat edilmesi gereken bir nokta ise, geçmişte Karadeniz Bölgesi’nde farklı yerlerdeki örneklerde, ulaşım koşullarının iyileştirilerek yayla turizminin gelişmesine bağlı olarak sivil mimari örneği niteliğindeki yayla evlerinin yerlerini iki-üç katlı betonarme binalara bırakmaları²⁵⁸ ve bu durumun oluşturacağı bozulmadır. Sahada böylesi bir durumun ortaya çıkmasını engellemek için, yaylaların turizme açılması konusunda belirli bir plânlama izlemenin önemini bu örneklerden kolaylıkla çıkarmak mümkündür.

Bilindiği gibi doğal birer kaynak olan akarsular, rafting, kano ve nehir kayağı gibi sportif faaliyetlerle akarsu turizmi şeklinde turizm sektöründe yer almaktadırlar. Türkiye akarsularının da çevrelerindeki doğal, tarihi, arkeolojik, kültürel ve otantik değerlerle bir bütün oluşturarak akarsu turizmi için elverişli ortamlar oluşturdukları

²⁵⁸ Bekdemir, Ü., Koca, H., 2003, *Giresun İlinde Gelişmekte Olan Yayla Turizminin Çevresel Etkileri*, Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan 2003), s: 185-194, İzmir, s: 190.

bilinmektedir.²⁵⁹ Genel olarak bir hidrografik havza görünümünde olan araştırma sahası için de akarsular ve oluşturdıkları flüvyal topoğrafya şekilleri oldukça önemlidir. Açmış oldukları vadilerde yerleşime uygun düşük yükseltili alanlar oluşturmalarının yanı sıra akarsular başlı başına birer turistik kaynak halindedir. Akım değerleri açısından su sporları için uygun dönemlere sahip olan İkizdere ve kollarında bu açıdan önemli bir **akarsu turizmi** potansiyeli olduğu düşünülmektedir. Rafting ve diğer su sporları için eşsiz doğa manzaralarına sahip Anzer ve Cimil vadilerinin kullanımı hem sahanın turistik ürün yelpazesini çeşitlendirecek hem de tanıtım açısından avantajlar sağlayabilecektir.

Tanıtilip, amaca uygun turistik yatırımlarla düzenlenmeleri halinde önemli birer turistik çekim merkezi haline getirilebilecek olan doğal kaynaklardan birisi de çağlayanlardır.²⁶⁰ Sahadaki akarsular, çeşitli sportif faaliyetler amacıyla kullanımlarının yanı sıra görünimleri ve eğim değerlerinin yüksek olduğu yerlerde yüksekten düşüşleriyle oluşturdıkları **şelaleler** ile de manzara turizmine kaynaklık etmektedirler. Gerçekten de 5–20 m arasında yüksekliklerden düşüşe sahip irili-ufaklı şelalelere sahada oldukça sık rastlanmaktadır. Bunlardan İkizdere kasabasına normal bir yürüyüşle yarım saat mesafedeki Kirazlı Şelalesi (eski adı Manle), yaklaşık 17–18 m düşüş yükseltisi ve görünümüyle farklı bir *trekking destinasyonu* olarak kullanılabilecek nitelikte bir çekiciliğe sahiptir (Fotoğraf 3.31).

Araştırma sahasında hidrografik kökenli doğal turistik çekiciliklere bir diğer örnek ise **buzul gölleridir**. Yükseltinin 3000 m’yi aştığı Çapans Dağları çevresindeki yüksek alanlarda bulunan irili-ufaklı buzul gölleri, sahanın bir diğer önemli doğal turistik çekiciliğini oluşturmaktadırlar (Fotoğraf 3.32). Sahada yer alan irili-ufaklı buzul gölleri içinde yüzölçümleri 150–200 m² ile 500–550 m² arasında değişen* Sevkar Gölleri, Aygır Gölü, Şeytan Gölü, Soğanlı Gölü, Salar Gölü, Karagöl ve Çermeş gibi göller söz konusu çekiciliğin başlıca kaynaklarıdır. Doğaner’in de belirttiği gibi, genellikle trekking hatlarını kendilerine çeken buzul göllerinin²⁶¹ turistik açıdan bu amaçla kullanılması oldukça uygun olacaktır.

²⁵⁹ Akova, İ., 1995, *Akarsu Turizmi*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 30, s: 393-407, İstanbul, s: 394.

²⁶⁰ Doğanay, H., 1990, *Turistik Potansiyeli Yönünden Gürlevik Çağlayanı*, Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi, sayı: 18, s: 147-162, Erzurum, s: 147.

* 1 / 25 000 ölçekli topoğrafya haritaları üzerinde tarafımızdan yapılan ölçümlere göre.

²⁶¹ Doğaner, S., 2001, a.g.e., s: 204.



Fotoğraf 3.31. İkizdere kasabası yakınlarındaki Kirazlı (Manle) Şelalesi'nden bir görünüm.



Fotoğraf 3.32. Sahanın güneyindeki buzul göllerinden biri olan Şeytan Gölü (Kaynak: Gürgen,2003:169).

Sahada yer alan bu buzul gölleri, gerçekleştirilecek trekking etkinliklerinde destinasyon noktaları olarak belirlenecek olursa önemli birer turistik kaynak olarak kullanılabileceklerdir. Nitekim, KDRK (Kaçkar Dağcılık ve Rafting Kulübü) tarafından gerçekleştirilen bazı trekking etkinliklerinde sahanın büyük buzul göllerinin bu şekilde değerlendirildiği bilinmektedir.* Kimi bir buzul vadisinin içine yerleşmiş kimi ise yükselteleri 3000 m'yi aşan yükseltilerde bulunan bu buzul gölleri, önemli bir turistik çekim gücü potansiyeline sahiptirler.

Çapans Dağları'nın güneyinde yer alan bu buzul gölleri açısından önemli bir potansiyel de Yedigöller çevresidir. Yedigöller, İspir-Rize Karayolu'na (D-925) kuş uçuşu sadece 5 km kadar uzaklıkta yer alan bir mevkide bulunmakta olup, buradaki göller ve yakın çevresi yaz turizmi ve klimatizm açısından önemli birer potansiyel kaynak olarak sınıflandırılmışlardır.²⁶²

Aslında araştırma sahasının yönetim sınırları dışında kalıyor olmasına karşın coğrafi sınırların devam ediyor oluşu ve benzer glasiyal oluşumların varlığı nedeniyle bu çevredeki potansiyelin bir arada kullanımını düşünmek mümkündür. Örneğin trekking için oluşturulacak güzergâhlarda Ovit ve Yedigöller çevresinin bir arada kullanımı plânlanabilir.

İkizdere'nin önemli doğal turistik çekiciliklerinden birini de **termal turizm** olanakları oluşturmaktadır. Ilıcaköy'deki sıcak su kaynaklarının varlığının oldukça eski dönemlerden bu yana bilindiği tarihi kayıtlarda yer almaktadır. Hidrografik kaynaklar konusunda irdelendiği üzere, yakın çevresindeki köy yerleşmesine de isim veren (Ilıcaköy) bu sıcak su kaynağının varlığı ve çeşitli rahatsızlıklara karşı tedavi edici nitelikleri hakkında Osmanlı dönemi salnamelerinde de açıklamalara rastlamak mümkündür.²⁶³

*KDRK tarafından 2008 yılı içinde düzenlenen böylesi bir trekking etkinliğine katılma şansımız oldu. Araştırma sahasına yönelik olarak gerçekleştirilen bu faaliyetin genel özelliklerini tespit etme fırsatı bulduğumuz doğa gezisi, 23 Mart 2008 tarihinde Meşeköy çevresine yönelik olarak düzenlenen Petran Yaylası Doğa Yürüyüşü adını taşımaktaydı. Farklı meslek gruplarına üye yaklaşık 60 kişinin katıldığı bu gününbirlik faaliyetin en ilgi çekici özelliklerinden birisinin de keşif ve merak güdülerinin tatmini kadar paylaşma ve yardımlaşmaya yönelik kazanımlar olduğunu ifade edebiliriz.

²⁶²Köse,A.,1996, *Az Tanınan Önemli Bir Dağ Turizmi Bölgesi: YEDİGÖLLER (Kaçkar Dağları)*, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, sayı: 3, s: 49-59, Erzurum, s: 51-52.

²⁶³Trabzon Vilayet Salmamesi-1871 (Cilt 3), 1993, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Haz: Kudret Emiroğlu, Şafak Matbaacılık, Ankara, s: 173.

Birinci bölümde de ifade edildiği üzere, termal bir turizm potansiyeline sahip olan Ilıcaköy çevresinde yer alan sıcak sulara ilişkin olarak, MTA tarafından etütler ve akademik düzeyde farklı çalışmalar yapılmıştır. Bunlara göre, 1998 yılında, yapılan jeolojik etütler sonucu belirlenen yerlerde iki ayrı sondaj yapılmış 40 m ve 266 m derinliklerde yapılan bu sondajlar sonucunda, su sıcaklıklarının 60–70°C'ye kadar ulaştığı, debinin ise birinci kuyuda 2.5 lt/sn, ikinci kuyuda 6.1 lt/sn kadar olduğu gözlenmiştir.²⁶⁴ Söz konusu sıcak sular hakkında yapılan bir başka çalışmada da, bu kaynakların yapısal özellikleri açısından fay kaynakları, sıcaklıkları açısından ise çok sıcak sular sınıfına girdiği ve çok sert sular olup sodyum bikarbonat içerdikleri belirtilmiştir.²⁶⁵ Farklı bir çalışmada da aynı bulgular doğrulanmakta olup, bu sıcak suların AIH (Uluslararası Hidrojeologlar Birliği) sınıflandırması açısından sodyumlu, kalsiyumlu, bikarbonatlı, klorürlü termal sular sınıflandırmasına dâhil edilebileceği ifade edilmektedir.²⁶⁶

Varlığı 1800'lü yıllardan beri bilinen bu sıcak su kaynaklarından yöre halkı birkaç yıl öncesine kadar üzeri açık havuzlar yardımıyla faydalanmaktaydı. Sıcak su kaynaklarındaki bu geleneksel kullanım 2007 yılında yapımı devam etmekte olan turistik otelin tamamlanması ile farklı bir görünüme kavuşacaktır. Yapılacak otelin sahadaki turistik konaklama tesisi kapasitesini arttırmanın yanı sıra Ilıcaköy sıcak su kaynaklarının da daha sağlıklı ve çağdaş biçimde kullanımını sağlayacağı şüphesizdir. Sıcaklık ve debi değerleri gibi çeşitli nitelikleri hidrografik özellikler başlığı altında irdelenen bu kaynakların, söz konusu otelin yapılması ile tesis eksikliğini de gidermiş olacağı ve bu yolla sahanın turistik çekicilik yelpazesini genişleteceği tahmin edilmektedir.

Sahadaki turizm potansiyeli kapsamında Erzurum-Rize karayolunun (D-925) İkizdere ilçesi sınırları içinde kalan bölümünü de doğal turistik çekicilikler kapsamında ele almak mümkündür. Nitekim Karahan tarafından 2003 yılında yapılan bir çalışmada, söz konusu karayolunun pek çok olumlu niteliği sebebiyle, bir Koridor Yönetim Plânı (KYP) dâhilinde **manzara yolu** olarak belirlenmesi önerilmiştir.²⁶⁷ Bu şekilde plânlı

²⁶⁴ Akkuş, İ., vd., 2005, a.g.e., s: 662.

²⁶⁵ Ersoy, F.A., 2001, a.g.t., s: 65.

²⁶⁶ Gündüz, M., 1999, a.g.t., s: 56.

²⁶⁷ Karahan, F., 2003, Erzurum-Rize Karayolu Koridoru Peyzaj Plânlaması ve Manzara Yolu Olarak Kullanıma Sunulma Olanakları, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, s: 190-192.

manzara yollarının özellikle güncel turizm hareketlerinin yoğunlaştığı veya turizm potansiyeline sahip olan bölge ya da yörelerde plânlanıp uygulanmasının arzu edilir olduğu düşünüldüğünde²⁶⁸ böylesi bir plânlamanın söz konusu güzergâh için çok uygun olacağı şüphesizdir. Karayolunun özellikle Ovit Geçidi (2640 m) sonrasında başlayan kesimi Sivrikaya ve Çamlık köyleri mevkilerinde manzara potansiyelinin yüksek olduğu konumlardır. Coğrafi anlamda özellikle, kısa mesafede **mekânsal algı farklılaşmasının** yoğun olduğu bu güzergâh böylesi bir plânlama için çok uygun olacaktır.

Doğal turistik çekicilikler kadar önemli olan bir turistik çekicilik türü ise **beşeri turistik çekiciliklerdir**. Araştırma sahası, bünyesinde barındırdığı beşeri turistik çekicilikler açısından da belirli bir çeşitliliğe sahiptir. Bunlar arasında tarihi değere sahip cami ve köprüleri saymak mümkündür. İkizdere’de tarihi öneme sahip olan bazı camiler olmasına karşın bunlar içinde özellikle ön plâna çıkanlar Şimşirli ve Hacışeyh Cami olarak bilinmektedir.



Fotoğraf 3.33. Ahşap işçiliğinin mükemmel örneklerinin yer aldığı Şimşirli Camisi (A) ve cami girişinden (B) görünüm.

Bu camilerden Şimşirli Cami, aynı adlı köyde yer alan ve özellikle ahşap işlemeleriyle dikkat çeken bir eserdir (Fotoğraf 3.33). Kareye yakın bir dikdörtgen plâna sahip olan cami, 1853–1857 yılları arasında Ahmet usta tarafından yapılmış ahşap yığma bir camidir. İç ve dış kısmında önemli bölümler ahşap oyma olarak süslenmiş olup kestane ağacından yapılmış bu süslemeler teknik, motif ve kompozisyon yönüyle oldukça kaliteli bulunmaktadır. Ahşap mihrabı tamamen oyma olarak süslenmiş olan

²⁶⁸Karahan,F.,Yılmaz,H.,2004, *Erzurum-Rize Karayolu Koridorunun Eko-Turizm Amaçlı Değerlendirilmesi*, II. Uluslararası Turizm, Çevre ve Kültür Sempozyumu (10-11 Mayıs 2004), s: 255-262, İzmir, s: 258.

caminin tavanında zengin süslemeler yer almakta; yine iç ve dış mahfilleri taşıyan sütun başlıklarında da stilize ağaçlar, rozetler ve hilaller yer almaktadır.²⁶⁹ Sahada yaptığımız mülâkatlarda eskiden beri yöreye gelenlerin ziyaret ettiği bir yer olduğu ifade edilen cami, çevresindeki yemyeşil doğanın içinde ahşap görünümüyle tam bir bütünlük oluşturmaktadır.

Sahada yer alan önemli tarihi değerlerden birisi de Güneyce Hacışeyh Camisi'dir. Cami, sahadaki iki büyük kasabadan biri olan Güneyce'ye bağlı Kurtuluş mahallesinde yer almaktadır (Fotoğraf 3.34). İstanbul kütüphane müdürü Hacı Osman Niyazi Sipahioğlu tarafından 1887 yılında yaptırılan cami, medrese olarak kullanılmış olan taş duvarlı bir zemin katın üzerinde ahşap olarak inşa edilmiştir. Çok zengin ve kaliteli bir ahşap süsleme ile karşılaşılın caminin çeşitli bölümlerinde burma, zincir-zencerek ve örgü motifleri yer almaktadır. İşlemeleri arasında altı köşeli yıldızlar ve rozetler bulunan camide minberin yan yüzlerine taksimatlandırılmış panolar içinde ağaç motifleri, barok S ve C kıvrımları ile değişik kartuşlar yer almaktadır.²⁷⁰ Hayırseverler tarafından 2004 yılında yaptırılan minaresiyle bu ahşap cami, aynı yıl yapılan restore çalışmaları sonucunda ilgi çekici bir eser olma statüsünü korumuştur.



Fotoğraf 3.34. Güneyce Hacı Şeyh Camisi (A) ve girişinden (B) görünüm.

Söz konusu edilen bu iki caminin yanı sıra Anıtlar Kurulu tarafından koruma altına alınması plânlanan Bayırköy Camisi ve yine tamamen ahşap mimari eseri olan Çamlık Köyü Camisi gibi benzerlerini sahadaki diğer önemli tarihi eserler arasında kabul etmek mümkündür.

²⁶⁹ Karpuz,H.,1992, Rize, Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 1406, Tanıtma Eserleri Dizisi, No: 48, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s: 62-63.

²⁷⁰ Karpuz,H.,1992, a.g.e., s: 63-64.

İkizdere ve kollarının varlığı geçmişten günümüze sahada köprü yapımını da zorunlu hale getirmiştir. Akarsuların iki yakasını birbirine bağlayan bu köprülerin bir kısmı klasik Osmanlı mimarisini yansıtmaları ve taşıdıkları tarihi önem sebebiyle ayrı bir değer taşımaktadırlar. Söz konusu tarihi değere sahip köprülerden birisi de *kesme taş bir kemer köprü* olan Güneyce Köprüsü'dür (Fotoğraf 3.35).



Fotoğraf 3.35. Tarihi Güneyce köprüsünden bir görünüm.

Güneyce kasaba merkezinde yer alan köprü, tek gözlü bir taş köprü olup kemer açıklığı 26.5 m kadardır. Köprü 1901 yılında tamamlanmış olup 1971 yılında sel nedeniyle zarar görmüş 1978 yılında ise onarılmıştır.²⁷¹ Yaklaşık 10.5 m yüksekliğindeki bu taş köprü 350 cm genişliğinde olup az önce söz edilen 1978 yılındaki onarımın dışında 2000 yılında aslına uygun olarak restore edilmiştir. Doğayla uyumlu ve estetik bir görünüm oluşturan köprü bu özelliği ile oldukça dikkat çekicidir. Araştırma sahasında yer alan bir diğer kemerli taş köprü ise Dereköy Köprüsü'dür. Güneyce Köprüsü ile aynı yıl restore edilmiş olan bu köprünün onarımını da Karayolları 10. Bölge Müdürlüğü üstlenmiştir. Diktaş ve Çifteköprü köyleri ile sahadaki bazı köy yerleşmelerinde irili ufaklı başka köprüler de yer almaktadır. Bir kısmı ahşap bir kısmı ise Güneyce ve Demirkapı Köprüleri gibi taş köprü olan bu köprülerin restore edilmeleri halinde tarihi değerleri ile beşeri birer çekicilik haline getirilebilecekleri

²⁷¹Karpuz,H., 1992, a.g.e., s: 64.

düşünülmektedir. Ahşap ya da kemerli taş köprüleri bekleyen en önemli tehlike ise gerekli onarımların yapılmaması halinde sel ve heyelan gibi doğal afetler sonucunda yok olma tehdidi ile karşı karşıya kalmalarıdır.

Araştırma sahasında yer alan önemli beşeri turistik çekiciliklerden bir diğeri ise aynı zamanda sivil mimarinin de bir parçasını oluşturan **ahşap meskenlerdir**. Sahada doğal yapıya zarar vermeyecek şekilde yapılmış ahşap evler yer yer bütünleyici bir rol üstlenerek peyzajı tamamlayan bir görünüm oluşturmaktadır. Özellikle Çamlık köyü, Sivrikaya köyü gibi yerleşmelerde yoğunlaşan bu ahşap meskenler doğal çevreyi tamamlayıcı görünümleri ile **manzara turizmine** hizmet edici nitelikte görülmektedir (Fotoğraf 3.36). Sahada yaptığımız gözlemler esnasında dikkat çeken bir nokta ise, maalesef bazı ahşap meskenlerin bakımsızlık nedeniyle kötü durumda olmasıdır. Bu durumun önüne geçilmesi, hem mevcut görünümün korunmasına hem de turistik ürün çeşitliliğinin artırılmasını sağlayacak ve bu şekilde sahanın ekonomik ve sosyo-kültürel gelişimine katkıda bulunacaktır.*



Fotoğraf 3.36. Çamlık köyünde doğa ile uyum içindeki ahşap evlerden bir görünüm.

Sahadaki ahşap evler, özellikle Çamlık köyü ve çevresinde yer alanlar, *sivil*

*İkizdere Kaymakamlığı tarafından 2007 yılında başlatılan bir proje çerçevesinde Çamlık köyü yakınlarında yer alan ahşap meskenlerin korumaya alınması kararlaştırılmıştır. Bu kararın desteklenerek saha genelindeki başka yerleşmelere de yaygınlaştırılmasının çok yerinde olacağı şüphesizdir.

mimari örnekleri olmalarının yanında kültürel miras* statüsünde olmaları açısından da önem taşımaktadırlar. Tarihi cami, köprü vb. yapılarla birlikte sahadaki ahşap evleri de bu kapsamda ele alarak kültür turizmi çerçevesinde sunmak mümkündür. Konusunu, miras niteliği kazanmış dini ve tarihi mekân, varlık ve olaylardan alan miras turizmi kültür turizminin alt grubu olarak anılmakla birlikte kapsamı biraz daha farklıdır.²⁷² Sahada bu kapsamda ele alınabilecek olan kültür turizmi faaliyetleri sezonluk olmayıp yıl boyunca sürdürülebilir nitelikte olduğu²⁷³ için hem yaz hem de kış turizmi faaliyetleri arasında ürün yelpazesini arttırmaya yönelik olarak kullanımları mümkündür.

Şenlikler, beşeri turistik çekiciliklerin bir diğer grubunu oluşturmaktadır. Kırsal turizmin ayrılmaz birer parçası oldukları ifade edilen²⁷⁴ yerel şenliklerin kimi zaman çok yüksek katılımlarla gerçekleşenlerine rastlanılmaktadır. Sahada farklı amaçlarla düzenlenen bu şenlikler oldukça yaygın olup, en önemli ortak özellikleri katılımcıların ortaya çıkardığı sosyo-kültürel faaliyetlerdir. Yılın değişik devrelerinde düzenlenen bu şenliklerin en fazla tanınanları ile bunların başlıca özellikleri ise şu şekildedir:

◆ **Ovit Dağı Kar Şenlikleri:**^{**} Ovit Dağı Kar Şenlikleri, 2007 yılında üçüncüsü düzenlenen tanıtım amaçlı faaliyetlerden biridir. Rize İl valiliği, çeşitli resmi kurumlar ve sivil toplum örgütlerinden katılımın söz konusu olduğu şenlik, kış aylarında kapalı olan Ovit Geçidi çevresinde tertip edilmektedir. Bahar aylarına gelinmesine karşın, Ovit çevresinde henüz kar örtüsünün varlığı sebebiyle, şenlik kapsamında kar motoru ve kayaklarla yapılan gösteriler yardımıyla yörede mevcut olduğuna inanılan kış turizmi potansiyeline dikkat çekilmeye çalışılmaktadır.

◆ **Çağırnkaya Yayla Şenlikleri:** Sahadaki en önemli yayla şenliklerinden olan Çağırnkaya Yayla Şenlikleri, Ağustos ayının üçüncü haftasında Çağırnkaya yaylasında düzenlenmektedir. İkizdere Belediyesi ve Kaymakamlığı'nın katkıları ile

*Saha gözlemlerimiz esnasında bazılarının 100–150 yıllık olduğunu öğrendiğimiz ahşap evler olmuştur.

²⁷²Doğaner,S.,2003, *Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması*, Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan 2003), s: 1-8, İzmir, s: 1.

²⁷³Özdemir,Ü.,2007, *Safranbolu'nun Kültürel Miras Turizm Kaynakları ve Korunması*, Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu (21-23 Kasım 2007), s: 593-Ek, İzmir, s: 593.

²⁷⁴Soykan,F.,2004b, *Yerel Ekonomi Ürünlerinin Kırsal Turizm İçin Önemi ve İzmir Örneği (Türkiye)*, II. Uluslararası Turizm Çevre ve Kültür Sempozyumu (10-11 Mayıs 2004), s: 113-126, İzmir, s: 124.

^{**}Burada beşeri turistik çekicilikler kapsamında sıralanarak, başlıca özellikleri hakkında bilgi verilen bu şenliklerin yapılış tarihlerinde çeşitli sebeplere bağlı olarak (sıcaklık ve yağış koşulları gibi doğal etmenler ya da organizasyona yönelik düzenlemeler gibi beşeri etmenler vb.) 1–2 haftalık farklılıklar görülebilmektedir. Bu sebeple verilen tarihler kesin olamamakta, bir önceki yıl Temmuz'un ilk haftasında düzenlenen bir şenlik, bir sonraki yıl çeşitli nedenlerle Haziran'ın son haftasına kaydırılabilmektedir.

tertip edilen şenliklere katılım oldukça yüksek olmaktadır. İkizderelilerin yanı sıra Çamlıhemşin, Hemşin, İyidere ve Of'tan da katılımın olduğu şenlikler yörede gelenekselleşmiştir. Yerel sanatçıların da katılımıyla renklenmiş şenlikler kapsamında kemençe ve tulum eşliğinde horon oynanmakta, bu yolla yöre kültürünün canlı tutulmasına gayret edilmektedir.

♦**Ovit Dağı Yayla Şenlikleri:** Ekşioğlu vakfının düzenlediği şenlikler Ovit yaylasında yaklaşık 2300 m yükseklikteki geleneksel şenlik alanında Ağustos'un ilk haftalarında gerçekleştirilmektedir (Fotoğraf 3.37). Oldukça yüksek bir katılımın söz konusu olduğu bu şenliklerde her yıl daha yüksek katılımın sağlanmasına ve etkinlik sayısının arttırılmasına özel bir gayret gösterilmektedir. Yerel sanatçıların yanı sıra zaman zaman ülke çapında ünlü sanatçıların da yer aldığı bu şenliklere yörede ilgi yoğun olmaktadır. Bu ilgi nedeniyle şenlikler, İkizdere'nin yanı sıra İyidere, Of ve İspir'den de yoğun ilgi görmektedir. Ekşioğlu ailesinin özel önem gösterdiği bu şenliklerde tüm Türkiye ve yurtdışından önemli bir kitlenin katılımı söz konusu olmaktadır. Bu ilgi çoğu zaman karayolunun tıkanmasına ve park yeri dahi bulunamamasına yol açmaktadır (Fotoğraf 3.38).



Fotoğraf 3.37. Katılımın yüksekliğiyle dikkat çeken 12. Ovit Dağı Yayla Şenliklerinin yapıldığı alandan bir görünüm.



Fotoğraf 3.38. Şenliklere katılmak için gelen araçlar Ovit Geçidi çevresinde uzun kuyruklar oluşturabilmektedir.

♦ **Tozköy Likapa Şenlikleri:** İkincisi 20 Ağustos 2006'da düzenlenen, tarımsal üretim faaliyetleri başlığı altında irdelendiği üzere araştırma sahasında üretimi yapılan, hem yöre hem de ülkemiz için yeni bir ürün olan yaban mersini meyvesinin üretiminin (yerel adlandırma ile likapa) desteklenmesi ve tanıtımının yapılması maksadıyla düzenlenen bir şenliktir. Şenlikler, sahanın büyük köylerinden biri olan Tozköy'de düzenlenmektedir.

♦ **Anzer Balı ve Yayla Şenlikleri:** Sahanın en önemli tarımsal ürünlerinden birisi olan Anzer balının tanıtımının amaçlandığı şenlik yerli yabancı pek çok kişinin ilgisini çekmektedir. Temmuz ayının son haftalarında düzenlenen şenlik kapsamında Anzer vadisindeki son köy olan Ballıköy yakınındaki alanda toplanılmakta ve çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Yerel ve ulusal sanatçıların konserlerine yer verilen şenlikler kapsamında yerel yöneticilerin konuşmalarının yanı sıra ülke çapında ün sahibi kişilerinde dönem dönem katılımı söz konusu olmaktadır. Mevsimin ilk Anzer balı satışının gerçekleştirildiği şenlikler esnasında katılımcı ailelerin küçük kız çocukları arasında Anzer balı güzellik yarışması tertip edilerek dereceye giren çocukların piste davet edilmesi ise şenlik kapsamında gerçekleştirilen bir diğer faaliyettir.

♦ **Dağ Horozu Şenliği:** Üçüncüsü 2007 yılında düzenlenen Dağ Horozu şenliği ilçe merkezi ve Sivrikaya köyünde düzenlenen etkinlikler çerçevesinde Temmuz ayı

içinde yapılmaktadır. İlçeden ve ilçe dışından STK (Özellikle Doğa Derneği, DHKD ve İkizdere Doğa Sporları Derneği'nin önemli katkıları söz konusu) ve çevre gönüllülerinin de yoğun ilgisini çeken bu şenlik kapsamında, sahadaki doğal alanlarda yaşamını devam ettiren özel bir kuş türü olan dağ horozunun tanıtımı ve korunması için çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Şenlik, gerek doğaya ve doğal yaşama verilen önem gerekse bu tip etkinliklerin arttırılması açısından örnek teşkil edecek bir programa sahiptir.

♦**Demirkapı Köyü Şenlikleri:** Sahadaki diğer şenliklere nazaran daha küçük ölçekli olan bu etkinlikler de yine Ağustos ayının üçüncü haftasında düzenlenmektedir. Gerçekleştirilmesinde Demirkapı köy derneğinin de yoğun gayretlerinin olduğu bu şenlikler, yapılan etkinlikler açısından ele alındığında geleneksel bir şenlik görünümü vermektedir.

♦**Güneyce Varda Şenlikleri:** Güneyce kasabası çevresindeki en önemli ve en eski yayla şenliği olan Varda Şenlikleri Ağustos'un üçüncü haftasında iki gün süreyle yapılan etkinliklerdir. İlçede ve ilçe dışında yaşayan Güneyselilerin önemli ölçüde ilgi gösterdiği bu şenlikler, Varda yaylasında düzenlenmekte olan geleneksel yayla şenlikleridir. Güneyce Belediyesi'nin gayretleriyle tertip edilen bu şenlikler de Güneyselilerin buluşup çeşitli etkinliklerde bulundukları bir faaliyet olarak dikkati çeker.

♦**Petran Üzme Şenliği:** İlki 22 Şubat 2008 tarihinde düzenlenen bu şenlik, Meşeköy'de yapılan snowboard yarışması temelli bir etkinliktir. Meşeköy'ün eski adı olan *Petran* ile snowboarda verilen yöresel ad olan *Üzme'nin* birleştirilmesiyle adlandırılmış olan bu şenlik, Ovit Dağı Kar Şenlikleri ile birlikte yörede kış aylarında yapılan bir diğer etkinliktir. Yapılan etkinliklerle ilgili haberlerin ulusal basında yansıdığı (Ek-3) bu şenlik, kış sporları temelli olması açısından yöre turizmine yapacağı katkılar düşünülerek devam ettirilmesi gereken bir faaliyettir.

Görüldüğü gibi, bazen bir ürün tanıtımı (bal, yaban mersini vb.) bazen bir yörenin ya da aktivitenin tanıtımı (Ovit Dağı Kar Şenlikleri ve Petran Üzme Şenlikleri'nde olduğu gibi) bazen de geleneksel yayla şenliklerinin devamı niteliğinde sürdürülen bu etkinlikler sahada çok renkli görünümler ortaya çıkarmaktadır.

Kültürler arasındaki farklılıklardan doğan, insanların kendilerinininkinden farklı kültürleri görüp tanımak isteğiyle şekillenen kültür turizmi, özellikle satın alma gücü

yüksek batı ülkelerinde oldukça önemli boyutlara ulaşmış durumdadır.²⁷⁵ Bu anlamda önemli bir talebin var olduğunu düşünebileceğimiz **kültür turizmi** açısından da araştırma sahasının potansiyeli oldukça fazladır. Sofra kültüründen, düğünlerine, folklorundan, şenliklerine ve giyim kuşamına kadar pek çok kültürel özelliği açısından İkizdere çevresi, oldukça ilginç ayrıntılarla donanmış bir yerleşik kültüre sahiptir. Bu kültür öğelerinin etkisiyle sahada kültürel turizm açısından önemli çekiciliklerin varlığından da bahsetmek mümkündür.

Araştırma sahası gerek doğal ve gerekse beşeri turistik çekicilikler açısından oldukça zengin bir potansiyele sahip bulunmaktadır. Özel flora ve fauna türlerinden, sıcak su kaynaklarına, ilgi çekici sirk göllerinden şelalelere, dağlık tepelik alanlardan yayla alanlarına kadar çeşitli doğal çekicilikler ile tarihi cami ve köprülerle doğal ahşap meskenler ve geleneksel hale gelmiş şenlikler gibi beşeri çekiciliklerin varlığı, turistik amaçlara uygun değerlendirilmesi halinde sahanın önemli bir turistik potansiyele sahip olduğunu düşündürmektedir.

3.8.2. Konaklama tesisleri

Herhangi bir alanda turizmin gelişimini sağlayan en önemli etmenlerden birisi de konaklama olanaklarıdır. Gelişip değişen turizm faaliyetleri çerçevesinde çeşitli konaklama sınıflandırmaları yapılmakta olup, en genel anlamda konaklama kolaylıklarını, ticari ve özel türde olanlar şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Oteller, moteller, pansiyonlar, tatil kampları ve tatil köyleri gibi konaklama türleri birinci grubu oluştururken, akraba ve arkadaş evleri ile ikinci evler/tatil evleri (yazlıklar) ise ikinci gruptaki konaklama türlerini oluşturmaktadır. Kamp yapma ya da karavan, hareketli evlerle özel çadırlar vb. ise kendilerine ayrılan alanları kullandıkları için her iki konaklama türü arasında bir ara tür olarak kabul görmektedir. Bir başka gruplandırmaya göre ise otel, motel vb. tesisler geleneksel konaklama tesisleri, arkadaş, akraba evleri kamp, kamping, öğrenci yurtları vb. ise tamamlayıcı konaklama tesisleri olarak kabul edilmektedir.²⁷⁶ Henüz kamp, kamping, tatil köyü, vb. uygulamaların oluşturulmadığı İkizdere ve çevresinde yer alan turistik konaklama tesislerini de bu ayrımlara uygun olarak gruplandırarak incelemek mümkündür.

²⁷⁵Özgüç,N.,2003, a.g.e., s: 159.

²⁷⁶Özgüç,N.,2003, a.g.e., s: 108.

Araştırma sahasında, geleneksel konaklama tesisi sınıfında yer alan tesisler otel ve motellerden oluşur. Bunlar arasında, 2007 yılında aktif olarak işletilen en önemli turistik konaklama tesisi Çamlık Otel'dir.* Çamlık köyünde Erzurum-Rize karayolunun kenarında kurulmuş olan otel 3 yıldızlı bir turistik tesis statüsündedir (Fotoğraf 3.39). 1992 yılında Ekşioğlu K İnşaat tarafından hizmete açılan otel, Özel İdare Müdürlüğü'nden kiralama yolu ile işletilmektedir. Tesis 54 oda ve 88 yatak kapasitesine sahip olup en yoğun olduğu dönem Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarını kapsayan yaz sezonudur.



Fotoğraf 3.39. Erzurum-Rize karayolu üzerinde Çamlık köyü yakınlarında bulunan Çamlık Otel.

On altı personelin çalıştığı tesis, yaz sezonunda tam doluluk oranına sahip olup, işletme personeli İkizdere ve Trabzon'dan istihdam edilmektedir. Tesislere rağbet gösteren turistlerin çok büyük bir bölümü yabancı turist olup, genellikle İsrail, İngiltere, Almanya, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerin vatandaşlarının bu çevreye ilgi gösterdiği ifade edilmektedir. Söz konusu turist gruplarının tercihlerindeki en etkili faktör el değmemiş doğa ve en çok rağbet edilen faaliyetler ise yayla gezileri ve trekkingler olmaktadır. Yaklaşık 10–15 kadar farklı turizm acentesi ile çalışan otel yetkilileri ağırlanan müşterilerin % 15–20 oranında tekrar misafir edilebildiğini

*Çamlık Otel ile ilgili bilgiler 18.06.2007 tarihinde ön büro şefi Amaç Ekşi ile gerçekleştirilen mülâkat sonuçlarına diğer tesislerle ilgili bilgiler de yerinde yapılan gözlem ve mülâkat sonuçlarına dayalı olarak aktarılmıştır.

belirtmektedir. Tesiste, otel elemanlarının yanı sıra tur gruplarının yakın çevre hakkında bilgi sahibi rehberlerinin de yardımıyla turistlere doğal çevre olanakları sunulmaya çalışılmaktadır.

Yayla Yolu Motel, sahada yer alan geleneksel turistik işletmelerden bir diğeridir (Fotoğraf 3.40). Yaklaşık 16 yatak kapasitesine sahip olan motel, 2006 yılından bu yana faaliyet gösteren oldukça şirin bir konaklama mekânıdır. D-925 karayolu yanında İkizdere kasabasının Erzurum çıkışında yer alan motel, yedi personeli ile sahanın turistik konaklama kapasitesine katkıda bulunmaktadır. Tam bir yol üstü tesisi şeklinde dizayn edilmiş olan motelin kır lokantası da yaz aylarında oldukça işlek olan karayolunu kullananlar tarafından çokça tercih edilmektedir.



Fotoğraf 3.40. Yayla Yolu Motel'in ön cepheden görünümü.

Tamamlanıp hizmete girdiğinde sahanın en büyük kapasiteli turistik tesisi olacak olan *Ridos Otel* İkizdere kasabasının doğusunda Ilıcaköy'de yer alan termal kaynaklar yakınında inşa edilmektedir (Fotoğraf 3.41).

İlçe merkezine yaklaşık 5-6 km uzaklıkta yapılan otel, 350'ye varan yatak kapasitesine sahip olup, tesisin önüne 15-20 kadar da apart yapılmaktadır. Sahadaki diğer otel işletmesi olan Çamlık Otel'in işletmecisi Ekşioğlu K İnşaat Turizm şirketi tarafından yaptırılan bu tesisin faaliyete girmesi ile birlikte sahanın geleneksel konaklama tesisi ihtiyacı kalmayacağı düşünülmektedir. Kısa vadede yeterli olacağı düşünülen bu tesisin saha için oldukça eski olan, ancak tesis yetersizliğinden dolayı tam

anlamıyla turizme kazandırılmamış termal turizm olanaklarını da harekete geçirecek olması İkizdere için ayrı bir kazanç olarak değerlendirilebilir.



Fotoğraf 3.41. Ilıcaköy’de 2007 yılında yapımı devam eden Ridos tesislerinden bir görünüm (Ağustos–2007).

Araştırma sahasında buraya kadar söz edilen otel ve motellerin oluşturduğu geleneksel konaklama tesislerinin yanı sıra *tamamlayıcı konaklama tesislerini* de söz konusu etmek mümkündür. Çalışmanın nüfus özellikleri bölümünde vurgulandığı üzere, İkizdere oldukça yoğun göç süreçlerinin etkisi altında kalmıştır. Uzun yıllar boyunca devam eden ve halen sürmekte olan bu göçler ilçe dışında yaşayan çok sayıda İkizderelinin varlığı ile sonuçlanmıştır.

Saha dışında yaşayan bu ailelerin büyük bölümü özellikle yaz aylarında geri dönüp tatillerini memleketlerinde geçirme isteğinde olmaktadır. Göç ettikleri yerlerde gelir düzeyleri yükselen bu ailelerinin bir kısmı İkizdere’de ikinci ev yaptırma yoluna gitmektedirler. Saha etütlerimiz esnasında sıkça karşılaşılan bu evler, aslında iç turizme hizmet eden tamamlayıcı konaklama mekânları olarak gruplandırılabilir. Özellikle, sahada mülakat yapma şansı bulduğumuz bazı ailelerin durumları için bu değerlendirme oldukça yerinde olacaktır. Dereköy, Güneyce ve Tulumpınar köyleri yakınlarında görüşme şansı yakaladığımız bazı aileler, İkizdereli olmayıp, İstanbul, Ankara vb. büyük kentlerde yaşayan İkizderelilerin komşu ya da tanıdıkları durumundadırlar. Yaz tatillerini bazı İkizderelilerin yanında geçiren bu ailelerin durumu açısından, söz konusu

meskenlerin turistik tesis konusunda belirli düzeyde bir tamamlayıcı rol üstlendikleri düşünülebilir. Yine 2005 yılında hizmete açılan İkizdere Öğretmenevi'ni de, 25 oda ve 48 yatak kapasitesi ile tamamlayıcı konaklama tesisleri içinde saymak mümkündür.

Özellikle yaz aylarındaki yoğun talebin karşılanmasında öğretmenevinin, açılışından bu yana hizmet verdiği gözlemlenmiştir. Bu anlamda, tur operatörlerinin sahada iletişim kurduğu bir diğer tesis de öğretmenevi olmaktadır. Yarım pansiyon hizmet verilen tesis, kış aylarında ilçedeki öğretmen, memur vb. çalışanların barınma sorununa çözüm getirirken yaz aylarında ise turizm sektöründe artan konaklama talebinin karşılanmasına hizmet etmektedir. Görüldüğü gibi, çadır, kamping vb. uygulamaların bulunmadığı sahada, otel ve motellerden oluşan geleneksel konaklama tesislerinin yanı sıra tamamlayıcı konaklama tesisleri de İkizdereliler tarafından yaptırılmış ikinci evler ve öğretmen evi gibi tesislerle temsil edilmektedir.

Sahip olduğu işlev açısından geleneksel ya da tamamlayıcı konaklama tesisleri içerisinde ele alamayacağımız (geceleme söz konusu olmadığı için aslında konaklama tesisi olarak dahi söz edemeyeceğimiz) ancak; daha önce söz ettiğimiz D-925 karayolu üzerindeki manzara turizmi potansiyeli açısından öneme sahip bir işletme ise Ekrem Orhon Dinlenme Parkı'dır (Fotoğraf 3.42).



Fotoğraf. 3.42. D-925 Karayolu üzerinde yer alan Ekrem Orhon Dinlenme Parkı.

İkizdere kasabasına yaklaşık 13-14 km uzaklıkta yer alan park karayolunu kullanan yolculara sunduğu dinlenme fırsatı açısından yol üstü tesisi konumundadır. Şu an taşıdığı fonksiyondan ziyade ileride karayolunun manzara koridoru adı altında turizme açılması halinde bu park ve yakın çevresinde yapılacak düzenlemelerle buranın turistik bir alan olarak kullanımı söz konusu olabilecektir.

3.8.3. Sahaya uygun başlıca turizm şekilleri

Bir sahada turizmin geliştirilmesi için, mevcut potansiyelinin tespiti kadar önemli olan bir diğer adım, saha için uygun turizm şekillerinin belirlenmesi ve bunlara uygun aktivitelerin çeşitlendirilmesidir. Hassas ekosistemlere sahip doğal çevrelerde hızlı ve denetimsiz ortaya çıkabilecek turistik faaliyetlerin ekolojik bozulmalara yol açacağı unutulmamalıdır.²⁷⁷ Bu anlamda, doğal ve beşeri turistik çekicilikleri ile konaklama tesisleri açısından genel bir değerlendirilmesi yapılan araştırma sahası için de mevcut eğilimler doğrultusunda uygun turizm şekillerini belirlemek oldukça önemlidir.

Nitekim 2006 yılında yayımlanan Türkiye Turizm Stratejisi kapsamında, Samsun'dan Hopa'ya kadar uzanan alan **yayla koridoru** olarak plânlanmıştır. Buna göre, söz konusu alanda ulaşım ve altyapı olanaklarının iyileştirilerek bölgede turizmin çeşitlendirilmesi ve yaklaşık 20 bin civarındaki yatak kapasitesinin 40 bine çıkarılması plânlanmaktadır.²⁷⁸ Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ortaya konan bu strateji kapsamında, İkizdere çevresinde de çeşitli alternatif faaliyetlerin ön plâna çıkarılarak farklı turizm türlerinin geliştirilmesi mümkün olabilecektir. Elbette bu turizm şekilleri, mevcut arz-talep eğilimleri ve turistik rekabet ortamı dikkate alınarak geliştirilmelidir. Bu yüzden, sektördeki talep dengesi (sahanın turistik arz kapasitesi önceki başlıklar altında incelenmişti) ve mevcut rekabet ortamının İkizdere'yi ilgilendiren boyutlarda irdelenmesine çalışılacak ve bu çerçevede saha için uygun olduğu düşünülen turizm şekilleri ifade edilecektir.

Bilindiği gibi, turizm faaliyetlerinin ortaya çıkışı ve zamanla büyümeleriyle birlikte yoğun turistik seyahatleri ifade eden kitle turizmi çeşitleri oluşmuştur. Bu şekilde kitle turizmi kapsamında, çeşitli güdülerin etkisiyle turistik aktiviteye dâhil olan milyonlarca insan küresel ölçekte yer değiştirip turizm faaliyetine katılmıştır. Ancak zamanla anlaşılmıştır ki, kitle turizminin doğal ve beşeri kaynaklar üzerindeki etkisi düşünüldüğünden çok daha fazla olmaktadır. Taşıma kapasitelerinin aşırı zorlanması, bir diğer deyişle kitlesel turizmin etkilerinin giderek ağırlaşp olumsuzlaşması, doksanlı yıllardan itibaren kitle turizmine karşı çeşitli alternatiflere doğru bir yönelim ortaya

²⁷⁷Yazıcı,H.,Cin,M.,1997, *Uzungöl Turizm Merkezinde Coğrafi Gözlemler*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 32, s: 57-79, İstanbul, s: 73.

²⁷⁸Kültür ve Turizm Bakanlığı,2006, Türkiye Turizm Stratejisi, Ankara, s: 206–207.

çıkarmıştır.²⁷⁹ Bu yeni dönemle birlikte, seyahat konusundaki tecrübeleri ile daha seçici ve kültürlü olup çok daha farklı arayışlar ve öncelikler içindeki turist görünümünün ortaya çıkması ve kitle turizminin bu turist tipinin taleplerini karşılayamaz duruma gelmesi söz konusu olmuştur. İletişim ve ulaşırmadaki çok hızlı gelişmeler ve bunların turizm sektörüne yansması da eklenince alışlagelen kitle turizmi yerini farklı öncelik ve arayışlara sahip olan bireysel turizme bırakmaya başlamıştır.²⁸⁰ Bu yönelim çerçevesinde, alternatif turizm şekillerine yönelim yaygınlaşmış ve ilerleyen yıllar içinde **sürdürülebilirlik** kavramı ön plâna çıkmıştır. Nitekim 2000’li yıllardan itibaren de koruyarak kullanmaya odaklanan, sürdürülebilirlik ortak paydasında birleşen, çeşitli turizm türleri turist gruplarının yeni gözdesi haline gelmiştir. Bu sayede, sürdürülebilir turizm, alternatif turizm, ekoturizm, sorumlu turizm, yeşil turizm, doğa turizmi gibi içerikleri birbirine benzeyen çeşitli turizm türleri gündeme getirilmiştir.²⁸¹

Esasında birbirleri ile çok yakın bağları olan sürdürülebilir turizm, ekoturizm ve alternatif turizm²⁸² gibi turizm şekillerinin bu çalışma açısından önemleri amaç ve kapsamlarından çok son yıllarda turizm sektörünün genel eğilimlerini oluşturmalarından kaynaklanmaktadır. Kısaca, konuyla ilgili pek çok çalışmada altı çizilen nokta, tüm dünyada deniz, kum, güneş üçlüsünün pazarlandığı kitle turizminin – ortaya çıkardığı çevresel sonuçlar ve bu turizm türünde gelineyen doygunluk noktası sebebiyle- yerini daha çok doğal ve beşeri turistik çekiciliklerin sürdürülebilirlik ilkesiyle turiste sunulduğu turizm şekillerine bıraktığıdır. Gelineyen bu noktada, daha çok doğa temelli turizm şekillerine ilgi gösterildiği ve dikkatli plânlanmış olan bu tip turistik aktivitelerin daha fazla merak uyandırarak genel turizm talebinin bu doğrultuda geliştiği ifade edilebilir.

Günümüzde turizm sektöründe öne çıkan önemli kavramlardan birisi de **rekabettir**. Gerçekten de benzer turistik ürün yelpazesine sahip alanlar arasında bu kavramın önem kazandığı görülmektedir. Özellikle kitle turizminin yoğun yaşandığı alanlarda görülen bu durumun alternatif turizm şekilleri için de ilerleyen dönemlerde ortaya çıkacağı düşünülebilir. Bu açıdan İkizdere’nin en önemli rakipleri yakın çevresinde yer almakta olup bunlar benzer doğal çekiciliklerin hâkim olduğu alanlardır.

²⁷⁹Özgüç,N.,a.g.e., s: 189.

²⁸⁰Doğaner,S.,1994, *Köyceğiz-Dalyan Çevresinde Eko-Turizm*, Türkiye Kalkınma Bankası, Turizm Yıllığı, s: 94-107, İstanbul, s: 96.

²⁸¹Erdoğan,N.,2003, Çevre ve (Eko)turizm, Pozitif Matbaacılık, Ankara, s: 99.

²⁸²Erdoğan,N.,2003, a.g.e., s: 103.

Bu rakip alanlardan ilk akla gelenler, Rize'nin bir diğer ilçesi olan Çamlıhemşin ve İkizdere'nin güney komşusu olan Erzurum'a bağlı İspir ilçesidir. Çamlıhemşin, İkizdere'ye benzeyen coğrafi yapısı, doğal turistik çekicilikleri ve markalaşma yolundaki adımları açısından, İspir ise özellikle İDOS (İspir-Doğa Sporları Derneği) çatısı altında başta rafting olmak üzere çeşitli spor turizmi olanaklarındaki atılımları açısından İkizdere için önemli rakip alanları oluşturmaktadır. Elbette risk çemberini büyütmek suretiyle rekabet alanını Doğu Karadeniz Dağları'nın uzanışı doğrultusunda (ya da Çoruh vadisi boyunca) genişleterek Yusufeli ve Şavşat'a kadar götürmek mümkündür.

Buraya kadar yapılan açıklamalara göre İkizdere'de, mevcut turistik ürün yelpazesiyile genel turizm talepleri ve rekabet alanları ile ilişkileri doğrultusunda ön plâna çıkarılması gereken turizm şekillerini iki üst başlık altında ele alarak incelemek doğru olacaktır. Genel olarak, doğal turistik çekiciliklerin yaygın olduğu ve hassas ekosistemlere sahip olan araştırma sahasında bu turistik potansiyel çerçevesinde en uygun turizm şekillerinin **eko-turizm** ve **kırsal turizm** olduğu düşünülebilir. Özellikle kitle turizmine alternatif türler olarak son yıllarda gittikçe artan bir eğilimin söz konusu olduğu bu etkinlikler için gerekli olan çekiciliklerin büyük çoğunluğu sahada yer almaktadır. Söz konusu turizm şekillerinin tanım ve kapsamaları hakkında çok çeşitli tartışmalar devam etmekle birlikte, burada en fazla kullanılan tanımlamalar ve bazı belirgin özelliklerin vurgulanması ile yetinilecektir.

Uluslararası eko-turizm topluluğu ekoturizmi, yerel halkın yaşam olanaklarını sürdürerek çevreyi koruyan doğal alanlara yönelik sorumlu seyahatler şeklinde tanımlamıştır.²⁸³ Hakkında farklı pek çok tanımlama yapılmış olan ekoturizmin bilinen tanımlarından birisi de, nispeten bozulmamış doğal alanlara manzaraları, yabani bitki ve hayvanları ile mevcut kültürel özellikleri inceleyerek, görüp-öğrenme gibi amaçlarla seyahat etmek²⁸⁴ şeklinde yapılan tanımdır.

Ekoturizm amaçlı yapılan seyahatlerde, çevre üzerindeki olumsuz etkilerin en aza indirilmesi, kültürel mirasın korunarak yerel halkın gelenek ve göreneklerine saygı gösterilmesi gibi çeşitli temel ilkelerin de göz önüne alınması gerekmektedir.²⁸⁵ Tanımı,

²⁸³Yılmaz,E.,Ok,K.,Okan,T.,2004, Ekoturizm Plânlamasında Katılımcı Yaklaşımla Etkinlik Seçimi: Cehennemdere Vadisi Örneği, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğu Akdeniz Ormanlık Enstitüsü Yayını, Yorum Ofset, Mersin, s: 2.

²⁸⁴Özgüç,N.,2003, a.g.e., s: 142.

²⁸⁵Erdoğan,N.,2003, a.g.e., s: 115.

amaçları ve ilkeleri açısından incelendiğinde sürdürülebilir korumanın üst düzeyde tutulduğunu göreceğimiz bu faaliyetlerin en önemli olumlu özellikleri de söz konusu koruma anlayışından kaynaklanmaktadır.

Pek çok çalışmada, ekoturizm faaliyetleri başlığı altında, yayla turizmi, ornitoloji, yaban hayatı gözlemciliği, akarsu turizmi, dağ ve doğa yürüyüşleri... gibi çok çeşitli faaliyetler sıralanmaktadır.²⁸⁶ Önceki başlıklar altında incelendiği üzere, araştırma sahasında da bu kapsamdaki çekicilikler açısından çok sayıda turistik etkinliğin varlığı, bizi bu turizm türünün İkizdere için uygun olduğu yönünde düşünmeye sevk etmiştir.

Sahada uygulanabilir olduğunu düşündüğümüz diğer bir turizm şekli ise kırsal turizmdir. Kırsal alanların turizm faaliyetleri çerçevesinde kullanımı esasına dayalı bir turizm olan bu faaliyetler çerçevesindeki en önemli özelliklerden birisi de yerel halk ile turistler arasındaki iletişimin kaçınılmaz olması ve bunun aslında beklenen bir durum oluşturmasıdır.²⁸⁷ Farklı tanımlamaları da yapılmış olan kırsal turizmin önemli özelliklerinden biri de az önce vurgulanan sürdürülebilir turizm anlayışına hizmet eder nitelikte²⁸⁸ bir turizm şekli olmasıdır.

Yerel halk ile etkileşimin yoğun olması ve konaklamanın genelde mevcut kırsal konutlarda yapılması nedeniyle betonlaşma vb. çevre sorunlarına neden olmaması²⁸⁹ kırsal turizmin faaliyet yelpazesinin ekoturizminki ile oldukça örtüşmesine neden olmaktadır. Ekoturizmde olduğu gibi burada da kuş gözlemi (ornitoloji), trekking, flora ve fauna turizmi, dağcılık, kano ve rafting gibi faaliyetler yer alabilmektedir.²⁹⁰ Bu paralellikler ve örtüşmeler ile ilgili kuramsal tartışmalar bir kenara bırakılırsa, İkizdere'nin doğal olarak, ekoturizm olanakları açısından olduğu gibi kırsal turizm açısından da önemli bir potansiyele sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, araştırma

²⁸⁶Bu örnekler için bkz:

Demir,C.,Çevirgen,A.,2006, Ekoturizm Yönetimi, Nobel yayın dağıtım, Ankara, s: 141-146.

Özgüç,N.,2003, a.g.e., s: 122.

Yılmaz,E.,Ok,K.,Okan,T.,2004, a.g.e., s: 8-14.

²⁸⁷Soykan,F.,2004a, Bir Turizm Coğrafyası Araştırması: Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince Köyüne (İzmir) Uygulanması, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 122, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, s: 10-13.

²⁸⁸Soykan,F.,2003, *Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi*, Ege Coğrafya Dergisi, cilt: 12, sayı: 1 s:1-11, İzmir, s: 8.

²⁸⁹Soykan,F.,2003, a.g.m., s: 9.

²⁹⁰Kırsal alanlarda uygulanabilecek bu tip turizm türleri için bkz:

Ahipaşaoğlu,S.,Çelteç,E.,2006, *Sürdürülebilir Kırsal Turizm* (Ed:İrfan Arıkan), Gazi Kitabevi, Ankara, s: 35-61.

sahasında, söz konusu üst başlıklar altında çeşitlendirilebilecek olan bazı turistik faaliyetler şunlardır:

Sahada, doğal turistik çekiciliklere paralel olarak, flora ve fauna turizmi, termal turizm, akarsu turizmi, dağ ve yayla turizmi, yağmur ve sis turizmi, göl turizmi, manzara turizmi, trekking ve bisiklet gibi faaliyetleri kapsayan spor turizmi gibi turizm faaliyetleri ile beşeri turistik çekiciliklere bağlı olarak, tarihi ve kültürel turizm, şenlik turizmi gibi aktivitelerin geliştirilmesi mümkün görülmektedir.

Turizm faaliyetleri kapsamında ortaya çıkan yeni eğilimlerden birisi de miras turizmi olup mekânın yeniden yorumlanmasının söz konusu olduğu bu turizm şekli aslında kültürel turizmin bütünleyicisi ve gelişen bir parçası durumundadır. Pek çok alt dalı bulunan bu turizm faaliyetine ait öğelerden birisi ise soy-sop araştırma ve sıra turizmidir.²⁹¹ Çalışmanın ikinci bölümünde incelendiği üzere, İkizdere ilçesi oldukça yoğun göç süreçlerine sahne olmuş bir sahadır. Bu özelliği nedeniyle, uzun yıllar boyunca yurt dışına ya da ülke içinde İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa gibi büyük kentlere göç etmiş olan İkizderelilerin özellikle yaz aylarında memleketlerine yaptıkları (genelde uzun süreli) ziyaretlerini sıra turizmi kapsamında; göç eden ailelerin ikinci-üçüncü jenerasyon çocuklarının ata-dede toprağını gezip-görmek için yaptıkları ziyaretleri ise soy-sop araştırma turizmi kapsamında ele almak ve **miras turizmi** çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

Mevsimler açısından bir değerlendirme yaptığımızda ise, şu andaki durumuyla yaz turizmine daha müsait olan İkizdere çevresinin, ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi, tesis kapasitesinin büyütülmesi ve yaz sezonunda belirli bir turist oranının aşılması halinde **kış turizmi** için de geliştirilebilir olanaklara sahip olduğu ifade edilebilir. Zaten yüzey şekilleri ve iklim özellikleri açısından Doğu Karadeniz Dağları'nda Giresun, Karagöl, Gümüşhane, Zigana, Soğanlı ve Ovit gibi dağ ve yayla alanlarının kış turizmine uygun olduğu bilinmektedir.²⁹² Özellikle Ovit çevresi ve sahanın güneyindeki dağlık alanlar bu amaçla kullanılabilir olup, yaz turizminde hedeflenen sayılara ulaşılması halinde bu yolla bir aktivite çeşitlendirmesine gitmek mümkündür. Sahada kış turizminin geleceği açısından 2008 yılı içinde alınan bir karar oldukça yararlı

²⁹¹ Aliagaoglu, A., 2005, *Sosyo-Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye'den Örnekler*, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi, cilt: 2, sayı: 2, s: 55-70, Ankara, s: 67.

²⁹² Zaman, M., 2007, Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda Yaylalar ve Yaylacılık, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 960, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 105, Araştırmalar serisi No: 75, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum, s: 361.

olmuştur. Ovit çevresi, 13 Mart 2008 tarih ve 26815 sayılı BKK ile “Rize-İkizdere Ovit Dağı Kış Turizm Merkezi” adı ile kış turizm merkezi olarak ilan edilmiştir.²⁹³ Bu olumlu gelişme, sahanın güneyinde var olduğunu ifade ettiğimiz kış turizmi potansiyelinin kullanımı konusunda bir yasal düzenleme getirmesi açısından da önem taşımaktadır.

Ovit çevresinin kış turizmi geliştirme yöresi olarak kabul edilmesi kararı beraberinde bazı önlemlerin alınmasını da zorunlu hale getirmiştir. Yörede şu anda böyle bir ihtiyacı karşılayacak nitelikte herhangi bir konaklama tesisi bulunmamaktadır. En yakın tesis olarak Çamlık otelin kullanımı söz konusu olabileceken bu otelin ihtiyacı karşılaması için bazı düzenlemelere gitmesi gerekmektedir. Bilindiği gibi, kış turizm alanları için kullanılan ve adeta kış turizmi ile bütünleşmiş olan ulaşım araçlarından birisi de teleferiklerdir.²⁹⁴ Bu amaçla çevrede kurulacak teleferik hatlarının hem kış turizmine hem de yaz aylarında manzara turizmine hizmet etmesi düşünülebilir.

Önemli bir turizm potansiyeli olduğuna inandığımız İkizdere ilçesinde söz konusu potansiyelin harekete geçirilmesi esnasında dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan birisi de yerel halkın katılımıdır. Gerek doğa koruma alanları için ve gerekse turizm sahaları için ülkemizin bu konudaki geçmişi çok da olumlu uygulamalardan oluşmamaktadır. Genellikle bu uygulamalardan en son haberdar olanlar yöre aileleri olmaktadır. Oysa çağdaş doğa koruma anlayışı insanların, sonuçlarından etkilendikleri ve yaşamlarına yeniden şekil veren kararlardan haberdar olmalarını dahası bu kararlara etkin olarak katılmalarını gerektirmektedir.²⁹⁵ Durumu bu açıdan düşündüğümüzde, İkizdere halkının da yapılacak turistik faaliyetlerden haberdar olması ve dahası organizasyonlara aktif olarak katılması gerektiğini ifade etmek mümkündür. Farklı bir deyişle, eğer amaç İkizdere ilçesinin turizm potansiyelini, **koruyarak-kullanma** ilkesi dâhilinde harekete geçirmekse; çevre halkını bu zincirin halkası olarak gören bir anlayış geliştirilmesi en rasyonel yaklaşım olacaktır.

²⁹³ Bkz: 13.04.2008 tarihli Resmi Gazete.

²⁹⁴ İbret, Ü.B., 2005, *İlgaz Dağlarında Kış Turizmi*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 44, s: 61-79, İstanbul, s: 72.

²⁹⁵ Arı, Y., Soykan, A., 2005, *Kazdağı Milli Parkı'nda Kültürel Ekoloji ve Doğa Koruma*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 44, s: 11-33, İstanbul, s: 28.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İkizdere İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası başlıklı bu araştırma ile saptanan başlıca sorunlar ve çözüm önerileri şu şekilde sıralanabilir:

Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer alan ve Rize iline bağlı bir ilçe olan araştırma sahası, doğal çevre özelliklerinin geçmişten beri beşeri faaliyetler üzerinde önemli ölçüde sınırlandırıcı etkiye sahip olduğu bir yer olarak dikkati çeker. İkizdere ve kolları tarafından derince yarılmış olan sahada, eğim değerlerinin yüksek olduğu ve dağlık tepelik alanların da oldukça geniş yer tuttuğu görülmektedir. Sahada kuzey-güney doğrultusunda yükselti değerleri artmakta güneyde yer yer 3000 m'yi aşan dağlık alanlar yer almaktadır. Bu görüntüsü ile glasyal ve flüvyal topoğrafyanın en canlı örneklerinin gözlemlendiği araştırma sahasındaki söz konusu topoğrafik çeşitlilik, iklim ve bitki örtüsünde de farklılıklara yol açmıştır. Kuzeyden güneye doğru gidildikçe yağış ve sıcaklık koşulları olumsuz yönde değişmekte, bitki örtüsü de doğal ormanlardan alpin çayır kuşağına doğru bir geçiş göstermektedir. Verimli toprakların yok denecek kadar az olduğu ilçede genel topoğrafik koşullar ekip-dikme faaliyetlerini de büyük ölçüde sınırlandırmıştır. Kısaca belirtildiği üzere, sahada doğal çevre özellikleri nüfus ve yerleşme koşulları ile birçok ekonomik faaliyet türünü büyük ölçüde sınırlandırmıştır.

Tersiyer sonrası arazilere pek rastlanmayan sahadaki en önemli jeolojik birim Mesozoyik yaşlı Kaçkar granitoididir. Önemli bir granit zenginliği içeren bu oluşum mermer üretiminde de kullanılabilir nitelikte olup ekonomik olarak değerlendirilmesi düşünülebilir. Çevresel etkilerin en aza indirildiği bu tür bir işletme hem yöre hem de ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Sahanın eğimli yapısı, topoğrafik uzanım, yağış şekli ve yağış türü gibi etmenler yıl boyunca çığ, sel, heyelan, kaya düşmesi gibi doğal afetlere yol açabilmektedir. Devam eden aşınım süreçlerinin etkisiyle ortaya çıkan bu durum nedeniyle ilçe geneli sözü edilen doğal afetler açısından duyarlı bir bölge konumu kazanmaktadır. Arazi etütlerimiz esnasında örneklerine rastladığımız (2006 ve 2007 yıllarındaki) bu doğal afetlere karşı yerinde ve doğru müdahale edebilecek ekipler kurulması gerekmektedir. Bu amaçla, Kaymakamlık bünyesinde kurulacak bir Afet Müdahale Timi yardımıyla amaca yönelik eğitilmiş kadrolar oluşturulması yararlı olacaktır. Bu durumlarda ilden ya da yakın illerdeki ekiplerden yardım gelmesi beklenirken kaybedilen zaman, aşırı mal ve hatta can kaybına neden olabilecektir. Bu yüzden il yönetimi bünyesinde yapılacak

bir görevlendirme ile ilçede kurulacak eğitimli bir müdahale ekibi yakın çevredeki sorunlara da kısa zamanda yardımcı olabilecektir. Mevcut topoğrafik yapının ve aşırı yağışların etkisiyle ortaya çıkan, afet niteliğindeki olumsuzluklara (sel, çığ, taşkın, toprak kayması, vb.) karşı kurulacak bu ekiplerle zamanında ve bilinçli müdahaleler yapılmasının maddi manevi zararları en aza indireceği şüphesizdir.

İlçenin demografik yapısı üzerinde de doğal çevre özelliklerinin etkisini açıkça görmek mümkündür. Ekonomik faaliyetlerin kısıtlılığı nedeniyle sahanın alanı ile orantısız bir nüfus varlığı söz konusudur. Nüfusu 2007 yılında 6034 olan ilçede aritmetik yoğunluk sadece 6 kadardır. Bu görünümüyle Türkiye'nin en tenha alanlarından biri konumunda olan araştırma sahasında, söz konusu bu demografik yapı üzerinde özellikle 1965'ten sonra yoğunluk kazanan göçlerin birinci derecede etkisi olmuştur. İkizdereliler, büyük çoğunluğu ekonomik nedenlerle ortaya çıkan bu göçler yolu ile başta İstanbul ve Ankara olmak üzere ülkenin önemli iş ve istihdam alanlarıyla bölgesel merkezlere doğru göç etmişlerdir. Almanya, Fransa gibi Batı Avrupa ülkeleri başta olmak üzere çeşitli ülkelere yönelik dış göçe de rastlanan araştırma sahasında, gerçekleşen göçlerde bazı eğilimler de söz konusu olmuştur. Ortaya çıkan önemli bir göç refleksi mesleki bir uzmanlaşma olarak genellikle ilçeden göç eden nüfusun **inşaat sektörü** ve bu sektörün çeşitli dallarında uzmanlaşmasıdır. Zamanla ortaya çıkan sermaye ve deneyim birikimleri ile ülke çapında inşaat şirketleri kuran İkizderelilerin ortaya çıkardığı bu göç olgusu açısından; dikkat çekici bir diğer özellik ise memleketlerinden tamamen kopmama ve göç edilen yerlerde bir arada olma isteğidir. Söz konusu bu bir arada olma arzusu ile çok sayıda (Ekşioğlu Vakfı, Barider- Başkent Rize İkizdereliler Derneği, Güneyseliler Vakfı ya da Cimil Köyleri Yaşatma ve Dayanışma Derneği gibi) hemşehri derneği kurmuş olan İkizderelilerin büyük bölümü de özellikle yaz aylarını köylerinde ve yaylalarında geçirme arzusundadırlar. Oldukça ilgi çekici bu eğilim sonucunda araştırma sahasında mevsimlik nüfus artışları görülmekte ve yıl boyunca ikâmet eden nüfusun 6034 kadar olduğu (2007 yılında) ilçe, yaz aylarında çok sayıda İkizderelinin ziyaretine sahne olmaktadır. Yaz aylarında, saha dışında yaşayan İkizderelilerin büyük çoğunluğunun adeta akın ettiği ilçe, bu görünümüyle *mevsimlik nüfus hareketlerine sahne olan* bir yer olarak dikkat çekmektedir.

Söz konusu bu nüfus hareketliliği nedeniyle bazı sorunlar da ortaya

çıkabilmektedir. İlçede ulaşımdan altyapıya kadar tüm hizmetler mevcut nüfus varlığı esas alınarak yapılmaktadır. Başka bir deyişle tüm kamu harcamalarında görülen bu denge nedeniyle ilçe genelindeki devlet yatırımları, 2007 yılında 6034 kişi için düşünülüp plânlanacaktır. Ancak mevcut durumda yılın neredeyse beş aya yaklaşan bölümünde ilçe nüfusu büyük ölçüde artmaktadır. Bu da hizmet ve yararlanacak nüfus arasında dengesizliğe neden olmaktadır. İlçedeki iki belediyeye oldukça fazla yük getiren bu duruma bir de Güneyce Belediyesi'nin kapatılma olasılığının eklendiği düşünüldüğünde araştırma sahasında bu açıdan mevcut sorunlara yenilerinin ekleneceği şüphesizdir. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak, mülki idare amirlerinin, il ve bölge yöneticilerinin inisiyatif kullanarak İkizdere gibi mevsimlere göre nüfus artışları yaşanan yerlere yönelik yatırım paylarını arttırması ya da mevcut belediyelerin farklı yollarla gelir arttırmalarının sağlanması da düşünülebilir.

İlçede nüfusun çözüm bekleyen önemli sorunlarından bir diğeri ise sağlık ve eğitim alanlarındaki eksikliklerdir. Her iki alanda da fiziki eksikliklerin büyük ölçüde giderildiği sahada bu konuda son yıllarda önemli adımlar atılmıştır. İkizdere Merkez Sağlık Ocağı Binası ve Lojmanı, Güneyce Merkez Sağlık Ocağı'na ait ek lojman, İkizdere Öğretmenevi ya da Atatürk İlköğretim Okulu yeni binası bu fiziki yatırımlar arasında sayılabilir. Büyük bölümü İkizdereli hayırseverler tarafından finanse edilen bu sağlık ve eğitim yatırımlarının amacına ulaşabilmesi için bazı ek önlemlerin de alınması düşünülebilir. Yaklaşık 16 köye ilk kademe sağlık hizmeti veren Dereköy Sağlık Ocağı'nın sağlık personeli ihtiyacı, Güneyce ve İkizdere Merkez Sağlık Ocaklarının doktor ve uzman doktor ihtiyacının karşılanması acil olarak çözüm bekleyen sorunlardır. Ayrıca İkizdere Merkez Sağlık Ocağı personeli için ek lojman tahsis ile sosyal imkân artırımının kalifiye sağlık personeli tutulabilmesi açısından önem taşıdığı belirtilmelidir. Sahaya özgü bazı hastalıkların beslenme alışkanlıklarından kaynaklanması nedeniyle sağlık personeli tarafından düzenlenecek bilgilendirme toplantıları ile halkın ilk elden bilinçlendirilmesi ve bu yolla ortaya çıkarılacak davranış değişiklikleri ile mevcut kalp-damar hastalıkları ile tansiyona bağlı hasta sayısında azalma sağlanması düşünülebilir.

İlk ve ortaöğretim kurumları açısından çok önemli bir fiziki yapı eksikliğinin bulunmadığı ilçede taşımali eğitimden kaynaklanan bazı küçük aksaklıklar dışında en önemli eksiklik kütüphane konusundadır. Organize edilecek kapsamlı bir kampanya ile

çok sayıda kitabın toplanması mümkün olup ilçe merkezindeki kültür-sanat evinin (hayırsever bağışları ile kurulmuş olan) bir ya da birkaç salonunun kütüphane için ayrılması ile bu sorun kolaylıkla çözülebilecektir. Güneyce kasabasında bulunan kütüphanenin de aynı organizasyon çerçevesinde zenginleştirilmesi ve yapılacak kitap okuma kampanyaları ile araştırma sahasının bu konudaki eksikliğinin giderilerek nüfusun kültürel seviyesinin yükseltilmesine katkıda bulunulması mümkün görülmektedir. Ayrıca ilçe merkezindeki kültür evinin daha rasyonel kullanımı ile kadın nüfusa yönelik çeşitli aktiviteler düzenlenmesi düşünülebilir. Böylelikle sosyal gelişim kapsamında, sahadaki kadın nüfusa yönelik programlar geliştirilmesi mümkün görülmektedir.

Araştırma sahasında yerleşmelerin mevcut durumu, arazi koşulları ile uyumlu bir şekilde ortaya çıkmış, topoğrafik yapı nedeniyle dağınık yerleşme sahadaki hâkim yerleşme şekli olmuştur. İki kasaba ve 28 köy yerleşmesinden oluşan 30 devamlı yerleşmenin yanı sıra sahada çok sayıda geçici yerleşme örneği de bulunmaktadır. Hayvancılık ekonomisine paralel olarak gelişmiş olan yayla ve mezraa yerleşmeleri de göçlerden olumsuz etkilenmiş ve bu yerleşmelerde hem sayıca önemli bir azalma söz konusu olmuş hem de hâkim geleneksel fonksiyonlar yerini yavaş yavaş rekreasyonel fonksiyonlara bırakmıştır. Bu konuda önemli bir önlem olarak, yayla yerleşmelerindeki plânsız yapılaşma ve bilinçsiz hayvan otlatma sorunu acil olarak çözülmelidir. Kadastro çalışmalarının tamamlanmasının ardından sahadaki mülkiyetlerin belirlenmesiyle söz konusu hatalı kullanımları önlemenin daha kolay olacağı muhakkaktır.

Tamamen kırsal yerleşmelerden oluşan sahada, mevcut yerleşme şekilleri açısından en önemli tehlike yakın gelecekte bazı köylerin boşalması sorunudur. Bugün gelinen noktada, sahadaki 10 kadar köyde nüfusun büyük bölümü yaz aylarında buraları kullanmakta ve kış aylarında bu yerleşmelerde sadece birkaç aile kalmaktadır. İlerleyen yıllarda bu köylerin tamamen terk edilmesi ya da sahadaki diğer köy yerleşmelerindeki nüfus kaybının da artarak bunların devamlı kırsal yerleşme konumundan geçici kırsal yerleşme konumuna geçebileceği düşünülebilir. Eğer söz konusu köylerdeki ekonomik açmazlar devam ederse, beklenen sonun gelişi de maalesef kaçınılmaz olacaktır. Bu durumun engellenmesi ise tüm ilçeyi kapsayacak nitelikte bazı ekonomik önlemlerin alınması ile mümkün görülmektedir. İlçede göçü tamamen durdurmak çok zor olsa da, yavaşlatmak ve sahadaki nüfusun göç etmesine neden olan insan kaynaklı olumsuz

etmenleri azaltmak mümkündür. Bu durumda ise, sahada ekonomik faaliyet yelpazesinin genişletilip mevcut turizm potansiyelinin aktif hale getirilmesinin ilçe nüfusunun hayat standartlarını yükselteceği ve böylelikle sağlanacak ekonomik gelişmenin sosyal ve kültürel gelişmeyi tetikleyerek göçü yavaşlatacağı öngörülebilir.

Araştırma sahasında tarımsal üretim, ekili-dikili alan, hayvan varlığı ve dağılışı, bal üretimi ve yıllara göre dağılımı gibi pek çok konuda istatistik veri açısından çok önemli eksiklikler bulunmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi için kamu kurumları kapsamında bir genel çalışma başlatılmalı ve bu yolla sahanın istatistiksel olarak mevcut varlığı **net bir biçimde** tespit edilmelidir. Ekonomik etkinliklerin azlığı sebebiyle önemsenmemiş oluşu, konunun uzmanı kamu personelinin sayıca yetersizliği ya da daha öncelikli sorunların var olduğunun düşünülmesi gibi sebeplerle bugüne kadar net rakamlar içeren kapsamlı çalışmalar yapılamamıştır. Ancak özellikle ekipdikme ve hayvancılık faaliyetleri için düzenlenmesi gerektiğine inandığımız bu istatistiklerin varlığı, sahanın kırsal potansiyelinin geliştirilmesi için alınacak önlemlerde yol gösterici betimsel verilerin sağlanmasını mümkün kılacaktır. Anzer balı, küçükbaş ve büyükbaş hayvan ırkları, çiçek, yayla ve kestane balı gibi bal türleri, yaban mersini ve diğer bahçe bitkileri tarımı ile ilgili olarak İlçe Tarım Müdürlüğü bünyesinde yapılacak böylesi çalışmaların hem yatırımcılara fikir verici olması hem de plânlama kararları açısından önemli olduğu muhakkaktır. Bu konuda eğitimli personel yetersizliği sorununu ise İl Tarım Müdürlüğü ya da farklı kurumların İl ve Bölge Müdürlüklerinden yapılacak görevlendirmeler yoluyla aşmak mümkün olacaktır.

Sahada ekip-dikme faaliyetleri genellikle *polikültür tarım* şeklinde, hayvancılık ise çoğunlukla *ekstansif metotlarla* yürütülmektedir. Son derece sınırlı olan ekip-dikme faaliyetleri ancak çay, mısır, fasulye vb. birkaç ürünle temsil edilir. Şu anda en fazla gelir getirici tarım ürünü çay olmakla birlikte, bu ürünün tarımının bugün içinde bulunduğu darboğaz bölge çay üreticilerini etkilediği gibi sahada bu üretimi yapan aileleri de etkilemektedir. Diğer tarım ürünleri olan mısır, fasulye gibi ürünler küçük ve dağınık parseller halindeki tarım işletmelerinde ve çok sınırlı miktarda üretilmekte; söz konusu bu üretim de geçim tipi tarımsal faaliyet görünümünü geçmemektedir. **Yaban mersini** (blueberry) ise 2000 yılından beri deneme üretimi yapılan yeni bir üründür. Dünya genelinde tüketimi oldukça yaygın olan ancak ülkemizde pazar koşulları yeni yeni oluşmaya başlayan bu ürünün ve benzer bahçe bitkisi türlerinin (ahududu vb.)

sahadaki üretiminin teşvik edilmesi oldukça önem taşımaktadır. İlçedeki tarımsal üretim yelpazesini genişletecek olan böylesi bir teşvik ile piyasa değeri yüksek tarım ürünlerinin üretimi desteklenmiş olabilir. Ancak bu konuda köylünün bilinçlendirilmesi (bilgilendirme toplantıları ile) ve hiç olmazsa ilk birkaç yıl üretilen ürüne alım garantisi getirilmesi önem taşımaktadır. Yetkililerin alıcı firmalarla irtibatı ile organize edilecek bu tür bir destekleme, alternatif ürün üretimi açısından uzun vadede sahadaki kırsal ekonomiye büyük ölçüde katkı sağlayabilir. Ayrıca gıda ürünleri sanayisinde hammadde olarak da kullanılan bu tür ürünlerin işlenmesine yönelik olarak sahada küçük ölçekli bir reçel-marmelât fabrikası kurulması da düşünülebilir. Sahada üretilen yaban mersini ve diğer meyvelerin hammadde olarak kullanılacağı küçük ölçekli bir tesisin çalıştıracağı iş gücünün yanında tarımsal ürün üretimini de destekleyeceği ifade edilebilir.

Araştırma sahasında yaklaşık 31 300 ha'lık çayır-mera arazisi yer almaktadır. Tüm ilçe yüzölçümünün neredeyse % 32'sine karşılık gelen bu zengin çayır-mera alanı varlığı nedeniyle sahada geçmişten beri hayvancılık faaliyetleri en önemli kırsal uğraşı halini almıştır. Çoğunlukla ekstansif metotlarla yapılan hayvancılık, yılın belirli bir bölümünde yürütülen yaylacılık faaliyetleri kapsamında önem kazanmaktadır. Her geçen yıl hayvan sayısında önemli bir azalma yaşanan sahada, hayvansal ürün üretimine yönelik herhangi bir kooperatifleşme (Anzer Balı Üretim Kooperatifi dışında) ya da sanayileşme görülmemektedir. Bu sebeple de hayvansal ürünlerin zaten az olan getirisi iyice düşmekte ve köylü için bu üretim şeklinin cazibesi giderek azalmaktadır. Oldukça zahmetli olmasının yanında önemli bir tecrübe birikimini de gerektiren büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığa ilişkin olarak açılacak organize bir tesisin tüm sahadaki ekonomik görünümü canlandıracağı şüphesizdir. Bu konuda, Sivrikaya köyü yakınlarında yapılacak bir **mandıra** hem çevre köylerden alınacak süt ve süt ürünlerinin satışa hazır hale getirilmesine yardım edecek hem de bugün **aracılara** (köylerdeki süt ve süt ürünlerinde) yönlendirilen kazancın sahada kalmasına sebep olacak, bu yolla süt ve süt ürünlerinin getirisini arttıracaktır. Ayrıca bu çevrede kurulacak bir mandıra D-925 karayoluna yakın olacağı için konum avantajlarını da iyi kullanacak, hem üretim alanlarına hem de karayolu ulaşım noktalarına yakın olacaktır. Aynı çevrede et ürünleri üretimine yönelik olarak küçük ölçekli bir **kombina** kurulması da plânlanabileceği gibi hayvansal ürün üretimine yönelik olarak kurulacak bu tesislerin markalaşma yolunda da

önemli bir rol üsteleneceği düşünülebilir. Tanıtımının iyi yapılması halinde, uzun süre merada otlatılan büyük ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen et ve süt ürünlerinin *doğal ürünler* olarak kolaylıkla pazarlanabileceği düşünülebilir.

Yapılması önerilen bu tesisler için Güneyce Çay Fabrikası'nın kuruluşu (Çok ortaklı yapılanma) örnek olarak alınabileceği gibi, kooperatifleşme temelli bir yapılanma ve çok ortaklı dolayısıyla *ortak denetimli* bir yapı da tercih edilebilir. Her iki durumda da hayvansal ürün üretimine yönelik olarak düzenlenecek bu tür tesislerin, iyi işletildikleri takdirde yöre ekonomisine önemli katkılarda bulunacağı ifade edilebilir.

Arıcılık ve bal üretimi de araştırma sahası için oldukça geleneksel ve önemli bir üretim şeklidir. Zengin flora varlığına paralel olarak gelişmiş olan arıcılık faaliyetleri kapsamında sahada, dünyaca ün kazanmış Anzer balı, kestane balı, çiçek balı gibi çeşitli bal türleri üretilmektedir. İstisnasız tüm yerleşmelerinde az ya da çok sayıda arı kovanı bulunan sahada, bu üretime yönelik olarak kurulmuş tek kooperatif Anzer Balı Üretim Kooperatifi'dir. Ballıköy ile Çiçekli köylerinde üretilen Anzer balının üretim ve satış organizasyonu amacıyla kurulmuş olan bu kooperatifin benzerleri kurulmalı bir başka deyişle sahada *kooperatifleşme* desteklenmelidir. Üretilen diğer bal türlerinde de fiyat standartlaşmasını ve doğrudan ürün satışını sağlayacak bu tür kooperatifler sahadaki bal üretimini ve üreticisini olumlu yönde etkileyecektir. Kurulacak bu kooperatiflerin ürün satış büroları ile (özellikle İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerle Trabzon ve Rize gibi bölgesel merkezlerde) doğal, sağlıklı gıda ürünlerinin pazarlanması ve İkizdere'nin de tanıtımının yapılması düşünülebilir. Büyük kentlerde son yıllarda artan doğal tarımsal ürün tüketim eğilimine yönelik olarak bu tür bir kooperatifleşme ve satış politikası ile İkizdere yaylalarında üretilen doğal gıda ürünlerinin ve dolayısıyla balların daha yüksek fiyatlarla alıcı bulacağı öngörülebilir.

İlçede arıcılık faaliyetlerine yönelik olarak farklı önlemler düşünülmesi mümkündür. İlçe merkezinde ya da köylerde yerinde verilecek kurs, seminer gibi eğitim aktiviteleri, arıcılıkla uğraşan köylülerin arı hastalıkları ile mücadele etmeleri için bilinçlenmelerine yol açacak ve bu etkinliği daha bilinçli yaparak daha fazla gelir elde etmelerini sağlayacaktır. İlçedeki kırsal üretimin desteklenmesini sağlayacak bu faaliyetler dışında Rize Üniversitesi'nde kurulacak bir arıcılık araştırma merkezi (tüm ilde arıcılık faaliyetinin önemi sebebiyle) yöre ekonomisine birçok yarar sağlayabilir. Buraya bağlı bir uygulama merkezinin Anzer vadisinde açılması düşünülmeli bu yolla

mevcut arı ırkının güçlendirilmesi, daha yüksek verimli arı kolonileri oluşturulması yönünde çalışmalar yapılması ve üreticilerle yerinde bilgi alışverişi sağlanması mümkün olacaktır.

Araştırma sahasında tüm alanın yaklaşık % 27'lik bölümü ormanlardan oluşmaktadır. Hemen hemen 26 259 ha alan kaplayan ilçe ormanları iki orman işletme şefliğinin denetiminde yer almaktadır. Yakacak odun için yararlanmanın yanı sıra bu ormanlar, turizm açısından çok önemli bir potansiyeli oluşturmaktadırlar. Sahadaki fauna varlığı için doğal yaşam alanı olmanın dışında kırsal peyzajı tamamlamaları ve ekosistem üzerindeki düzenleyici etkileri nedeniyle önemli olan ormanlar bu görünüşleri açısından turistik kaynak olarak ele alınmalıdır. Bu sebeple ilçedeki ormanların koruma anlayışıyla denetlenmeye devam edilmesi ancak bunun yanında bugüne kadar ekonomik olarak yararlanılmayan *orman altı flora* kullanımının da yaygınlaştırılması düşünülebilir. Kök, kabuk, gövde, yaprak vb. orman elemanlarının ekonomik olarak değerlendirilmesi (kimya ve ilaç sanayinde hammadde oluşları nedeniyle) için alıcı firmalarla yapılacak görüşmelerle yöre köylüsüne ek gelir imkânı sağlanması düşünülebilir.

Ulaşım, İkizdere ilçesinin çözüm bekleyen en önemli sorunlarından birisini oluşturmaktadır. Yol standartlarının oldukça düşük olduğu sahada, hem D-925 karayolu hem de köy yolları ile ilgili ciddi sorunlar bulunmaktadır. Önemli bir turizm potansiyeli olduğunu düşündüğümüz sahada, Anzer ve Cimil vadileri boyunca yaklaşık 20'şer km'lik yolların acil olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Köydes kapsamında bir bütçe ile karşılanan çalışmalarla 2007 itibarıyla Anzer vadisine açılan yolun ilk 5-6 km'lik kısmında asfalt ve betonlama çalışmaları yapılmakta; yapımı tamamlanan turistik otel nedeniyle de Cimil vadisine açılan yol güzergâhında Ilıcaköy'e kadar olan bölümde betonlama yapılmaktadır. Her iki güzergâh boyunca bu çalışmaların devam ettirilmesi ve istinat duvarları yardımıyla sağlamlaştırılması ile kaya düşmesi, heyelan vb. olumsuzluklara karşı da belirli düzeyde bir korunmanın sağlanacağı söylenebilir. Köydes projesi kapsamında tamamlanabilecek böyle bir uygulama, ilerleyen yıllarda hem turizm ulaştırmasına hizmet edecek hem de sahadaki köy yolları sorununu önemli ölçüde azaltacaktır.

D-925 karayolu, standartlar açısından araştırma sahasındaki en yüksek kalitedeki yol güzergâhıdır. Ancak bu yol, Ovit Geçidi çevresinde ağır kış şartları

nedeniyle Kasım ayı ortalarından Nisan sonlarına kadar **ulaşıma kapalı** kalmaktadır. Yıl boyunca açık tutulması için bir *karayolu tüneline* ihtiyaç duyulan bu güzergâh Erzurum ve Rize'yi birbirine bağlayan en kısa (yaklaşık 250 km) yoldur. Oldukça masraflı olduğu için caydırıcı görünen bu proje, maliyetin büyük bölümünün İkizdere'li hayırseverler tarafından karşılanması ile cazip hale gelecektir. Bölgesel ve ulusal medyada bu yönde demeç veren hayırseverlerin Valilik ya da Kaymakamlık nezdinde bir araya getirilmesi ile oluşturulacak bir kampanya, söz konusu bu tünelin yapımını kolaylaştıracaktır. Neredeyse proje maliyeti ile tamamlanması mümkün görünen bu tünel, hem Doğu Anadolu ile Karadeniz Bölgesi'ni birbirine bağlayan en kısa güzergâhın yıl boyunca açık hale gelmesine yardımcı olacak hem de gelecekte bir turizm bölgesi olacağını öngördüğümüz İkizdere'nin ulaşım sorunlarını büyük ölçüde hafifletecektir. Ovit Geçidi ile İkizdere kasabası arasında yapımına devam edilen çığ tünellerinin tamamlanması ve aynı güzergâhta belirli mevkilere istinat duvarları inşa edilmesi ile de söz konusu yolun standartları yükseltilecek ve çığ, heyelan, kaya düşmesi vb. olumsuzlukların vereceği zararlar en aza indirgenmiş olacaktır.

İkizdere HES 1961 yılından beri araştırma sahasında elektrik üretimine devam etmektedir. Kanal tipi (depolamasız) bir santral olan işletmede yıllık ortalama 110 milyon kwh elektrik üretimi yapılmaktadır. Mevcut akarsu ağı ve yağış değerlerinin olumluluğu ile ortaya çıkan potansiyelin değerlendirildiği bu tesis, 2008 yılında yapılan bir özelleştirme ile Zorlu Holding'e devredilmiştir. Ayrıca sahada elektrik enerjisi üretimine yönelik olarak aynı yıl yapılan ihaleler sonucunda Limak ve Sanko holding santral yapım izni almışlardır. Benzer uygulamalar geçtiğimiz yıllarda Fırtına Deresi (Çamlıhemşin) üzerinde de düşünülmüş ancak ülke çapında yükselen çevreci eleştiriler bu projelerin düşünce safhasında kalmasına yol açmıştır.

Araştırma sahasında yapılan bu özelleştirme ve devir ihaleleri sonrasında önemli bir sivil tepki ortaya çıkmıştır. Çeşitli STK'lar nezdinde resmi kurumlara başvurular olmuş yapılacak tesislerin mevcut ekosistem üzerinde oluşturacağı etkiler anlatılmaya çalışılmıştır. El ilanları ve broşürler yardımıyla halkın bu konuda bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Ancak bugün gelinen noktada (2008 yılı için) zaten uzun zamandan beri kanal tipi bir santrale sahip olan İkizdere'de, şirket şantiyeleri santrallerin yapımı için çalışmaya devam etmektedir. Mevcut ekosistemin yeni santral ya da santrallere ne ölçüde tepki vereceğini bir diğer deyişle yapılacak santrallerin çevreyi ne ölçüde

etkileyeceğini kestirmek oldukça güçtür. O halde yeni santraller, eğer yöre ekonomisine vazgeçilemeyecek ölçüde ekonomik getiri sağlayacaksa, bu kuruluşlar hakkında çok ayrıntılı ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) raporları hazırlanmalı ve işletilmeleri esnasında da çok sıkı denetime tabi tutulmalıdırlar. Aksi halde ekosistemin bu tesislerden olumsuz etkilenmesi söz konusu olacak bu da çalışmamız boyunca vurguladığımız turizm potansiyelinin araştırma sahasındaki durumunu olumsuz yönde etkileyecektir. Bu türden istenmeyen durumların yaşanmasını önlemek için adı geçen tedbirlerin alınması hayati önem taşımaktadır.

Yapılacak yeni santraller, tamamlanmaları halinde ilçede yıllık elektrik üretimini arttıracaktır. Tüm sanayi faaliyetleri üzerindeki çekiciliğinin yanı sıra turistik tesisler için de elektrik vazgeçilmez bir enerji kaynağıdır. İlerleyen yıllarda ilçe sınırlarında üç farklı holding grubunun (Zorlu-Limak-Sanko) elektrik üreteceği hesap edilirse; bu şirketlerin sahadaki turistik tesislere ya da mevcut ve kurulması plânlanan küçük ölçekli sanayi tesislerine ucuz elektrik sağlaması yolunda anlaşmalar yapılması düşünülebilir. Böylelikle, sivil tepkilerle santrallerin elektrik üretimi sırasında çevresel etkilerinin minimum seviyede tutulması sağlanabileceği gibi, santrallerin yapım ve üretim aşamalarında oluşturacağı istihdam olanakları kullanılabilir; sahada turizm ve sanayi için ucuz elektrik elde edilmesi düşünülebilir.

Güneyce Çay Fabrikası, sahada bulunan en önemli sanayi tesisidir. Güneyce kasabası yakınında bulunan tesis, ortak katılımı ile kurulmuş olup 1990 yılından beri faaliyet göstermektedir. Muhakkak desteklenmesi ve daha kârlı hale getirilmesi gereken bu kuruluş çatısı altında ek üniteler açılması plânlanabilir. Yapılacak bir proje ile destek alınması halinde, çevredeki zengin orman altı floranın kullanımıyla elde edilebilecek olan bitki çayları ya da yaban mersini çayı üretimi yapılması düşünülebilir. Bu tip açılımlarla fabrikanın pazar payının yükseltilmesi ve ilçe ekonomisine katkısının (çok ortaklı yapısı nedeniyle) arttırılması söz konusu olabilir.

Su ürünleri üretimi sahada oldukça basit biçimde, derelerde yapılan olta balıkçılığı ile temsil edilmektedir. Bunun yerine modern bir alabalık tesisi kurmak suretiyle ekonomik gelir getirecek bir alan oluşturmak mümkündür. Sahada ve özellikle de güneydeki yüksek alanlarda önemli sayıda soğuk su kaynağı bulunmaktadır. Araştırma sahasındaki hidrografik potansiyelin bir diğer boyutunu da bu soğuk su kaynakları oluşturmaktadır. Bunların ekonomik olarak değerlendirilmesi için bir su

şişeleme tesisi kurmak mümkün olabilir. Yöreye özgü bir adla piyasaya sürülüp Doğu Karadeniz Dağları'nın soğuk suyu şeklinde lanse edilmesi halinde böyle bir üretimin hem önemli bir gelir sağlayacağı hem de ilçenin reklâmı açısından olumlu katkıda bulunacağı düşünülebilir. Bu konuda en az soğuk su kaynakları kadar önemli bir zenginlik de maden sularıdır. Şimşirli maden suyu gibi mineral açıdan zengin suların değerlendirilmesi mümkün görünmektedir. Soğuk su şişeleme tesisinin yanı sıra bu maden suyunun şişelenmesi ve böylece potansiyel haldeki bu kaynakların harekete geçirilmesi oldukça yerinde olacaktır.

Araştırma sahasında, mevcut ekonomik faaliyet kolları arasında en önemli potansiyel **turizm** alanındadır. Aynı başlık altında incelendiği üzere, sahada özellikle doğal turistik çekicilikler açısından önemli bir potansiyel bulunmaktadır. Özellikle **eko-turizm** ve **kırsal turizme** ait tüm faaliyetler için oldukça uygun bir alan olan ilçede yerel ölçekli bir turizm gelişim plânı muhakkak hazırlanmalı ve bu yolla turistik yatırımların kaydırılacağı alanlar ile zaman dilimleri tespit edilmelidir. Sahanın tamamının turizme açılması etaplar şeklinde plânlanmalıdır. Böylesi bir plâna taslak oluşturulması açısından, bu çalışmanın turizm başlığı altında, mevcut turistik çekicilikler, konaklama tesisleri, ulaşım durumu ve sahaya uygun turizm şekilleri hakkında analizler yapılmıştır.

İkizdere'nin turistik bir marka haline getirilmesinin amaçlanacağı böyle bir plân çerçevesinde belirli turizm şekillerinin öne çıkarıldığı bölgeler tespit etmek mümkün görülmektedir. Bugün, yaşanan gelişmelerle Ilıcaköy çevresinin *termal turizm bölgesi*, Ovit çevresinin *kış turizm merkezi*, Anzer vadisi ve Çağırankaya çevresinin *yayla turizm bölgesi* olarak geliştirilmesi oldukça rasyonel adımlar olacaktır. Zaten bu bölgelerin bir bölümü resmi kararlarla bu şekilde düzenlenmeye başlanmıştır. Ovit çevresinin 2008 yılında "Rize-İkizdere Ovit Dağı Kış Turizm Merkezi" olarak ilan edilmesi ya da Anzer yaylasının 2006 yılında "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" olarak ilan edilmesi bu duruma örnek teşkil eden uygulamalar olmuştur. BKK ile tespit edilen bu yerlerin dışında tüm araştırma sahası için potansiyeller doğrultusunda turistik önlemler alınması olumlu sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

Turistik ürün çeşitliliği açısından oldukça zengin olan sahada, doğal turistik çekiciliklere paralel olarak, flora ve fauna turizmi, termal turizm, akarsu turizmi, dağ ve yayla turizmi, göl turizmi, yağmur ve sis turizmi, manzara turizmi, trekking ve bisiklet

gibi faaliyetleri kapsayan spor turizmi gibi turizm faaliyetleri ile beşeri turistik çekiciliklere bağlı olarak, tarihi ve kültürel turizm, şenlik turizmi gibi turizm türlerinin geliştirilmesi mümkün görülmektedir.

Sahadaki pek çok ekonomik faaliyeti kısıtlandığına değindiğimiz topoğrafik faktörlerin bir kısmının turizm ve özellikle de spor turizmi açısından belirli avantajlar sunduğu da unutulmamalıdır. Mevcut eğim değerlerinin yüksekliği hem rafting parkurlarını zorluk derecesi açısından özel kılmakta hem de kayak turizmi için benzer nitelikte olumlu bir ortam hazırlamaktadır. Bu açıdan mevcut turistik peyzaj içinde, spor turizmi olanaklarının geliştirilmesi de göz ardı edilmemelidir. Sahada kano, rafting ve yamaç paraşütü için güvenilir rotalar tespit edilmesi mümkün görülmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilmesi düşünülen trekking, rafting, zorbing, bisiklet ve özellikle dağ bisikleti ile bungy jumping olanakları, balon ve yamaç paraşütü gibi sporlar için sahada belirli parkurlar belirlenerek zorluk etapları belirlenmiş rotasyonlar tespit edilmelidir. Söz konusu rotasyon tespitleri için profesyonel destek amacıyla doğa sporlarıyla ilgili çeşitli kulüp ve organizasyonlardan uzman yardımı istenmesi düşünülmelidir. Bu amaçla ulusal ve uluslararası doğa koruma dernekleri ile iletişim kurulmalı ve İkizdere Doğa Sporları Derneği'ne de gerekli destek verilmelidir. Böylelikle, ilerleyen dönemlerde ilçeyi tüm bu sportif faaliyetlerin gerçekleştirilebildiği bir **ekstrem sporlar merkezi** haline getirmek bile mümkün olabilecektir.

İlçede kuş gözlem noktaları tespitine yönelik olarak Sivrikaya çevresinde dağ horozu gözlem noktaları, Anzer vadisinde şahin vb. yırtıcı kuşlara yönelik gözlem noktaları oluşturulabilir. Ornitolojik faaliyetlerin, ilerleyen yıllarda sahanın turistik ürün yelpazesinde önemli bir yer tutacağı muhakkaktır.

Turizm başlığı altında sıkça belirtildiği üzere, araştırma sahası turistik amaçlarla değerlendirilebilir yayla yerleşmelerine sahiptir. Sahip oldukları doğal ve beşeri olanaklar (ulaşım, su, elektrik, manzara, temiz hava vb.) açısından turizm sektöründe kullanılabilir olan bu yaylalarda (Çağrankaya, Zorkal, Ovit, Varda vb.) çevre kirlenmesine karşı önlemler alınmalıdır. Birdenbire kitlesel ölçekte ve plânlamadan yoksun bir turist akını bu yaylalarda doğal çevrenin tahribine yol açabilir. Bu açıdan Çevresel Etki Değerlendirmeleri (ÇED) hazırlanarak turizme açılması düşünülen bu yaylalarda ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerin minimuma indirilmesi gerekmektedir. İlçedeki diğer yaylalarda da mülkiyet problemlerinden doğal çevre ile uyumlu olmayan

konutlar yapımına kadar çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Genellikle aileler yaylalardaki konut tarzını kişisel isteklerine ve gelir durumlarına göre belirlemektedirler. İlerleyen dönemlerde gelişigüzel yapılan bu konutların doğal peyzaj üzerinde olumsuz etkilerde bulunacağı düşünülerek bu mekanizmaya belirli bir standart ve kontrol getirecek *bir dernek* ya da benzer bir *sivil toplum kuruluşu* oluşturulması düşünülebilir. İkizdere yaylalarındaki problemlerin çözümü ve sivil mimarinin doğal çevreye uyumlu olması için çalışacak böylesi bir organizasyonun faaliyetlerinin uzun vadede oldukça yararlı olacağı ifade edilebilir.

Beşeri turistik çekicilikler arasında önemli bir yer tutan şenlikler, saha için büyük önem taşımaktadır. Şenlikler devam ettirilmeli ancak sayı artışından ziyade nitelik ve aktivite artışı hedeflenmelidir. Her köye bir şenlik anlayışından ziyade katılımın yüksek olduğu büyük ve özel şenlikler tertip edilmesi, ulusal medyanın desteğinin de sağlanması düşünülebilir. Unutulmamalıdır ki tanıtımı ve plânlaması iyi yapılmış şenliklerin yöre turizmine sağlayıcı katkı elbette çok daha yüksek olacaktır.

Araştırma sahası kültürel bir zenginlik ihtiva etmektedir. Birden fazla kültür bölgesi tespit etmenin mümkün olduğu ilçede Cimil, Anzer ve Güneyce kültürü gibi giyim kuşamdan yeme içme alışkanlıklarına kadar pek çok kültürel determinant açısından özel nitelikler gösteren alanlar ayırt edilebilir. Söz konusu bu kültürlerin ve bunların bir potada erimesi ile oluştuğunu düşündüğümüz İkizdere kültürüne ait figürlerin tamamının kültürel turizm kapsamında değerlendirilmesi düşünülebilir. Ekoturizm ya da kırsal turizm amacıyla sahaya gelen turistlerin bu yerel kültürlerle ait özellikleri tanımalarının sahanın turistik çekiciliğini arttıracak muhakkaktır.

İlçede 2008 yılı itibari ile yapımı büyük ölçüde tamamlanan turistik otelin hizmete girmesiyle geleneksel konaklama tesisi ihtiyacı büyük ölçüde giderilmiş olacaktır. Ancak özellikle bir-iki ailenin kalabileceği *küçük dağ evleri* inşa edilmesinin alternatif konaklama tesisi eksikliğini de kapatacağı ifade edilebilir. Bu ahşap dağ evleri arasında havai hatlar (teleferik vb.) kurulmasının da sahadaki eşsiz manzara olanaklarının kullanımı açısından oldukça yerinde olacağı düşünülebilir. Bu amaçla yapılacak ahşap dağ evleri hem doğa ile bütünlük sağlayacak hem de büyük kentlerden gelen gelir grubu yüksek turistlere doğa ile baş başa bir tatil yapma fırsatını sunacaktır. Elbette benzer amaçla köylerdeki ailelerin yanında pansiyoner olarak tatil geçirilmesi de düşünülebilecek olmasına karşın bu tip kullanımlar için de özel bir plânlama ve

denetimin zorunlu olduğu unutulmamalıdır.

Tanıtım ve pazarlamanın turizm sektöründeki öneminin ne kadar büyük olduğu herkesçe bilinmektedir. İkizdere'nin tanıtımıyla ilgili olarak da alınacak bir dizi önlemlerle çeşitli adımlar atmak mümkündür. Bu konuda kaymakamlık bünyesinde tanıtım ve reklâm işleriyle ilgilenecek bir ekip oluşturulması ve uzman desteği sağlanması düşünülebilir.

Turistik tanıtımda medyanın rolü yadsınamayacak ölçüde büyüktür. İkizdereli yazar ve medya mensuplarının da yardımlarıyla ilçeyi tanıtıcı bir kampanya başlatılabilir. Böylesi bir faaliyet kapsamında gazete haberleri, köşe yazıları, doğa ve coğrafya dergilerinde makaleler ya da son yıllarda çok yaygın olan ve belirli bir kesim tatil organizasyonlarına da yön verici olan gezi programları kullanılabilir. Böylesi bir gezi programı ekibinin ilçede ağırlanarak doğal turistik potansiyelin tanıtımı için gezdirilmesi yöreye turistik tanıtım açısından çok önemli faydalar sağlayacaktır. Tanıtım faaliyetleri kapsamında İkizdereli ünlü simaların (Tarkan Tevetoğlu vb.) destekleri de düşünülebilir. Buradan hareketle ülke çapında tanınan İkizderelilerin katılacağı çeşitli etkinlikler (kano, rafting, trekking vb.) düzenlenmesi sahanın tanıtımı için çok önemli bir fırsat olacaktır.

Bunlar ve benzeri tanıtım etkinliklerinin yanında sahada marka ürünler tespit edilip desteklenmeli, Anzer balı, yaban mersini, vb. ürünler hem *uvalizm* kapsamında turizm faaliyetleri için hem de tanıtım ve reklâm için kullanılmalıdır. İlçenin turistik tanıtımı için alınabilecek önlemlerden bir diğeri de ilçeyi ve turistik potansiyelini tanıtan İngilizce-Türkçe bir internet sitesi hazırlanmasıdır. Kaymakamlık bütçesinden ayrılacak küçük bir ödenek ile yapılabilecek olan bu tanıtım sitesinin çok önemli yararları olacağı düşünülebilir. Kolaylıkla bir sponsor bulunabilecek olan bu tanıtım sitesinin yanında İkizdere'ye özgü turistik sloganlarla desteklenecek olan böylesi tanıtım ve reklam kampanyalarının ilerleyen dönemlerde sahanın önemli turizm destinasyonları arasına girmesini sağlayacağını öngörmek mümkündür.

Turizm ile ilgili önemli bir eksiklik ise turistik iş gücü konusundadır. Özel bazı donanımlar gerektiren bu hizmet sektöründe çalışacak eleman açığını kapatmak için de çeşitli önlemler almak mümkündür. Turistik işgücü için Rize Üniversitesi'nde açılacak Turizm MYO öğrencileri değerlendirileceği gibi ilçede açılacak kurslarla (bir kısmının halk eğitim kursları kapsamında olması düşünülebilir) sivil halka yönelik olarak turizm

eğitimi verilmesi de sağlanabilir. Bu yolla turistik yatırımların dar gelirli yöre halkı için bir gelir kaynağı durumuna getirilmesi mümkün görünmektedir. Özellikle verilecek **rehber** ve **yardımcı hizmet** eğitimleri ile arazi koşullarını iyi bilen yöre aileleri için önemli ölçüde bir istihdam sağlanması düşünölebilir.

Tüm bu uygulamalarda en önemli kavramlardan birisi **sürdürölebilirlik** olmalı ve bu kavram üzerinde özellikle durulmalıdır. Sürdürölebilir turizm konusunda değinilmesi gereken önemli bir konu da çevresel hassasiyet olmalıdır. Çevresel etki her tür beşeri faaliyet için en aza indirgenmeli, ilçedeki çöp ve katı atık sorunu acil olarak çözülmeli, özellikle İkizdere Güneyce arasında D-925 karayolunun kenarına, doğrudan akarsuyu kirletecek şekilde çöp boşaltılması kesinlikle önlenmelidir. Arazi gözlemlerimiz esnasında karşılaştığımız bu durum, gerek görüntü ve gerekse çevre kirliliği açısından hiç istenmeyen bir ortam oluşturmaktadır. Ortaya çıkarılacak çevresel duyarlılık ile yöre insanına, İkizdere'nin en önemli sermayesinin çevre olduğu ve doğal turistik potansiyelin korunmasının hayati önemde olduğu bilinci aşılmalıdır.

Sağlık hizmetleri konusunda şu anda ilçe halkının ihtiyaçları karşılanmakla birlikte özellikle turizmin gelişimiyle beraber farklı ihtiyaçların söz konusu olacağı düşünölmektedir. Sahadaki alternatif turizm türlerine rağbet gösterecek turistlerin başlarına gelebilecek kaza vb. durumlar dikkate alınarak sağlık ekiplerinin hareket kabiliyetleri arttırılmalıdır. Bazı turizm şekillerine ilgi gösteren turistlerin yaş grubunun biraz daha yüksek olması ve trekking, dağcılık gibi sportif aktivitelerdeki yüksek kaza riski nedeniyle sağlık hizmetleri de bu aktivitelere uygun hale getirilmelidir.

Saha için uygun bulduğumuz ve desteklenmesi halinde gelir getirici olacağına inandığımız başlıca turizm şekilleri, özellikle ilerleyen aşamalarda yöre halkı ile yoğun etkileşim gerektirmektedir. Gerek eko-turizmin ilerleyen safhalarında ve gerekse kırsal turizm kapsamında turist-yöre halkı ilişkisini istenilen düzeyde kurabilmek için muhakkak bilgilendirme toplantıları düzenlenmelidir. İkizdere insanı, yeterli bilgilendirmelerin yapılması halinde turistlere gerekli misafirperverliği gösterecek ve ilçenin ekonomik durumunu olumlu yönde etkileyecek olan bu aktivitenin devamı için azami çaba sarf edecektir.

Tüm bu sosyal ve ekonomik yatırımlar için kaynak bulmak ilk bakışta oldukça güç görünmektedir. Elbette tüm yatırımlar için tek bir kaynak gösterilmesi mümkün değildir. Ancak akılcı bir plânlama ile bu sorunu çözmek de mümkündür. Mevcut

ödenek ve kamu bütçelerinin yanında, AB hibe fonları ile DPT'nin ilgili komisyonlarına sunulacak projeler bu amaçla kullanılabilir. Aynı amaca yönelik olarak, İçişleri Bakanlığı nezdinde yürütülen Köydes ve Beldes projeleri kapsamında alınabilecek ödenekler ile ilçeden göç ederek Büyükşehirlerde önemli düzeyde gelir sahibi olmuş İkizderelilerden alınabilecek desteklerin de söz konusu bu yatırımlar için sermaye sağlanması amacıyla kullanılması düşünülebilir.

Gerek çay fabrikasına yapılabilecek ek üniteler, gerekse soğuk su ve maden suyu işleme tesisleri, alabalık tesisi ve reçel-marmelat fabrikası gibi tesislerin kurulması için sermaye açığı çeşitli yollardan giderilebilir. Bugüne kadar sosyal yatırımlar konusunda memleketlerinden hiçbir şey esirgememiş olan hayırsever İkizderelilerin ekonomik yatırımlar konusunda sağlayacakları desteklerin yanında, DPT ve AB hibe programlarının da bu amaçlarla kullanılması mümkündür. Bu hibe ve destek programlarının kullanımı için Kaymakamlık bünyesinde *proje kurulları* kurulması ve bu yolla yapılması düşünülen yatırımların büyük bölümünün maliyetinin karşılanması mümkün olabilecektir. Ancak bu projelendirmelerde yöre halkı bizzat bilgilendirilmeli ve birinci derecede sürecin içinde tutulmalıdır. Aksi durumlarda yerel halkın olumsuz tepkisiyle karşılaşıldığı örneklerle görülmüştür (Ek-4). Ulusal medyada kendine yer bulan bu tip olumsuzluklarla karşılaşılması için sahaya yönelik her yatırım projesi *halkla paylaşım* esasını içinde yürütülmelidir.

DOKAP (Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Plânı) sınırları içinde bulunmasına karşın bugüne kadar araştırma sahasını içine alacak özel ve ayrıntılı bir gelişme plânı hazırlanmamıştır. Bu çalışmanın sonuçları çerçevesinde yapılacak bir plânlama ile sahada sosyal ve ekonomik yapının iyileştirilmesi mümkün görülmektedir. İkizdere ilçesi, turizm potansiyeli açısından Doğu Karadeniz Bölümü'nün yükselen değeri olmaya aday konumdadır. Beklentimiz, eldeki araştırmanın sonuçlarının da kullanımı ile ilçenin öngörülen sosyo-ekonomik gelişmeyi sağlayabilmesi yönündedir.

KAYNAKÇA

Ahipaşaoğlu,S.,Çeltek,E.,2006, Sürdürülebilir Kırsal Turizm (Ed:İrfan Arıkan), Gazi Kitabevi, Ankara.

Akbay,R.,1986, Arı ve İpekböceği Yetiştirme, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 956, Ders Kitabı: 276, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Akkuş,İ.,vd.,2005, Türkiye Jeotermal Kaynakları Envanteri, MTA Genel Müdürlüğü, Envanter Serisi-201, Ankara.

Akman,Y.,1995, Türkiye Orman Vegetasyonu, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, Ankara.

Akova,B.S.,2002, Ergene Havzasının Coğrafi Potansiyeli, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Akova,İ.,1995, *Akarsu Turizmi*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 30, s: 393-407, İstanbul.

Akpınar,E.,2001, Kalkınma Yolunda İki İlçe Kelkit ve Köse, Ekspres Ofset, İstanbul.

_____,**2005**, *Nehir Tipi Santrallerin Türkiye'nin Hidroelektrik Üretimindeki Yeri*, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt: 7, sayı: 2, s: 1-25, Erzincan.

Akyol,İ.H.,1944, *Türkiye'de Basınç, Rüzgarlar ve Yağış Rejimi*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 5 – 6, s: 1-34, Ankara.

_____,**1951**, *Türkiye'de Yeni Meteoroloji Rasatları Serisinin Coğrafi Neticeleri*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, sayı: 1-2, s: 1-58, İstanbul.

Aliağaoğlu,A.,2005, *Sosyo-Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye'den Örnekler*, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi, cilt: 2, sayı: 2, s: 55-70, Ankara.

Anonim,1995, Örnekleriyle Türkçe Sözlük (2), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2799, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 772, Eğitim Dizisi: 1, Ankara.

Ardel,A.,Kurtel,A.,Dönmez,Y.,1969, *Klimatoloji Tatbikatı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 1123, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 40, Taş Matbaası, İstanbul.

Arı,Y.,Soykan,A.,2005, *Kazdağı Milli Parkı'nda Kültürel Ekoloji ve Doğa Koruma*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 44, s: 11-33, İstanbul.

Arı,Y.,Köse,A.,2005, *İnsan-Çevre Etkileşimini Yorumlamada Yeni Bir*

Alternatif: Kültürel Coğrafya, Ulusal Coğrafya Kongresi (29-30 Eylül 2005) Bildiri Kitabı, s: 51-61, İstanbul.

Arıncı,K.,1998, Ahlat İlçesinin Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 881, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 97, Araştırma Serisi No: 68, Erzurum.

_____,**1999**, *Bitlis'te Taşkın ve Sel Felaketi (01-02 Mayıs 1995)*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi, sayı: 25, s: 101-123, Erzurum.

Armaoğlu,F.,1994, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1990, C. I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 252, Tarih Dizisi: 17, Ankara.

Atalay,İ.,1987, Türkiye Jeomorfolojisine Giriş (Genişletilmiş 2. Baskı), Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 9, İzmir.

_____,**1994**, Türkiye Vegetasyon Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

_____,**2002**, Türkiye'nin Ekolojik Bölgeleri, Orman Bakanlığı Yayınları, No:163, Birinci baskı, İzmir.

Atalay,İ.,Koçman,A.,1979, *Kuzeydoğu Anadolu'nun Jeotektonik ve Morfotektonik Evriminin Ana Çizgileri*, Jeomorfoloji Dergisi, yıl: 9, sayı: 8, s: 41-76, Ankara.

Avcı,M.,2005, *Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, sayı:13, s: 27-55, İstanbul.

Avcı,S.,1993, *Türkiye'de Şehir ve Şehirli Nüfusun Dağılışı*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 28, s: 249-271, İstanbul.

Aydın,H.,Yandı,İ.,2002, *Karadeniz Alasının Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Yumurtlama Alanlarının Durumu*, Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi, cilt:19, sayı: 3-4, s: 501-506, İzmir.

Balcı,İ.,1999, İkizdere (Rize) Yöresi Cevizlerinin Seleksiyonu, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.

Başeşme,H.,2003, Hidroelektrik Santraller ve Hidroelektrik Santral Tesisleri, Geliştirilmiş ve Güncellenmiş İkinci Baskı, EÜAŞ Genel Müdürlüğü Hidrolik Santraller Dairesi Yayınları, Şelale Matbaası, Ankara.

Başıbüyük,A.,2004a, Kemah İlçesi'nin Coğrafyası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

_____,**2004b,** *Coğrafi Açından Türkiye'de Kırsal Kalkınma Sorunu*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 12, s: 43-65, Erzurum.

Baykara,T.,1988, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, No: 86, Ankara.

Bekdemir,Ü.,Koca,H.,2003, *Giresun İlinde Gelişmekte Olan Yayla Turizminin Çevresel Etkileri*, Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan 2003), s: 185-194, İzmir.

Bekdemir,Ü.,Sever,R.,2003, *Şavşat ve Çevresinde Tipik Bir Ev Eklentisi: Merek*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 9, s: 79-93, Erzurum.

Benedict,P.,1971, *Türkiye'de Küçük Kasabaların Etüdüne İlişkin Bazı Sorunlar*, Türkiye-Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar (Düz: Tümertekin,E.,Mansur,F.,Benedict,P.), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, s: 147-187, Çağlayan Matbaası, İstanbul.

Bilgin,T.,1996, Genel Kartoğrafya I, Filiz Kitabevi, İstanbul.

_____,**1996,** Genel Kartoğrafya II, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Bostan,H.,2002, XV. ve XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Bulut,İ.,1998, Torul'un Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi Yayın No: 876, KKEF Yayın No: 95, Araştırma Serisi No: 35, Erzurum.

Bulut,İ.,Zaman,M.,2003, *Erzurum'da Arıcılığın Coğrafi Esasları ve Türkiye Arıcılığındaki Yeri*, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı:31, s: 141-157, Erzurum.

Ceylan,S.,1995, Artvin Yöresinin Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

Chambers,I.,2005, Göç, Kültür, Kimlik, (Çev: Türkmen,İ.,Beşikçi,M.), Ayrıntı Yayınları, No: 477, İnceleme Dizisi: 211, İstanbul.

Coşkun,O.,2005, Her Yönüyle İkizdere, Özel Gebze Eğitim Matbaası, İstanbul.

Cumhuriyetin 75. Yılında Rize, 1998, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Çelik,H.,2003, *Bazı Yüksek Çalı Yabanmersini Çeşitlerinin Rize'deki Performanslarının Saptanması Üzerine Araştırmalar-I*, Ulusal Kivi ve Üzümsü

Meyveler Sempozyumu, KTÜ Ordu Ziraat Fakültesi (23-25 Ekim 2003), s: 454-460, Ordu.

_____,**2004**, *Karadeniz İçin Yeni Bir Meyve: Likapa (Yaban Mersini)*, Ekoloji Magazin-Doğa, Çevre ve Kültür Dergisi, sayı:1, s: 50–53, Trabzon.

_____,**2005**, *Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği*, Hasad Yayıncılık, İstanbul.

_____,**2006**, *Karadeniz Bölgesindeki Asitli Topraklar İçin Mükemmel Bir Meyve, Likapa (yaban mersini)*, Of Ziraat Odası Yayın Organı-Çiftçi Dünyası-yıl:2, sayı: 2, s: 1–12, Trabzon.

Dağcı,İ.,1999, *Ovit Yöresinde (Rize-İkizdere) Geçici Yerleşmeler*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.

Demir,C.,Çevirgen,A.,2006, *Ekoturizm Yönetimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Deveci,M.,Şekeroğlu,N.,2005, *Bir Yudum Sağlık Anzer Çayı*, Ekoloji Magazin Dergisi, 8. Sayı, s: 20-23, İzmir.

Devellioğlu,F.,2005, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 22. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara.

Diñer,B.,Özaslan,M.,Satılmış,E.,1996, *İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayın No: 2466, Ankara.

Diñer,B.,Özaslan,M.,2004, *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004)*, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.

Dizdar,Y.M.,2003, *Türkiye'nin Toprak Kaynakları*, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Teknik Yayınlar Dizisi, No: 2, Ankara.

Doğanay,H.,1984, *Bölge Plânlamasının Coğrafi Esasları*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Bölümleri Ders Notları, No: 64, Coğrafya Bölümü Ders Notları: 8, Erzurum.

_____,**1990**, *Turistik Potansiyeli Yönünden Gürlevik Çağlayanı*, Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi, sayı: 18, s: 147-162, Erzurum.

_____,**1991a**, *Türkiye'de İç Göçler ve Başlıca Sonuçları*, Kâzım Karabekir

Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı: 2, s: 133-150, Erzurum.

_____,**1991b**, Demografya (Nüfus Bilimi), Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Ofset Tesisleri, Erzurum.

_____,**1997**, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Yayın no: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 877, Eğitim Dizisi: 10, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

_____,**1998a**, Türkiye Ekonomik Coğrafyası, 3. Baskı, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.

_____,**1998b**, Ekonomik Coğrafya 2- Enerji Kaynakları (Genişletilmiş 2. Baskı), Şafak Yayınevi, Erzurum.

_____,**2001**, Türkiye Turizm Coğrafyası, Çizgi Kitabevi Yayınları, Üçüncü Baskı, Konya.

_____,**2002**, Coğrafya Öğretim Yöntemleri, Aktif Yayınevi, İstanbul.

_____,**2005**, Coğrafya'ya Giriş 1-Genel ve Fiziki Coğrafya, 9. Baskı, Aktif Yayınevi, İstanbul.

_____,**2007**, Ekonomik Coğrafya 3 - Ziraat Coğrafyası, Aktif Yayınevi, İstanbul.

Doğanay,H.,Doğanay,S.,2004, *Türkiye’de Orman Yangınları ve Alınması Gereken Önlemler*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 11, s: 31-49, Erzurum.

Doğanay,H.,Koca,H.,1998, *Ulaşımın Yerleşmeye Etkilerine İki Tipik Örnek: Fevzipaşa ve Nurdağı Kasabaları*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 33, s: 1-25, İstanbul.

Doğanay,S.,2006, *Trabzon’da Çay Tarımının Coğrafi Esasları*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 16, s: 89-113, Erzurum.

Doğaner,S.,1991, *Dağ Turizmine Coğrafi Bir Yaklaşım: Uludağ’da Turizm*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, sayı: 3, s: 137-159, Ankara.

_____,**1994**, *Köyceğiz-Dalyan Çevresinde Eko-Turizm*, Türkiye Kalkınma Bankası, Turizm Yıllığı, s: 94-107, İstanbul.

_____,**1996**, *Türkiye’de Turizm Ulaştırması*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları Dergisi, sayı: 4, s:19-47, Ankara.

_____,**2001**, Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul.

_____,**2003**, *Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması*, Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16–18 Nisan 2003), s: 1–8, İzmir.

Dönmez,Y.,1979, Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 2506, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 102, İstanbul.

DPT,2000, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), <http://e-kutup.dpt.gov.tr/bolgesel/dokap/pdf>

Erdaş,O.,Acar,H.H.,1994, *Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Bölgesel Kalkınma Açısından Köy Yolları ve Sorunları*, Bölgesel Kalkınma Sempozyumu-94 (13-15 Ekim 1994), s: 353-371, KTÜ Basımevi, Trabzon.

Emiroğlu,M.,1972, *Türkiye Orman İçi Kırsal Yerleşmeleri ve Bolu Örneği*, Ankara Üniversitesi DTCTF Coğrafya Araştırmaları Dergisi, sayı: 1-2, s: 139-174, Ankara.

_____,**1977**, Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, No: 272, Ankara.

Erdoğan,N.,2003, Çevre ve (Eko)turizm, Pozitif Matbaacılık, Ankara.

Ergene,A.,1997, Toprak Biliminin Esasları, Öz Eğitim Yayınları, Yayın No: 27, Genişletilmiş 7.Baskı, Konya.

Erinç,S.,1944, Doğu Karadeniz Dağlarında Glasyal morfoloji Araştırmaları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Coğrafya Enstitüsü Doktora Tezleri Serisi, No:1, İstanbul.

_____,**1996**, Klimatoloji ve Metotları, Alfa Basım Yayım ve Dağıtım, Yayın No: 276, 4.baskı, İstanbul.

_____,**2000**, Jeomorfoloji–I, (Güncelleştirme: Ertek, A.- Güneysu, C.) Güncelleştirilmiş 5.Basım, Der Yayınları, yayın no: 284, İstanbul.

_____,**2001**, Jeomorfoloji–II, (Güncelleştirme: Ertek, A.- Güneysu, C.), Güncelleştirilmiş 3.Basım, Der Yayınları, yayın no:294, İstanbul.

Erol,O.,1999, Genel Klimatoloji, Çantay Kitabevi, 5.Baskı, İstanbul.

Ersoy,F.A.,2001, Ilıcaköy (İkizdere-Rize) Sıcak Su Kaynaklarının Hidrojeolojisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

Ertan,A.,Kılıç,A.,Kasperek,M.,1992, Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları, Doğal Hayatı Koruma Derneği, İstanbul.

Garipağaoğlu,N.,1996, Ulaş Havzasının Coğrafi Etüdü, Arya Matbaacılık, İstanbul.

_____,**1999,** *Türkiye’de Göç Eden Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 34, s: 63–71, İstanbul.

Gattinger,T.E.,1962, 1/500 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası Trabzon Paftası (Düz: Cahit Erentöz, İhsan Ketin), Maden Tetkik Arama Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Genç,F.,1993, Arıcılığın Temel Esasları, (Ders Notu), Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 149, Erzurum.

Girgin,M.,Bulut,İ.,Sevindi,C.,2001, *Türkiye’deki Karayolu Geçitleri*, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 27, s: 89-109, Erzurum.

Gök,Y.,2000, *Çevre Yollarının Erzurum Peyzajına Etkileri*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 35, s: 155-173, İstanbul.

_____,**2006,** *Horasan İlçesinde Nüfus Hareketleri*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 16, s: 113-141, Erzurum.

_____,**2007,** Horasan İlçesi’nin Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 965, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 124, Araştırmalar Serisi No: 49, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum.

Göney,S.,1967, *Mengen Havzasında Köy Meskenleri*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, sayı: 16, s: 123-125, İstanbul.

_____,**1973,** *Büyük Menderes Bölgesi’nde Köy Meskenleri*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, sayı: 18-19, s: 306-339, İstanbul.

Gül,M.,2002, *XIII-XV. Yüzyıllarda Anadolu Türkleri ile Trabzon Rum Devleti Arasındaki İlişkiler: Trabzon ve Çevresinin Fethi*, Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu (3-5 Mayıs 2001), s: 59-71, Trabzon.

Gündüz,M.,1999, Rize-İkizdere-Ilıcaköy Sıcak Su Sahası Hidrojeoloji İncelemesi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Güner,İ.,1996, *Iğdır Ovası Çevresinde Yaylacılık*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, sayı: 4, s: 111-130, Ankara.

_____,1997, Bodrum ve Milas Yörelerinin Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 838, KKEF yayınları No: 77, Erzurum.

Güney,E.,2003, Toprak-Bitki ve Ekocoğrafya sözlüğü, Çantay yayınları, (2.Baskı), İstanbul.

Gürgen,G.,2003, *Çapans Dağları Kuzeyinin (Rize) Glasyal Morfolojisi*, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt: 23, sayı: 3, s: 159-175, Ankara.

Gürsoy,R.C.,1975, *Türkiye'nin Tabii Yolları*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 26, s: 24-34, İstanbul.

Güven,H.İ.,1998a, 1/100 000 Ölçekli Açın-sama Nitelikli Türkiye Jeoloji Haritaları, No: 59 Trabzon C30-D30 Paftaları, MTA Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.

_____,1998b, 1/100 000 Ölçekli Açın-sama Nitelikli Türkiye Jeoloji Haritaları, No: 60 Trabzon D-31 Paftası, MTA Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.

Hann,I.,Hann,C.,2003, İki Buçuk Yaprak Çay- Doğu Karadeniz'de Devlet, Piyasa, Kimlik- İletişim Yayınları, İstanbul.

Hoşgören,M.Y.,2001, Hidrografya'nın Ana Çizgileri-I (Yeraltı suları-kaynaklar-akarsular), 4.Baskı, Çantay Kitabevi, İstanbul.

_____,2004, Hidrografya'nın Ana Çizgileri-II (Göller), Çantay Kitabevi, İstanbul.

İbret,Ü.B.,2005, *İlgaz Dağlarında Kış Turizmi*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 44, s: 61-79, İstanbul.

İnandık,H.,1969, Bitkiler Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 930-32, İstanbul.

İsfendi-yaroğlu,S.,2006, *Dorukların horozu*, Atlas-Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi, Doğan Ofset Matbaacılık, sayı: 158, s: 26-30, , İstanbul.

İslam Ansiklopedisi,1979, MEB Yayınları, İkinci Baskı, MEB Basımevi, İstanbul.

İzbırak,R.,1989, Sular Coğrafyası, MEB Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi, Yayın no:159, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

_____,1996, Türkiye-I (Düz:Cemal Kurnaz), MEB Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi: 196, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Kafesoğlu,İ.,2005, Türk Millî Kültürü, Ötüken Neşriyat, Yayın No:376, Kültür serisi:128, Özener matbaası, İstanbul.

Kaptan,H.,1978, Doğu Karadeniz Kırsal Alan Yerleşme Düzeni ve Tarımsal Üretim İlişkileri, Doçentlik Tezi, İDMMA Mimarlık Bölümü, İstanbul.

Kara,H.,1988, *Çukurova’da Kentleşme ve Sanayileşmenin Tarım Topraklarına Etkisi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, cilt: XXXII, sayı: 1-2, s: 267-281, Ankara.

Kara,İ.,1997, Türkiye Termal ve Mineralli Sular Envanteri Rize (53), MTA Enerji Hammadde Etüt ve Arama Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Karaboran,H.H.,1984, *Türkiye’deki Mevki Adları Üzerine Bir Araştırma*, Türkiye Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Araştırma Dairesi, Yayın No: 60, Seminer-Kongre Bildirileri, Dizisi No: 17, s: 97- 148, Ankara.

Karabulut,Y.,1989, *Karadeniz Bölgesi Nüfusu (Kırsal)*, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, cilt: 1, sayı: 1, s: 149-161, Ankara.

Karahan,F.,2003, Erzurum-Rize Karayolu Koridoru Peyzaj Plânlaması ve Manzara Yolu Olarak Kullanıma Sunulma Olanakları, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

Karahan,F.,Yılmaz,H.,2004, *Erzurum-Rize Karayolu Koridorunun Eko-Turizm Amaçlı Değerlendirilmesi*, II. Uluslararası Turizm, Çevre ve Kültür Sempozyumu (10-11 Mayıs 2004), s: 255-262, İzmir.

Karpuz,H.,1992, Rize, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1406, Tanıtma Eserleri Dizisi: 48, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Kaya,İ.,2008, *Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 19, s: 149-167, Erzurum.

Ketin,İ.,1966, *Anadolu’nun Tektonik Birlikleri*, MTA Dergisi, sayı: 66, s: 20-35, Ankara.

_____,2005, Genel Jeoloji –Yerbilimlerine Giriş, İTÜ Vakfı Yayınları, No:22, Beşinci baskı, İstanbul.

Koca,H.,1995, *Gözne’de Yayla Turizmi*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 1, s: 281-302, Erzurum.

_____,2000, Düziçi İlçesinin Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Yayınları,

Yayın No:899, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 111, Araştırma Serisi No: 46, Erzurum.

_____,**2001**, *Türkiye Mısır Ekim Alanları ve Üretiminin Coğrafi Dağılışı*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 5, s: 193–223, Erzurum.

_____,**2005**, *Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Dörtöyl Şehri*, Aktif Yayınevi, İstanbul.

Koca,H.,Girgin,M.,2000, *Alaşehir İlçesine Mevsimlik İşgücü Göçü*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 4, s: 301-323, Erzurum.

Koçman,A.,1993, *Türkiye İklimi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. No:72, İzmir.

Koday,S.,2000a, *Murgul Çayı Havzasının Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Yay. No:912, Fen-Edebiyat Fakültesi Yay. No: 98, Araştırma Serisi, No: 69, Erzurum.

_____,**2000b**, *Türkiye Çay Tarım Alanlarının Dağılışı ve Çay Üretimimizdeki Gelişmeler*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 35, s: 321–346, İstanbul.

Koday,Z.,2003, *Arhavi Çayı Havzasının Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Yay. No: 934, Fen-Edebiyat Fakültesi Yay. No: 100, Araştırma Serisi, No: 71, Erzurum.

Korkmaz,S.,1994, *Trabzon Alt Bölgesi Maden Potansiyeli ve Madencilik Bölge Ekonomisi Açısından Önemi*, Bölgesel Kalkınma Sempozyumu-94 (13-15 Ekim 1994), s: 353-371, KTÜ Basımevi, Trabzon.

Köse,A.,1991, *İspir ve Çevresinin Bölgesel Coğrafya Etüdü*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

_____,**1995**, *İvrindi Çevresinde Sığa Yerleşmeleri*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 1, s: 315–335, Erzurum.

_____,**1996**, *Az Tanınan Önemli Bir Dağ Turizmi Bölgesi, YEDİGÖLLER (Kaçkar Dağları)*, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, sayı: 3, s: 49–59, Erzurum.

_____,**1997**, *İvrindi ve Çevresinin Coğrafi Etüdü*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 837, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 76, Araştırma Serisi No: 17, Erzurum.

Köse,S.,1994, *Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Orman Potansiyelinin Saptanması*, Bölgesel Kalkınma Sempozyumu-94 (13-15 Ekim 1994), s: 236-241, KTÜ Basımevi, Trabzon.

Kronberg,P.,1970, *Doğu Karadeniz Dağlarının (Kuzeydoğu Türkiye) Tektoniği Üzerinde Fotojeolojik Veriler*, MTA Dergisi, sayı: 74, s: 57-65, Ankara.

Kültür ve Turizm Bakanlığı,2006, Türkiye Turizm Stratejisi, Ankara.

Mater,B.,2004, Toprak Coğrafyası, Çantay yayınları, İstanbul.

Mutluer,M.,2003, Uluslararası Göçler ve Türkiye, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Özav,L.,1995, *Eski Gediz Kasabası Çevresinde Güme Yerleşmeleri*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 30, s: 173-187, İstanbul.

_____,**1996, Oltu'nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Taş Medrese Yayınları No:14, Erzurum.**

_____,**2002, Sivaslı İlçesinin Coğrafi Etüdü, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 30, Afyon.**

Özçağlar,A.,1996, *Türkiye'nin İdari Coğrafya Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler*, Ankara Üniversitesi, DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi, sayı:12, s: 7-25, Ankara.

_____,**1997, Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler), Ekol Yayınevi, Ankara.**

Özçağlar,A.,vd.,2006, *Çamlıhemşin İlçesinde Doğal ve Beşeri Kaynak Tespitine Bağlı Olarak Geliştirilen Arazi Kullanım Kararları*, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Coğrafi Bilimler Dergisi, cilt: 4, sayı: 1, s: 1-29, Ankara.

Özdemir,Ü.,2006, Sosyal ve Ekonomik Yönden Az Gelişmiş Bir İlçe ESKİPAZAR, Aktif Yayınevi, İstanbul.

_____,**2007, *Safranbolu'nun Kültürel Miras Turizm Kaynakları ve Korunması*, Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu (21-23 Kasım 2007), s: 593-Ek, İzmir.**

_____,**2008, *Ulaşım Coğrafyası Açısından Önemli Bir Güzergâh: Karabük-Bartın Karayolu*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 19, s: 213-231, Erzurum.**

Özey,R.,1990, *Turizm Coğrafyası Açısından Bir Araştırma: Bayburt İli*, Turizm Yıllığı, 1988-1989, Ankara.

_____,**1994, *Coğrafi Bölgeler Perspektifinde Kalkınma Modelleri*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 29, s: 115-124, İstanbul.**

Özgüç,N.,1977, *Sayfiye Yerleşmeleri: Gelişme ve Başlıca Özellikleri*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, sayı: 22, s: 142-163, İstanbul.

_____,**1994**, Beşeri Coğrafya’da Araştırma Yöntemleri, İÜ Yayın No: 3849, Fakülte Yayın No: 2511, İstanbul Üniversitesi Basımevi, 3. Baskı, İstanbul.

_____,**2003**, Turizm Coğrafyası - Özellikler ve Bölgeler- 4.Baskı, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Özgür,M.E.,1996, *İl ve İlçe Merkezlerimizin Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı Hakkında Sınıflandırılması*, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, sayı: 5, s: 53-73, Ankara.

_____,**1998**, Türkiye Nüfus Coğrafyası, GMC Basın Yayın, Ankara.

_____,**1999**, *Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı*, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, sayı: 7, s: 159–174, Ankara.

Özür,K.N.,2001, Rize Şehrinin Kuruluş ve Gelişmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Reimertz,S.,1999, Çayın Kültür Tarihi (Çev: Mustafa Tüzel), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Sarıkaya,M.,2004, Milli Mücadele Döneminde Rize, Atatürk Araştırma Merkezi, Semih Ofset, Ankara.

Sergün,Ü.,1975, Beşeri Coğrafya Açısından Bir Araştırma Uluova, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2029, Coğrafya Enstitüsü Yayını No: 82, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Sever,R.,2001, Berta (Okçular) Çayı Havzası’nın Fiziki Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

_____,**2002**, *Sürdürülebilirlik Bakımından Şavşat Ormanları*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 8, s: 75–99, Erzurum.

_____,**2005**, Coğrafi Açidan Bir Araştırma: Çoruh Havzası Enerji Yatırım Projeleri ve Çevresel Etkileri, Çizgi Kitabevi, Konya.

Sever,R.,Koca,H.,2008, *Karlıova’nın Arıcılık Potansiyeli ve Değerlendirme Durumu*, Doğu Coğrafya Dergisi sayı: 19, s: 7-25, Erzurum.

Sıralı,R.,Şilbir,Y.,Sıralı,B.,2007, *Ordu, Posof ve İkizdere Balarılarının (Apis Mellifera L.) Anzer Yaylası Koşullarında Bazı Davranış Özelliklerinin Karşılaştırılması*, Uludağ Arıcılık Dergisi, cilt: 7, sayı: 1, s: 20-25, Bursa.

Somuncu,M.,1996, *Rize-Ayder Yaylasında Turizm*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları Dergisi, s: 4, s: 163-183, Ankara.

_____,1997, *Doğu Karadeniz Bölümünde Yayla-Dağ Turizminin Bugünkü Yapısı, Sorunları ve Geleceği*, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, sayı: 6, s: 273–317, Ankara.

_____,2004, *Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel*, Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi, cilt: 2, sayı: 1, s: 1–22, Ankara.

Somuncu,M.,Karadeniz,N.,Akpınar,N.,1999, *Sürdürülebilir Bölge Plânlama Çerçevesinde Kırsal Kalkınma İçin Alan Kullanım Sistemlerinin Rize İli Örneğinde İrdelenmesi*, Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, sayı: 7, s: 175-195, Ankara.

Sorkun,K.,Doğan,C.,1995, *Pollen Analysis of Rize-Anzer (Turkish) Honey*, *Apiacta*, XXX, pp: 75-82.

Sorkun,K.,Yuluğ,V.N.,1985, *The Analyzes and Antimicrobial Properties of Honey from the İkizdere Region of Rize*, *Scientific Journal of DOĞA*, a2, 9,1 118-123.

Soykan,F.,2003, *Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi*, *Ege Coğrafya Dergisi*, cilt:12, sayı: 1 s:1-11, İzmir.

_____,2004a, *Bir Turizm Coğrafyası Araştırması: Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince Köyüne (İzmir) Uygulanması*, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 122*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

_____,2004b, *Yerel Ekonomi Ürünlerinin Kırsal Turizm İçin Önemi ve İzmir Örneği (Türkiye)*, II. Uluslararası Turizm Çevre ve Kültür Sempozyumu (10–11 Mayıs 2004), s: 113–126, İzmir.

Soylu,H.,2004, *Bingöl İli Turizm Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, Erzurum.

Sözer,A.N.,1983, *Türkiye'nin Kırsal Yerleşim Coğrafyasına İlişkin Terminolojik Sorunlar ve Tipolojik Yaklaşımlar*, *Ege Coğrafya Dergisi*, sayı: 1, s: 1-14, İzmir.

Şahin,C.,Sipahioğlu,Ş.,2002, *Doğal Afetler ve Türkiye*, *Gündüz Eğitim ve Yayıncılık*, Ankara.

Şahin,F.İ.,Gök,Y.,2004, *Erzincan İlinde Arıcılık*, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sayı: 11, s: 7-31, Erzurum.

_____,2006, *Erzin İlçesi'nin Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul.

Şahin,S.,2007, *Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği*, *Gazi Kitabevi*, Ankara.

Tandoğan,A.,1970, *Çayeli ve Pazar İlçelerinde Yerleşme-Meskenler, Nüfus ve Ekonomik Faaliyetler*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, cilt: XXVIII, sayı: 3-4, s: 99-155, Ankara.

_____,**1994**, Türkiye Nüfusu, Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon.

Tanoğlu,A.,1966, Nüfus ve Yerleşme, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1183, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:45, Baha Matbaası, İstanbul.

Tarkan,T.,1973a, Rize-Hopa Yöresi Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi Yayınları No:145, Araştırma Serisi No:27, Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:35, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.

_____,**1973b**, Türkiye’de Çay Ziraati ve Endüstrisi, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 195, Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 41, Yardımcı Ders Kitabı Serisi No: 1, Sevinç Matbaası, Ankara.

Taşlıgil,N.,1999, Türkiye’nin Ulaşım Coğrafyası, Kuşak Ofset Kitabevi, İstanbul.

Tekindağ,Ş.,1979, *Trabzon*, İslam Ansiklopedisi, XII/I, MEB Basımevi, İstanbul.

Terzioğlu,S.,1994, Of-İkizdere-Anzer Vadisi Florası, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Tezcan,M.,2007, *Eskiçağ’da Roma İmparatorluğu’nun Karadeniz Bölgesi Vasıtasıyla Hindistan ve Çin ile Ticareti*, Karadeniz Tarihi Sempozyumu (25-26 Mayıs 2005), cilt: 1, s: 71-91, Trabzon.

Tıraş,M.,2003, Türkoğlu İlçesi’nin Coğrafi Etüdü, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Tonguç,F.,2003, Rize-İkizdere Vadisi Ormanlarının Yükselti Basamaklarına Göre Meşcere Kuruluşları ve Silvikültürel Değerlendirmeler, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Trabzon.

Trabzon Vilayet Salnamesi 1869–1870–1871–1872–1876 (Cilt 1–2–3–4–8), 1993, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Haz: Kudret Emiroğlu, Şafak Matbaacılık, Ankara.

Tuğ,Ş.,1994, İkizdere İlçesi’nde Emek Piyasasının Yapısı ve Göçle İlişkileri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

Tunalı,A.B.,2005, İkizdere-Ballıköy Sahasının Hidrotermal Potansiyelinin

İncelenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Tunçel,H.,1992, *Türkiye’de (1966-1986 yılları arasında) Arıcılığa Genel Bir Bakış*, Türkiye Coğrafyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi, sayı: 1, s: 97-127, Ankara.

_____,**1996,** *Mezraa Kavramı ve Türkiye’de Mezraalar*, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, sayı: 5, s: 73–98, Ankara.

Tunçel,H.,Gürgen,G.,Çiçek,İ.,Doğu,A.F.,2004, *Doğu Karadeniz Dağlarında Yaylacılık*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 14, sayı: 2, s: 49-66, Elazığ.

Tunçdilek,N.,1977, Türkiye’nin Kır Potansiyeli ve Sorunları, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2364, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 96, İstanbul.

Turan,O.,1973, Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul.

Turoğlu,H.,1997, *İyidere Havzasının Hidrografik Özelliklerine Sayısal Yaklaşım*, Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 32, s: 355-364, İstanbul.

Tüdeş,Ş.,Bulut,F.,Yalçınalp,B.,1991, *İkizdere (Rize) Yöresindeki Granitik Kayaçların Mermer Olarak Kullanılabilirliği*, Jeoloji Mühendisliği Dergisi, sayı: 41, s:1-8, Ankara.

Tüdeş,Ş.,1994, İkizdere (Rize) Yöresindeki Granitik Kayaçların Mermer Olarak Kullanılabilirliği, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

Tümertekin,E.,1968, Türkiye’de İç Göçler, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1371, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 54, Taş Matbaası, İstanbul.

_____,**1969,** Sanayi Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yayın No:751, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 22, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul.

_____,**1973,** Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 1840, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 72, İstanbul.

_____,**1987,** Ulaşım Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2053, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 85, İkinci Baskı, İstanbul.

_____,**1994,** Beşeri Coğrafya -Giriş-, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın no: 3819, Fakülte Yayın No: 2464, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Tümertekin,E.,Mansur,F.,Benedict,P.,1971, Türkiye - Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar - İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

Tümertekin,E.,Özgüç,N.,2004, Beşeri Coğrafya, İnsan-Kültür-Mekân, Çantay Kitabevi, İstanbul.

_____,**2005,** Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Umar,B.,1993, Türkiye'deki Tarihsel Adlar, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Unat-Abadan,N.,2002, Bitmeyen Göç-Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa-İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 30, Göç çalışmaları, No: 1, İstanbul.

Uzun,A.,Uzun,S.,2003, *Doğu Karadeniz Kıyı Kuşağındaki Dağınık Yerleşme Dokusu ve Arazi Kullanımındaki Köklü Değişmelerin Heyelan Oluşumuna Etkileri,* Doğu Karadeniz Bölgesinde Kırsal Alanda Ulaşım, Yerleşim Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu (18-20 Aralık 2003) Bildiriler Kitabı, s: 232-245, Trabzon.

Ülker,S.,2004, İyidere-İkizdere Bölgesi'nde Toprak Mikrofungus Florası ve Mevsimsel Değişkenliği Üzerine Bir Araştırma, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

Ünal,Ç.,1994, Pasinler İlçesinin Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

_____,**2004,** Şenkaya'nın Coğrafi Etüdü, Aktif Yayınevi, İstanbul.

Yalçınlar,İ.,1996, Strüktürel Jeomorfoloji I, Öz Eğitim Yayınları, Genişletilmiş dördüncü baskı, Konya.

Yarar,M.,Magnin,G.,1997, Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları, Doğal Hayatı Koruma Deneği,İstanbul.

Yazıcı,H.,Cin,M.,1997, *Uzungöl Turizm Merkezinde Coğrafi Gözlemler,* Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 32, s: 57-79, İstanbul.

Yazıcı,H.,1998, Orta Sakarya Vadisinin Coğrafi Etüdü –Yenice-Alpagut Arası-Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1040, Eskişehir.

Yazıcı,H.,Doğanay,S.,2000, *Alternatif Turizm Merkezlerine Tipik Bir Örnek: Zigana Tatil Köyü,* Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 35, s: 69-84, İstanbul.

Yazıcı,H.,Akpınar,E.,Şahin,F.İ.,2005, *Doğu Anadolu Bölgesi'nde Hızla Nüfus Kaybeden Tipik Bir İlçe Merkezi: Pülümür,* Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 13, s: 7-31,

Erzurum.

Yıldırım,A.,Şimşek,H.,2005, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Genişletilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Yılmaz,E.,Ok,K.,Okan,T.,2004, Ekoturizm Plânlamasında Katılımcı Yaklaşımla Etkinlik Seçimi: Cehennemdere Vadisi Örneği, Çevre ve Orman Bakanlığı Doğu Akdeniz Ormancılık Enstitüsü Yayını, Yorum Ofset, Mersin.

Yılmaz,O.A.,vd.,2003, *Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Doğaltaş Potansiyeli ve Doğaltaş İşletmeciliği ile İlgili Sorunlar*, Türkiye IV. Mermer Sempozyumu (MERSEM 2003) Bildiriler Kitabı (18-19 Aralık 2003), s: 435-448, Afyon.

Yurt Ansiklopedisi, IX, 1982, *Rize Maddesi*, Anadolu Yayın A.Ş., İstanbul.

Zaman,M.,2001a, Tonya İlçesinin Coğrafi Etüdü, Tonya Belediyesi Kültür Yayınları, No:1, Trabzon.

_____,**2001b,** *Geleneksel Yayla Şenliklerinin Doğu Karadeniz Bölümü Yayla Turizminin Geliştirilmesindeki Rolü*, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı: 6, s: 187-215, Erzurum.

_____,**2007,** Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda Yaylalar ve Yaylacılık, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 960, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 105, Araştırmalar serisi No: 75, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum.

Zaman,S.,2005, Kemer'in Turizm Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

_____,**2007,** Fonksiyonel Değişim Sürecinde Antalya Beydağları Yaylaları, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 967, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 125, Araştırmalar Serisi No: 50, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum.

Zaman,S.,Coşkun,O.,2007, *Türk Kültüründe Yaylacılık Faaliyetlerinin Yeri ve Önemi*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 7, sayı: 38, s: 161-178, Erzurum.

İnternet Adresleri

www.bayindirlik.gov.tr
www.deprem.gov.tr
www.dpt.gov.tr
www.dsi.gov.tr
www.euas.gov.tr
www.fao.org
www.gad.org.tr

www.ikizdere.gov.tr
www.ikizdere.net
www.khgm.gov.tr
www.mta.gov.tr
www.rega.basbakanlik.gov.tr
www.rize.gov.tr
www.tuik.gov.tr

Plân, Rapor, Harita ve İstatistikler

DİE (TÜİK), 1997 Köy Envanteri, 53-Rize, Yayın No: 2573, Ankara.

DİE (TÜİK), 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 53-Rize, Yayın No: 2593, Ankara.

DİE (TÜİK), Genel Nüfus Sayımları (1935–1940–1945–1950–1955–1960–1965–1970–1975–1980–1985–1990–2000)- İdari Bölünüş, Ankara.

DMİGM İkizdere, Rize ve İspir Döküm Cetvelleri.

EÜAŞ İkizdere HES İşletmesi Raporları.

Güneyce Belediyesi Kayıtları.

HGK 1/25 000 ve 1/100 000 Ölçekli Topoğrafya Haritaları.

İkizdere Belediyesi Kayıtları.

İkizdere Esnaf ve Sanatkârlar Odası Kayıtları.

İkizdere İlçe Halk Eğitim Müdürlüğü Kayıtları.

İkizdere İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Kayıtları.

İkizdere İlçe Müftülüğü Kayıtları.

İkizdere İlçe Nüfus Müdürlüğü Kayıtları.

İkizdere İlçe Özel İdare Müdürlüğü Kayıtları.

İkizdere İlçe Tarım Müdürlüğü Çalışma Raporları.

İkizdere Kaymakamlığı Brifing Raporları, 2006.

İkizdere Mal Müdürlüğü Kayıtları.

İkizdere ve Dereköy Orman İşletme Şeflikleri Raporları.

MTA Jeoloji ve Hidrojeoloji Etüt Daireleri Raporları.

MTA 1/100 000 Ölçekli Jeoloji Haritaları.

Rize İl Sağlık Müdürlüğü (İkizdere-Dereköy ve Güneyce Sağlık Ocakları) Yıl Ortası Nüfus Tespitleri, 2006.

Rize İli Arazi Varlığı, 1993, KHGM, İl Rapor No: 53, Ankara.

Rize İli Tarım Master Plânı, 2004.

Rize Valiliği İl Kadastro Müdürlüğü Rapor ve Kayıtları.

Rize Valiliği İl Tarım Müdürlüğü Rapor ve Kayıtları.

TÜİK, 2005, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, Ankara.

TÜİK, 2006, Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara.

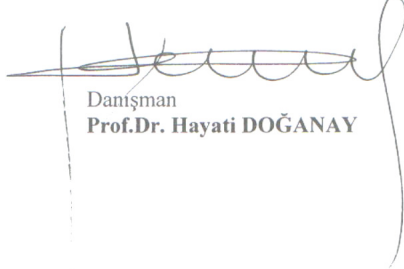
TÜİK, 2007, Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara.

EKLER**Ek 1. İlçe Kaymakamlığına yapılan izin başvurusu ve alınan resmi izin belgesi.****İKİZDERE KAYMAKAMLIK MAKAMINA**

Bölümümüz Coğrafya Eğitimi A.B.D. elemanı Arş.Gör. Ogün COŞKUN, Anabilim Dalımız öğretim üyelerinden Prof.Dr.Hayati DOĞANAY'ın danışmanlığında İkizdere'nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası konulu doktora tezi çalışması yapmaktadır. Araştırmacının, bu çalışmanın saha etütleri aşamasında, söz konusu ilçedeki kamu kurum ve kuruluşları ile, saha içinde oturmakta olan kırsal kesim ailelerine uygulanacak olan mülakat,anket ve yapılacak gözlemlerde, yöneticilerle irtibat kurması gerekmektedir.

Yaklaşık olarak 2 yıl boyunca sürmesi planlanan bu çalışmalarda, kendisine gereken kolaylığın gösterilmesi ve yardımcı olunmasını arzu etmekteyiz.

Gereğinin yapılması arz olunur.



Danışman
Prof.Dr. Hayati DOĞANAY



Bölüm BAŞKANI
Prof.Dr.Halil KOCA

Yazı İşleri Md.ne
25.05.2006
Kaymakam

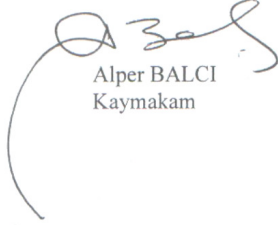

T.C.
İKİZDERE KAYMAKAMLIĞI
Özel Kalem Bürosu

Sayı : B054VLK4536001-Ö.K.10/253
Konu : Araştırma Görevlisi Ogün COŞKUN

27/07/2006

Erzurum Atatürk Üniversitesi Kâzım KARABEKİR Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Bölümünden Araştırma Görevlisi Ogün COŞKUN İlçemiz hakkında araştırma yapmaktadır. Çalışmalarında kendisine her türlü yardım ve desteğin sağlanması hususunda,

Bilgi ve gereğini önemle rica ederim.


Alper BALCI
Kaymakam

DAĞITIM: İlgili kurumlara.

Ek 2. Araştırma esnasında kullanılan gözlem ve mülakat formu örnekleri*

KÖY MÜLAKAT FORMU		Tarih:
A.GENEL SORULAR:		
1.Köyün Adı ve yükseltisi (m) :		
2.Köyün hane sayısı:		
3.Yerleşme şekli: Toplu	Gevşek	Dağınık
4.Köyün bulunduğu yer (Kuruluş Yeri):	Ova..... Vadi..... Yamaç..... Sırt..... Etek..... (Ormana göre).....Orman içi:..... Orman yakını:.....Orman kenarı:.....	
5.Ulaşım Durumu: Toprak yol.....	Stabilize yol.....	Asfalt yol.....
6.İçme ve kullanma suyu: Var.....	Yok.....	Yetersiz.....
7.Elektrik : Var.....	Yok.....	Yok.....
8.Telefon : Var.....	Yok.....	Yok.....
9.Kanalizasyon:Var.....	Yok.....	Yok.....
10.Köye bağlı mahalle var mı? Varsa isimleri nelerdir?		
Evet..... İsimleri.....	Hayır	
11.Köye bağlı kom var mı? Varsa isimleri nelerdir?		
Evet..... İsimleri.....	Hayır	
12.Köye bağlı mezraa ve yayla var mı? Varsa isimleri nelerdir?		
Evet..... İsimleri.....	Hayır	
13.Köyde temel geçim kaynağı nedir?		
Tarım..... Hayvancılık.....	Ormancılık.....	Arıcılık.....
14.Köyde ekip-dikme faaliyetleri yapıyorsa hangi tarım ürünleri ekilip dikiliyor?		
15.Köyün toplam tarım arazisi ne kadardır? Köyde tarımsal faaliyetlerde kullanılan makineler nelerdir?		
16.Köyde hayvancılık yapıyorsa ne kadar hayvan besleniyor?		
Büyükbaş hayvan sayısı.....	Küçükbaş hayvan sayısı.....	
17. Köyde arıcılık yapan kaç aile ve kaç arı kovana var?Kovanlar fenni mi, yoksa karakovan mı?		
18. Yaylalarda yürütülen gelir getirici ekonomik bir faaliyet var mıdır? Varsa türü nedir? (Arıcılık gibi)		
Evet..... İsimleri.....	Hayır	
19.Köyde yaylalara çıkış ve ayrılış ayları nelerdir? Yaylaya çıkan toplam aile sayısı nedir?		
Yaylaya çıkış ayı.....	Yayladan ayrılış ayı.....	Yaylacı aile sayısı.....
20.Yaylalara çıkış dönemlerinde köyünüze köy dışında yaşayan hemşerileriniz ya da başka aileler geliyor mu?Evet.....	Sayıları.....	Hayır
B.KONUT TİPİ VE YERLEŞME İLE İLİŞKİLİ SORULAR:		
21.Konut tipleri: Yiğma.....	Ahşap.....	Kargir..... Betonarme..... Diğer.....
22.Konutlarda kullanılan malzeme: Ahşap.....	Kerpiç.....	Tuğla..... Taş..... Biriket..... Diğer.....
23.Konutlarda kullanılan harç: Çamur.....	Çimento.....	Kireç..... Diğer.....
24.Konutların çatı örtü malzemesi :Toprak	Kiremit.....	Tahta..... Sac..... Diğer.....
25.Konutların kat sayısı: Tek.....	İki.....	Üç..... Üçten fazla.....
26.Konut kolaylıkları: Mutfak.....	Banyo.....	Wc..... Kiler..... Tandirevi.....(Bunlar bitişik mi?)
27.Konut eklentileri: Ahır.....	Samanlık	Serender.....Merek..... Diğer.....
28.Konutlarda kullanılan yakacak türü: Tezek.....	Odun	Diğer.....
29.Evlerin oda sayısı : Tek.....	İki.....	Üç..... Dört ve daha fazla.....
30.Köyde hangi resmi konutlar yer alır?		
Okul..... Cami.....	Sağlık Ocağı	Köy odası..... Ptt
Kurs Binası	Diğer.....	
31.Konut yapımında kullanılan ağaç türü:		
32.Köyde hangi ticari iş yerleri bulunmaktadır?		
Bakkal Dükkanı:.....	Kahvehane.....	Berber..... Terzi..... Diğer.....
C. ÇEVRE VE SORUNLAR İLE İLGİLİ SORULAR:		
33.Yöredeki akarsular yazın kuruyorlar mı? Hepsini mi kuruyor?		
34.Akarsular üzerinde baraj yapılması çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?		
35.Köyünüzün en önemli ve acil çözüm bekleyen sorunu nedir?		

* Burada örnek olarak verilen gözlem ve mülakat formları ile araştırma boyunca kullanılan tüm benzerleri (Turistik Tesis Mülakat Formu, Çay Fabrikası Mülakat Formu, Orman İşletme Şeflikleri Mülakat Formu vb.) Prof.Dr.Hayati Doğanay'ın Coğrafya Öğretim Yöntemleri adlı eserinin ilgili bölümündeki (2002:84-110) örnekler esas alınarak; Atatürk Üniversitesi KKEF Coğrafya Eğitimi ABD öğretim üyeleri, Prof.Dr.Halil KOCA, Yrd.Doç.Dr.Yaşar GÖK ve Yrd.Doç.Dr. Serhat ZAMAN'ın görüş ve düzeltmeleri doğrultusunda araştırma sahasının özelliklerine uyarlanarak hazırlanmıştır.

Görüşülen kişi:

Yaşı:

Mesleği:

Tarih:

YAYLA MÜLAKAT FORMU

- 1.Yaylanın adı ve yükseltisi (m) :.....
- 2.Yaylanın bağlı olduğu köy ya da köyler:.....
- 3.Yayladaki toplam otlak arazisi: Çayır yetiştirilen:.....Otlak:.....
- 4.Yayladaki otlakların mülkiyeti nedir?:..... Tarım yapılan arazilerin mülkiyeti.....
- 5.Ulaşım Durumu: Toprak yol..... Stabilize yol..... Asfalt yol.....
- 6.İçme ve kullanma suyu: Var..... Yok..... Yetersiz.....
- 7.Elektrik : Var..... Yok.....
- 8.Telefon : Var..... Yok.....
- 9.Kanalizasyon:Var..... Yok.....
- 10.Yaylada hangi ekonomik faaliyetler sürdürülür?
.....
11. Yaylada tarımsal faaliyet varsa hangi tarım ürünleri yetiştirilir? Yetiştirilen tarım ürünleri nerelere ve nasıl pazarlanır?
.....
12. Yaylaya ne zaman ve nasıl çıkarılır?
.....
- 13.Yaylada ne süre kalınır?(Hangi aylar arasında?)
.....
14. Yaylaya kaç aile çıkar? Köyde kaç aile kalır? Neden?
.....
15. Yaylaya turizm amaçlı çıkanlar var mı? Varsa kaç aile?
.....
- 16.Yayla mevsiminde yaylada kaç hayvan otlatılır?
Büyükbaş:.....Küçükbaş:.....
17. Hayvanların otlatılma düzeni nasıldır?
Her aile kendi otlatır..... Her aile sırayla çobanlık yapar.....
Çoban tutulur..... Diğer.....
18. Yayla meskenlerinin genel yapısı nedir? Konut:..... Çadır vb.:.....
19. Yayladaki konut sayısı nedir?.....
20. Yayla konutlarının ayırt edici özellikleri nelerdir?
.....
21. Yayladaki konut tipleri:Yığma..... Ahşap..... Kargir..... Betonarme.....Diğer.....
- 22.Yaylada arıcılık yapılıyor mu? Yapılıyorsa kovan sayısı nedir?
.....
- 23.Yaylada arıcılık varsa fennî kovanlarla mı yoksa kara kovanlarla mı yapılıyor? Elde edilen bal nerelere ve nasıl pazarlanır?
.....
24. Yaylaya ait bir şenlik var mı? Varsa adı nedir ne zamandan beri ve hangi tarihlerde düzenleniyor?
.....
25. Yaylaya ait en önemli sorun sizce nedir?
.....

HİDROELEKTRİK SANTRAL İŞLETMESİ MÜLAKAT FORMU

Tarih:.....

- 1.Görüşme yapılan yetkilinin adı-soyadı ve unvanı:.....
- 2.İşletmenin tam adı:.....
- 3.HES'in türü:.....
- 4.Bağlı olduğu resmi kurum:.....
- 5.Yıllık ortalama üretim(Kwh):.....
- 6.Tesisin kurulu aktif gücü (MW):.....
- 7.Elektriğin birim fiyatı nedir?
.....
- 8.Yıllara göre elektrik üretimi nasıl değişim göstermektedir?
.....
- 9.İlçede kaç Hes bulunmaktadır?Baraj projeniz var mı? Varsa nerede düşünülüyor?
.....
.....
- 10.İşletmenin fiziki varlığı:Toplam.....
İşletme binası.....Sosyal tesis.....Lojman.....Misafirhane.....Lokal.....
- 11.Çalışan personel dağılımı:
Müdür..... Müdür yardımcısı:..... Mühendis:.....
Memur..... İşçi:..... Güvenlik:.....Diğer:.....
- 12.Elektrik üretim dönemi:
Aralıksız Tüm yıl:..... Dönemlik:.....
- 13.HES bünyesinde üretilen elektrik hangi yerleşmelerin ihtiyacını karşılıyor?
.....
.....
- 14.Mevcut akarsu akım değerleri sizce HES için yeterli mi?
.....
- 15.Akarsu akım değerleri ve elektrik üretiminde yıl içinde ne tür dalgalanmalar oluyor?(Mevsimlik ya da dönemlik)
.....
.....
- 16.2006 yılı toplam elektrik üretimi (Kwh):
Brüt:..... Net:.....
- 17.Çevrede özel sektör tarafından yapılması plânlanan santraller konusunda ne düşünüyorsunuz?
.....
.....
.....
18. İşletmenin farklı ihtiyaç ve sorunları bulunmakta mıdır?
.....
.....
.....
.....

Ek 3. İlki 2008 yılında Meşeköy’de düzenlenen Petran Üzme Şenliği’ni konu edinen gazete haberine ilişkin kupür (24 Şubat 2008 tarihli Akşam Gazetesi).

AKSAM

24 ŞUBAT 2008 PAZAR **13**



Lazboard’ın fendi snowboard’ı yendi



RİZE’NİN Petran Yaylası’nda düzenlenen Snowboard-Lazboard yarışması Lazboard ekibinin 11-4 üstünlüğü ile sona erdi. Yarışmada birinciliği kazanan köylüler Lütfü ve Mehmet Kahraman ile Ali-Hızır Kurt “Pist istediğimiz gibi değildi. Daha farklı kazanabilirdik” dedi. Belediye Başkanı Halil Bakırcı, Lazboard’ın 400 yıllık tarihi olduğunu söyledi. **Mustafa BAYRAK**

Ek 4. Şimşirli köyüne yönelik AB projesi konusunda köylülerin gösterdiği tepkiyi konu edinen bir gazete haberine ilişkin kupür (6 Ekim 2007 tarihli Milliyet gazetesi).

Milliyet CUMARTESİ 6 Ekim 2007

AB bağışını istemediler

Şimşirli köylüleri, köylerine kanalizasyon ve arıtma tesisi yapılması için AB fonundan verilen 350 bin euro hibe parayı, 'Bunun altında Avrupa emperyalizmi yatıyor' diyerek reddetti



'Bedava niye veriyor?'

Yıllardır köylerine kanalizasyon şebekesi kurulmasını beklediklerini ifade eden Şimşek, fırsatın kaçırılmasına üzüldüğünü söyledi. Şimşek şunları söyledi: "Biz köyde tesis için yer ararken köylülerin arasında işe siyaset karıştırırlar, bizi kendi siyasi emellerine alet edenler oldu. Köylüler, 'AB bize niye bedava, hile para veriyor? AB para vermesin, bunun altında Avrupa emperyalizmi yatıyor, il özel idaresi bu tesisi yap şeklinde görüşler ortaya çıkmaya başladı. Bu nedenle de proje haya geçirilemedi. Proje ile köyümüz modern bir köy olacaktı, yazık oldu."

Şimşirli köyünde, AB fonlarından yararlanılarak yapılacak olan kanalizasyon projesi, köylülerin "AB niye bedava para versin? Altında bir şey var" diyerek karşı çıkması nedeniyle hayata geçirilemedi.

RİZE AA

Rize'nin İkizdere ilçesi Şimşirli köyünde AB hibe fonlarından yararlanarak yapılacak kanalizasyon şebekesi ve arıtma tesisi projesi, köylülerin, "AB bize niye bedava para versin? Bunun altında bir şey var" düşüncesi nedeniyle hayata geçirilemedi.

İkizdere Kaymakamı Emre Çınar, kaymakamlık olarak AB hibe fonlarından yararlanarak Şimşirli köyüne kanalizasyon şebekesi ve arıtma tesisi yapmayı düşündüklerini, bu amaçla hazırladıkları projeyi ilgili makamlara sunduklarını belirtti. İlçeden hazırlanıp verilen 10 projeden sadece bu projenin ön elemeyi geçtiğini belirten Çınar, bunun üzerine köyde arıtma tesisinin yapılacağı yerle ilgili araştırma yaptıklarını, 367 nüfusu olan köydeki tesis için gerekli 367 metrekaarelik araziye belirlediklerini söyledi. Kaymakam Çınar şöyle devam etti:

'AB parası istemiyoruz'

"Biz proje üzerinde çalışırken köyün 3 mahallesinden birinin sakinleri, 'Biz AB parasını istemiyoruz' diyerek projeye karşı çıktılar. Bunun üzerine biz de projeyi diğer iki mahallede yapmaya karar verdik. Ancak bu sefer de arıtma tesisini yapmayı düşündüğümüz arazinin sahiplerinden biri, arazisini vermek istemedi. Bütün ikna girişimlerimize rağmen bir sonuç alamadık. Bölge engebeli arazi yapısına sahip olduğu için tesisi her yerde kurmak mümkün değil. Bu nedenle yapmayı düşündüğümüz projeden vazgeçmek zorunda kaldık."

Çınar, "Böyle bir fırsat her zaman yakalanmaz. Şimşirli köyü oldukça güzel bir proje kazanacaktı" derken, köy muhtarı Necmi Şimşek köylüler arasında görüş birliği sağlanmadığını söyledi.

MEHMET KONU FİYATLARI İİ

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Üsküdar'da doğdu. İlköğrenimini Erenköy Zihnipaşa İlkokulu ve Erzurum Gazi Ahmet Muhtar Paşa Ortaokulu'nda tamamladı. Erzurum Yavuz Selim Anadolu Öğretmen Lisesi'nden 1996 yılında mezun olup aynı yıl yüksek öğretimde Coğrafya Eğitime başladı. Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Bölümü'nü bitirdikten sonra, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Çat Çok Programlı Lisesi'ne atandı. Bu lisedeki Coğrafya Öğretmenliği görevine 2005 yılına kadar devam ettikten sonra, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. Halen bu görevini devam ettirmekte olup Beşeri ve Ekonomik Coğrafya alanında araştırmalarını sürdürmektedir.